БІБЛІОТЕКА
Ж 23911

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
імени
ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ.
Ч. 8767/1909.

Ж-23911

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

РІК 1909.

Під редакцією:

о. Он. Воляньского і о. Ол. Малицкого.

Том VI.

Pag. 145-25/II-50

8767

БІБЛІОТЕКА НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

ЛЬВІВ.
З друкарні Ставропиґійскої.
1909.

Зміст.

(*Зладив Андрій Іщак.*)

I. Виказ авторів і їх праць.

А. . . на: Релїґійне виховане в американьско-рускій школі ст. 84.
Й. Б.: В справі „Нови“ 42—43.
Др. О. Е. Другій велеградский з'їзд 689—94, 727—36.
„ „ „ Віденьске Августинеум 813-14.
о. Др. Бартошевский: Педаґоґіка 5—7.
„ „ Де є правда і свобода: в церкві чи поза нею 54—6, 92—94, 178—180, 246—53, 296—9.
о. К. Богачевский: Богословіе поровственное 531—2.
Др. О. Боцян: Автор акафиста сьв. Роман Сладкопівець 801—4.
О. В: Протицерковна акция в рускій суспільности 20—3.
„ „ Бібліографія 27—8.
„ „ Всячина 29—32, 144—50, 181-91, 325—36.
„ „ В справі „Основи“ 36—7, 368—76, 396—410, 509-12.
„ „ Przegląd powszechny 27.
„ „ Становий орґан кат. духовеньства 27—8.
„ „ Korrespondenz-Blatt f. d. kath. Klerus Österr. 28.
„ „ До ґенези і історії „Нови“ 59—62.
„ „ Церковна статистика в польскім осьвітленю 62—4, 210—12.
„ „ З европейской літератури 70—3, 136—9.
„ „ Всячина 73—83.
„ „ В справі віча 83—4.
„ „ Шематизм чина Василиян 86—7.
„ „ Про нові книжки 103—6.
„ „ Масоньский злочин 118.
„ „ Перегляд преси за сїчень 169—78, 212—223.
„ „ Про нові книжки 180—1.
„ „ В справі над'ужить сьвящеників 277—8.
„ „ З „Народної Торговлї“ 278.
„ „ Душпастир 281—2.

О. В: Свобода ст. 283.
„ „ Наші радикали 284.
„ „ Сьвященники-елеґанти 285.
„ „ Галичанин 205—6.
„ „ Середні віки в осьвітленю „Учителя“ 304—6.
„ „ З табору наших поступовців 318—19.
„ „ Огляд преси (по конець марця) 337—49, 366—8.
„ „ На біжучі теми 589—627.
„ „ Прапор 679—80.
„ „ В справі нашого обряду 683—5.
„ „ В справі видавництва для народу 864—6.
о. Он. Воляньскій: По пятьох лїтах 1—5.
„ „ До руско-польского проблєму 49—54.
„ „ Семинаринке вихованє 89—91.
„ „ Поляки проти унії і конкордиї 121—4.
„ „ До теперішнього становища руского духовеньства 159—64
„ „ Змаганє до злуки церков 193—6.
„ „ Устав Скнилівскої Лаври сьв. Антонія неч. 225—9.
„ „ У відповідь Адріянови 254—60.
„ „ Що пишуть про „Ниву“ 289—96.
„ „ Християнїзм чи католицизм 353—6.
„ „ З фільозофії в „Учителю“ 359—62.
„ „ Никола Василевич Гоголь, яко християнин 385—88.
„ „ Значінє папства для культури 417—20.
„ „ Огляд преси по конець цьвітня 428—442.
„ „ Рим а Русини 442—5.
„ „ Правда в очи коле 445—7.
„ „ Глупота і злоба наших ґазетярів 447—8.
„ „ „Наука“ в „Лїтер. Наук. Вістнику“ 449—51.
„ „ З церковного і протицерковного руху 451—60, 491—506.
„ „ В справі релїґійного осьвідомлюваня нашого сьвященичого жіноцтва 465—8.
„ „ З книжок і журналів 480—90, 528—35.
„ „ Поділ працї в нашій церковній акциї 514—17.
„ „ Всячина 536—44, 669—74.
„ „ З теольоґічних проблємів 545—7, 683—5, 724—7, 757—63, 794—6.
„ „ Бібліоґрафія 627—32.
„ „ Огляд преси по конець червня 653—668.
„ „ Скріпленє папства в XIX столїтю 694—8.
„ „ Православний Схід в р. 1908 ст. 699—703.
„ „ З поля статистики 711—20.
о. Йос. Ганкевич: Костели на Поділю 306—9.
„ „ Dekret „Ne temere“ 336.
„ „ Рік 1809 в рускій Церкві 477—80.
„ „ В справі наших цвинтарів 393—6.
„ „ Цїкава і оригінальна праця 804—6.
о. Ів. Гарматій: О місиях взагалї враз з начерком тридневної місиї 100—1, 133—4, 164—9.

С. Ґ: Наука релїґії в школах народних і видїловвх ст. 111—12
„ „ До характеристики нашої преси 112—14.
„ „ Плян науки релїґії в школах доповняючо-промислових 283—4.
о. А. Говда: Сьв. отець Пій X. про східний обряд 40—1.
„ „ В справі видавництва 41—2.
о. Ю. Дзерович: Передматуральні богоміля 413—16.
„ „ Сьвященик між соціяліґтами 548—58.
о. А. Долиньский: О причинах грецкої схизми і о доґматичних ріжницях між церквою східною і західною 705—8.
„ „ Соборчик брідского деканату 736—9.
о. М. Дороцкий: Вплив брацтв на моральність парохіян в примірі 86.
„ „ Студиюм сьв. Письма живим источником душпастирскої ревности 572—4, 650—53.
„ „ Кілька слів о пограничнім місточку Дубецку 787—800.
о. А. І. Сьвященики москвофіли 284.
о. С. І. Співучасть духовеньства і учительства в народній роботї 266—8.
А. Іщак: Дехто з польских славянофілів проти велеградского з'їзду 843—9.
П. К: В справі віча сьвящеників 274—5.
Катехит: Єрусалим і Вефлеєм причина застою Русинів 116—18.
„ Релїґійні практики в школах 461.
о. П. Кандюк: Ще на тему убийства 97—100, 131—3.
„ „ Моя відповідь о. Щепанюкови 521—28.
о. М. Конрад: Вражінє сегорічного радикального з'їзду в Тернополи 32—5.
о. Йос. Кравчук: О православной вѣрѣ и католической ереси 309—12.
„ „ Чуда в Люрдї 518—21, 564—71, 763—9, 831—38.
Вс. Крижановский: До Вп. авторів і видавництв 819.
о. С. Кульчицкий: Нове средство успішного душпастированя 239—41.
о. К. Курилло: Естетичне образованє дитини 568—9.
Я. Л.: До статї: чи там дїйсно корінь лиха 17—19.
„ „ „ Товариство руских катихитів 721—4.
„ „ „ Сторонничість і нетерпимість 838—43.
Яр. Лев: Плян науки релїґії на низшу ґімназию 229—32.
о. М. Л: Проект для просьвічуваня народа 268—71.
о. М. Лада: До реформи катехизму 563—7.
Вол. Лиско: Галицке духовеньство в поступовій українській пресї 206—10.
„ „ Звідки суперечність 271—3
о. І. Лука: Плян науки релїґії на низшу ґімназию 289—32.
„ „ Націоналїзм і патріотизм в сьвітлї католицкого а лїберального сьвітогляду 421—8, 469—77.

В. М: Папский концерт в Станиславові ст 35—6.
„ „ Наука релїґії в школах народних 43—4.
Др. Осип Маковей: Істория будови церкви в Бережанах 635—50.
Гн. Михайлович: Часте сьв. Причастие у перших руских християн 84—5.
о. Н. Новосад: Чи справдї ніст шкідливий нашому народови 316—18.
Ів. Остап: Відгуки почаївскої прощі 38—9.
„ „ Чи прийде до згоди між Ватиканом а Квіриналом 39—40.
„ „ Зі сьвіта 139—44.
„ „ Масонерия в балканьских подїях 241—45.
о. Теод. Пасїчиньский: короткий погляд на сьпів грецкої церкви 388—92, 259—62, 825—830.
о. Ст. Петрушевич: О способі кольпортажи хосенних видавництв між народом 410—13.
о. І Пнк: З Тов-а ім. сьв. Ап. Петра для запомоги убогих церквей у Львові 286.
А Редкевич: Проповѣди на свята и недѣлѣ цѣлого року о. Петра Бѣлиньского 739—41.
„ „ Істория католицкої Церкви в короткім нарисї уложив о. Е. Гузар 741.
„ „ Dr. H. Swoboda: Grossstadt-Sellsorge 772—3.
„ „ Kachnik Dr. Joseph: Ethica socialishseu Sociologia 773—4.
о. Н. Садовский: Несьвідомі вороги Церкви 152—4.
„ „ Про вільнодумство 300—4, 356—9.
„ „ Вправи духовні Їх Екс. Митроп. в Зарваници 349—52.
Ом. Савчин: З росийскої Украіни 512—13.
Др. Ів. Свєнцїцкий: Дещо про церковну старину 7—11, 56—9, 94—6, 124—30.
„ „ Церковний Музей у Львові 751.
о. Гр. Селяньский: Під розвагу шан. Редакциї „Руслана“ 37—8.
М. Станьчак: В справі жіночої часописи 687—8.
Старий сьвященик: Сьвященичі церковні спілки і сьвященича солїдарність 753—7.
Я. Т.: Задача сьвящеників по містах 362—5.
Tertulianus: Нові критичні виданя лїтургічних книг для католиків грец. обряду в Хорватиі і Угорщинї 201—5.
о Осип Фаціевич: Про конечність віри 730—4.
о. Р. Фицалович: Новий спосіб фабрикованя латинників 337.
П. Ш Платня за науку релїґії 11—15.
М. Ш. My dla Rusinów życzliwi 674—5.
о. П. Штокалко: Огляд церковного і суспільного житя 15—17, 64—6. 106—111, 135—6, 313—15.
о. М. Щ: З нашої релїґійної лїтератури 66—70, 102—103.
„ „ Душпастирскі поміченя уваги і дезїдерати 196—201, 319—25.
„ „ З тов. сьв. Ап. Павла 378—81.
М. Щепанюк: А однак католицка Церков т. зв. леґальне убийство лишень толерує 232—9.

М. Щепанюк: У відповідь на послїдну статю о. П. Кандюка 681—3.
„ „ Чи тов. сьв. Ап. Павла ще істнує 785 - 90.
о. Єрми: Про фактичний стан між нашими переселенцями в Босні 744—6.
Х: Ще в справі „Народного з'їзду“ 150—2.
о. Я: Гоголь а папство 506—7.
Я. Д. Крайна безличність Галичанина 852—3.
Др. Яремко: Синодъ дієцезальный Станиславôвскій 23—7.
„ „ Є. С. П. Пій X. а християньско-суспільна праця сьвященьства 821—25.

II. Безіменні дописи і оповіщеня.

Анальфабетизм в Галичинї ст. 818.
Анґлїйске сьвященьство. 783.
Антирелїгійна резолюция акад. молодїжи в сьвітлї науки (рецензия) 741—742.
Буковина 817.
„Будучність“ 223.
Вандалї м бардельоньских недовірків 779—80.
Відозва в справі „Основи“ 278—80.
Від Видїлу тов. сьв. Рафаїла 45.
Від кількох лїт небувалий випадок 778.
Вільнодумство а духовеньсто 784.
Власна Поміч 381—3
В справі прапора „Зорі“ 87—8.
В справі вдов-сиріт. фонду станис. дієц. 337—8.
В справі кольпортажі 461—2.
В справі жіночої часописи 687 - 8.
В справі береженя обичаїв 782—3.
В „Прапорі“ 817—18.
Всїх українських часописий є? 751.
В місийнім альманаху 780—1.
Видаване сьвідоцтв метрикальних 809.
Від тов. Педаґоґічного 44—5.
Галицко польскі врархи церковні 776—7.
Germania docet 774 - 6
Дещо з нашої преси 606 - 10
Дещо з тактики москвофільскої преси 746—7.
Доля християн в Туреччинї 782.
До П. Т. Духовеньства і Рад шкільних місцевих 46.
Дикий протет 750—1.
Духовеньство закордонної Украіни 811—12.

Жидівска мораль ст. 783 - 4.
З американьскої Руси 812—13.
З житя Русинів в Інсбруцї 154—6.
З'їзд деканальних відпоручників дяків 809.
Зі Збаращини 250—1.
З Канади 378.
Зміна календаря в Росиї 782.
З педаґоґічного Товариства 119, 156—60, 463—4.
З нашої релїґійної літератури 66-70
І між італїйскими католиками 778.
Католицкий рух в Чехах 766.
Католицизм в Японії 780.
„ в полуд. Америцї 780.
Кілька слів про нинїшні етичні теориї 763—72.
Клясифікация питомців інст. сьв. Николая 119.
Красні образи для руских родин 462—3.
Конференциї деканів 807.
„Культурність“ нашої преси 602
Курс неграмотних 749.
Льондоньске бібліїне тов 783.
Майно сьв. Отця 850.
Марнявіти 783.
Матеріялы для исторіи религіозно-раціонал. движенія на югѣ Россіи 383.
XX. Міжнародний конґрес евхаристийний 708—9.
„Мороз розум будить“ 818.
На з'їздї старокатоликів 783.
На пекучі теми 260—6.
Наслїдки вільної школи 779.
На тему скликаня церковного собора в Росиї 781.
„Нива“ а руске духовеньство 282.
Нинїшні катехизми 710—11.
Нові публїкациї на церковній ниві 543—4.
Паломництво до Люрд 118.
Паломництво до сьв. Землї 44.
Папа про жіночий рух 850.
Папа про християнську суспільну і полїтичну роботу 850.
Пастирский подвиг епископа 191—2.
Пій X в осьвітленю масоньскої преси 849—50.
Преосьвященний ординарият 906—7.
Провідник социялїстів о сьвященикаx 751.
Про участь Митрополита на конґресї „Просьвіти“ 273.
Просьвіта між угорскими Русинами 810.
Православна церков 851—2.
Православна пропаґанда у нас 710.
Присяга атеїстів 783
Питане про церковну юрисдикцию в діяспорі 855.
Пьотрковский синод 543.
Росийске богоіскательство 781.

Румуньский епископат Угорщини 778.
Руске духовеньство а Просьвіта 748.
» » а Економіст 749—50.
» » на Угорщині 749.
„Русско-католическая община св. Духа“ в Петербурзї 853 4.
Сьвітлїйший Синод ратує православе 781.
Сьвященик на народнім з їздї 44.
„Сїльский Господар“ 114—15.
Словіньске духовеньство а нарід 777.
Страшне сьвідоцтво 818—19.
Також спосіб 747—8.
Товариство вакацийних осель 45.
Тиранїя вольнодумців 784.
Теми на соборчики деканальні 807—8.
У відповідь Галичанинови 280—1.
У відповідь на запитане 383—4.
Феррер і галицкі Русини 814—16.
Французскі кардинали і епископи 779.
Христ-сопияла партия Угорщини 778.
Церковні справи в нашій пресї 575—89.
Червона армія 783.
Чи містити в „Ниві“ обширні огляди нашої пресы 816—17.
Чин францїшканів 851.
Чи не ходить їм о наших Американців 854—5.
Число розводів в амер. З'єдин. Державах 780.
Ще в справі протирелїґійної резолюциї нашої акад. молод. 742—4.
Що гадають 809—10.
Як звісно 850—1.
Які напрями взяли верх між протестантами 783.
Від Редакциї і Адмінїстрациї 46, 88. 120, 192, 244, 286 8, 352, 384, 416, 688, 752, 819—20.

РІК VI. 1 Сїчня. Ч. 1.

редплата річна 8 К. піврічна 4 К. Поодиноке число 40 с.

Адрес редакції і адмінїстрації Львів ул. Коперника ч. 36.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

ВИДАЄ РЕДАКЦИЙНИЙ КОМІТЕТ.

ЛЬВІВ
З друкарнї Ставропигійского Інститута
під зарядом М. Рефця.

1909.

В справі торговельного тов. „ДОСТАВА".

Відозва до Всч. Духовеньства і церковних брацтв.

В р. 1905 основало поважне число руских съвященників торговлю церковних приборів в Станиславові під ім. „Доставa". Наше духовеньство взяло сю галузь торгу в свої руки з тою ціллю, щоби достарчати церквам такі товари, які відповідали би духови нашого обряду, щоби давати їх по дешевим цінам, та обертати чистий зиск (який ішов досі для приватних підприємців) в користь самих же церков. Се дїло сповняло товариство з ревною совістностию і одержало за те богато похвал з кругів клиру, а на сегорічній виставі в Карльсбадї удостоїло ся почесного хреста і великої золотої медалї.

Однак станиславівска „Доставa", осторонь від осередка краю, не могла з льокальних вже причин розвинути належної дїяльности на всїм просторі нашої руской церкви; бо многим съвященикам з львівскої і перемиской дієцезиї приходило оно з трудом відноситись з своїми замовленнями аж до Станиславова. Щоби сему зарадити, постановив ширший круг нашого клиру, що зібрав ся з усїх трох дієцезий в червни с. р., заложити головний склад „Достави у Львові і поставити его доб'ором товарів на такій стопі, щоби відповідав достоїнству нашого обряда й вимогам нинїшного часу. З тою цїлею вибрано з поміж львівского духовенства особний комітет і поручено ему, щоби перевів се дїло в житя.

Сповняючи дане поручене, порозумівшись ми найперше з станиславівскою управою „Достави"; засягнули ради фахових людий, і підготовивши все як належить, *отворили з днем 20. с. р. церковну торговлю у Львові.* Ми заложили єї яко філію станиславівскої „Достави"; однак взяли правю в сїй філії в свої руки і сподїємо ся, що она силою самого факту, *збільшщного в ній торгу, стане небавом головним осередком всего інтересу.*

Ве нашій торговлї будемо удержувати всякі прибори, які лиш потрібні для окраси наших церков. І так будемо доставляти: а) Фелони і дальматики в дріжних барвах і материях, завіси, дивани, обруси, біля, ленти, колпаки і обочники; б) металеві вироби: чаші, монстранциї, дароносиці, хрести (процесіональні, напрестольні і ручні), патерниці, ліхтарі, канделябри, сьвічники, всен чники, кадильниці, дзвінки, ямки, мириці; в) різьби: кивоти, статуї, ангели, воскресеня, крести; г) всякі образи для церков і комнат, процесіональні олтарі, антипедия, плащениці, хоругви, фани, бальдахими; з) евангелия і молитовники в гарних оправах, сьвічки, цьвіти і букети, барвні шкла до вікон і всю иншу церковну утвар. Також приймаємо всякі церковні річи до направи; чаші для позолочення, металеві прибори, фелони і др.). Крім того отвираємо у себе виставу для творів наших артистів (малярів і др., щоби тим способом улекшити нашій публиці пізнаня і набуване красших творів штуки. Все те будемо удержувати в добірній якости і красї, та давати по цінах можливо найдешевших.

Для правильного ведення дїла назначили ми з поміж себе директорів склади і надзираючу раду (котрі будуть входити й в склад станиславівскої управи), а крім того вибрали обрядову комісию, котра наглядати ме, щоби товар відповідати приписам нашого обряду.

Однак щоби підняте дїло успішно розвивалось, потребуємо сильної піддержки зі сторони нашого Клиру і Брацтв. І тому звертаємо ся до Всеч. Духовеньства і до наших Брацтв з горячим зазивом, щоби зволили що поперти наше предприемство. З окрема просимо наших духовних Собратів, щоби вступали самі в члени „Достави" з більшим числом уділів (один уділ 10 корон и вписове 1 кор.), вписували в члени також церкви і брацтва і замовляли у нас потрібні церковні прибори. Та позаяк маленькі уділи не богато приспорили би нам гроша, просимо особенно, щоби льокували в щадници нашого товариства як свої так і церковні капітали (на 5%). З сею піддержкою зволять наші Брати поспішити чим скорше. Ми розпочинаємо дїло не великими средствами; а річ зрозуміла, що чим більшими грошевими засобами будемо роспоряджати, тим лучше зможемо розвинути наш інтересь і тим красше відповісти вимогам Клиру.

Ми маємо нову надїю, що найдемо радий привіт в кругах нашого Духовеньства. Сея дїло нам всїм спільне і має на метї лиш добро нашої церкви. З нашого боку доложимо всїх заходів, щоби бажаним Клиру як найкрасше вдоволити.

Всякі замовленя і грошеві присилки просимо адресувати: СКЛАД „ДОСТАВИ" У ЛЬВОВІ (УЛ. РУСКА Ч. 20). На жадане висилаємо оборотно наш богатий цїпник.

У Львові, в падолисті 1908.

За комітет: *о. Іван Чинельский, о. др. Йосиф Жук, о. Александер Стефанович, о. Йосиф Фелис, о. Евгений Гиляк, о. Теодозий Лежайский, о. Іван Вислоцкий.*

Н-2391

Ч. 1. Львів, 1. сїчня 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакциї і
адмінїстрациї
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. Он. Воляньский: По пятьох лїтах! — о. Др. Ів. Бартошевский: Педаґоґія. — Др. Ів. Свєнціцкий: Про церковну старину. — Платня за науку ролїтї. — о. Пав. Штокалко: Зі Сходу. — До статї: чи там дїйсно корінь лиха. — Противцерковна акция в рус. суспільности. — Бібліоґрафія. — Всячина. — Дописи. — Від Редакциї і Адмінїстрациї.

По пятьох лїтах!

Пять лїт — се короткий протяг часу. Коли глянути на них тепер, здає ся, що се одна хвилина. Пять лїт — сказати се легко, але пять лїт пережити, а ще пережити їх церковній часописи в нашій суспільности, се не легко. Пять лїт існованя „Ниви“, то пять лїт вичерпуючої працї, то пять лїт журби о материял, а рівночасно журби о материяльне існованє, то пять лїт тяжкої борби против злої волї, против упередженя, против обоятности.

Перед пяти лїтами оснував гурток львівских сьвящеників (в р. 1904) часопись, яка мала на ціли продовжувати роботу стисло-теольоґічного „Богослов. Вістника“, дальше розширити свій зміст на суспільні справи, а вкінци занимати ся всїми питанями, які входять в контакт з християньско-католицким сьвітоглядом. Нову часопись названо „Нива“.

Першим редактором, а заразом співробітником, коректором, а навіть експедитором був о. Яр. Левицкий. Він був душею „Ниви“. Мимо єго неутомимої працї і мимо щедрої запомоги з Товариства сьв. Ап. Павла, з „Нивою“ ставало щораз гірше. Єї віддано „Редакцийному Комітетови“, щоби улекшити

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА

роботу Редакторови, але і то не помогло, так що остаточно Редактор, обтяжений родиною, не міг позбавляти себе часу потрібного для „Ниви“, яка не давала єму нїякого материяльного доходу. В осени 1907 р. зрезигнував о. Левицкий з редакциї, а „Нива“ перейшла в руки таких людий, які не маючи родинних обовязків, могли зовсїм безінтересовно віддати ся „Ниві“. В той спосіб перейшла „Нива“ до духовної Семінариї, а єї редакцию обняв в 1907 р. о. др. Дм. Яремко.

Новий Редактор мав богато трудностий з фінансовими недоборами, які пожирали єму богато енергії — часу. Великою заслугою о. Яремка було заведенє „Бібліотеки Ниви“. По роцї зрезигнував новий Редактор з чисто особистих причин — занятя в Консисторії і Семінариї — з редакциї, яка з жовтнем 1908 р. перейшла в руки автора сих стрічок. Відозви до передплатників, поміщені в 22—3. і 24. числї з 1908 р. сьвідчать про лихе материяльне положенє, в якім застав „Ниву“ третий з ряду єї Редактор. Про річеві недостатки „Ниви“ згадує програмова стаття в 20—1. числї.

Така внїшна історія „Ниви“ за пятилїтний период єї існованя.

В відносинах до полїтичних партий і єї преси занимала „Нива“ індиферентне становище. Будучи церковним і становим орґаном цїлого руского духовеньства, не могла і не хотїла „Нива“ провадити нїякої полїтики і не вважала своїм призначенєм поборюванє яких небудь полїтичних напрямів в нашій суспільности. „Нива“ вдоволила ся тим, що стала на національнім, рускім становищи. Вона орґаном духовеньства того народа, який одні називають малоруским, другі українським. В питаню про „українство“ чи „росийщину“ нашого народа, „Нива“ яко церковний орґан не бере участи, а увзглядняє той спір хиба тодї, коли ходить о заявленє своєї толєранциї до ріжних полїтичних струй і лише о скілько.

До націоналїзму відносить ся „Нива“ з симпатиєю і піетизмом, але все підносить з притиском, що націоналїзм то ненайвисше ідея, що націоналїзм повинен бути унятний в рами християньско-католицкого сьвітогляду. Тому „Нива“ все виступає з цїлою рішучостию против „українського“, „московского“ чи польского шовінїзму, який йде на перекір церковній справі. Не думає „Нива“ розбивати народної карности основанєм „клєрикальної“ партиї. Єї задача полягає в ширеню християньско-католицкого сьвітогляду між широкі маси народа, а пересякненє тими ідеями викличе само собою потребу позитивно-християньскої партиї.

В відношеню до єархії стоїть „Нива“ на становищи піетизму, піддає ся безуслівно єї церковним рішеням і пропагує то між духовеньством. Евентуально чисто полїтична акция єархії не входила би вже в рами „Ниви“, але оборона перед несправедливими напастями на єархію, хотяйби і за єї чисто полїтичне становище, належало би вже до „Ниви“.

Що до відношеня свого до духовеньства, то рада би „Нива“ працювати для него, заступати его інтереси. Але скривлених поглядів вона не може толєрувати, а проти злої волї мусить виступати з безвзглядною рішучостию.

Про зміст „Ниви“ говорить програмова статя ч. 20—1.

Тепер насуває ся питанє, що властиво зробила „Нива“ за пять лїт свого існованя? Вичисляти то, що в „Ниві“ написано, буде злишним, бо се подають показчики змісту до кождого річника. Та сума знаня, яку „Нива“ вложила в своїх читачів, не дасть ся обчислити анї бачити. Тому обмежимо ся лиш на виказанє тої переміни в поглядах нашої суспільности і духовеньства, яку викликала „Нива“ своїм впливом.

Появленє ся „Ниви“ і єї виступи навчили нашу суспільність інакше дивити ся на духовеньство. До хвилї появи „Ниви“ не було в нас органу, який би обняв так широке поле і так засаднично осьвітлював всї справи з точки сьвітогляду. Хиба оден „Прапор“ може станути на тій точцї побіч „Ниви“, але „Прапор“ не виходив в часах так переломових, в яких виходить „Нива“. Сьмілі і до послїдної консеквенциї переводжувані виступи „Ниви“ поучили суспільність і пресу, що руске духовеньство не відносить ся пасивно і безкритично до накидуваних єму сьвітскими кличів, поучили, що руске духовеньство не дасть себе вести на шнурку, що воно вимагає признаня для свого сьвітогляду, якого не позволить нехтувати під позором „загально-народного“ добра. Ті круги нашої суспільности, які хочуть добра нашому народови, приходять до пересьвідченя, що таки треба закинути противцерковний лїберальїзм, єсли духовеньство має разом зі сьвітскими працювати над піднесенєм народа.

„Нива“ виказала небезпеченьство грозяче каколицкій Церкві зі сторони т. з. москвофілъских орґанів, небезпеченьство тим більше, що прикрите релїґійною та обрядовою маскою.

До того „Нива“ отворила віконце до Европи, до християньскої Европи, запізнаючи нашу суспільність з обявами европейского християньского житя, систематично нашою пресою промовчуваного.

Виступи майже цїлої нашої преси против „Ниви“ за єї засадниче становище суть доказом, що „Нива“ викликує певний фермент в суспільности і дотеперішні монополїсти на осьвідомлюванє народа видять в „Ниві“ грізного конкурента.

Для национальної культури має „Нива“ то значінє, що впроваджує нові чинники, ідеї, напрямі, властиво не нові, а лиш нашій суспільности незнані. „Нива“ росширяє национальну культуру в европейско-християньску.

Не без впливу оказала ся дїяльність „Ниви“ і в нашім духовеньстві. Недавно ще богато наших сьвящеників не могло зрозуміти, як „Нива“ сьміє піддавати критиці дїяльність патентованих орґанів і стійність патентованих ідей та напрямів. Нинї з тим поглядом вже не так легко стрінути ся. Духовеньство освоїло ся з гадкою, що є щось понад націоналїзм і понад

партию, що тому „щось“ треба якраз в с ь о підпорядкувати, зрозуміло, що і слово католицизм звучить красше і що треба нам вчити ся з западно-европейских взірців. Нові гадки ще не вкорінили ся глубоко, але вони своє роблять!

„Нива“ призвичаїла наше духовеньство до ідеї про станову орґанїзацию сьвященьства на случай потреби, як се доказує серия статий на тему орґанїзациї. „Нива“ дала товчок до протестів соборчиків в оборонї оклеветаного Архіерея та навчила солїдарного виступу духовеньства в оборонї Владики. „Нива“ навчила, що суть случаї, в яких духовеньство повинно забувати на партийні ріжниці між собою і виступати разом.

„Нива“ вкінци стала школою, в якій неоден привикає до пера.

Тому то з вдоволенєм і почутєм сповненя — о скілько се було в наших силах — обовязку, наложеного на нас інтересамм Церкви, глядимо поза себе на пятилїтний период дїяльности нашого Видавництва. Єсьмо пересьвідчені — і то більше як хтонебудь — про недостатки нашого орґану, алеж ми і працюємо зі всїх наших сил над єго піднесенєм.

І думаємо іти дальше по вибранім шляху, іти дальше рішучо і консеквентно в імя наших засад. Знаємо, що таке становище викликує взглядом нас ненависть, але потїшаємо ся словами: „Аще міръ васъ ненавидитъ, вѣдите, яко мене прежде васъ возненавидѣ“. (Йоан. (15, 18).

Нашим бажанєм і стремлїнєм є, щобисьмо ще з більшим правом могли колись сказати ті слова, якими з певним правом замикаємо огляд пятилїтної дїяльности „Ниви“:

„Дѣло совершихъ, єже далъ єси мнѣ, да сотворю“ (ib 17, 4), — „явихъ имя твоє человѣкомъ“ (ib. 17, 6), „да и міръ вѣру иметъ (ib. 17, 21), „да знаютъ тебе єдинаго истиннаго Бога, и єгоже послалъ єси Ісусъ Христа“ (ib. 17, 3).

о. Онуфрій Волянський.

проф. університ. о. др. ІВАН БАРТОШЕВСКИЙ.

Педаґоґія або наука про виховане.

ПЕРЕДНЕ СЛОВО.

Моя „християньско-католицка педаґоґія“, видана єще в 1891 р., уже вичерпана. Що дня одержую від наших ч. ОО. душпастирів прошенє о висланє їм сеї моєї педаґоґії, а менї дуже прикро, що не могу їм уже служити тою так пожиточною книжкою. О пожиточности сеї книжки сьвідчать не лише ті безнастанні письма Ч. ОО. душпастирів, що бажають одержати книжку, но також похвали, яких ті Ч. ОО. її не щадять. Один з них пише: „Жена моя студиює тепер педаґоґію Всесьв. Отця Совітника Добродія. Не може відорвати ся від книжки. Руцї цїлує за ту неоцїнену працю! Се справдї для молодих людий книжка неоцїненої вартости! Дай Боже, щоби єще Всесьв. Отець Совітник могли видати сотки книжок! Коби хоч питомцї піймили вагу того найважнїйшого предмету, яким єсть педаґоґія, та належито до него прикладали ся!“

Моя педаґоґія, уложена на вічних, незмінних засадах сьв. Христової віри, на науцї єго сьв. Церкви, має своє велике значінє особливо в нинїшних часах, коли то вороги нашої сьв. Церкви раді би в своїх радикальних письмах вирвати нашому народови з серця сьвяту релїгію, а заступити єї тим, що они мильно називають „етикою“, а що в сути річи є лише тресурою. Не дай Боже, щоби в нашім рускім народї мало дїйти до таких сумних наслїдків, до яких дїйшли народи, виховані на основі такої „етики“. До якого страшного занепаду дійшов би за проводом тих модерних виховавців наш нарід, на се маємо відстрашаючу пересторогу на Франциї. Ото минулого року статистичне бюро департаменту Seine (півн. схід. Франция) видало справозданє (Fenébres et Lumiére ou Solution des principales difficultés soulevées contre la religion catholique), в якім читаємо: „Зі 100 дїтий, які станули перед суд, належало 11 обвинених до католицких шкіл, але вісїмдесять девять проступників походило з безконфесийних шкіл“. А славний французский практик, Cruppi, пише: найбільших проступків допускаютъ ся молоді Французи“.

І чиж не бачимо ми, що ті слова згаданого французского практика можна на жаль з кождим днем слушнїйше повторити також о наших молодих Русинах? І не дивно, бо вороги нашої сьв. Церкви не дармують, а цїлими жменями розкидають межи наш нарід, межи нашу молодїж зерно зіпсутя, невірства, а ди-

тина, що не боїть ся всевідучого Бога, іде лише за голосом своїх розбурханих пристрастий, отже така дитина є до всего спосібна.

Тож хоч ми душпастирі і катихити, видячи деструкційну роботу наших молодих „патриотів“, зітхаючих за таким „раєм свободи і поступу“, нїчого так ненавидячих як Христового духа, євангелия і Церкви, мусимо станути сьміло до борби против того безвірства, яке до нашого молодого поколїня через гурток зганґренованих одиниць втискає ся. Того рода злобних людий осуджує не „клєрикал“, або „ультрамонтан“, але найзавзятїйший ворог сьв. Церкви, Віктор Гюго, котрий каже: „Всїх родичів треба винувати і перед суд ставити, що свої дїти посилають до шкіл, над котрих брамою стоїть напись: „Тут науки релїгії не удїляє ся“. А о вихованю, яке подають дїтям того рода злобні люди, пише Martin Aime: „Кожде вихованє, яке не опирає ся на релїгії, понижає чоловіка і в найлучшім случаю робить знего розумну худобу“.

До дїла отже, Ч. ОО. і во Хр. Братя! Ви є природними, від самого Бога покликаними вихованцями молодих поколїнь; в Ваших руках находять ся так много успїшних средств і способів до належитого сповненя Ваших важних і повних відвічальности педаґоґічних обовязків, — бо маєте до розпорядимости і Церков, і амвон, і сповідальницю, і школу, і читальню, а всюди товаришить Вам сьвященичий авторитет, повага Христових слуг і посланників. Ваші педаґоґічні труди мусять при Божій помочи принести успїхи, наколи лише ревно і статочно будете трудити ся на основі педаґоґічних засад, які Вам подає сьв. Церков, обручниця Христова.

Збірник тих сьв. засад, та ото моя педаґоґія, нехай Вам служить до улекшеня Вашої педаґоґічної задачі. І на сїм місци нехай буде менї вільно щиро подякувати Хвальній Редакциї „Нив и“, що зволила приняти в свою хорошу церковну часописи сю мою працю.

Їдиж моя книжочко між наше руске Духовеньство, між наш руский Нарід і помагай сему народови двигати ся морально і фізично для здобутя красшої долї!

У Львові, в дни сьв. Архистр. Михайла 1908.

Автор.

Др. Тляр. Свенціцкий.

Дещо про церковну старину.

О церковних старинках, яко наглядних річевих свідках давнього народно-культурного житя, думають і говорять у нас вже не від вчера. Мало того, їх визбирують — правда не дуже систематично, але все таки досить усердно — деякі любителї чи то для власних збірок, чи то для краєвих музеїв, чи наконець — а се з великою шкодою для справи — для позакраєвих і заграничних музеїв. Не дивно: бо по сих старинностях єще найлучше пізнати: як наш народ жив, богато чи бідно; до якої степени духово-артистичної культури він взнїс ся; з ким зносив ся; що́ від кого переняв, а чому других научив. Коли все те належно зважити, то переконаємось, що збиранє народної старини може і повинно бути цїлею житя рідких вибранцїв „уразумѣвшихъ цѣну вещей ветшаныхъ". Ми пізнаємо, що подив для витревалости, поважаня для ідеї і признанє за зібранє сих памятників трудами і старанями ідейної одиниці — збирача будуть виразом подяки як зі сторони людей науки, так і зі сторони загалу: бо готовий Музей, систематично зібраний і упорядкований, се національні гордощі.

Галицка Русь пізнала се вже в початках свого відродженя. Лучші представителї сего знаменитого культурно-національного часу — як митрополит Михайло Левіцкий, канонік Лавровский, Вагилевич, Головацкий Яков, Зубрицкий, Петрушевич — таки дуже пильно занялись збиранєм нашої церковної старини, особливо книжки и письма. Їх продовжателї, що зібрались в важнїйших осередках відродженої Галицкої Руси, пішли в сїм напрямі єще дальше, коли розширили рами своїх інтересів для народної старини і стали по можности пізнавати, досліджувати і збирати памятники ріжних сторін нашої бувальщини. Се генеза наших невеликих і нечисленних, но незвичайно богатих для нашої науки Музеїв.

Хоть за сї труди і збірки, що зберегли нам дорогоцїнні памятки давнини, належить ся ідейним дїячам повне признанє, то все таки вільно нам — в інтересї загально-народної справи — поглянути на твори рук їх критично. Дїло в тім, що в кождім з наших Музеїв всего по троха буде, але анї один віддїл не розвиваєть ся більше інтензивно. Отже цїльного образу якогось періоду давнього галицко-руского житя нам не найти нї в однім з наших Музеїв: приходить ся ходити з одного містця в друге, щоби наконець пізнати важнїйші культурно-історичні епохи нашого краю. Вина сему паде на безсистемність спора-

дичного і більше случайного збираня, на нашу роздробленість — навіть в сих загально-народних справах, та на брак належного зрозуміня для важности збираня, досліджуваня і зберіганя старини у загалу.

Не наша задача говорити про систематичність і про свого рода розділ праці в сім ділї, бо належалоб се до спеціялістів, та ширших кругів, заінтересованих в сих справах осіб і інституций. З другої сторони — круг читачів нинїшнїх замітоk, в силу власного званя, буде більше цїкавитись церковною археологією, як доісторичною, або якою иншою, тим більше, що Галицка Русь вже має спеціяльний Церковний Музей у Львові.

Важнїйшими задачами церковної археології належить вважати пізнанє — церковного будівництва (архитектури), звязаного з ним різьбярства і малярства; за сим пізнанє памятників богослужби — обряда і єго зовнїшнїх предметів, риз, сосудів, книг; наконець історії церковної в найширшім того слова значінню. Займемось кождою з тих груп з'осібна, щоби тим легче з'орієнтуватись в їх пізнаваню, досліджуваню і зберіганю.

Памятників давнього камняного церковного будівництва старших як з XV в. у нас заховалось мало, а в первістнім станї зовсїм нїяких не дійшло до нас. Ввиду того для пізнаня нашої церковної старини єсть дуже важно беречи кождий найменьший зломок з сих часів, який тілько найдеть ся. А таких містць у нас не мало коло найстарших галицких городів — Галича, Теребовлї, Перемишля, Белза, Львова, Рогатина; особливо на всякого рода урочищах і городищах, церквищах і монастурищах з їх цвинтарищами. Находять ся в тих містцях і металеві крестики, і камінні медальони, і зломки металїчних сосудів, і плитки камянні, і части стовпів і капітелїв. Сї памятки, хоч як рідкі, передані в Музей з точним означенєм обставин і містця находу, мають велике значінє для історії культури нашої князївскої церкви. Очистка сих находів буде належати до знатоків в Музею, бо часто лучаєть ся, що усердне чищенє неспеціяліста знищить як раз те, що було на данім предметї найважнїйше. Бувають случаї, що в однім — другім містцї найдеть ся єще гідний і для нинїшнього ужитку предмет. Отже його з'уживають в будівлї, т. є. зовсїм запропащають: капітелї камінних колон розбивають на щебень, колонни денебудь вбудовують, плити з надписями кладуть у поміст, камянні саркофаги (труни) обертають на сходи — або на які корита. З сего виходить тілько одна величезна шкода, якої часто нїяк уже поправити. От вкажу примір: в Рогатинскій Сьвятодухівскій і Богородичній церкві було множество нагробних плит XV—XVI в. з обширними надписями — о похованих особах, та з церковних текстів.

Плитами виложили поміст — замість вмуровати їх в стіни церкви, надписями на внї — і нинї анї половини сих надписей нема, остались хиба слїди незвичайно артистичного різьбярского краснописства (калїграфії), та невиразні очертаня форм давньої труни. Правда збереглись фотографії десь там в консерваторскій комісії — але як образ не заступить дорогої особи, так і фотографія не дасть нам можности належно представити собі оригінал.

Тимчасом коли заглянути хоть би в польскі Музеї, а ще лучше в заграничні, то переконаємось наочно, що сї памятники гідні не тілько збереженя під дахом, але величавих будівель, з яких на нас віє духом глубокої старини, в яких ми одпочиваємо душою — забуваючи о злиднях і бурях дня; наближаємось до пізнаня вічного духа — бо перед нами „дѣла давно минувшихъ дней, преданія старины глубокой", гордощі і сьвятощі національні.

Як не цїкаві і дорогоцїнні сї найстарші і найтревальші зломки камінного церковного будівництва, то ще більше ваги мати муть для нас памятники деревяного будівництва, бо нашого рідного. Не серед каміня жила наша Русь, а серед лїсів дремучих, яких найкрасші і найздоровші окази йшли як раз на наші избу, терем і храм. Ізба мужицка і терем боярский пропав безслїдно, яко матерія, осталась хиба форма, але храм перетрівав віки, яко живий свідок уміня і артизму рідко коли звістного нам сина народа. В сїм памятнику все цїкаве, і вязанє брусів, і одвірок, і вікно, і невеличкий різьблений стовпик, що держить піддаше, й тяжкі дубові двері, і шатро криші, і дрібний орнамент при злуцї досок, та на бальках будови. А як лучить ся тут і там надпись первого майстра, або його справщика — то все те ще цїннїйше, бо виразно говорить і свідчить о певно означенім часї. Отже сю памятку належить беречи для потомности, коли можна, а нї то докладно зняти фотографічно рїжні подробиці і цїлість, ще лучше зрисовати з мірою і цирклем в руках, важнїйші річи передати в Музей і тодї тілько приступати до розбираня.

Хоч не фаховий в будівництві, кождий легко з'орієнтуєть ся в розкладї церкви. Основа сї положена на однораменний крест, в перекрестю (т. є. середній части) найобширнїйший, в голові найкоротший, а в ногах (з прибудовами) найдовший. На сїй основі вяжуть (кладуть) церков з довгих грубих брусів. А що така будівля не може вистрілити високо в гору що доконче потрібно хоч би з примітивних гигієнічних взглядів вже для одного браку важнїйших помічних прирядів, тож зруб в певній висотї дїлить ся на 3 части, які — кожда з осібна — стріляють високо в верх. Тут звичайно вкладав майстер всю свою уміетність — вяжучи все те в одну чудову цїлість за помочію переходa поверх від поверха, а все вузше та висше, поки не накрив верха горшком (бойки, лемки), та не вбив креста — нераз аж в семий поверх. Перед нами храм — оригінальний, будовою ве-

личавий, якого верхи так і переносять нас далеко на всхід в прародину нашої культури, в сусїдство індийскої пагодй.

Се буде радше природна тожсамість розвою ідеї — легкого взлету в гору, як генетична звязь. Тому не належить думати, будто наша церква продукт запозичений, чи там взорований на всхідноазіятскім образцю. Сего первістного образця не легко нам найти вже і у нашого вчителя, первого і завзятущого „западника“ (для востока Азії), візантійского всходу.

За те о много ціннїйшими представляють ся нам памятники нашого церковного деревяного будівництва, коли зважимо, що оно посуваєть ся у нас з двох осередків відосередними лучами: з північного Новгороду Великого і з полудневого Корсуня та Київа. І так два могутні впливи скрестились в нашім будівництві церковнім, а нехай і в сельскім: північний-норманский, і полудневий-візантийский. — Спеціялїсти, які в нас хиба будуть доперва, зуміють сказати о сїм значно більше, для них і побережемо памятники нашої архитектури церковної.

Не меньше важну ролю могли відограти в розвою нашої церковної деревяної архитектури і впливи одновірного славяно-романского полудня, як й сусїдство з латинским костелом. Найлучшими розсадниками перш згаданого впливу могла бути монастирска будівельна традиция, а другого — невольне уподобленє, або чисельна перевага, або наконець стремлїнє до одности не тілько в догматї — але і на внї.

Вертаємо дальше до будівлї: конечна потреба дати далекий відплив дощевій водї з криши, щоби она не заходила під основи церкви, продовжила найширший дах майже на сяжень, під яким можна схоронитись в дощ і духоту. Се тяжке піддашє прийшлось нераз піддержати стовпами, які склались на красиву колоннаду, нераз з луками візантийскими — які так дуже нагадують нам образцї княжих теремів, особливо їх крильців (себто нинїшнїх ганків). — Але єсть і другі види сих піддаш. На лемківщинї можна стрінути дуже цїкавий перехід сего піддаша в свого рода глухо криту обшивку церкви. Обшивка ся лучить ся відразу з первим поверхом купола, через що церква зближаєть ся своїм зовнїшнїм видом до готицко-романского стилю оборонних мурованих костельних будівель. В Липівци коло Ясслиск можна навіть учути переказ, будто з — за сеї обшивки боронились люди від татар.

Положенє звінниці, чи-то над женскою церквою — в видї третьої вежі, чи то над притвором в вежі, обнимаючій і женску церкву, чи осібно в видї 2—7 поверхової квадратної стятої пірамиди з острим дахом, або і маковицею, чи то нераз над входом в ограду церковну доповнює образ нашої церковної архітектури.

Важно таки пізнати внутреннїй розпорядок церкви. Притвор може бути зараз у входа в церкву — накритий хиба окапом, злучений з церквою в одну цїлість колоннадою, або під осібним острим дахом, або під вспільною вежою женскої церкви. З него вхід на хори — а в містцевостях з мішаною люд-

ностию — і хлопом і шляхтичом в деяких монастирских церквах (напр. св. Юрія в Дрогобичи, в Ботелці ниж., Комарниках і Гнилій коло Турки, на лемках в Верхомлі) в т. н. верхню церкву з осібною олтарною частию. Ся горішня (верхня, вишня) церков нагадує нам дуже а дуже давню давнину всхідного обряду, після якого за одним престолом не годилось служити в один день двох служб, а не було єще і бічних одкритих (без іконостаса) престолів.

Після сих заміток можна сформуловати вкоротці задачі і способи збираня памяток церковної архитектури: форма церкви, єї верхні части — копули, піддашє, вікна — двері — колоннади — їх вязанє і луки, внутреннїй поділ, орнаментика стовпів і поперечок. Фотографія поодиноких частин, загальний вид — (часто на переписних листках стрічають ся такі види, їх збирати!), рисунок фаховця, модель роботи сїльского майстра (що з іскрою дару Божого, а не безтямного ремісника). Назви частин в точно фонетичній (з наголосом) передачі, містцевість, і по можности історія церкви (писана, устна). Містцевим дїячам, любителям і цїнителям рідної старини — легко все те зібрати і передати в осередок зберіганя сих памяток — в Музей, через що ся централя буде всюди і все те увидить очима своїх співробітників.

(Дальше буде).

Платня за науку релїгії.

Краєвий виділ пропонує підвишенє платнї катихитам. Душпастирам приказує вчити 12 годин безплатно, а доперва надвишка тих годин має бути платна. Розумїє ся, що проект кривдить душпастирів, яким годї відбути 12 годин, если мусять вчити вшколах розкиненых по кількох селах. Ди кусия взяла однак, як доносить „Руслан“ (ч. 231), несподїваний оборот, бо комісия пішла дальше, чим внесенє краєвого виділу, а навіть референта і підвисшила квоту 217.000 кор. на 360.000 кор. річно. Велику частину тої квоти мають дістати душпастирі за науку релїгії. Комісия вдоволила ся 7 годинами безплатними, підчас коли референт домагав ся 9, а виділ краєвий аж 12 годин безплатної науки від душпастирів. Остаточно видано закон, якого текст подаємо.

Устава о винагородї за удїлюванє науки релїґії в школах народних, ухвалена в Соймі 2. листопада 1908. р.

Арт. I.

Параґрафи 1. 4. 6. устави з дня 1. грудня 1889. Дн. у. і розп. краєв. Ч: 71. в значіню установленім устав. з 22. червня 1899. Дн. у. і розп. краєв. Ч: 81. — рівнож §. §. 5. 8. і 11. устави з дня 1. грудня 1889. Дн. у. і розп. краєв. Ч: 71. зносить ся в їх дотеперішнім розуміню і мають звучати слїдуючо:

§. 1.

В публичних народних школах о чотирох або більше клясах, рівнож в видїлових школах, будуть установлені осібні учителї з сталою платнею, если число годин науки релїґії у всїх клясах, в котрих мають єї удїляти, виносить разом найменьше вісїмнайцять годин тижнево, а число учеників їх віроісповіданя і обряду є більше як вісїмдесять.

Такий учитель релїґії є обовязаний аж до двайцять чотири годин науки тижнево, если однак удїляє науки релїґії в більшім числї годин, належить ся єму додатковя винагорода за кожду годину понад двайцять чотири в висотї в §. 6. сеї устави.

Екзорту числить ся за дві години.

Учитель релїґї буде іменований для одної школи, а то для народної школи найвисшої категорії, що є в місци: можна однак наложити на него обовязок удїлюваня науки релїґії також в інших публичних школах народних в тій місцевости, аж до означеного в першім і другім уступі числа годин.

Де вимагають обставини, може Рада шкільна краєва в порозуміню з Видїлом краєвим установити учителя релїґії при школї більшеклясовій, накладаючи на него обовязок удїлюваня науки релїґії аж до означеного уставою числа годин також в школах сусїдских місцевости.

§. 4.

Учителеви релїґії осібно установленому будуть признавані побори прислугуючі іньшим учителям тої школи, для котрої є стало іменований; однак учитель релїґії, що має укінчені студия теолоґічні на унїверситеті, зглядно в теольоґічнім закладї науковім, дістає відразу при сталій номінациї найвисший степень платнї.

Що до іньших відносин службових підлягає учитель релїґії осібно установлений всїм приписам устав, відносячих ся до

учителїв тої школи, для котрої є іменований, не уймаючи прав, прислугуючих начальній власти вироісповідній.

Однак учителям релїґії, що перейшли з душпастирства до шкільної служби, має бути почислений до емеритури час, проведений в душпастирстві.

Виповняючи ті приписи дотично учителїв релїґії дорогою загальних розпоряджень, рівнож примінюючи їх до даних случаїв, шкільні власти о скілько можливв будуть засягати опінії властий вироісповідання.

§. 5.

О скілько наука католицкої релїґії в публичних школах не є запевнена по мисли §. 1. через установлене осібного учителя релїґії із сталою працею, а той обовязок безплатного удїлювання в них тої науки тяжить по мисли державних постанов на парохіяльнім духовеньстві, є обовязаний місцевий душпастир (парох зглядно адмінїстратор парохії або в їх заступстві сотрудник) до безплатного удїлювання науки релїґії з титулу душпастирства в девяти годинах тижнево у всїх школах, належачих до парохії, за кожду однак годину науки понад той вимір разом з ексортою і наукою доповняючою припадає ємy винагорода означена в §. 6. отсеї устави. Наука релїґії иншого признаного вироісповіданя релїґійного в народних школах більше клясових, почавши від 4. клясових і в школах видїлових, що не посїдають власного учителя тої релїґії із сталою платнею, може бути забезпеченою через шкільну власть в порозуміню з дотичною властию вироісповідною в той спосіб, що єї поручає ся за ремунерациєю особам посїдаючим загальні услівя предвиджені в §. 3., ремунерация припадає від кождої години в тижни у всїх клясах разом з екзортою і в висотї означеній в §. 6. отсеї устави. Ремунерация отся є платна місячно з долу. Ексорта числить ся за дві години і може відбути ся в народних школах більшеклясових, почавши від чотироклясових і в школах видїлових.

§. 6.

Душпастирови, зглядно учителеви релїґії за ремунерациєю, належить ся винагорода від кождої години в тижни по 40 К. річно, а в місцевостях I. кляси учительскої платнї по 50 К. річно. Отся винагорода належить ся лишень за ті години, що до котрих їх ствердить власть шкільна окружна, що наука релїґії дїйсно відбувала ся, а власть вироісповідна посьвідчить, що удїлювано єї з добрим успіхом, а надто що до душпастиря лишень тоді, если по мисли §. 5. удїляв науки релїґії з душпастирского титулу в девяти годинах тижнево.

Виплату винагороди заряджує ся з кінцем кождого півроку шкільного на підставі доказів, представлених властию шкільного окружного.

Шкільна власть краєва може однак в порозуміню з начальною властию віроісповідною (§ 2. уст. з дня 21. червня 1872 дн. у. р. ч: 86) стягати поодинокі кляси або віддїли рівнорядні, зглядно степеней науки в той спосіб, щоби число так получених дїтий шкільних дотичного обряду або віроісповідання не переходила пятьдесяти.

§. 8.

Винагорода коштів подорожі, що мають бути признані з причини удїлювання науки релїґії в народних школах, що знаходять ся поза місцем замешкання учителя релїґії або душпастиря, буде покривана по мисли §. 6. і 7. устави з дня 24. цьвітня 1894. Дн. у. і розп. краєв. ч: 49. О потребі доїздів і о висотї припадаючої за них винагороди орікає власть шкільна окружна. Виплату тої винагороди по ствердженю скількости відбутих доїздів і скількости годин науки дїйсно удїлюваної, заряджує власть шкільна окружна безпосередно до відносного учителя релїґії або душпастиря.

Близші поороблиці що до способу поступованя припише осібна інструкция.

§. 11.

Єсли науку релїґії удїляє по мисли §. 5. устави з дня 14. мая 1869 (Дп. у р. ч: 62) сьвітский учитель на підставі місиї, отриманої від віроісповідної власти і з порученя шкільної власти, належить ся ему винагорода, що виносить 1% місячної платнї за кожду годину в тижни без згляду на се, чи учитель такий є занятий в школї в повнім числї 30. обовязкових годин, чи низше того виміру, але лишень тоді, єсли наука тревае найменьше через один місяць.

Арт. II.

Отся устава входить в житє з початком шкільного року 1909/1910.

Арт. III.

Виконанє тої устави поручаю Моїому Міністрови віроісповідань і просьвіти.

РЕЗОЛЮЦИЯ.

Взиває ся ц. к. Ряд, щоби в порозумінню з епископскими Ординариятами причиняв ся до покриваня науки релїґії в публичних народних школах усїх катеґорий.

П. Ш.

о. Павло Штокалко.

Огляд церковного і суспільного житя.

Зі сходу.

(**З Росиї:** *Змаганя православного духовеньства до орґанїзациї. — Впровадженє катехізациї. — Заборона з'їзду духовеньства в Пермі.* — **З Туреччини:** *Переслїдуваня християн. — Антаґонїзм Греків з Арабами о святі місця.*)

Православне духовеньство проявляє в останних часах змаганя до реформи. Відбувають ся часто епархіяльні з'їзди, на котрих порушають ся ріжні проєкти, що стремлять до згуртованя духовеньства в карну орґанїзацию, що має принести моральну користь так самому духовеньству, як і повіреній ему пастві. Точки програми реформи се: образованє духовеньства, проповідництво, катехізация, борба з піяньством, а головно місионарскі з'їзди, що мають на ціли моральне двигненє народа. Хоч, що правда, справа не йде так легко, як укладають ся проєкти, бо православне духовеньство є занадто консервативне, щоб відразу пішло зі струєю новочасних реформ. Се стверджає промова епископа Андрея, виголошена на зборах Казаньского брацтва сьв. Гурія. Між іншими сказав владика отсї характеристичаї слова: „У насъ нѣтъ общецерковной дѣятельности, нѣтъ общецерковной жизни. И я слышу часто такіе отвѣты: „вотъ ужъ вамъ три рубля, — а больше то ничего здѣлать не могу, да въ вашихъ церковныхъ дѣлахъ ничего не понимаю“ *).

— Каменець-Подільский. Владика Серафим впроваджує в свою епархію катехізацию. Се новість доси не практико-

*) Церковный Вѣстникъ XXXIV. 44.

ваня в православній Церкві. Дотепер нїгде не учено катехізму і як пише „Церковный Вѣстникъ“ селяни в Росиї хоч хрещені в імя Христа, але не можуть „облещись в Него“ для того, бо не знають елєментарних відомостий з катехізму. Для того зрозумілою річию є для нас се, що в Росиї витворило ся таке велике множество сект. Темний нарід, не знаючи катехитізму, є дуже приступний для ріжних ложних наук. Подільский владика зрозумів добре ту аномалію і задумав впровадити до своєї епархії катехізацию. Єго пляни беруть на згляд передовсїм катехізацию дїтий, але практика показала, що ті лєкциї катехізму, проваджені поки-що в церкві по вечернї, корисно впливають також і на старших. Катихізация відбуває ся слїдуючим порядком: Дїти і старші повтаряють хором за сьвящеником якусь правду віри, відтак слїдує поясненє тої правди сьвящеником, далї сьпіває ся церковна піснь, потім сьвященик оповідає щось на релїгійну тему, а все те кінчить ся спільною молитвою. О катехізациї дїтий в школах нема ще поки що й бесїди.

— „Пермскі Епарх. Відомости“ помістили інтересну вістку про розвязанє епархіяльного зїзду в Пермі на приказ губернатора. Що йно відкрито збори, наспіло урядове письмо від губернатора, що ним заборонено дальші наради по тій причинї, що не прошено у начальства дозволу відносно присутности деяких учасників. Нема що казати, гарні часи переживає православна Церков в Росиї, єсли режім самодержавя (мимо наданої конституциї) зелїзною рукою тяжить на духовеньстві. І мимоволї пригадуєть ся нам дещо з галицкого житя, от хочби процесиональний похід при посьвяченю Народного Дому в Копичинцях. Ріжниця лишень в тім, що в Галичинї конституция в повнім того слова значінню, а в Росиї самодержавє мимо проголошеної конституциї.

— Проголошенє конституциї в Туречинї викликало в першій хвилї радість між християньским населенєм, що без згляду на народність горячо привитало переміну полїтичного устрою, яко задаток нового розцьвіту горожаньского і церковного житя. Але тепер, коли перший ентузиязм проминув і житє пішло звичайним кроком, зачались проявляти сумнїви і побоюваня що до будучого положеня православної Церкви в Туреччинї. Царгородский патриярх відносив ся відразу скептично до конституциї, а теперішна дїйсність оправдала єго скептицизм. Музулмани переслїдують християн, а навіть допускають ся кровавих насильств. З многих фактів можна навести отсей, що недавно фанатична товпа музулманьска вбила на улицях Царгорода одного християнина Грека і одну Туркеню, що хотїла приняти християньску віру і звінчатись з християнином. Рівнож насильно переводять музулмани християн на свою віру. В той спосіб розуміють Турки проголошену свободу совісти. В деяких містах християни є позбавлені всякого права полїтичного а передовсїм виборчого. Навіть грецкі митрополити не мають

виборчого права, хотяй силою давних прав і привилеїв є они не лиш церковними, но і горожаньскими представителями народа. Щоб забезпечити права християн, удавала ся депутация під проводом Нікопольского митрополита до великого везира і просила о охорону християн. Великий везир обіцяв поміч, але чи та поміч не скінчить ся лиш на обітниці?

— Проголошена конституция викликала в першій хвилї також радісні чувства між християньскими народами Палестини, а головно між жителями Єрусалима. Однак невдовзї радісні чувства уступили місце іншим чувствам, які зродили ся по причинї антагонїзму між Греками а Арабами. Православні Араби опираючи ся на свої конституцийні права, виступили з рядом домаганъ відносно участи в богослуженю і адміністрациї в сьвятих місцях Єрусалима. Ті домаганя викликали заворушеня між Греками на цїлім Сходї, бо они побачили нову небезпеку для єленїзму, тим більшу, бо уважають, що Арабів попирають Москалї. Греки чують ся більше в праві, чим Араби, бо єрусалимска патриярхія спасла в Палестинї православе підчас турецкого панованя і в часї хрестоносних походів. Греки звернулись до правительства з просьбою о охорону перед забігами Арабів. —

До статї: чи там дійсно корінь лиха.

Коли на весну м. р. з нагоди частих переходів вірних на лат. обряд деякі круги руського духовеньства устами лїберальної преси накинулись за се на наш Епископат, добачуючи тільки у нїм причини всього лиха, написали ми до ч. 11. „Ниви“ (з 1. червня 1908 р.) статю: „Де корінь лиха“, в якій старали ся віднайти правдиву причину дезерції. Що наші уваги не були полишені всякої основи і слушности, упевнив нас в сьому той злїсний крик, який піднесли на нас за сю статю деякі наші собратя. А і статя о. Ілярія С. в послїдних числах „Ниви“ з р. 1908 („Чи дійсно там корінь лиха“), є нїчим иншим, як потвердженем наших уваг.

Що так є справдї, сьвідчить про се найкраще і форма і зміст статї о. Ілярія. Коли би приповідка: „правда в очи коле“ не містила в собі зерна правди, то і о. Ілярій не лаяв би нас так нечемно. А се тільки дрібка тої лайки, бо ред. „Ниви“ зазначує в увазї, що вона викинула з статї „деякі несмачні та зайві натаки і виступи“ о. Ілярія проти нас. Отже первісна

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА

форма статї о. Ілярія була єще яркійша. Та се, повторяємо, є тільки доказом, що наші уваги були слушні, коли викликали відповідь у так заїлій формі.

Поминаємо іронїю, кпини та насьмішки, якими воює проти нас о. Ілярій, а спростуємо тільки декільки перекручень, що ними так радо послугуєть ся ш. автор, аби виказати нашу непослїдовність та противорічність.

На початку нашої статї сказали ми, що мусимо числити ся з двома фактами, а саме що наші сьвіцькі власти не поступають строго після букви закона і що духовеньство лат. обряда на приписи конкордиї зовсїм не зважає. Дальще сказали ми до слова: „З сим отже треба числити ся. Дїє ся зле — се правда. Та головою муру не пробєм. Такі відносини були, є і будуть. Змінити їх не в наших силах. Проти сим забігам можна ужити лише таких средств які лежать в нашій можности". (ст. 323). І відтак слїдують дальші причини дезерції та средства проти неї, які „лежать в нашій можности".

З сього нашого твердженя робить шан. автор такий дивогляд: Він переказує за нами, що „наше духовеньство само причиною хороби", що „воно хоре на цїлім тїлї" і зараз після сього додає наші слова: „Та головою муру не пробєш"... і т. д. Се значить: ми будьто з гори зазначуємо, що хоробу годї вилїчити, а таки беремо ся лїчити. Тимчасом ся „голова" і „мур" не відносять ся зовсїм до нашого клиру, а до сьвіцької власти і до лат. духовеньства...

Другу противорічність закидає нам о. Ілярій в тому, що ми боронимо повагу лат. духовенства та хвалимо його послушеньство для Епископату, а відтак кажемо, що теж духовеньство „на приписи консисторії зовсїм не зважає, що для него консисторії зовсїм нема". Се була би справдї противорічність, колиб ми таке написали. Тільки най буде ласкав шан. автор прочитати уважнїйше се місце на ст. 322, а побачить, що він грубо помилив ся, бо замість слова конкордія прочитав там аж два рази слово консисторія, слово, якого там зовсїм нема. Далї, ми не боронимо зовсїм на ст. 328 поваги лат. духовеньства, а тільки признаємо йому силу. Чи се також тільки з неуваги перекрутив о. Ілярій?

Трету противорічність бачить о. Ілярій в тому, що ми раз хвалимо лат. духовеньство за побожність, а другий раз закидаємо йому надуживанє проповідальниці. Та і в сїм випадку о. Ілярій не має слушности. Ми признали у своїй статї лат. клирови тільки коректне поведенє в часї Богослужень, значить, побожність, а радше набожність зверхну, бо до побожности внутрішної, якої нїкому, а не то руському духовеньству, не маємо права анї відказувати анї її признавати, нам, очевидно, нїчого. Що ми мали на думцї тільки сю зверхну побожність, се цїлком ясно з контексту (гл. ст. 324).

Четверту вкінци противорічність доглянув шан. автор в тих наших словах, в яких ми хвалимо лат. духовеньство за їх

патріотизм в костелї, а нашому духовеньству закидаємо за велике розполїтикованє. Та хто патріотизм бере за одно з полїтикою, як у нас — партійною, з таким годї договоритись до путя.

Та полишім ті нещасні „противорічности".

Як ми сказали в горі, о. Ілярій не тільки формою, але й змістом своєї статї потверджує наші уваги. Пригляньмо ся, в чому то о. Ілярій бачить корінь лиха?

Отже вперед два роди того коріня, про які ми не згадували, бо не мали рациї згадувати, подаючи тільки такі причини і средства, що „лежать в нашій можности". Сими причинами: 1) нетолєранція та понижуванє нашого обряду з боку Поляків і 2) недостача духовних учителїв та проповідників.

Після сього згадує о. І. С. про деякі такі самі причини дезерції, про які ми згадали в нашій статї. Деякі з них однак инакше названі. Просимо послухати.

Дальші причини дезерції у о. Ілярія такі: 1) темнота народа (у нас: слаба сьвященича ревність і слабе релїгійно-обрядове вихованє); 2) причини матеріяльної натури (те саме і у нас); 3) мачошине трактованє нашої Церкви сьвіцькими властями (і у нас є та причина); 4) мішані супружя (у нас є за малий контакт з народом і те, що під 1) вичислене); 5) хиби сьвящеників, головно нетакт (отже також!); 6) байдужність інтелїгенції до справ Церкви (у нас додано: і преси); 7) несьвідомість і несолїдарність руська (у нас підчеркнена головно несьвідомість і несолїдарність тільки духовеньства, а з окрема упадок його авторитета) і 8) непорядки по церквах (отже знова також!).

Так отже бачимо, що шан. автор, хоч зразу як гороїжив ся та лаяв нас, вкінци таки потвердив всї наші уваги, чи там закиди проти руського духовенства. Одно еще мусимо додати: о. Ілярій жалуєть ся на нас, що ми робимо наші закиди без жадного застереженя. По нашій думцї се зовсїм злишне. Того рода закиди, що ми їх враз з о. Ілярієм робимо, нїхто навіть не може брати без застереженя, нїхто навіть не може їх приписати кождому сьвященикови з окрема. Такі закиди сьвідчать тільки, що між нашим клиром є богато таких, до яких ті закиди пристають.

Я. Л.

Від Редакциї. Спір між обома Авторами тичить ся подробиць і способу вислову. В самій річи оба Автори себе доповнюють: Я. Л. підносить з натиском ті причини лиха, які лежать по сторонї руского клиру, а мимоходом згадує про внїшні чинники. І. С. на відворот: з натиском підносить внїшні чинники лиха, а лиш мимоходом згадує про вину самого духовеньства.

Противцерковна акция в рускій суспільности.

Зладив О. В.

З нашої преси.

Між „Буковиною“, орґаном национально-демократичної партиї буковиньских Русинів з одної сторони, а „Прапором“, становим орґаном галицко-буковиньских учителїв та „Громад. Голосом“, орґаном радикальної партиї з другої, вивязала ся дискусия, яка і для нас інтересна.

Буковиньске учительство виступило против послів за те, що вони не хотїли і не могли обтяжити і так великими податками пригнетеного народа в ціли підвисшеня платнї буковиньского учительства, яке далеко лучше ситуоване від галицкого. Ведені тїсним становим еґоїзмом, накинули ся буковиньско-рускі учителї на руских послів, оклеветали їх яко здрадників народа і грозять вступленєм до радикальної полїтичної партиї. Під позором станової орґанїзациї хоче учительство оснувати на Буковинї радикальну партию.

„Гром Голос“ рад тому оборотови справи, хотяй сам недавно в одній своїй дописи (ч. 63 з 1908) закидав учительству, що воно для станових своїх інтересів розбиває народну карність і шкодить народови

Перестерігаючи учительство перед радикальною партиєю, „Буковина“ (ч. 144 з 18/XII 1908) так говорить: „Радикальна полїтика готова вийти на шкоду нашої национальної справи і на Буковинї, так як се стало ся в Галичинї, де радикальна полїтика не тільки що не придбала нїчого, а противно спровадила на галицких Українців тілько лиха, що нинї вже й найзавзятїйші радикали, що натхнули своїм духом і нашу країну, побачили безуспішність своєї радикальної полїтики і навернули на иньший шлях, як се видно не тільки з їхніх промов у галицкім соймі і в парляментї, але й із їхнього поступованя в обох клюбах і поза ними...

Маючи, як сказано, перед очима живий доказ цїлковитого банкротства радикальної полїтики в Галичинї, ей сумних наслїдків, ба навіть безскуточних жертв людскої крови, годї нам іти за тими десператами, що як раз ізза своєї полїтики кинули рідний край і найшли захист у нас, де завдяки нашій полїтиці панують красші обставини для Українців. Іти тепер за проводом тих збанкротованих полїтиків і заражених ними кількох тукраєвих одиниць, значить допровадити українську справу й на Буковинї до такого стану, як у Галичинї, від якого однак не буде вже спасеня буковиньскими Українцями, бо вже нїкуди буде втїкати“...

Так радикальні „патриоти“ готові дїлати на шкоду народа задля своїх станових інтересів. В нашій пресї про то не згадує ся. Але коли „Нива“ виступила з гадкою орґанізациї духовеньства в цїли оборони ідеальних дібр, именно церковних поглядів і наслїдком того попала в конфлїкт з политичними нашими партиями і їх пресою, кілько то було крику про „клєрикальну кириню“!

Земля і Воля помістила в своїм фейлєтонї вісїм статїй якогось Швачки проте „Чому позичали віру“. (Ч. Ч. 44—51 з 1908) Слово Бог пише ся ту систематично малою початковою буквою. Старословяньску незрозумілу мову літурґічну заведено тому на Руси, щоби пани могли панувати над народом! Христос нищив всяку власть і хотїв всїх зробити рівними, а папи перевернули все евангелиє до гори ногами! Сповідь видумано в тій цїли, щоби вивідати ся про небезпечні для гноблячих замисли хлопа та покликати тоді жандармів! Про „нежонатого попа“ говорить ся так корчемним дотепом, що годї се ту повторити! Цїле християньство заведено на Руси в тій цїли, щоби туманити нарід; саміж пани та „попи“ не дуже в то вірять, що про око голосять! Про воплоченє Сина Божого говорить ся з цинїзмом скота! І безлїч подібного! З такими безглуздами нїхто не запускас ся в полємїку. Лиш жаль нам невимовно темних читачів „Землї і Волї“!

„Гром. Голос“ дуже невдоволений, що в рускій суспільности змагає ся заінтересованє церковними справами, прим. в Америцї справою Прсв. Сотера, в Галичинї справою папского ювилею. „Гром. Голос“ інсунує, що ті справи порушує ся в тій цїли, щоби нарід відтягнути від политики. Забуває на то, що він сам і вся лїберальна преса аж надто любить занимати ся церковними справами, і замість навчити читачів чого пожиточного, годує їх сплетнями на тему „чорного сьвіта“.

Урочистий настрій, який запанував в нашій і в загалї цїлій цивілїзованій суспільности з нагоди папского ювилею, заколотив „Гром. Голос“ (ч. 71 з 1908) дописию „з кругів шкільної молодїжи“, в якій подає з вдоволенєм вість, що та молодїж задумує ігнорувати папский ювилей та заохочує єї до того. Чому? Бо папа скривдив Русинів навіть булею „Ne temere“. А про ту булю протестанти навіть висказують ся з великим признанєм! Про станиславівского Епископа вислáвлює ся „Гром. Голос“ (ч. 73) словами парібка від худоби. Річ ясна, що не може радикальний орган дарувати буковиньским политикам, що вони хочуть працювати разом з духовеньством для народного добра (ч 73).

„Прапор“ (ч. 12 з 15/XII 1908) помістив дещо про „вільну школу“ (ст. 8). Про „школу а Церков“ говорить: шкільництво треба визволити від впливу Церкви, науки релїґії може Церков удїляти, але на власний кошт, Церков треба роздїлити від держави, церковні погляди не суть наукові і т. п. Повно того „треба“ „повинно ся“, але за то анї тїни доказів. Видко „Прапор“ так низько оцїнює своїх читачів, що думає переко-

нати їх самим балаканєм. Но, але не наша річ в то входити. Обмежимо ся на зазначенє факту, що 1. напрям „Прапора“ засадничо противний християньскому сьвітоглядови, а 2. і нерозумний. Бо чому всїх предметів має вчити державна шхола, а найважнїйший, значить науку релїгії, полишає ся кому іншому, хотяй держави утримують ся головно працею релїгійних горожан? Чому априористичні, недоказані погляди противрелїгійного сьвітогляду мають бути науковими, коли богато вчених на них ся не годить?

„Прапор“ повторив (ст. 12—3) наші замітки про него (з „Ниви“ з статї п. з. „Церковні справи в нашій пресї“ ч. 22/3 з 1908). Там заявили ми, що учительство з „Прапора“, яке, сподїємо ся, має розум і любить шкільну молодїж, заверне з дорогу „вільної школи“. Що розумний, любячий молодїж учитель мусить бути противником „вільної школи“, на те ми подали два докази. „Прапор“ не має нїчо закинути тим доказам, не збиває їх, а однак заявляє з каприсом розпещеної дитини, що він, маючи вільну волю, таким лишить ся „при вільній школї“. Відтак пописує ся дешевим дотепом, що він вже „Ниві“ лишить дорогу в рай. Розуміє ся, що ми підемо дорогою раю, але маючи розум і любов до нашого народа, будемо старати ся вирвати нарід, а головно молодїж, з тої пропасти, до якої завела би єго вільнодумна агітация „Папора“ з єго „вільною“ (але вільною лиш для радикалів) школою, з пропасти, в яку завела „вільна школа“ Францию.

З американьскої Руси.

Мерзка робота москвофілїв і мадяронів.

На підставі материялу, доставленого нам Всч. о. Володим. Петрівским (Auburn, N. Y. 168. W. Genesee str. North America) під датою 4. XII. 1908, подаємо такий образ церковних відносин на американьскій Руси.

о. Гумецкий, ряний, якби в нас сказали, кацап, витав з делєґатами своєї парохії прибуваючого з Европи Прсв. Сотера в Новім Йорку, а навіть віддав церков в Єго опіку. Пізнїйше однак зістав суспендований за опір против Владики та за схізмофільскі свої затії. Єго парохію мав обняти о. П. Тодї Гумецкий намовив своїх приклонників, між ними і делєґата, який витав Епископа, щоби вони присягнули (тай сам присягнув), наче би то гр. кат. Епископа в Америцї не було, а суспенза та іменованє о. П-ого були видумкою. Доперва адвокат о. П-ого віднїс ся телєґрафічно до Вашинґтону до Апост. Делєґата, який заявив, що Епископ вже давно в Америцї.

Гумецкий уступив тодї на зазив суду з церкви, але потягнув деяких своїх парохіян до схізми, вибудував їм церков та лишив православного батюшку яко свого заступника. Сам був занадто скомпромітований, щоби остати на місци.

Апостазия до схізми, се звичайна дорога америк. москвофілїв, замічає наш дописуватель. Фарисейска облуда в роді

Гумецкого, се лиш одно зі средств, якими послугує ся схізматицка пропаганда між америк. Русинами.

Інші средства також не дуже будуючі. Темних наших людий з'єднують собі схізматицкі батюшки пивом, яблоками, оріхами, а для письменних мають часописи, як „Сьвіт", „Поступ", „Правду", „Вістник" і „Союз", видаваний при помочи баптистів. На катол. сьвящеників говорять, що нїби вони, хрестять ся лївою рукою, а на Прсв. Сотера пускають неможливі сплетнї.

Але ті средства і мілїони долярів не так дуже дописують, як би сего бажали собі схізматики.

Систематичним ширенєм клевет на Владику занимає ся „Вістник", який винайшов, що Прсв. Сотера зробила епископом польска шляхта. Тай „Вістник" тїшить ся особливши симпатиями мункачівских висших церковних сфер, які раді би клеветами, сипаними на Прсв. Сотера, спонукати угорске правительство до виступу в Римі против Прсв. Сотера. Ті круги старали ся підкупити одного жидівско-соціялїстичного редактора угорскої часописи, щоби він що тижня поміщав против Прсв. Сотера анонїмовий пашквіль. Жид-соціялїст відкинув мерзку пропозицию виродних синів катол. Церкви.

Москвофільскі і мадяроньскі сьвященики підняли ся мерзенної роботи, яка так подобала ся одному американьскому дивакови, що він задумував жертвувати 1000 долярів тому, хто докаже існованє народа, який би видавав з поміж себе такі нужденні індивідуа, як видають Русини в Америцї.

Мимо того всього, Прсв. Сотер не упадає на дусї: молить ся і працює, головно місийно та бере живу участь в релїгійнім житю американьских католиків.

Бібліографія.

Синодъ Дієцезальный Станиславôвскій 1908 р. Станиславôвъ 1908. Накладомъ Епископского Ординаріяту. Зъ печатнѣ І. Данкевича. Ст. 80 in 4-to *).

Значінє дієцезального синоду під зглядом правовим і суспільним представляє нам дуже ясно і влучно Є. Е. Митрополит: „Епархіяльний Собор то так, як би рада епископска розложена на цїлий клир епархії.. Рішеня кождого епархіяльного Синода

*) Набути можна в Канцеларії Епископскої Консисторії по 1 корові.

могуть бути лекше, чим які небудь інші розпорядженя Ординарияту і Консисторії актуальним, живим уставодавством, відповідаючим всім потребам суспільности, а то є одним з найсущнійших може условій кождої устави... Хотяйби як добре знав епископ свою епархію, видаючи якесь рвзпоряджене може все обавляти ся, чи досить предвидів можливі случаї і всї обставини... Удїл бодай деяких представителїв сьвященьства в редакції епископских розпоряджень, надає їм більшої неначе ваги, не правної а суспільної". (Рішенє Львівского епархіяльного Собора 1905 р. ст. 5.) Додатиб до сего, що кождий епархіяльний Собор є найкрасшою маніфестацією солїдарности духовеньства з епископом, солїдарности сьвящеників між собою і солїдарности епископа і сьвящеників з народом; він є доказом і заявою тої конечної солїдарности, котру Є. Е. Митрополит називає: „підставою нашої будучности, програмою і запорукою успішної праці, запорукою лїпших часів, тріюмфів, побіди..." (ст. 66.)

Велике проте є значінє епархіяльних синодів. Та на жаль они належать у нас до незвичайних рідкостий, таких самих, як провінціональні. Такими принайменше представляють ся синоди від початку унії аж до послїдного нашого провінціонального Синоду Львівского. Від сего часу замітний є зворот до лучшого. Поминувши синоди скликані в поодиноких дієцезіях в цїли проголошеня декретів Львівского Собору, руска церковна провінция може виказати ся вже двома дуже важними дієцезальними синодами: Львівским з 1905 р. і Станиславівским з 1908 р. Рішеня сего послїдного Синоду враз з промовами Епископа і протоколом засїдань вже вийшли з друку

Рішеня Станисл. Синоду розділяють ся на VI. глав: о деканах, містодеканах, духовниках деканальних, візитаціях деканальних і фонді милостині дієцезальної ім. сьв. Іоана Золотоустого.

Перші пять глав обнимають рішеня, котрі суть доповненем гл. V. тит. VII. Львівского провінціонального Собора: о замісцевих заступниках або деканах. Рішеня провінц. Собора в тій справі суть дуже загальні: пр. §. 5: „обовязком декана є відправленє кождого року соборчиків деканальних." §. 6. „осмотр всїх парохій свого деканату кождого року". Конечним оказалось доповнити сї рішеня і постановити правила, після яких належить відправляти дек. собори і відбувати дек. осмотр. Замітна є ріжниця між рішенем дієц. Синоду Львівского а Станиславівского що до числа соборів деканальних; Львів. Синод приписує 4, а виїмково 2 собори деканальні, Стан. Синод приписує лишє один собор дек. кождого року. Найзамітнїйшим є установленє „духовника деканального" в кождім деканатї в тій цїли, „щоби дати почин до розросту побожности і сьвятости в клирі, щоби в той спосіб і орґанїзацию духовну між клиром скріпити".

Обовязком духовника є: образувати ся в правилах аскези християньскої і богословю моральнім, при кінци собору декан. виголосити науку, в котрій має порушувати чесноти для сьвященика конечні, евентуально хиби і занедбаня між клиром, остерігати собратів перед шкідливими струями і згубними напрямами для Церкви і релїґії, держати виклад з моральної, а по викладі практичне розвязуване случаїв совісти.

Впрочім замітнїйших ріжниць між рішенями дієцезального Собору Львівского а Станиславівского в справі внутрішної орґанізациї деканальної нема; оба синоди точно сформулували права і обовязки деканів, так що они тепер не будуть ніколи в сумнїві і клопоті, що мають робити, чого домагати ся і держати ся. Справою поділу деканатів Стан. Синод не занимав ся; він лишив поділ в дотеперішнім его стані. Так само не занимав ся спеціяльно справою науки релїґії і заряду маєтком церковним.

За се в VI. главі з'орґанізував жертволюбивість духовеньства стан. дієцезиї, накладаючи на него обовязок утворити і утримувати фонд милостинї дієцезальної ім. сьв. Іоана Золотоустого в той спосіб, що кождий сьвященик есть обовязаний давати т. зв. „гріш церковний", котрий виносить по одному сотикови річно від корони платнї; кромі сего також скарбона церковна має давати що року по 1 сотикови від 1 К. від річного приходу.

Ціль сего фонду така: а) Одна часть приходу річного призначує ся на утворене і утримуване бурс для хлопців шкіл середних і семінарів учит. б) Друга часть на утворене інституту для півців церковних ім. сьв. Іоана Дамаскина в Станиславові. в) Трета часть на удержане захоронок і бурс дівочих під опікою СС. Василіянок і Служебниць. г) Четверта часть на фонд желїзний, з котрого відсотки підуть на запомоги для знемощілих дяків. Фондом дієцезальним завідує Рада дієцезальна, котрої девять членів вибирає ся на синоді дієцезальнім що три роки або на осібнім з'їздї.

Згадати також належить про 15. рішене І. главы: „Кождий декан має що року явити ся в Сьвітлу Пятницю (по Воскресеню) в Станиславові в Ординариятї, де має відбути ся під проводом Ординария конференция всїх деканів. При тій нагодї декани будуть розбирати сьв. Миро для своїх деканатів. В случаю неможливости конференциї в Сьвітлу Пятницю відбуде ся таяж в іншім речинци через Ординарият назначеним".

Рішене се має велике значіне для розвою церковного житя, але не ясне его відношене до анальоґічного рішеня Львівского Синоду провінциональнього.

Як звісно Замойский Собор рішив, щоби дієцезальні синоди відбували ся що року. Львівский Синод провінциональний змінив се правило рішенем: „Епископи будуть старати ся, щоби кождого третього року скликано синод дієцезальний". За причину сеї зміни подає Синод, „що не все можливо склика-

ти синод дієцезальний що року". Заразом домагає ся Синод, щоби епископи виєднали собі від сьв. Престола власть місто такого щорічного дієцезального собора відбувати зібране містосинодальне, на котре кромі Ординария і капітули має явити ся дванайцять відпоручників з духовеньства дієцезального і вибрані, котрих буде Епископ уважати". Такий мав би бути склад містосинодального щорічного зібраня після нашого пров. Львівского Собора Тит. XIV. гл. 2.

В Западній Церкві виробив ся інший тип такого зібраня. Там, як звісно, епископи були Тридентским Собором з'обовязані відправляти щорічно дієцезальні синоди. Епископ Леодийский отримав від Папи Пія IX. власть місто дієцез. синоду скликувати деканів на щорічні конференції. Таку саму власть може собі придбати у Ап. Престола кождий епископ на Западї.

О скілько належить вносити з форми рішеня Станис. дієцезального Синоду, то оно вправдї взороване на западних конференциях, однак не хоче заступити конференциями деканів того зібраня містосинодального, яке приписує наш провінціональний Львівский Собор. Впрочім та квестия потребує авторитетнїйшого пояснення.

Синод Станисл. відбув ся з захованем синодальних формальностий і церемонїй в днях 15—18 вересня 1908 р. При отвореню виголосив Преосьв. Григорий одушевляючу промову, в котрій представив широку програму своєї праці „Возглавити всѣческая о Христѣ", „Instaurare omnia in Christo!" Засїдань було: два торжественні в Храмі катедральнім і пять звичайних в каплицї дух. Семінара. На пятім засїданю вибрано іспитователїв синодальних і членів Ради дієцезальної. Відтак принято слїдуючі довільні внесеня:

1) Учасники Синоду поручають Радї дієцез. постарати ся о введене в житє такої інституції, котра достарчала би природного вина лїтурґічного і природної пшеничної муки на просфори, а попри те сьвітла церковного, оливи і кадила.

2) Чистий дохід з сеї інституції має ужити ся на а) будову ювилейної церкви в Станиславові б) на будову церквей в дієцезиї в) і підпомаганє видавництв релїґійного змісту.

3) Отцї синод. упрашають, щоби Ординарият, коли та інституция війде в житє, з'обовязав цїле духовеньство і церкви всї згадані артикули лише в тій інституції купувати.

Вкінцї сьвященьство висказало своє бажанє, щоби Рада дієцезальна постарала ся о утворене кредитової інституції в цїли несеня помочи для сьвященьства.

При замкненю Синоду виголосив Преосьв. Григорий промову, в котрій між іншими напятнував зневагу, заподїяну Є. Е. Митрополитови в „Дїлї" і предложив сформулювану заяву довіря і преданности для Митрополита від духовеньства, зібраного на Синодї з своїм Епископом, яку телеґрафічно вислано.

Крім того напятнував схізматичну акцию в Галичинї, а передовсїм почаївске паломництво. В синодї брало участь 105 Отцїв.

о. Др. Д. Яремко.

Przegląd powszechny (Kraków, ul Kopernika 26, 20 кор. річно) видав в грудни 1908 300-ий випуск, 100-ий том, 25-ий річник свго місячного видавництва. Часопись основали члени ордена Єзуїтів, звісний фільософ Мар. Моравскі і історик Стан. Заленскі в тім часї, коли филї лїберальїзму і позитивізму заливали всї области духового житя Польщі, а католицизм окричано синтезою темряви і назадництва.

Приклонники католицизму попали в розпуку, опустили всї терени публичного житя і замкнули ся в твердиню стисло-релїґійної области. Przegląd powszechny імив ся іншої тактики. Виступив до борби з пануючими напрямами в їх власній области: фільософії, істориї, социольоґії, лїтературі, взяв ся до критичного аналїзу противцерковних напрямів і виказував їх внутрішну нестійність.

Відносини змінили ся, противцерковні струї пережили ся, католицка Церов знайшла менше упередженя, а більше признання. Тепер Przegląd може звертати свою увагу на більше позитивну роботу: на розвязуване пекучих проблемів.

В Przegląd'ї подибуємо між співробітниками звісні імена: Арндт, Баденї, Дунїн-Борковскі, Фр. Буяк, Леоп. Каро, Теод. Єске-Хоїньскі, Войт. Дзедушицкі, Ів. Фялек, Юл. Клячко, Фр. Клімке, Ед. Лїковскі, Мар. Моравскі, Ел. Ожешкова, Тад. і Влад. Пілят, Люц. Ридель, Ген. Сенкевич, Мавр. Страшевскі, Генр. Струве, Ст. Виспяньскі, Мар. Здзеховскі.

З між Русинів були співробітниками Przegądy: Др. Кир. Студиньский, Богд. Лепкий, Евг. Горницкий, Мих. Дороцкий.

З нагоди 25 лїтного ювилею існованя отримала Редакция желаня від кардиналів, епископів, мінїстрів, професорів університету, лїтератів і т. д.

Наша Редакция желає Przegląd'ови якнайкрасших успіхів в працї над ширенем і поглубленем хр.-кат. сьвітогляду.

Зміст грудневого числа такий:

Na jubileusz papieski, Pius X. życie i dzieła, Papieże XIX w. a nauka, 25 lecie Przeglądu powszechnego, Głosy z powodu jubileuszu, Jubileusz cesarza a Polska, Kwestya syonizmu, Anatol France w sprawie Ioanny d'Arc, Realizacya proroctw wobec krytyki dzisiejszej, Z liryki polskiej, Z beletrystyki angielskiej, Sprawy Kościoła (Polska, Austrya, Włochy, Ameryka), Z Cerkwi rosyjskiej, Ze świata sztuki, Listy z Warszawy (wolna miłość, kooperatywa chrześcijańska).

О. В.

Становий орґан катол. духовеньства п. з. „Korrespodenzblatt", який виходить що два тижнї, скінчив в 1908 р. XXVII. рік свого існованя. Ціль сеї часописи є: бути голосом критики на ті

злі сторони в Церкві, які в єї інтересї треба усунути та подавати інформациї про дїла та письма церковного і против-церковного табору.

Зміст 22-ого числа за 1908 такий.

„Korrespondenz-Blatt für den katholischen Klerus Österreichs“, redigiert von Roman G. Himmelbauer, Chorherr von Klosterneuburg Redaktion: Rom. Himmelbauer Kierling bei Wien; Administration: bei der k. u. k. Hof-Buchdruckerei und Hof Verlags-Buchhandlung Karl Fromme in Wien II. Glocknergasse 2. Preis pro Jahrgang K. 6. — Die soebenerschienene Nummer 22 pro 1908 enthält unter anderem folgende interessante Atikel:

An den hochwürdigen Klerus Österreichs von R. G. Himmelbauer. — Kapital, Zins, Kapitalismus. Leitartikel von Monsignore Dr. Josef Scheicher. — Aus dem Schulleben. Religion und religiöse Übungen. — Zur Pflege des Kirchengesanges. — „Freie Schule“. — Nochmals die „Katechetenprüfungen“. — Remuneration des Religionsunterrichtes. — Einheitskatechismus und Einheitslehrplan. — Sprechsaal. Die Reform der römischen Kurie und der kirchlichen Dikasterien Pius X. — Die Kurse unserer Anlagepapiere. — Causa pia! — Volkswallfahrt nach dem Heiligen Lande. — Italienisches. — Zur Geschichte und Entwicklung der Studentenkorporationen an den Hochschulen. — Organisiert die Landarbeiter! — Zum Jahresschuss! — Die Volksmedizin und ihre Bedeutung für den Priester. — Errinnerungen eines Botanikers. — Wahrung des Geheimnisses bezüglich der den Post- und Telegraphen-Bureaus übergebenen Korrespondenzen und Telegramme. — Spendungeder heiligen Taufe. — Protestantische Hetze. — Die Geistlichen auf meiner Ferienreise. — Principiis obsta, medicina sero paratur. — Das Jubiläumsjahr für den Priester. — Wann werden die Katholiken Ungarns eine Autonomie und eine Kongruaregulierung erhalten? — Die Aufbesserung der katholischen Geistlichen in Baden und die allgemeine Kirchensteuer. — Durch wessen Schuld? — Der Klerus und die soziale Frage. Aktiengesellschaften — Raubgesellschaften. — Verschiedene Mitteilungen über Amateurphotographie. — Im Literaturblatte „Augustinus“ eine literarische Weihnachtsbetrachtung. — Weihnachten 1908.

Probenummern werden auf Verlangen gratis und franko an jeden Interessenten versendet. *O. B.*

Всячина.

Зладив О. В.

Концерт в честь Пія X. В ряді концертів, уладжуваних у Львові з нагоди папского ювилею, звертає на себе увагу побіч концерту шкіл Товариства Педаґоґічного і духовної Семінарії концерт львівских Русинів з 17. грудня 1908.

Вокально-музикальні продукції хору духовної Семінарії під управою п. В. Заяця, хору зі сьв. Юра під управою п. Хоптяка та хору ґімназиястів під управою п. проф. Вітошиньского, повні артизму виступи пни Г. Ясеницкої, п. М. Волошина, п. Перфецкого і о. Купчиньского поминаємо, бо се звісне зі щоденної преси.

З особлившим натиском підносимо знаменитий відчит п. дра Ост. Макарушки. Поважаний Прелеґент сконцентрував у своїм відчиті цїлу історию рускої католицкої Церкви, виказав вплив унії на розвиток нашої культури национальної, релїґійної, моральної, літературної, артистичної, наукової, материяльної. Тільки сердечного тепла і щирої, горячої любови до католицкої Церкви, тільки симпатиї до нашого духовеньства, тільки слів признаня для нашої церковної преси і ґуманітарної дїяльности монастирів, передовсїм С. С. Василиянок — не часто можна в нас чути з уст сьвітского інтеліґентного чоловіка. Тон відчиту виказував наглядно, що Прелеґент говорив з глубокого пересьвідченя.

Впрочім П. Прелеґент звісний нашим читачам зі своїх гарних поглядів про відношенє Церкви до школи, духовеньства до учительства. В спільній праці обох тих чинників видить П. Прелеґент запоруку розвою национальної культури.

Щоби лиш золоті зерна п. дра Макарушки впали на врожайну землю та видали стократні плоди, щоби Єго ідеали: Церков і Нарід стали ідеалом всїх, особливо же молодїжи!

Мосивофільска провокация. На адресу українськой молодїжи звертає ся в нас богато заміток на тему єї противрелїґійного напряму. Се слушно. Але з другої сторони мусимо зазначити з притиском і признанєм, що українська преса не вся промовчує той настрій, а відтак, що українська молодїж академічна, хотяй в немалій части стоїть, а може лиш говорить, що стоїть, поза Церквою, то однак відносить ся все таки толерантнїйше до церковних пересьвідчень інших, чим москвофільска молодїж.

Раз напятнував »Галичанинъ« двох визначних представителїв українськой молодїжи, бо вони не хотїли віддати почести хрестови. Однак оба згадані не провокували хреста.

Відбув ся папский концерт, уладжений Русинами міста Львова. Українська молодїж в немалій части не рада була тому, але

не допускала ся нїяких провокаций взглядом учасників концерту. Вона оказала ся толєрантною та культурною.

Але відбув ся папский концерт 15. грудня 1908, уладжений тими Русинами Львова, які називають себе »русско-народними«. Против концерту запротестувала »галицко-русская« молодїж академічна, яка ще і грозила терором, так що концерт міг відбути ся лиш під охороною поліциї. Але серед концерту стала ся річ, нечувана нїгде на сьвітї, навіть між дикунами, — бо і в диких околицях Африки та Азиї сьвятковано папский ювилей. Академічна молодїж підняла підчас концерту дикий крик, не гірше Гунів і кидала на салю картки з протестами против концерту.

В тих картках протестує против уживаня гроша на концерт, коли нарід гине з голоду. Але ті самі філянтропи не подумають над занеханєм в тяжкім роцї своїх далеко більших а злишних видатків на ріжні приємности та вечерки. Протестують вони против величаня папи, який своїми булями спиняє поступ людства. Цїлий катол. сьвіт і народи без порівнаня культурнїйші від »галицко-русскихъ« недоростків, обходять папский ювилей, дальше піддані обходять ювилей своїх володарів, які не все мають самі заслуги для народів, дїти обходять важні подїї з житя своїх родичів, а »галицко-русская« молодїж протестує против почитаня католиками папи! І то в імя »поступу«, який папа має спиняти! Поступу, але хиба в безодню безвіря і моральної гнили! »Галицко-русская« молодїж протестує против почитаня всяких »святѣйшихъ личностій, будь они католическія, православныя чи магометанскія«. Против величаня Толстоя вона — розуміє ся — нїчо немає!

Так виглядає молодий нарибок »русско-народнои« партиї, який не уступає українській молодїжи в противрелїґійнім лїберальїзмі, а має хиба свою питому прикмету дикости, некультурности, брутальности *насупротив чужих пересьвідчень*.

Як доносять часописи »Руслан« (ч. 277) і »Дїло« (ч. 288), москвофільска молодїж била палицями деякого з учасників концерту та вибила шиби в бурсї, мабуть за те, що бурсаки сьпівали на концертї. Культуру »академіків« переняли і ґімназияти-бурсаки, які з пімсти за те, що їм казано сьпівати на концертї, понищили цїле уладженє ставропиґійскої бурси.

»Галичанинъ« перебіг потім фактї, як кіт по розпаленій блясї. Характеристичним є вислів одного з демонстрантів, що їх „старі“ уладили папский концерт не з пересьвідченя, а для людского ока. »Молоді« хотїли демонструвати против гіпокризиї »старих«! Своїм вандалїзмом підходять »истинно-русскіи« під некультурність вшехпольскої академічної молодїжи, яка чисто полїтичні рахунки з Русинами вирівнує собі безчещенєм руских церков та церковних інститутів, як се було у Львові в часї сецесиї і в часї убійства б. п. Намістника. В найновійшім часї вшахпольскі дикуни вибили шиби в рускій церкві в Богородчанах. (Гл. »Дїло« ч. 283).

»Истинно русскіи« і істинно польскі зійшла ся!

Про той факт пише так віденьска „Reichspost“ (1908 № 350 в статї „Störung eines ruthenischen Papstfeier“):

„Ein Teil des rutenischen Volkes in Galizien ist seit einiger Zeit ganz aus allen Geleisen. Die altruthenische russophile Propaganda, zusammengesetzt aus ebensoviel Unverstand wie Korruption, führt zu den traurigsten Erscheinungen. Über einen solchen ganz ausserordentlich auffallenden Vorgang wird uns aus Lemberg berichtet". Потім слїдує опис звісного факту. Вкінци читаємо: „Auch bei dieser altruthenischen Volksverhetzung sind politische und religiöse Gefühle vermischt".

»Отъ правленія института »Народный Домъ« въ Львовѣ« получив »Галичанинъ« (ч. 280 з 25/XII 1908) спростованє в справі демонстрациї з 15. грудня, яке »Руслан« (ч. 282 з 26/XII) заосмотрив своїм коментарем. То спростованє нїчого не простує. »Совѣтъ« сконстатував по двох тижнях, що в бурсї небуло нїякої демонстрациї, на концертї не було криків*), а картки з протестом не походили від молодїжи. Одні факти заперечити, другі (інтервенция полїциї, депутация москвофільскої молодїжи з погрозами по сьпівачки, щоби вона не съміла виступати) промовчати, а ще інші зменшити тенденційно, не маючи до того уповажненя від молодїжи, яка одинока має право і обовязок заявити, чи картки кидано в єї імени, чи нї**) — сегож хиба нїхто розумний не назве спростованєм.

„Ризница" і „Достава".

»Торговельный Вѣстникъ Ризницы« в Самборі (ч. 3 з 1. XII. 1908) відповідає у вступній статї »напастникамъ Ризницы«, які виступили против неї в »Дїлї« (ч. 103 і 106).

Закиди роблені »Ризницї« сьвященіками, дадуть ся спровадити до двох кляс. По перше, »Ризниця« руководить ся в приниманю членів, а тимсамим в зарядї інституциї, партийно-полїтичними (москвофільскими) мотивами та виставляє в себе московскі друки та виданя. По друге, »Ризниця« більше дбає про своїх урядників, особливо висших, як о робітницї та вдови і сироти по сьвященіках.

Згадана статя старає ся виказати нестійність закидів, чи вдатно — в се ми не входимо. На нашу думку, закиди роблені »Ризницї«, хотяйби в дечім і пересаджені, все таки наглядно доказують, що институция, на око чисто економічна, не є однак вільна від партийно-полїтичної закраски.

Насупротив того є річию зовсїм природною і зрозумілою, що сьвященики, провоковані »Ризницею«, зійшли ся разом та зало-

*) „Галичанинъ" закидає „Землї і Волї" „безпредѣльную лживость", а „Русланови" „вранье", за те, що згадані часописи писали про крики молодїжи на ґалерії. На то замітив „Руслан" (ч. 286), що вість про крики і свисти на ґалерії має від наочного сьвідка; що авантури в бурсї загально відомі.

**) Що картки походили від молодїжи, се признав первісно сам „Галичанинъ" (ч. 277), словами: „Во время концерта они (студенти) попали какимъ-то чудомъ на закрытую галерію и бросили оттуда на залу Нар. Дома нѣсколькодесять екземпляровъ гектографованнаго Протеста, наивнаго по содержанію, но надорнаго и развратнаго".

жили своє товариство того рода що »Ризниця« в Станиславові під назвою „Достава“ 1905 р. »Достава« отворила з днем 20. XI. 1908 свою філію у Львові, де з часом має перенести ся цілий осередок товариства. Існованє „Достави“ тепер конечне. Наперед, сьвященики можуть робити побіч »Ризниці« свої справунки в тім товаристві, за яким тягнуть їх пересьвідченя — з фактом політично-партийного забарвленя економічних інституций мусимо нині згодити ся; — а відтак, конкуренция між „Доставою“ а »Ризницею« буде контролею та не допустить, щоби институция, призначена для загального добра, давала наживу спритним одиницям як се було в »Ризниці«.

Що до самої „Достави“ знайдуть наші Читачі докладні вісти на 2-ій сторонї окладки »Ниви«. Ту повторимо ще, що уділ „Достави“ виносить 10 кор., а вписове 1 кор. Можна також вкладати до „Достави“ свої ощадности на 5%.

Протест против напасти »Діла« на Ексц. Митрополита ухвалив: 18. Соборчик львівского деканату з дня 12/XI 1908; оголошено лиш в »Руслані«.

Некрольоґ.

В Арко номер 20/XII. 1908 професор університету, член віденьскої академії наук і директор центрального метеорольоґічного заведеня в Відні, др. Йосиф Мария Пернтер, ґеніяльний вчений природознаток і віруючий католик давнійший новик Ґзуїтів. В своїх бесідах, творах і ділах все маніфестував ся яко такий. Брав участь в католицких вічах, запалював до праці катол. університетскі товариства, виступив рішучо в аферї ославленого Вармунда против затїй ліберальної частини віденьских професорів.

Небіщик дав доказ, що глубока наука дасть ся добре погодити з католицким сьвітоглядом — та що і ті, які виступили з браку покликаня з ордена Ґзуїтів, остають з повним признанєм для ордена. Перпим фактом відбиває ся Пернтнер від таких крикунів, як Подль, Масарик, Вармунд, другим — від такого Гоенсброеха.

ДОПИСИ.

Враженя з сегорічного радикального з'їзду в Тернополи.

У нас в Тернополи відбув ся дня 25 і 26 грудня загальний з'їзд радикальної партиї. На з'їзд прибули всї радикальні посли і кількадесять делеґатів з ріжних сторінь східної Гиличини. Отримавши карту вступу був я якийсь час чорноризим ґостем на галерії. Кажу, лише якийсь час, бо на другий день підчас ранїшнього засїданя приступив до мене радикально-соціяліст-ичний менер п. Ст. Бр. і солодко заявив, що сьвітла Президия не годить ся на мою присутність і мимо запрошеня я мусїв опустити салю „Брацтва Міщаньского“ (котрого єсьм довголїтним членом), щоби не дразнити толєрантних радикалів чорною ризою.

Враженями, які я віднїс в часї моєї гостини на з'їздї, хочу поділити ся з читачами „Ниви“ в цїли спільної рефлєксиї. Для порядку поділю рефлєксиї на три ґрупи: 1) про відношенє ра-

дикалів до „попів“; 2) про відношенє їх до национал-демократів; 3) про відношенє їх до українських клюбів в парляментї і соймі.

Ad. 1. Для радикалів найбільшими ворогами є „попи“ і то не тільки злі, деруни, але взагалї „попівский“ стан. Якомусь там делєгатови вирвало ся, що межи „попами“ є добрі „попи“. Но почув він від посла Дра Бачиньского, що як „піп“ для радикалів добрий, то можна єго погласкати, але засї єму до політики. Делєгати, подаючи звіти, часто згадували про череватих, безвусих, чорноризців та про колачі, хлїби, книші. Кождий дотеп про безвусого викликував гучні оплески.

Церковні треби і глузованє з „попів“ є — здає ся — наймогутнїйшим чинником в радикальній агітациї. Делєгат з Станиславівского повіту згадав про Преосьвященого Станиславівского Епископа та назвав Єго Грицем з Гадинковець і найбільшим ворогом радикалїзму, бо під Єго впливом в Станиславові нема ні одного радикала інтелїгента, котрий би заняв ся радикальною агітациєю.

При звітї соймових послів порушено справу підвисшеня ренумерациї „попам“ за науку релїгії та інтерпельовано, чому радикальні посли не піднесли сильного протесту проти сего страшного злочину. Посли звиняли ся тим, що тому винен український клюб, що не позволив їм говорити, щоби тим, як казав голова клюбу, посол Олесницкий, не зразити Митрополита.

На з'їздї порушено справу подану „Землею і Волею“, що посол Думка запродав ся „попам“ і що цїлував руки (horrendum) Митрополита. П. Думка випер ся таких страшних злочинів, подаючи до відомости, що то посол Содомора хвалить ся, що єго вибрали попи. (Чути „ганьба“!). А що він подав Митрополитови руку, се завинив голова клюбу, котрий єго Мисрополитови представив. Взагалї на тім з'їздї на кождім кроцї було чути непримириму попофобію.

Ніхто там не згадував про заслуги визначних наших патриотів: Впр. ОО. К. з І. і С. з Л. положені при виборі посла Думки. Лавровий вінець цїлої акциї присвоїли собі виключно радикальні тернопільскі академіки, які взаїмно єго собі видирають. Навіть п. посол Думка не зложив прилюдної подяки о. С., *що на своїм повозї триумфально в дни побіди при виборах* завіс єго до Міщаньского Брацтва. Все то забуло ся. А що деякі „попи“ добрі, то радикалам вільно їх погласкати, вільно на їх повозках їхати, вільно їх гостину приняти — але до політики їм засї. Ось маєте добру відправу, Високопр. Отцї за Ваш труд. Ви їм помагали в агітациї, Ви їх гостили хлїбом і солию, Ви їм приєднали чимало голосів, Ви причинили ся до їх побіди, а тепер знайте, що до політити Вам засї. Болюче се, а правдиве. Нашою сьвященичою повагою збаламучені прибули не одні селяни на з'їзд, та почули від тмх лю-

дий, що під нашим покровом здобули собі довірє хлопів в Тернопільщині: „попам до політики засі“.

Як так дальше будемо поступати, то з певностию всї читальнї „Просьвіти“ опинять ся в руках радикалів, а згодом перейде в їх руки і філія „Просьвіти“, товариство кредитове і т. д. А ми тимчазом будемо хвалити ся, що повіт добре орґанїзований, бо орґанїзатор енергічно збирає корони на народний фонд і їде що року на народний з'їзд до Львова.

А в повітї буде дальше мертвеччина, ми будемо тїшити ся, що радикали усильно працюють на шкоду национал-демократичної партиї і Церкви, і будемо возити та гостити по читальнах панів академіків з Тернополя.

Пора нам прозріти, та перевезти свою орґанїзацию, а не копати під собою ями.

Ad 2.) З промов послів і делєґатів виразно було висказане відношенє радикалів до национал-демократів. Тим послїдним дістало ся там кілька почесних епітетів в роді лайдаків, льокаїв, котрим треба (дословно) в зуби плювати. Для радикалів национал-демократична партия, се ворожа народови партия, бо се партия „попівска“. Национал-демократи се здрадники, з котрими не вільно нїколи більше лучити ся. Замічено не без раціï, що тота партия переважно не з'орґанїзована, що єї брак запалу, працї.

Ad 3.) Що до відношеня радикалів до українських клюбів в парляменті і соймі, то перейшла резолюция, що висказує ся недовірє национал-демократичним послам обох українських клюбів за їх угодову і спокійну полїтику і взиває ся радикальних послів до як найострійшої полїтики супроти правительства і Поляків, а коли би национал-демократичні посли на дальше перешкаджали радикалам провадити радикальну полїтику в українських клюбах, то з'їзд уповажняє їх виступити з тих клюбів, а утворити окремі радикальні клюби в державній думі і в соймі.

Сеся резолюция було висловом великих жалїв радикальних послів на своїх товаришів национал-демократів, а головно їх голов та завзятущого ворога радикалів. Дра Костя Левицкого. Радикальні посли хотїли завсїгди вести найострійшу полїтику; они хотїли голосувати проти буджету, проти анексиї Босні і Герцеговини і т. д. Але щож — национал-демократи на то не позволили, бо они ведуть угодову полїтику, а радикалів поспонують, памятаючи на слова Дїдушицкого, що треба позбути ся крайних елєментів. В ярких красках змалювали радикальні посли, як то национал-демократи мають якісь тайні зносини з правительстаом і Поляками, що така полїтика до нїчого не допровадить і що якісь там уступки для кузинів і кревних национал-демократичних послів або ордери для них не спасуть хлопів. Взагалї цїлий хід звіту послів радикалів був лише звернений проти закулїсових і ворожих виступів национал-демократисних послів проти радикалів, тих одиноких оборонців наро-

ду, котрим раз враз кидано колоди під ноги так, що мимо найлучшої волї они були безсильні.

Хлоп, почувши таке horrendum dictum, лаяв тих українських послів, почавши від Романьчука, а скінчивши на Олесницкім, уважаючи їх за запроданців і зрадників хлопского люду. Інтеліґент занюхав в тім личну амбіцию послів радикалів, що коштом своїх клюбових товаришів хотїли представити себе за одиноких приятелів народу.

На тім на раді кінчу свої рефлєксиї, бажаючи тим викликати як найширшу дискусию і практичні внесеня.

о. Микола Конрад.

Папский концерт в Станиславові. Дня 16. грудня 1908. відбув ся в Станиславові торжественний концерт ювилейний в честь Єго Сьвятости, Папи Пія X., заходом українъско-руских товариств. Програма була така: 1) Орхестра військова відограла Россінього Stabat Mater dolorosa; Варламова: Ангел і Вебера: Молитва. 2) Директор рускої ґімназиї, Др. Сабат, виголосив відповідну бесїду. 3 і 6) Мішаний хор відсьпівав під проводом ц. і к. курата військового, о. В. Меренькова, в супроводї фортепяну твори Бортнянского на 8 голосів: Слава во вишних Богу і Тебе Бога хвалим. 4) Сольо скрипкове в супроводї фортепяновім пані Гузаревої з Галича. 5) Маленька дївчинка віддеклямувала відповідний стих Папі римскому від руских дїтий. 7) Кінцеве слово.

Театральна саля товариства музичного переповнена інтеліґенциєю. Партер стоячий заняли рускі ґімназияти. Крісла і фотелї заняла старша і молодша публика. На передї засів Епископ з капітулою і запрошеними гостями. Льожі заняті переважно інститутами. Сцена умаєна цьвітами, між зелению портрет Пія X. Хвиля радісна, імпонуюча.

Бесїдник Д-р Сабат в недовгій, але майстерній краснорічивій мові виказав відношенє між Папою а Русинами і доказав попросту геройства формою і змістом. Великим вкладом і великою силою атракцийною, символом всенародного гимну були виступи величавого хору, що зі зрозумінєм і силою відсьпівав згадані клячичні могучі твори Бортняньского, що в істориї музики становлять перехід від італїйскої до рускої церковної музики, опираючи ся на західнім т. зв. Strenger Kirchenstil Палєстріни. Около 100 людий стало на сценї та виконало поважне і ріжнородне Слава во вишних і Тебе Бога хвалим. Але так, що як приготованє (в протягу несповна трох тижнів) так виконанє вказувало, що се дїє ся не для людий і не для слави, а для ідеї. Але так, що ясно було, що ми є, і то дужі, і собою і вірою, не гірші від иньшихъ, а тілько від одних відорвані, а другими ігноровані. Дуже милою і симпатичною точкою була деклямация дитини Папі Римскому від руских дїтий, виконана гарно. Ся точка для мене незабута.

Ото перебіг того памятного вечера. Бувають приміром концерти по містах нераз, тай нїкому не дивні, але не такі.

Самі Поляки нам признали, що їх виступ ювилейний не доріс до нашого. Вражіня з того вечера не до описаня. То можна було тілько пережити. Треба було видїти, як палало кожде око радостию й пієтизмом. Як у кождого віддих запирав ся, щоби хвильки одної не пропустити, анї одного тону анї слова. Як плакали з радости старі сьвященики сьпіваки на вид так могучого руского хору в провінціональнім містї. Як всї горіли одним желанєм, щоби як найкраще випала ся манїфестация. То не були поодинокі слухачі за білєтом; то була одна велика душа, одна родина — Русь католицка Станиславівска з одною радостию і одною думкою. Religat nos religio omnipotenti Deo. І дїйстно, як в приготованях так у виконаню концерту участь взяли всї товариства українъско-рускі, ріжних напрямів, яркійших і лагіднїйших відтїнків. Видко, що є з ким працювати, тілько розходить ся о спосіб. І помимо того, що ріжні елєменти були заанґажовані в тім обходї та що концерт відбув ся без жадної асисти безпеченьства і для кождого був приступний, видко було у всїхъ як найлїпшу волю і старанє, торжество відбуло ся без найменьшого дисонансу, з найбільшим піднесенєм духа від початку до кінця, так що в кінцевім слові Епископови не лишило ся нїчо більше, як тілько зі слезами в очах висказати свою радість словами: „Благословен Бог, котрий посилає менї потїшенє в моїх смутках". В своїй мові Епископ сконстатувавши, що ми ще не зійшли з терену істориї і маємо сповнити велику задачу, візвав до жертви, одинокої підойми за приміром Папства, що від катакомб аж по нинї несе жертву, а в тяжких хвилях не терором, а спокійним протестом і працею культурною за Христом іде до цїли. Подякувавши за вирази любви і вірности до Папи римского, удїлив всїм присутним Апостольского Благословеня, надісланого Папою для „amantissimi Ruteni" у відповідь на нашу телєґраму.

Так випав папский концерт, устроєний руско-українъскими товариствами в Станиславові (і у Львові: Ред.). Інакше воно стало ся на концертї львівских „русскихъ". Знаменне і то, що такої противпапскої демонстрациї допустили ся ще „русскіи" на концертї в честь б. п. Льва XIII. і то в присутности кардинала Сильвестра і Намістника. *В. М.*

В справі „Основи". З жалем я приняв вістку, що „Основа" перестає виходити і чим скорше поїхав до Львова довідати ся о подробицах. З обуренєм довідав ся я, що Основа перестала виходити з браку предплатників та що навіть священники єї не предплачували, а декотрі замовили по кілька і кількапайцять примірників а нїчо не платили. Що найгірше: на зазив, щоби прислати предплату, бо від 1|7 перестане виходити — з голосило ся всего щось **трех з 8 кор.** Ну то іронїя! Що з того виходить? Ото те, що всякі проекти як О Вигнаньского в „Ниві", (ч. 18/19) на нїчо не придадуть ся, бо ми не маємо клиру, котрий би відчував потребу такої часописи. Наш клир всьо лишив на Божу волю, а властиво радикалів. Слїпі і глухі наші отцї ду-

ховні. Тяжкі часи, отже і клопочуть ся собою, фінансами, господаркою, а паству нехай Бог пасе і кто хоче. Декотрі може відчувають потребу, але байдужні. Та байдужність аж надто соромно виступила, аж надто ярко замінїфестувала ся упадком Основи. Священників маємо 3 рази по 800 т. є. 2400. „Українців“ половина, а з тих знова, щоби лише $^1/_2$ часть взяла Основу для себе і 1 оримірник комусь в село і прислали точно пренумерату, то було би 800 певних передплатників. При якій такій аґітації ще з 400 пренумераторів призбиралоби ся і вже би Основа стояла та можна би подумати о якій такій коло неї роботї. Тай і субвенциї які такі би ся найшли. Але мої панове! тих 400 священників не було. Але що то казати, там, як я бачив, і одної сотки не було; в прочім се очивидне що Основі сьвященники дали упасти. До того степени оказала ся байдужність духовеньства до тої справи, що тверджу, що воно в нинїшнім станї не утримає вже такої часописи. Доперва як виховаємо собі нове духовеньство, якому допече вже радикалїзм, на якого ширенє позваляють без кивненя пальцемъ в чоботї „ксьондзи“, тогдї доперва повстане Основа, але за тяжка буде єї робота. Задоваляють ся „ксьондзи“ проповідею в церкви, але ті проповіди все були і що з них за пожиток: чи зменшили ся забобони, чи скріпилась віра? Нї і ще раз нї! Така она слаба, що яка небудь газетка єї руйнує. Лиш другою розумно а щиро редаґованою газетою можна противдїлати а при тім і працею в церкві. Преса нам народ псує — преса нехай і боронить! Того наші не хотять розуміти.

То мої гадки. Знаю, що се горох о стїну, але коли знов ідеалїст порушив справу в „Ниві“, то я не можу мовчати, хочу з цїлим пересьвіденєм вказати, де зло.

Сьмішне говорити о 4000 предплатниках в Станиславівщинї, коли в Галичинї 800 не найшло ся! Жаль серце тисне і болить!

О. В. В.

Поміщаємо ті слова старшого а ревного сьвященика з провінциї, гіркі але на жаль правдиві вони. В кождім случаю не попадати нам в зневіру, але взяти ся до нових проб на поли християньскої преси. За 101-им бодай разом вдасть ся! *Ред.*

Під розвагу шан. Редакциї „Руслана“. Антицерковна, чи антикатолицка, антипопівска, чи як кому угодно, антиклерикальна хрія, яка счинилась особливо в біжучім роцї в обох „поважних“ дневниках наших головних таборів, дійшовши, як на поважні дневники чи не до кульмінацийної точки, остогидла вже і найбільше вирозумілим, та заставила їх піднести грімке своє veto. Посипались зі всїх усюдів заяви, протести. Щож далї? От і всьо! Запротестувавши, шлемо дальше предплату на ті дневники, які нам киринять, а вони вмовляючи в себе, що ті протести лиш вимушені з гори або що їх пишесь ad captandam benevolentiam єрархії і не гадають „спроневіритись своїм поступовим програмам“. Між сьвященьством підносять ся голоси: „збойкотувати“. — Се буде наймудрійший і найуспішнїйший протест. Та тут

знов відзивають ся другі: „добре, лиш в такім разї нема що иншого читати“! Отсе succus rei — не во гнїв кажучи на адресу ш. Редакциї „Руслана“. Для більшої части сьвященьства, що з Русланом доси нїчо не мала спільного, та якому дотеперішна преса стала неможливою, фактично „нема що читати“, бо Руслан їм занадто льояльний в полїтиці, Руслан за тїсний своїм обемом, Руслан подає за мало жизненних тем з біжучої хвилї, Руслан добрий по реставрациях, читальнях, касинах в містах, де для доповненя і инші часописи мож переглянути, але для інтелїґента на селї, який мусить ограничатись часто лиш на оден дневник, Руслан безусловно не вистарчає. Такий висказ, як ш. Редакциї Ниви (ч. 20 і 21 ст. 665), що „проект абсолютного бойкотованя або заступленя полїтичної преси самим Русланом не до виконаня“, хотяй се висказ занадто схлїбляючий Дїлу, то таки повинна ш. Редакция Руслана на серио взяти его під розвагу в своїм інтересї, тай в інтересї загалу. Тож а) передовсїм в нашій нещасній рускій чи українській полїтиці достроїтись до опозицийної полїтики загалу, щоб нїхто не міг закинути, що се сервілїстичний дневник. Єслижби сей перший постулят, відносячий ся самих підвалин Руслана, був для него нездїйснимий, нехайже принайменьше б) збільшить свій обем та станесь актуальнїйшим, інтереснїйшим, щоб і провінциональному читачеви міг дати точний образ зі злоби дня, а тогди, гадаю, може числити на поважне число нових предплятників. — *о. Гр. Селяньский.*

Відчуки почаївської прощі появили ся тепер в статї д. Савенка в „Кіевлянинї“. Наші „ґалїцкіе“ прочани не лише що їздили поклонити ся „соединенію русскаго народа“, но ще скаржили ся на ті „переслїдування“, яких дізнають на галицькій землї.

Хто блисне інтересуєть ся москвофільською справою, сей чейже знає, що ті „ляментанія“ суть безпідставні. Но годї дивувати ся цьому. В такого, що важить ся допатати такі найсьвятїйші чувства, якими суть правдива, католицька віра і її Церков, всьо можливе.

Всї виводи, „Кіевлянина“ і д. Савенка се такі нїсетиниці без кінця, які можливі лише із уст наших „почаевцев“. В них атакуєть ся і католицьку Церков і ликуєть ся, що православіе здобуває собі чимраз більше поводженє на галицькій земли. Богу дяковать не ма ще у нас православія. Є тільки одно „цареславіе“, яке під покришкою прощі, заманило і либонь заманюватиме дальше темний народ за кордон. Народ хоч і темний, та не багне того православного гаразду, який вже від самого початку, опріч фальшу, точать ще і під моральною гнилею роскладаючі ся елементи. Найлучшим сего доказом, що богацько із наших селян, які бували за кордоном і їздили навіть сего року подивити ся на ті московькі гаразди, анї чути не хотїлиби про друге сего рода паломництво. А треба зважити, що в тім паломництві брали участь одиниці із найтемнїйших мас нашого народа, майже за ковнїр тягнені через агітаторів. До цїлого на-

рода сего рода індивідуа не мають нїякого доступу. Поради вже взяти ся за розум тай не водити своєї суспільности за ніс, як се майже всегда робить „Кіевлянин". Та „similis simili gaudet". Так само маєть ся і з „Кіевлянином". Його редактори і його читателї, се чорна сотня. До них можуть наші „почаївци" ходити і не на одно ще скаржити ся. Та нїхто не подивуєть ся тому, кому приснило ся, що Галичина, по почаївській прощі, стала ся схизматицька. *Ів. Ост.*

Чи прийде до згоди між Ватиканом а Квіриналом? Се майже кождому відома річ, що Намісник Христовий є від занятя Риму добровільним вязнем у своїй палаті. Квіринал, особливо за послїдних лїт панованя короля Гумберта, старав ся почасти навязати переговори із Ватиканом, но вони розбились із за цїеї причини, що італїйському рядови анї снить ся забирати ся із столицї, яку загарбав крадїжю правному її властителеви. Покищо не має італїйський король не лише власної своєї столицї, але навіть й хати, а кождий чужинець мимоволї здвигне раменами з іронїчним усьміхом, коли погляне на „королївську" палату, яку украшають папські герби, хоч й їх старало ся забілити італїйське правительство.

В послїдних часах всякі вплывові елементи сильно стремлять, щоби довести до порозуміня. До сего уживають рїжних можливих і неможливих средств. Загал і свої круги інформують вони нераз і хибно та пускають в сьвіт такі вісти, про які анї снить ся міродайним, ватиканським кругам і Сьвятїйшому Отцю. На сесїм місци згадати би пр. про одну книжку, яка за границею наробила сильного розголосу. Книжка та, підписана псевдонїмом „ignis ardens", хоче вмовити в читачів, що теперїшний Папа є великим італїйським патриотом, консеквентно отже стоїть за порозумінем із італїйським двором. Книжка та, що вийшла в італїйськім оригінали (Pio X. e la Corte Ponteficio Treves, Milano) діждала ся і нїмецького перекладу („Pius X. und sein Hof" — Wigand, Berlin) є нїчим більше, як зібранем анекдот із папського житя і його двора. Автор сильно рахував на викликане ефекту та ті „анекдоти" либонь зродив у своїй закукуріченій, італїйсько-„патриотичній" голові. Хочби навіть і в дечім з *його писань була яка крихітка правди,* — то фактом остане, що Сьвятїйшій Отець нїколи не може згодити ся на приписане заподїяної кривдї і крадїжи.

Опріч того порушили Італїйці ще также й нїмецьку пресу. Як довго тревав „римське питане", так довго не може нїякий католицький пануючий показати ся в Римі, бо знайде ся в труднім положеню, кому першому зложити візиту: королеви чи Папі. На тій підставі не може пр. приїхати до Риму наш австрійський монарх. Щоби замилити сьвітови очі, появила ся в однім з нїмецьких журналів статя, що між Папою а королем доходить майже до порозуміня і в невдовзї вибираєть ся наш престолонаслїдник арх. Франц Фердинанд до Риму. Трудність задля візити мав унормувати папський нунцій в Франції ді Бель-

монте. Но як вияснюють ту справу послідні, офіціяльні, ватиканські вісти, Рим не згодить ся із італійським двором, а Сьвятійший Отець заявив офіціяльно: 1) що не опускає Ватикану, 2) католицьких князїв може принимати лише у своїм, а не чужім Римі. *Ів. Ост.*

Сьв. Отець Пій X. про східний обряд. З нагоди папского ювилею насуває ся само собою питанє про відношенє папи до східного обряду. Пій X. висказав ся про ту справу давнїйше, именно в часї ювилею сьв. Золотоустого. А слова сї мають ще і тепер свою стійність. Тому їх поміщаємо в „Ниві", тим радше, що крім короткої згадки (Нива, 1908 ст. 154—7) нїчо в нас не знає ся про ту історичну бесїду. Текст бесїди подаємо — з малими менше важними пропусками — а то на підставі L'Osservatore Romano в рускім переводї Вп. *о. Івана Коцюби*, пароха Тисьменицї, колишнього питомця грецко-рускої колеґії в Римі.

По короткім привитаню східних епископів сказав сьв. Отець: „Нам дуже милою і солодкою є згадка на славу і незрівнані заслуги, якими величає ся Схід. Там є колиска людского спасеня і початку християньства. Зі Сходу наче великою рікою розливали ся на Запад богацтва неоцїнених дібр, які нам принесло евангелиє Ісуса Христа. Нїколи не згасне імя славне тих сьвітової слави східних мужів, які одушевлені і ведені ґенїєм католицизму, могли взнести ся до найвизшої слави і через свою сьвятість, науку та сьвітлі дїла лишили наслїдникам славне імя. Пригадуючи собі на то всьо, відчуваємо, як і наші попередники, оживлені найгорячійшим бажанєм всїми силами стреміти до того, щоби на цїлім Сходї поновно зацвила чеснота і слава давнїйших часів і щоби зникли ті ложні понятя і ті упередженя, котрі були причиною нещасного роздору. І дійсно, Церков далека від того була і є, щоби оказуватись несправедливою або сторонничою взглядом східних народів і нїколи не переставала обходитись з ними з материньскою любовию. Читаймо книги: Martyrologium, Bullarium Romanum, акти Соборів почасних і вселеньских, відбутих на Западї, як в Клермонтї, Лїонї, Фльоренциї і Трицентї або радше читаймо історию 15 віків, а буде неможливою річию закинути престолови папскому хочби в однім актї строгість або байдужність взглядом Сходу. Наш западний календар дає почетне місце всїм сьвятим Сьвятителям і Учителям Сходу, наша лїтурґія є переповнена їх мудрими гомілїями. Листи і конституциї папскі виказують постійну дбалість о сьвяті інтереси і справи східних Церков, а в многих важних точках дисциплїни церковної Западна Церков задоволяласъ лиш обороною власного передання і оказалась з повною поблажливостию для відмінних практик Церков східних. Чиж сьвята Церков, поводована гадкою успокоєня, не санкционувала і не потвердила найвисшим своїм авторитетом першеньство, котре собі набув Константинополь понад апостольскі патриярхати Сходу? Престол римский нїколи не перестав оплакувати долю нещасну своїх синів і щоби не пригадувати давних фактів, вистарчать письма

енцикліки Папи Пія IX. з дня 6/I 1848 і запрошенє сердечне, котрим тойже дня 8/9 1868 з найживійшою і найніжнійшою любовию і желаючи горячо мира і злуки, молить всіх епископів відлучених, щоби прибули на собор Ватиканьский і заклинає їх, би наслїдували своїх попередників, котрі пішли за візванєм папів Григория X. і Евгенїя IV. та прибули на Пій собор Лїонъский і Фльорентийский Вкінци най вистарчить за всьо любов оказана нашим безпосередним попередником Львом XIII., котрий маючи все на памяти Схід, не щадив молень, напімінень і жертв. Коли вернете до своїх країв скажіть всїм, що достоїньство і блеск Сходу нїгде не суть так пожадані, як в Римі. Скажіть, що ту ріжні обряди та східні обряди суть в дуже великій почести, що правильно відправляють ся грецкі богослуженя в римских церквах і що часто грецкі обряди прилучає ся до папских богослужень. Скажіть, що ту є осібна Конґреґация, призначена на то, щоби чувала над точним заховањем грецких обрядів та згідностию з вірою католицкою Скажіть, що Конґреґация Пропаґанди рік річно розсилає на всї сторони Сходу молодих съвященників там роджених, котрих удержувала і виховувала згідно з католицкими традициями їх країв і що тим съвященникам накладає закон, щоби все оставали вірними обрядам свого народу. Скажіть також, що Рим так уважає на то, щоби не дати причини до роздїлів, що постійно противить ся зельотизмови тих неофітів, котрі хотїли би приймати обряд латиньский. Скажіть, що Схід все остане краєм сходу сонця і що его сторони не перестануть подавати нам съвітла природного; але що Господь Бог вибрав Рим съвідком нового Завіта, длятого з Риму Сонце правди і ласки розсїває свої лучі, як то проголосили з великим одушевленєм самі східні Єрархи при многих торжественних нагодах.

Скажіть в кінци, що Папа глядить на них з любовию незвичайною і молить Бога за заступством съвятого, котрого ювилей обходимо, щоби повернули для церквей Сходу случаї з перших віків християньства, коли то зі Сходу покликувано папів: Анаклетів, Єваристів, Телесфорів, Зозимів, Теодорів і иньших аж до Григория III., щоби управляли цїлою Церквою Ісуса Христа. В тій цїли в смиреню нашого серця молимо горячо Князя всїх пастирів, щоби так як лискавкою розяснив Божим своїм съвітлом уми многих блудячих і дарував їм сильну відвагу повернути до єдиного стада Христового і узнати найвисшу власть єдиного верховного пастиря цїлої Церкви.

А тепер в доказ нашої найширійшої вдячности і нашої особлившої ласки уділяємо Вам, Преподобні Братя івозлюблені Сини і всїм католикам Сходу Апостольского Благослованя.

В справі видавництва. Не можна сумнївати ся, що потреба хоть би місячного видавництва для народу з дня на день вижидає зреалїзованя. Всї без виїмку виходимо прецї з заложеня,

що преса сповняє в наших часах велику задачу. Єсли так, то не можна собі єї легковажити.

Моєю цїлию є представити, яке видавництво по моїй неміродайній думцї для народу могло би мати добрий успіх.

Люди звертають дуже часто свою увагу на форму. Найлїпшою формою видавництва була би така, яку приміняє ся в найновійших посланіях пастирских. А то тому, що і більше карток буде числити за невеликі гроші і сама така форма насуває предплачуючому гадку, що при кінци року треба би таку ґазетку дати до оправи на цїлу книжочку.

Що до змісту могло би ся таке видавництво рівнати ся змістови „Основи".

Благодатний дух ідеї Христової мав би кріпити читаючого і съвітогляд его, і серце, ба навіть господарскі поучування повинні би від часу до часу виказувати коротко а зрозуміло, що чесний труд, то обовязок через Сотворителя наложений і т. п.

В тій цїли нехай би завязала ся видавнича спілка. Людий, що могли би єї зложити, здає ся, не брак.

Слїд за слїдом систематично і терпеливо треба іти в перед. За примір в витревалости систематичній треба собі взяти витревалість Апостола народів, треба звязати ся християнскою любовію опертою на взаїмній, як найдальше ідучій, щирости, а не на модернім, який часто любимо малювати, фаризеїзмі. Ratio movens най буде сїяне зерна евангельского в уми і людскі серця при нагоді кождого руху, маючого на цїли чи то „небесная", чи „земная".

Тим способом будемо свобідні від неслушного підозріня, що творимо нову полїтичну „клерикальну" партию, а для народу нашого зробимо богато та не без вдячности будучих поколїнь.

Се мій безпретенсиональний погляд на справу — если вартий що, то певне в слушний час хоть в окрушанах сповнить ся. *о. А. Гвда.*

В справі „Нивы". В числї 22 і 23. „Нивы" 1908 р. відступила Редакция осібне місце для познакомленя читачів „Нивы" з тим, що пише про церковні справи майже вся наша преса. Після моєї гадки, через то стає „Нива" тим цїннїйшим орґаном духовенства. Не всї ми, що мешкаємо по селах, маємо спромогу читати всї часописи рускі, аби дізнати ся бодай о тім, що для нас, яко слуг Церкви Христової і душпастирів, є першорядної ваги. Як зужиткувати ті відомости, се вже річ духом Христовим перенятого духовеньства і „благоразумія" душпастирского. Є се ознакою певного степеня культури, если який стан має свій спільний орґан, в котрім концентрує ся его духове житє. Поминувши вже інші важнїйші причини, чейже може та одна спонукає нас до піддержаня свого одинокого орґану „Нивы".

Друга важна справа, порушена в „Нивї", се питане „Де корінь лиха?" Коби удало ся знайти правдиву причину лиха, а злученими силами се лихо усунути! Я би також спитав ся

з автором статї в ч. 22 і 23. „Ниви“: „Чи лише там корінь лиха?“ Одною з наших найбільших хиб уважаю се, коли хто з нашого духовеньства в полїтичних часописях обговорює блуди свого собрата, розправляє публично в полїтичних часописях о справах церковних, парохіяльних, маючи на оцї зміни в деяких постановах церковних, або цїлому духовеньству докоряє за его хиби. То вже верх нетакту! Чогось подібного не знайдемо в нїякім станї, а вже найменше межи духовеньством латиньским якогонебудь народу. Чейже суть на щось Собори деканальні, „correctio fraterna“, а в кінци орґан церковний. Ми обурюємо ся дуже, коли люди, що з вірою Христовою, Его Церквою не мають нїчого спільного, не узнають Бога, а нас, духовеньство, по часописях зневажають, новагу нашу всюди підкопують. Однак не хочемо пізнати, що публичним критикованєм церковних заряджень і голошенєм в полїтичних часописях наших блудів, робимо о много більшу шкоду Церкві і собі самим. Чи не ту значна часть коріня лиха? Пізнані хиби повинно само духовеньство спільними силами усунути.

Много писало ся в „Ниві“ про часопись для народу, подано проґраму, якої мала би ся придержувати, наконець обговорено спосіб збираня предплати, а тим часом ворожі вірі і Церкві часописи кормлять душу народа нашого. Коби не за пізно почала виходити та „просьвітно-полїтична“ в христиньскім дусї редаґована часопись для нашого народу! *Й Б.*

Наука релїґії в школах народних. Густо-часто можна почути нарікане духовеньства, що дїти шкільні, не говорити вже о другім або третім степени, але навіть на четвертім степени науки, не вміють читати плавно по руски, а через се і вислїд науки релїгії не може бути вдоволяючий і сама наука є дуже утруднена. Не вміючи читати плавно по руски, не потрафять самі нїчого з катехізму чи біблії научитись, а хиба скористають з науки релїгії стілько, що з памяти в школі з устного викладу душпастири чи там катихита навчать ся.

З практики моєї душпастирскої і з досьвіду яко комісар шкільний мушу однак піднести, що многі з душпастирів і катихитів послугують ся при науцї релїгії викладом устним в школї, той виклад вправдї з дїтьми з початку перероб ляють, але опісля, знеохочені нераз зараз при першій лекциї тим, що дїти лихо катехізм читають, не перечитують переробленої лекциї з катехізму чи біблії з дїтьми вже анї разу. Коли би однак перероблену лекцию відчитувано з дїтьми, з початку навіть і по кілька разів, тоді і дїти вже за третою, четвертою лекцією научили би ся плавно читати. Через се не тілько, що улегшили би собі опісля науку релїгії, але і піднесли уровень тої науки, бо заправилиб дїтий до науки релїгії в дома. Дїти научили би ся добре по руски читати і з охотою брали би ся до читаня катехізму чи біблії, а і опісля всїх руских книжок. Так требаб поступати вже від другого степени почавши, де є — розумієсь

— школа з руским язиком викладовим. Де з польским, там доперва належалоб так робити на третім степени.

— Душпастирі і катихити переконають ся, що той спосіб виправдї вимагає більшої працї і великої терпеливости, але принесе велики успіхи. Друк катехізму є відмінний від друку інших книжок шкільних, тому щоби дитина могла плавно читати катехізм чи біблію, мусить привикнути до сего друку. Тож з початку, коли дитина читає з великою трудностию катехізм, не треба тим зражатись але, як сказав я, і десять разів одну, другу, трету лекцию з дїтьми перечитувати, а успіх покаже ся хоть-би при четвертій або і пятій лекциї.

Так само повинні би душпастирі і катихити звернути увагу на се, щоб дїти від третого степени науки мали конечно книжочки до моленя і не інакше, як лише з молитвениками приходили до церкви. Се так важна річ до піднесеня побожности у дїтий, що ніхто о тім не буде сумнїватись. Дитина, яка має книжочку до моленя, спішить радо в неділї і сьвята до церкви. Яка то утіха для родичів, коли они бачать дитину свою в церкві, молячу ся та сьпіваючу з молитвеника. Се є один з могучійших способів піднесеня побожности в цїлій громадї. Нарікаємо часто, що наші парохіяни перекручують неможливо слова поодиноких молитов, хоть би навіть „Отче нашу“. А зарадити можна сему, если дитина від першої молодости навчить ся молитви з молитвеника. Лиш молитвеник устороиить раз на все всякі додатки та неможливі перекручуваня слів молитви. *С. М.*

Сьвященики на Народнім Зїздї. На днях 25 і 26 грудня 1908 відбув ся з'їзд 417 делеґатів национально демократичного сторонництва у Львові. В склад 5 членної президиї з'їзду війшов о. Теод. Савойка, в склад 5 членного секретарияту о. Плятон Карпиньский. О. Вас. Матюк поставив внесене в справі трактованя справ Церкви і духовеньства партийною пресою, яке на его власне жаданє передано під розвагу Тїснїйшого Народ. Комітету. Між 6 членів тогож Комітету вибрано о. Дам. Лопатиньского. До Ширшого Нар. Комітету війшло около 60 сьвящеників.

Шкільний реферат виголосив о. Алекс. Стефанович. *О. В.*

Паломництво до сьв. Землї. На великодні сьвята 1909 р. відбуде ся паломництво до сьв. Землї. В середу 24. марта вийде похід з Відня на Трієст, Александрию, порт Саїд, Яффу (без висїданя з корабля), Гайфу, Кармель, Назарет, Табор, Ченїн, Наблюс, Єрусалим. Побут в Єрусалимі тревав від середи Великого Тижня (7/IV) до Сьвітлої Суботи (17/IV)

Поворот тоюсамою турою, але з долученем Кайро. Ціна I-ої кляси 1600, II-ої 1400, III-ої 1100 кор.

Близших вістий можна дістати в: Karl Krasa Wien VII/3 Altlerchenfeld Pfarre; Ant. Gradl Wien I. Operngasse Nr 10; Karl Kratochwil Wien I. Wallfischgasse Nr 15; Bankhaus Schelhammer Schattera Wien I. Stephansplatz.

Від Товариства педаґоґічного, Львів, Вірменьска ч. 2. До нашого П. Т. патриотичного духовеньства.

Одиноким Товариством, що старає ся о виховане рускої молодїжи в дусї релїґійно-моральнім і патриотичним є Руске Тов. Педаґоґічне. Оно удержує рускі школи і бурси для бідних сельских дїтий не лише у Львові, але по цїлім краю. Праця сего Товариства для добра Руси є велика, але средства майже нїякі, бо субвенция і скупі жертви, які напливають, не дадуть ся порівнати з доходами пр. Тов. „Szkoły ludowej“. Товариство має великі довги, котрі не має чим покрити. Тепер при нагоді сьвят Різдва, Нового Року і Йордану наше духовенство повинно збирати дрібні лепти на рускі школи і ними допомочи Товариству в его змаганях для добра народу. Нехай не буде ні одного дому ні одної коляди, при якій не зібрано би складки на рускі школи.

З сим числом розсилаємо календар стїнний і чеки Рус. Товариства Педаґоґічного.

Важне для всїх. Сповняючи бажане загальних зборів, має Рус. Товариство Педаґоґічне видрукувати спис всїх своїх членів. В сїм списї будуть поміщені всї члени, що за послїдні три роки платили вкладки. В інтересї цїлої інтелїґенциї і добра Товариства є, аби нїкого з Русинів не бракувало в сїм викаї. Хто отже не заплатив всїх своїх вкладок, нехай зараз їх пришле і подасть свою точну адресу, а хто еще з Русинів не є членом Рус. Тов. Педаґоґічного, нехай впише ся і пришле 1 К. вписове а 2 К. вкладки за цїлий рік. Селяни і міщани пладить 1 К. вписового і 1 К річної вкладки. Також і всї філії Рус. Тов. Педаґоґічного мають найдальше до дня 15. сїчня прислати виказ своїх членів з виказом, котрі поплатили вкладки, а від тих, що доси еще не поплатили вкладок, мають їх стягнути до 1. сїчня.

Товариство Вакацийних Осель у Львові відбуло 17. XII. свої загальні збори, які дали новий доказ, що наша суспільність дуже мало ним інтересує ся. Товариство числить 80 членів, а завдячує богато Ексцеленциї Митрополитови. Головою нового видїлу вибрану п. Ольгу Бачиньску. До видїлу вийшло двох сьвящеників: о. Вас. Лициняк і о. Теод. Лежогубский.

Від Видїлу тов. сьв. Рафаїла. Руське товариство сьв. Рафаїла у Львові для охорони руських еміґрантів, стоячe під опікою всїх трех наших Ординариятів і сповняюче совістно свій обовязок, є товариством чисто добродїйним, і не може за свої поради в справах винайденя заробків поза Австриею брати жадної провізиї, як се дїє ся в бюрах посередництва праці. А понеже наше товариство має видатки на многі кореспонденциї, численні порта і рекомендациї і на конечні друки, тож всї ті видатки покриває лиш з вкладок своїх членів. Із 68 членів, яких числить тов-о незаплатило ще 15 членів за рік 1907, а 61 членів за рік 1908. Просимо сих членів прислати нам як найскорше залягаючі вкладки по дві корон за рік, щобисьмо не були наражені на осібні упіменя, а через те на поношене коштів. Львів, дня 18. грудня 1908. За Видїл: Т. Ревакович, О. Др. Й. Жук.

До П. Т. Духовеньства і Рад шкільних місцевих. В минувшім році переслїдувано не лише Русинів, але також і рускі часописи і книжки. Інспектори шкільні, щоб приподобатись своїх властям, счеркували зі шкільних буджетів квоти на часопись „Учитель“ і „Дзвінок“, також квоти призначені на рускі премії. — Потреба нам доконче зараз виказів подібних фактів в цїли предложеня мемориялу до Ради шк. краєвої. Обовязком Рад шкільних місцевих є, зараз донести, де і в котрих школах і округах зайшов подібний факт. Предсїдателї Рад шк. місцевих повинні також подбати о се, щоби кожда бібліотека шкільна мала часопись „Учитель“ і „Дзвінок“ і всї видавництва Рускоге Тов. Педаґоґічного. При кождій школї повинна бути також бібліотека для молодїжи, як се є при всїх школах польских, які є під опікою Тов. „Szkoły ludowej“. О фонди на се повинна постарати ся Рада шкільна місцева. Відповіди прошу прислати зараз до канцелярії Рус. Тов. Педаґоґічного улиця Вірменьска 2.

Від Редакциї. Спростованє. В показчику V-го річника „Ниви“ зайшла ошибка. На ст. VI поміщено рубрику п. з. „Безіменні дописи і оповіщеня“. Для усуненя непорозуміня заявляємо, що вираз „безіменний“ не означає річий, посиланих до „Ниви“ анонїмово, але означає такі дописи і замітки, які в текстї „Ниви“ не суть заосмотрені підписом (анї повним іменем анї ініціялами). З тих „безіменних“ дописий, дописями з провінциї суть лиш дописи про „вибори“ (ст. 187-190), про „справу Недільної“ (ст. 416), про „Галичанина“ (ст. 414 б), про „сотрудників та парохів“ (ст. 20-3), та про „протести соборчиків“. Всї прочі „безіменні дописи та оповіщеня“ вийшли з попередної Редакциї.

До відома! То число „Ниви“ видаємо в побільшенім обємі (3 аркуші) з причини обильности материялу. При тім застерігаємо собі, що одно з пізнїйших подвійних чисел видамо лиш в 3 аркушах (а не чотирех).

Переписка. О. пр. И. К. у Л. За признанє сердечно дякуємо.

о. І. Ш. в П. Устава не будемо видавати, бо тим займає ся, „Просьвіта“, яка доставить се кождому на замовленє.

о. О. М. в О. За память дякую з цїлого серця.

о. П. К. в Д. За проповіди дякуємо. Будемо їх друкувати.

Від Адмінїстрациї. Всїх П. Т. Передплатників, яким вислано ошибочно пригадку на заплачену пренумерату, з цїлого серця перепрашаємо і просимо виправдати нас навалом праці.

Просимо о вирівнанє заległої передплати. Адм. „Ни в и“. і відновленє предплати на 1909 р.

Видає „Ком. редакциїнний.“—За редакциїну сторону видавництва відповідає **о. Онуфрий Воляньский.**

З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рефця.

Дохід з книжок на русні школи

Найбійльша роскіш для дітвори, се гарні подарунки. З якою нетерпеливостию вичікують она

св. Николая і св. Вечеру

і як радісно она сей день витає.

А щож є найліпшим подарунком для дитини — се гарна і пожиточна книжка.

Руске Тов. Педаґоґічне видало богато красних книжочок для дітий всілякого віку.

В Книжках тих є гарні образці диких і домашних звірят, красні вершики, байки а також і всілякі події з сьвіта і житя.

Книжки є дуже гарні і дешеві, бо продає ся від 10 с. до 2 К 50 с.

Замовляти можна:

1) Руске Тов. Педаґоґічне у Львові улиця Вірлоньска 2.
2) Книгарня ім. Шевченка у Львові улиця Театральна 1.
3) Склеп Взаїмної Помочи учительскої Коломия, Народний Дім.
4) „Сокільский Базар“ в Стрию ул. Третого Мая.
5) У всїх книгарнях в краю.

Спис книжок поміщений в Учителю, Календарі Просьвіти, розсилає ся з всїми часописями

Достарчає:

Руске Тов. Педаґоґічне у Львові

улиця Вірменьска 2.

Читальні народні і селяни дістають значний опуст.

Руске товариство педаґоґічне

видає:

1) **„Дзвінок“**, популярно-наукову часопись з образками для дітий, молодіжи і селян; виходить два рази на місяць і коштує **6** кор., річно **3** кор. піврічно, або **1** кор. **50** сот. квартально. Редакция і Адмінїстрация ул. Сикстуска ч. 47

2) **„Учитель“**, популярно-наукова часопись, орґан Рускоґо Тов. Педаґоґічного, який занимає ся народним шкільництвом і просьвітою між народом, виходить два рази на місяць і коштує річно **6** кор., піврічно **3** кор. або квартально **1** кор. **50** сот. — Редакция і Адмінїстрация ул. Сикстуска ч. 47.

3) **Книжки** з дуже красними образками, казки і повістки для **малих дїтий, молодїжи і селян від 10 с. до 2 кор. 70 сот.** видає Руске Тов. Педаґоґічне у Львові, ул. Сикстуска ч. 47. Замовляє ся в Тов. Педаґоґічнім у Львові, ул. Сикстуска ч. 47, в книгарні Тов. ім. Шевченка у Львові, ул. Театральна ч. 1, в склепі „Взаімної Помочи“ в Коломиї (Народний Дім) і у всїх книгарнях в краю.

Катальоґ є завсїгди поміщений в Учителю і в калєндарі „Просьвіти“. Читальні народні і селяни дістають значний опуст.

Вписуйте ся в члени Рускоґо Тов. Педаґоґічного, яке істнує вже 25 лїт і удержує приватні рускі школи і бурси для бідних руских дїтий.

Товариство числить вже 39 філій по всїх більших містах в краю і кожда майже філія удержує бурсу для бідних дїтий.

В сїм роцї вибудовало Тов. Педаґоґічне у Львові **велику бурсу для 300 хлопців коштом 400 тисяч корон.**

Вписове 1 корона а владка річна 2 кор. Селяни платять лиш 1 кор. річно. **Присилайте також жертви на будову сеї великоґо бурси ім. кард. Сембратовича.**

Адреса: Львів, ул. Вірменьска ч. 2.

Ч. 2. Львів, 15. сїчня 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адмінїстрації
Львів, улиця
Коперника ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. О. Воляньский: До руско-польского проблєму. — о. Др. Ів. Бартошевский: Де є правда і свобода, в Церкві чи поза нею? — Др. Ів. Свєнціцкий: Про церковну старину. — До ґенези і істориї „Ниви“. — Церковна статистика в польскім осьвітленю. — о. Пав. Штокалко: Із Западу. — Із нашої релїґійної лїтератури. — З европейскої лїтератури. — Всячина. — Дописи. — Від Редакциї і Адмінїстрациї.

До руско-польского проблєму.

(Обрядовість і национальність).

Як відомо, обряд і национальність не мають в засадї нїчого спільного зі собою. Можна бути добрим Русином, а рівночасно ревним латинником, можна бути добрим Поляком, а рівночасно горячим приклонником грецко-руского обряду. Если в нас східний обряд зріс ся в практицї і в пониманю загалу з рускою народностию, як латинство з польскою, то се річ припадкова і переходова. Тепер вже і в нас зачинають ся задивляти на ту справу з засадничого становища. Признане нашою полїтичною пресою існованя хлопів латинників рускої народности є найлїпшим того доказом.

Дбати про те, щоби всї, законно припалежні до якогось обряду, при тім обрядї і надальше оставали, є обовязком епископа дотичного обряду. Епископ є до того обовязаний силою вже свого церковного уряду. Але епископ чи сьвященик, який би силою своєї церковної власти впливав на нацио-

нальну приналежність вірних свого обряду, переступав би свою компетенцию.

В нас, в Галичинї — як і в загалї на цїлій Руси — всї уми занимає руско-польске питанє, яке містить знова в собі церковно-обрядові і национально-політичні моменти. На нашій землї маємо людий, які здавен давна прийшли до нас з западної Галичини яко кольоністи, але з часом зрущили ся зовсїм під впливом рускаго оточеня та заховали лишень латиньский обряд. Суть то т. з. Русини-латинники. З другої-ж сторони первісно руска шляхта спольщила ся в великій части під впливом польскої, яка найшла на нашу землю, а до того ще і златиньщила ся, хоть що правда, златиньщило ся менше, як спольщило ся. Наслїдком того маємо і в східній Галичинї Поляків східного (грецкого) обряду.

Зрозумів свої обовязки взглядом Поляків гр. кат. обряду наш Митрополит та відозвав ся осібним посланєм пастирским і до тих своїх овечок в тій мові, яку вони признали своєю народною. Митрополит заявив, що шанує їх национальні переконаня та домагає ся силою свого уряду лиш того, щоби вони, перестерігаючи церковного закона, не переходили на латиньство. (гл. List pasterski Andrzeja Szeptyckiego do Polaków obrządku grecko-katolickiego, Zółkiew, 1904, сторін 30). Митрополит станув на правдиво-християньскім становищи, оказав благородну вирозумілість взглядом национальних переконань других і тими прикметами гарно відбиває ся від поступованя деяких кругів серед польского духовеньства, яке за всяку цїну радіби відпольщити латинників, уживаючи до того свого церковного авторитету і церковних средств.

Своїм важним виступом висьвідчив Митрополит велику прислугу для східної Церкви, бо дав спромогу належати до неї і тим людям, які не хочуть чи не можуть перестати бути Поляками. Але Митрополичий виступ не без користи і для рускої национальности. Бож лекше вернути до рускої народности тому, хто заховав східний обряд, як тому, хто перейшов до латиньского. Підносимо ту точку тому,, що недавно появила ся знаменна брошура, яка доказує, що нинїшна нїбито польска, галицка та українська, шляхта є з походженя, а передовсїм з традиций і історичного розвою рускою. Арґументи боошури дуже поважні і — здає ся — вони мусять переконати інтересованих. Поворот тихже до рускої народности був би значно улекшений наслїдками Митрополичого посланя.

Брошурка така: Wacław Lipiński, Szlachta na Ukrainie Kraków, 1909, стор. 88.*) Передамо єї зміст нашим читачам з двох причин. По перше тому, що брошура порушує злегка і справи нашого обряду, а по друге тому, що автор подає такі

*) Пор. Дїло (ч. 292—3 29/XII сл. 1908 „поворот до народности покиненої батьками".

вказівки шляхтї на тему її обовязків взглядом народа, які можна сьміло пристосувати до кождої суспільної верстви, отже і до духовеньства.

Про назву Русь автор так ся висказує. Первісно означала назва Русь, Русин, руский национально-політичний державний орґанїзм з осередком в Києві. В періоді розкладу тої держави творили ся нові державні орґанїзми (прим. волиньско-галицке княжество). Тодї то на півночи „na podłożu fińskiem, skolonizowanem przez plemiona należące do grupy wielkoruskiej, wytwarza się z wolna nowa narodowość rosyjska i nowa organizacya tej narodowości — państwo moskiewskie". (ст. 11) Та північна держава з Москвою, яко осередком, переняла на себе традициї та назву давного руского царства, а властиву територию тогож назвала офіциально Малоросиєю. Нова назва не приняла ся в масах народа, стара вже давнїйше затратила ся. Отже нарід утворив собі на означенє своєї териториї і на означенє себе самого слово Украіна, украиньский, яке означало то само, що давно слово руский. В Галичинї та Буковинї, які нїколи не були під державним росийским впливом, та в Холмщинї і Підлясю, які під той вплив дістали ся дуже пізно, назва українъский не приняла ся до тепер тому, бо ту нїколи не означало слово руский Росиян (ст. 7—8).

Відтак подає автор короткий начерк істориї руского (українъского, як его сам називає) народа. Східно-словяньскі племена злучили ся в национально-політичний орґанїзм, сповений християньством та византийско-грецкою культурою. Наслїдком княжих межиусобиць та татарских нападів руска держава розпала ся і постепенно переходила в руки Литви і Польщі. В XIV. ст. упало галицко-волиньске княжество. Галичину забрала Польща, Волинь Литва, яка заняла ще і полудневo-східні землї (Подїле і Украіну в партикулярнім слова значінню). Актом Ягайла прилучено до Польщі всї литовско-рускі землї, але змушена сильною опозициєю, признала Польща самій Литві і східним руским землям певну автономію, а забрала собі лиш западну Русь. Але в автономічних литовско-руских землях усувала Польща з'украінїзованих литовских князїв і попирала католицку, чисто литовску маґнатерию та дрібну шляхту (Свидригайло а Жигмонт). Остаточно виступила Польща против чисто литовскої маґнатериї, і оперши ся о дрібну шляхту, яка забажала для себе таких привилеїв, які мала польска шляхта, перевела любельску унїю 1569 р. та заняла для себе східно-рускі землї, полишаючи автономію самій Литві та Білій Руси.

Тепер зачала польска шляхта кольонїзувати рускі землї і відривала при тім постепенно від руского народу руску шляхту, ополячуючи її при помочи латиньства. Ополячена на внї руска шляхта таки признавала ся до рускої народности,

а доперва налякана повстанем Хмельницкого, сильнїйше прилягла до польскости.

Наслїдком переяславского та андрусівского договору перейшла лївобережна Україна до Росиї, а руска шляхта росийщилася. По подїлї Польщі перейшли всї рускі землї (крім Галичини та Буковини) до Росиї, де руский наріл тяжко переслїдуваний (царский указ 1876 р., який заказує руску мову).

За то в Галичнї зачинає ся полїтичне відродженє Руси. В р. 1816 митрополит Левицкий подає за ініціативою крилошанина Могильницкого мемориял о введенє руского язика до початкових шкіл, а около 1830 р. кружок львівских богословів (руска Трійця) інавґурує відродженє руского народа, яке однак Австрия старала ся вже спинювати. Доперва з 1848 р. опирає ся Австрия на Русинах з обави перед польскими повстаниями, але ті Русини були за мало віддані народови, а за богато правительству.

„Owi, organizujący się politycznie w r. 1848 przy pomocy Stadjona, Rusini odznaczali się duchem nadzwyczaj lojalnym i konserwatywno austryjackim; Rusini ci są to w prostej linii przodkowie wczorajszych moskwofilów czyli starorusinów, a dzisiejszych Rosyan galicyjskich, w rodzaju Hlibowickich, Wergunów i Dudykiewiczów.... nie oni bynajmiej są pionierami odrodzenia narodu nkraińskiego w Galicyi“ (ст. 30). „W końcu lat 40-ch pod wpływem płynących kędyś od kozackich stepów dum Szewczenka i pod wpływem odrodzenia narodowego na Ukrainie naddnieprzańskiej... młodzież lwowska... pierwsza na prastarej Rusi Halickiej, manifestuje jedność budzącego się do nowego życia całego narodu ukraińskiego, przyjmuje nową, narodową — lecz w tej samej kolebce, co i stara ruska nazwa i tak samo nie miejscowa, bo w ziemi polańskiej nad Dniepriem z rodzoną i wyrosłą — nazwę Ukraińców, i od nich, a nie od Stadionowskich Rusinów, datuje się szubki i potężny rozwój narodu ukraińskiego w Galicyi. Obecnie rozwój ten przybrał szerokie bardzo rozmiary i do niedawna nieuświadomione, narodowo obojętne masy chłopa rusińskiego stały się narodem w pełnem znaczeniu tego słowa“. „Jednocześnie z rozwojem narodowym posunęła się dość daleko dyferencjacja partyjna, a więc mamy tam Ukraińców klerykalno-konserwatywnych, grupujących się koło dziennika Ruslana i tygodnika Osnowa, wychodzącego pod patronatem metr. hr. Szeptyckiego. Największym chyba teraz wrogiem rozwoju narodowego Ukraińców, pomijając t. zw. wszechpolaków, są moskalofile, czyli, jak oni sami siebie obecnie nazywają, Rosjanie galicyjscy. (ст. 30—2).

Набравши певности, що український народний рух не дасть ся нїчим і нїким здавити, противно, лиш він має запевнену будучність, радить автор шляхтї скинути зі себе польску маску та вернути до свого народа. Антропольоґічно, а в кождім случаю історично є доказане, що Остроскі, Вишневец-

кі, Пузини, Ходкевичі, Воронїчі, Володийовскі на Україні, Дїдушицкі, Тарновскі, Саси то всьо рускі роди, злегка лиш прикриті польско-шляхоцкою полїтурою, набраною від корінно польскої шляхти, яка заволокла ся в рускі землї. Як з хвилею пробудженя ческого народа вертає до него его знїмчена шляхта, тяксамо повинна зробити зполячена руска. Тип gente Ruthenus natione Polonus вже пережив ся.

А поворот до свого народу не такий то і тяжкий, бо має за собою свою історию. Сам Ожеховскій називав себе Русином, шляхта в XVI та XVII ст. домагала ся з королївскої канцелярії руських писем, брала участь в козацких повстанях і в науковім руху на Руси-Україні, шляхта занимала ся ревно фолькльорóм (Ходаковскій) і поезиєю (Тимко Падура), з поміж неї вийшли т. з. балаґули-хлопомани, вона видала Володим. Антоновича, який зовсїм віддав ся українському народови.

Теперішна шляхта повинна закинути мрії про історичну, ягайлоньску Польщу, пропаґовану вшехполяками, вона повинна навязати до традиций Антоновича і заявити ся такою, якою є з походженя і істориї. рускою, українською. Вона повинна зрозуміти, що если не верне до свого народу і не віддасть своїх духових і материяльних засобів на виробленє та збогаченє загально народної культури, то буде лиш наростом, галапасником на народнім орґанїзмі. Коли нарід пробудуть ся, зажадає рахунку, що для него зробила его шляхта!

„Nawet szlachta wschodnio-galicyjska zaczyna wreszcie potrochę rozumieć swe niewyraźne i nienormalne stanowisko, i jeden z najwybitniejszych Podolaków zaczyna wreszcie zastanawiać się nad tem, czy Polakiem on jest, czy Ukraińcem. Miejmy więc nadzieję, że hr. Andrzej Szeptycki..... nie będą stanowić tam w Galicyi — pod względem swych przekonań narodowych — wyjątków“ (стор. 85).

Такий хід гадок брошури. Умисно навелисьмо докладно еї зміст, щоби запізнати наших читачів з найновійшим напрямом серед шляхти рускої з походженя, але спольщеної. Тому руховй завдячуємо на Україні так заслуженого для справи народної Вол. Антоновича, а в Галичині нашого Митрополита, який тільки добра здїлав для нашої Церкви і народа. Его заслуги, що більше відносять ся до церковної, як національно-політичної сферы, не дуже в нас вміють оцїнити, бо в нас перецїнює ся, щоби так ся виразити, сьвітску сторону национальної культури, а не доцїнює ся сторони церковної. Але заслуги Митрополита остануть заслугами, дарма, що тепер їх належито не оцїнює ся.

А з інструкций, які дає автор брошури шляхтї на тему еї праці над народную культурою, може дечого навчити ся і наше духовеньство. Воно є зобовязане щось подати народови, воно є обовязане причинити ся чимсь до піднесеня национальної куль-

тури, і то чимсь таким, до чого нїхто инший не є так обовязаний: именно інтензивною працею на можливо найчисленнїйших областях национальної культури, але в дусї християньско-католицкого сьвітогляду!

о. Он. Волянський.

О. Др. Іван Бартошевский
Проф. унїверсит.

Де є правда і свобода: в Церкві чи поза нею?

Ми живемо в часах невірства і грубого материялїзму, в часї так званого поступу, коли то кождий зведений із дороги сьв. віри обманьчивими людьми, щоби уходити за образованого і бути предметом подиву, так радо полишає науку св. Церкви, а гіпотези людей невірних ставить над доґми обявленої науки Христової. Такі суть нинїшні численні сторонництва социялїстів, що сьміло виступають против віками осьвяченого порядку і голосять свої засади з такою певностию, неначеб лише они одні були неомильними, так, що до них можна би найвідповіднїйше нинї примінити слова Ґетого, висказані в „Фавстї“:

„In bunten Bildern wenig Klarheit,
Viel Irrtum und wenig Wahrheit —
So wird der böse Trank gebrannt,
Der alle Welt erquickt und auferlaut.“

Найновійшою однак річию, котра найбільше занимає уми нинїшних людей та від котрої шасливого розвязаня залежить цїла будучність і судьба їх стремленя до просьвічування, блудячих є „питанє“ повстаня сьвіта і походженя чоловіка. Хто, питають вони, розвязав вдоволяюче психольоґічні прикмети чоловіка в протягу всїх віків, від коли чоловік жие на землї? Нїхто, кажуть. Спосіб розвязки, яку подавало доси християньство, та розвязка, що є славлена авторитетом тих многих знаменитих мужів, а осьвячена повагою віків, може не вистарчає. І отщо говорить один із провідників нинїшних т. зв. осьвічених людей, знаний із материялїстичних відчитів, Др. Бюхнер:

„Новійші уми відчувають противеньство межи байками і леґендами, межи доґмами, котрими церков хоче відповісти на сї питаня, а положенєм сьвіта (Weltlage); згода межи теольоґією а наукою есть річию неможливою, наука еманципувала новійші уми від віри". Так наука (sic)! т. зв. сьвіжійших умів і поступ в науках природописних, що вдирають ся глубше внутр природи, доконче мусять допровадити до материялїзму яко послїднього результату. Ті науки отвирають непроходиму пропасть межи знанєм а вірою.

То виречене провідника нинїшних „просьвічених" сьвіжійших умів є цїкаве, дає ся часто чути, тому хочемо при нїм на хвильку задержати ся. Єсли знане, а специяльно глубше пізнанє тайн природи доконче мусить допровадити до зірваня зі сьвятою вірою, то питаємо: яким же способом власне ті мужі, з котрими починає ся нова епоха науки про природу, а котрим та наука завдячує свою нинїшну висоту і взглядну досконалість, були неменьше великими своєю вірою і релїґійним успособленєм, як подиву гідними плодами духової працї? У тих мужів, перед котрими певно кождий дослїдник природи радо похилить свою голову, подибуємо скромність і покору, що ударяюче становить противеньство до такої самопевности і гордости не одного з їх епиґонів. Вако Верулямский називає природу книгою, в котрій палець Божий начеркнув свою могучість і силу і котру про те випадає уважати наче за друге сьвяте письмо. (De dign. scient. T. Ш). Лїпше замічає в вступї „Системи природи". „Deum sempiternum immensum omniscium omnipotentem expergefactus a tergo transeuntem vidi et obstipui". Коперник, основатель новійшої астрономії, сам уложив свою напись нагробну, з котрої найкрасше пробиває ся віра і розпоженє сего великаньского ґенїя. Напись та звучить:

„Neque parem Pauli gratiam requiro
veniam Petri neqve posco, sed quam
In crucis-liqno dederas latroni
sedulus oro".

Поминаючи не меньше гідні похвали і явні сьвідоцтва знаминитого Нютона, Дави-ого, Ерштедта, Ампера і иншіх, позволимо собі еще додати не богато, но певно характеристичних, а з висше наведеним висказом Др. Бюхнера в дивній суперечности стоячих слів великого мужа і мислителя Кеплера. Він, покінчивши своє дїло: „Гармонїя сьвітів", так говорить при кінци сеї книжки: „День є близьким, коли люди пізнають чисту правду в книзї природи, як в сьвятім Письмі і коли будуть тїшити ся, пізнавши гармонїю обох обявлень". А так можемо не лише сьміло сказати, що після сьвідоцтва (реченних) корифеїв не може нїколи глубша, основнїйша наука допровадити до зірваня з вірою, з сьвятим Письмом, но що глубша наука „сьвіжійших умів" не є власне жадною правдивою наукою.

Промавляє за правдою сказаного навіть один з них, іменно Ліґіґ, який відважив ся з публичній часописи Augsburg. „Allg. Zeitung“ 1866 № 24) назвати ті „сьвіжійші уми“, що видять суперечність межи положенем сьвіта, а казками християньства но просто „спацеруючими (Spazirgängen) дилєтантами і чужосторонцями“ на поли наук природних, що виступаюдь перед невіжою і легковірною публикою з твердженями, котрих правдиві учені не узнають анї за основні, анї за доказані! Против такого сьвідоцтва мусить що найменьше сьмішним і дивним видавати ся сьвідоцтво так певного себе, Бюхнера, що подає свої погляди за „зарівно поєдинчі, як необходимі консеквенциї свобідних від упереджень емпірично-фільософічних досліїдів природних“ (Kraft und Stoft 221). Із того самого дїла можемо, також довідати ся, на чім опирають ся его погляди дотично повстаня сьвіта. На сторонї 31 читаємо: „Материя є основою всего, що істнує; атоми суть абсолютними“. Тут наведемо лише слова Fr. Hoffmanna дотично того твердженя. Він пише в своїм закидї против абсолютної і услівної аномістики на стор. 22: „Ледво чи міг би в яким иншім поясненю початку сьвіта злучити ся такий превеликий конґльомерат противностей, як в тій науцї. Із незмінного має повстати змінне, з непереходячого переходяче, з неживого — житє, з недухового дух.“

(Дальше буде).

Др. Тіяр. Свєнцїцкий.

Дещо про церковну старину.

(Дальше).

Судьби нашого церковного малярства звязані тїсно з будівництвом. Оно приходить до нас з христіянством з Византії, чи то прямо через византійских іконописців (зоґрафів-живописців), чи посередно зі Славянского полудня. В кождім случаю оно процвитало тілько завдяки монастирскій школї (традициї) під строгим оком церковної власти. В своїм дальшім розвою оно — подібно будівництву — виходило з кількох осередків, кождий раз з певними знаменними для осередка цїхами. Було отже малярство чисто византійске, в Київі своє киевске, в Новгородї — новгородске, в Москві — московске. Чи і яку ролю відіграли сї малярскі напрями у нас на Галицкій землї, сего нїяк нам знати, як довго не маємо памятників нашої цер-

ковної стїнописи (al fresco — по свіжій виправі муру), або ікон на досках з княжої доби. Наше малярство, якого памятники дійшли до нас, сягає не дальше XV. в., богатше заступлене оно з XVI в., а найбогатше зі слїдуючих віків.

Судячи після цїх дійшовших до нас памятників церковної іконописи, ми переконуємось, що она була оперта на давнїйшій традиції, бо виказує ті самі знамена византійско-славянскої школи, які стрічаємо і на старших іконописних памятниках иншіх руских земель та православного славянороманского полудня. Близше порівнанє однако наших ікон XV - XVI в. з другими рускими школами сеї доби вказує нам на виразну окремішність нашого малярства, зближаючи його більше до памятників Молдо-валашскої землї та Сербії. Замітно се особливо на малярстві церквей бойківского і гуцульского Карпатского кряжа. Єсть се наслїдок дуже оживлених зношінь Молдовалахії з Галицкою Русью в сей період.

Не слїдує однако з того, будто у нас не було свого малярства, а тілько запозичене. Монастирі галицкі через свої живі зношіня з Афоном, а на Афонї зі славянскими монахами-болгарами і сербами, могли переняти в своє малярство деякі цїхи іконописи згаданих народів; через безпосередні зношеня з Молдавскою землею, куда ходили за милостинею, они єще більше усвоювали собі сю полудневославянску манеру іконописи. — Молдавске церковне малярство витворилось тілько на полудневославянскій основі. Звідси се поріднене). Московска Русь, яка особливо в XVI і XVII в. стоїть в тїснїйшій звязи з нашою церквою, не витворила своїми готовими іконами, які часто давала нам, нїякого виразного напряму в нашій іконописи. Причини сему належить глядати в надто коротких і не так систематичних зношінях Галича з Москвою, як також в тім, що ширші народні круги не стикались один з другим, між тим як з Молдаванами були ми такі в досить близких зношінях на цїлій просторони полудневсхідної лїнії Карпат.

Що-ж знаменує нашу іконопись XV—XVI в.? Перш всего — невелика скаля красок, яка складаєть ся переважно з основних барв — білої, чорної, червоної, синьої і жовтої. На найстарших іконах навіть не подибати і сеї рїжнородности красок — нераз тілько білу, чорну і червону. Мимо того убожества красочної скалї образ виходив нерідко дуже вдатний, як в загальнім тонї, так і деталях лученя красок і їх перехода одна в другу. В Церковнім Музею єсть кілька таких памятників: царскі врата з символїчною Тайною вечерею і Євангелїстами і Богомати з Дитятею. Правда — злука сих 3-х красок на золоченім або срібненім тлї представляє для художника досить поля до викликаня значного естетичного вражіня. Але не всюди мож було дати золоте або срібне тло — а мимо того вражінє художественности не утратить ся. Можна се завважити на вотивних образах (гробницях) XVII і XVIII в., в яких нема анї слїду позолоти.

Рівнорядно з іконами о малій скалї красок єсть і ікони з богатшою скалею, яка — все таки майже постійно — виключала вражінє пестроти, що нас так сильно вдаряє з новійшім церковнім малярстві — особливо ремісничім. Наоборот, богата красочна скаля служила маляреви до створеня іллюзоричної перспективи, якої довго в славяно-византійскім малярстві не було. Перспективу сю замічаємо особливо в трактованю ангельских крил і одїжи взагалї: належить тілько звернути бачну увагу на постепенний перехід тонів одної краски, або симетричних тонів двох доповняючих себе красок.

Коли-ж зважити єще, що старинна краска була природним продуктом, а не химічним фабрикатом, яким нинї послугують ся,— дальше, що кожду краску приготовляв собі іконописець сам, складаючи єї і ростираючи дуже докладно з природними товщами і клеями — молоком, творогом (свіжим сиром — для основи) і яйцем, то нич дивного, що образ з таких красок инакше представить ся нам, як нинїшнїй. Загальне вражінє від него — се глубока старина. І дїйстно — давня ікона мала вже з самого понятя річи перетривати віки. Инакше не вибирали-б наші предки найтревальших і найлучших досок (з липи, дуба, тиси, кедра, груші, ясеня) для своїх ікон; они не зміцнювали-б сих дуже нїжно виглажених (як би полїрованих) досок поперечними шпугами на плечнїй сторонї; не викладилиб їх на лицевій сторонї алябастровою з яйцем і творогом основою — яка чим старша, тим тугша, мов та емалїя гладка і блестяча (гляди ікони в низших рядах женскої і середної церкви, витерті свитками і кожухами наших пра-прадїдів). — Доперва по стільки вступних заходах приступали до зрисовуваня (відбиваня) з подлинника (оригінал, принятий церквою) рисунка і мальованя ікони. Ідеї вічних правд — люди сильні не могли инакше зобразити, як се они чинили; тим більше що сї зображени були призначені не для варівних замчищ, не для нїжного панства — а для невзрачної деревяної церковцї і єї крепких богомольців. Тому то у нас переважають ікони на досках над полотнами; полотен старих, а до того єще не зле захованих, у нас дуже мало навіть з XVIII в., не то щоби зі старших діб.

На іконї самій найдемо таки много знаменних для даної доби щїх. Вище згадали ми, що наші іконописцї не знали перспективи— тїньованя, як так дуже причиняєть ся до увидатненя пластики тїла (о трьох вимірах взагалї — не лиш тїла людского), але відчували потребу віддати єї хоч-би условними манєрами тодїшньої іконописної школи. Отже старались осягнути сю пластику за помочію темних і білих черт (крисок), кружочків, туглів, або навіть за помочію постепенного перехода від темної до ясної краски. Чертами одмічали морщини лиця, брови, рісниці; параллєльними кружками шию і перехід єї до груди; спіральними кружочками або довгими досить товстими витими прядками волосє голови і бороди; углами складки одїжи.

Лик (взглядно вираз лиця) такої ікони буде все суворий, навіть мрачний — коли приглянутись бачнїйше сїй комбінації

острих черт, кружків і темних красочних відтінків, але тим сильнійше — в наслідок сего — вражає він душу богомольця, як будто-би взивав його „забудь про земне, бо все те суєта". — Те саме вражінє справляють на видця і условні рухи зображених святих. Рух давньої ікони, се строго приписаний крок (pas) якогось церемоніяльного ходу в присутности великого царя — отже на пальцях, з далеко наперед випрямленою ногою, що здаєть ся начинатись десь зараз під грудью, повний величавої — хоч дуже условної — поваги. Найбільше замітно се на іконах т. н. „Δεῆσις = Deicis = Моленіе" і Перенесеню мощей св. Николая. В іконах Моленіє і старинних іконостасах зображені в хвилю такого кроку Апостоли і Ангели, в другім разї св. Отцї. — Пластика скритих під одїнєм форм тїла увидатнена за помочію комбінації углів і перехода тонів поодиноких красок.

(Дальше буде).

До ґенези і істориї „Ниви".

З нагоди пятьлїтного існованя „Ниви" не від річи буде подати дещо про еї ґенезу, а то тим паче, що у вступній статї 1-го числа подано лиш історию „Ниви" та еї значінє. Вісти подаємо на підставі писаних жерел, іменно на підставі II і III-го тому книги засїдань Товариства сьв. Апостола Павла, з яким „Нива" стояла в близьких зносинах.

На загальних зборах Товариства дня 8. III. 1901 р. піднїс о. Д. Танячкевич проект станового орґану духовеньства, якийби заступав не так чисто науково-теольоґічні (се робив Богослов. Вістник) інтереси духовеньства, як радше душпастирскі і горожаньскі та национальні. На засїданю Видїлу з 8. IV. 1901 ухвалено скликати ширший кружок сьвящеників в тій цїли. На засїданю Видїлу з 20. V. 1901 явили ся члени Товариства, звісні зі своєї письменьскої дїяльности. О. Танячкевич поставив внесенє, щоби квартальник „Богослов. Вістник" (редактором був о. Дион. Дорожиньский) додавав двотижневий додаток. Але той проект не знайшов попертя з причини, що „Богослов. Вістник" мав дуже слабу піддержку зі сторони духовеньства.

На засїданю Видїлу з 30. I. 1902 піднїс о Танячкевич знова свій плян побільшеня „Богослов. Вістника" „Конференцийним Листком", але пляну знова не принято з причини сумних досьвідів, які зробили редактор „Богослов. Бібліотеки" (о. прал. Бачиньский) на своїх видавництвах. Доперва Загальні Збори Товариства з дня 30. XII. 1902, за старанєм о. Й. Жука (тодїшного префекта) і других, поручили новому Видїлови заняти ся

пляном о. Танячкевича і за порозумінем ся з Редакциею „Богослов. Вістника“ замінити той журнал на станову часопись в роді „Рус. Сиона“. З кінцем 1902 р. „Богослов. Вістник“ перестав однак виходити по 3 літнім своїм існованю.

В виду того Видїл розбирав на своїм засїданю з 30. I. і 2. II. 1903 плян о. Танячкевича про видаване нової часописи „Церков. Труд“.

Не маючи однак надії на основане і утриманє нового орґану, ввійшов Видїл в переговори з Редакциею „Рускаго Амвона“ в Перемишлї (редактором був о. Джулиньский), щоби „Амвон“ замінити на орґан Товариства сьв. Ап. Павла. Переговори не довели до нїчого.

Тодї Видїл згодив ся на закупленє інвентаря по „Богослов. Вістнику“ за 600 кор. на засїданю з 24. II. 1903, а навіть постановив видавати на ново „Богослов. Вістник“ в давній его формі. Вибрав „Редакцийний Комітет“, а відвічальність за редакцию передав о. Фр. Щепковичови, тодішному префектови семінарії. Байдужність духовеньства до часописи спонукала Редактора до резиґнациї, а навіть Видїл думав про звиненє Видавництва.

Загальні Збори з 25. II. 1904 приняли до відома, що наслїдком байдужности духовеньства вийшов в 1903 році лиш оден випуск „Богослов. Вістника“. Мимо того Збори поручили справу видавництва новому Видїлови.

На своїм засїданю з 29. II. 1904 полишив Видїл назву „Богослов. Вістник“, але програму часописи розширено на справи суспільні, назначив порядок статий: статя церковно-суспільна, науково-теольоґічна, з душпастирскої практики, з катехитики, з библїоґрафії, новинки, евентуально полеміка.

На часопись призначено 3200 кор. (з того коректа 150, гонорар за праці 840, редакторови 240 кор.) Правопись мала бути фонетична, а лиш виняткова на жадане автора — етимольоґічна. (Правописне внесенє о. Лежогубского) Часопись мала бути лиш субвенционована Товариством, але не мала бути его офіциальним орґаном (внесенє о. Лужницкого) На засїданю Видїлу з 7. III 1904 принято до відома, що на просьбу Видїлу обняв видаване і редакцию часописи о. Ярослав Левицкий. Заразом рішено друковати катихитичні проповіди, яко додаток до часописи. Редакторови поручено дібрати співредактора з Видїлу Товариства. Часопись мала виходити що два тижнї: аркуш часописи і пів додатку. Видаване додатку поручено о. Кинашеви, з винагородженєм 140 кор. за 1904 рік. На засїданю Видїлу з дня 14. III. 1904 названо нову часопись „Нива“ і призначено єї для церковно-суспільних справ. Про то повідомлено Ординарият.

На засїданю Видїлу з дня 19. IV. 1904 обговорено 1. число „Ниви“, а на засїданю з 9. V. 1904 сконстантовано, що 2 число випало лучше, якь попереднє. На засїданю Видїлу з 3. X. 1904 принято справозданє, що часопись виходить в 800 примірниках

На засїданю Видїлу з 12. XII. 1904 принято справоздане, що доходи Видавництва виносили 1920·06 кор. (з того Товариство дало 266 кор.), розходи 1672·30 кор. Заразом визначено Редакторови за редакцию і коректу 600 кор., а число примірників зменшено до 500 штук.

На засїданю з 15. V. 1905 ухвалено містити в „Ниві“ катихитику і методику о. Гузара, а на засїданю з 29. V. 1905 ухвалено ренумерацию за ориґінальні статї по 6 сотиків від стрічки, а 3 за перевід. В кількох засїданях обговорювано справу окладинок „Ниви“ і анонсів, які приносили Товариству 20 кор. від числа. На однім засїданю в червни 1905 р. заявив Видїл Товариства офіциально Митрополичому Ординариятови, що „Нива“ не є орґаном Товариства, а побирає лиш від него запомоги.

Взагалї, хотяй „Нива“ що до змісту була від Товариства независима, та однак під фінансовим взглядом була з ним тїсно злучена.

Засїдане Видїлу з 25. IX. 1905 ухвалило „Ниві“ 500 кор. На засїданю з дня 11. XII. 1905 ухвалено не зобовязувати ся до покриваня дефіциту „Ниви“ в 1906 р., а обмежити ся на даване довільної запомоги. На засїданю Видїлу з 20. XII. 1905 ухвалено видати відбитку з „Ниви“ про „Росию а вселеньску Церков“ Соловєва під фірмою Товариства.

На засїданю Видїлу з 3. I. 1906 призначено для „Ниви“ 1000 кор., а крім того осібно за проповідничий додаток. На засїданю з 5. II. 1906 принято до відома, що число передплатників виносить 500, передплата за 1905 р. дала 2221·87 кор., видатки 2193·14 кор., а крім тих видатків осібний довг 238·75 кор.

На засїданю з дня 23. III. 1908 роблено Товариству закид за субвенціоноване „Ниви“, яка нїби заняла партийне становище, однак пересьвідчено ся, що в 1907 р. „Нива“ не дістала нїяких запомог з Товариства. „Нива“ виходила вже другий рік о власних силах, що вплинуло на зміну редакциї і відбило ся фатально на єї фінансовім положеню, так що третий з ряду редактор зробив Товариству св. Ап. Павла пропозицию переняти „Ниву“ в видавництво Товариства. Товариство на засїданю Видїлу з 9. XI. 1908 відмовило.

На підставі тих даних представляє ся істория „Ниви“ так: „Нива“ вийшла з ініциятиви Товариства сьв. Ап. Павла, а хотяй не була єго орґаном, то єї фінансова сторона залежала від Товариства, а по части залежав і зміст та напрям, бодай в перших трех роках. Властителем „Ниви“ був однак о. Яр. Левицкий, який видавав єї в перших трех лїтах з матеріяльною підмогою Товариства, а моральною Редакційного Комітету. В IV-тім роцї істнованя „Нива“ перейшла (в жовтни 1907) в руки „Редакційного Комітету“ і то такого, що є властителем і видавцем „Ниви“, а доперва з єго рамени виходить редактор. Тай Комітет, в якого склад в ходять львівскі сьвященики з семінариї і з поза неї, видає „Ниву“ без нїякої субвенциї, опираючи ся виключно на передплатниках, а з Товариством св. Павла не має він нїчо спільного.

З кінцем грудня 1908 зістав Редакційний Комітет зовсім зреорґанїзований і яко такий видає „Ниву“ від початку 1909 року.

Ґенеза і істория „Ниви“ є унята в три фази. „Нива“ вийшла з Товариства св. Павла, стала власностию Редактора спомаганого з початку Товариством, аж в кінци стратила ту підмогу і перейшла на власність Редакційного Комітету.

О. В.

Церковна статистика в польскім осьвітленю.

„Gazeta kościelna“ (ч. 51. з 1908 р. ст. 615-6) подає такі дати і замітки:

„Як виглядають в дїйсности кривди дізнавані Русинами на церковнім поли, о тім вчить нас статистика, яку подає „Echo przemyskie“ (ч. 100 з б. р.), а з якої охотно ту користаємо. (Пор. наші статї п. з. „Вимова цифр“ в ч. ч. 4, 18 і 35. з б. р.).

1. *Львівска* архідиецезия об. лат. числить загалом лиш 248 самостійних парохій, 3 капелянії, 75 експозитур, 134 вікариятів. З поміж монахів (з браку сьвітского духовеньства і з браку парохій) числить 25 адміністраторів, 3 капелянів, 9 експозитів, 38 вікаріїв. Разом має 248 самостійних душпастирів. Прочі, то лиш помічні пастирі, так з сьвітского як і монашого духовеньства в числї 252 осіб. На цїлий своїй области, зачинаючи від Ягайлоньского Городка аж до кінця Буковини і румуньскої границї, числить архідиецезия в 947.566 душ лат. обр. З релїґійного фонду побирає річнотільки 187.948 К.

2. *Перемиска* диецезия лат обр. має загалом тільки 281 самостійних парохій, 3 комендарії, 23 експозитур, 181 вікариятів. Духовних стацій має загалом 488, сьвітских сьвящеників в душпастирстві 467, монахів 7. Число душ виносить 1150723. З релїґійного фонду побирає річно лиш 210696 к.

3. *Тарнівска* диецезия числить загалом тільки 179 самостійних парохій, 14 експозитур, 129 вікариятів. Число стацій духовних виносить разом 322. Сьвящеників в душпастирстві сьвітских має 298, монахів 3. Число вірних лат. обр. виносить 838517. Цїла диецезия має міст і місточок 36, а сїл 1103. З релїґійного фонду побирає річно тільки 102674 к.

4. *Краківска* диецезия числить загалом тільки 181 самостійних парохій, 19 експозитур, 160 вікариятів. Число духовних стацій виносить 360. Сьвітских сьвящеників в душпастирстві має 323, монахів 4. Число душ виносить загалом 881199 в 33 містах і місточках та 844 селах. З релїґійного фонду побирає лиш 239472 к. річно.

Загалом Поляки мають в Галичинї в 4 диецезиях лиш 889 самостійних парохій і тілько парохів, а числять душ латиньского обряду разом 3818005 або округло 4 мілїони.

1. *Руска львівска* архідиецезия має загалом аж 754 самостійних вікариятів, 15 вікариятів cum iure directionis. Стацій духовних аж 919. Сьвящеників в душпастирстві 854. Число душ 1224996. Річно побирає з рядових кас 846156 к.

2. Руска *Перемиска* диецезия числить разом 668 самостійних парохій, 45 системізованих вікариятів, 25 експозитур. Духовних стацій загалом 738, сьвящеників в душпастирстві аж 804. Число душ 1144190. З рядових кас річно 894464 кор.

3. *Станиславівска* диецезия має 434 самостійних парохій, 22 експозитур, 10 експонованих вікариятів, 40 системізованих вікариятів, 31 приватних. Духовних стацій загалом 536. Число душ 934064. Дотациї з рядових кас річно 563304 к.

З огляду на то, що Русини мають в Галичинї 1875 самостійних парохій, а Поляки лиш 986, треба звинути рускі парохії, з яких деякі дуже малі, „aby nie marnować (!) grosza publicznego“. Натомість треба творити нові польскі парохії. Русини побирають з релїґійного фонду 2258924 корон річно, а Поляки лиш 840790. Гр. католиків „według ich własnych źródeł urzędowych“ 3303240, отже пів мілїона менше як латинників. „Natomiast według rządowego spisu ludności w roku 1900 do narodowości ruskiej przyznało się tylko 3074000 osób, czyli 42%, a do narodowości polskiej 3989000 osób, t. j. 54%. Za to około 3000 włościan rz. kat. z braku parafii polskich przyznało się do narodowości ruskiej“.

На тій підставі вносить „Gaz. kośc.“, що „olbrzymia“ перевага Русинів на церковнім поли є в спромозї винагородити Русинам евентуальні инші кривди. „Przewagę tę my Polacy w naszej dobroduszności tak grubo i od takiego szeregu lat groszem naszym opłacamy“. (!!)

Так говорить Gaz. kośc.

Про цифри, если вони правдиві, нїчо не маємо замітити. Впадає однак в око, що Gaz kośc. протиставить урядовий спис людности списови, робленому самими Русинами, взглядно рускими Ординариятами! Гр. католиків є — після Gaz. kośc. — о 229240 більше, як Русинів, а Поляків є — після неї — 170995 більше як латинників. І при тім всїм „Gaz. kośc.“ нарікає, що 30000 селян-латинників признало ся до тої народности, до якої фактично належать з мови і звичаїв (т. є. до рускої), а забуває, що сотки тисяч греко-католиків оголосили ся Поляками.

Gaz. kośc. завидує, що Русини мають більше сьвящеників в душпастирстві як Поляки (2000 і 1600). А хтож тому винен, що польска молодїж не радо вступає до духовних семінарів, так що треба вербувати кандидатів, звільняючи їх від матури?

Поляки мають о 1000 самостійних душпастирів менше від Русинів. Але за те мають більше сотрудників і катихитів. Впрочім, хто тому винен, що самі польскі парохи не допускають до множеня парохій в западній Галичинї, щоби не обкрасти собі

і так великаньских доходів? Правительство певно їм не заборонить помноженя парохій, бож коло польске — то сила.

На сходї Поляки страх би множили „kapliczki“, хотяй без потреби, але западна Галичина їм байдуже!

Поляки дістають менше з релїґійного фонду, як Русини. Алеж релїґійний фонд повстав по перше з працї руского народа на рускій землї, а по друге, як Поляки сьміють нарікати на своє покривджене рел. фондом, если польскі сьвященики так знаменито сутиовані, що доповненя конґруи з релїґійного фонда зовсїм не потребують? Руский нарід, пригноблений тягарами на польскі „narodowe“ цїли і триманий в темнотї польским „rządem“, не може так удержати свого сьвященика, як польскі парохіяни свого. Отже релїґійний фонд бодай в частинї рекомпенсує рускому народови ту кривду, яку ёму заподїяли польскі заволоки на его власній землї.

Поляки оплачують грубо своїм грошем руску перевагу на перковнім поли. Ті Поляки, що скривдили руский народ на всїх інших полях, ті Поляки, що свої диецезиї і парохії уфундували руским коштом!

Як безпідставними суть нарїканя „Gaz. kośc.“ на „кривдженє“ Поляків у східній Галичинї на церковнім поли, сьідчать такі дати (Дїло, ч. 2. з 1909). В тернопільскім давнім циркулї — обнимав 4 нинїшні повіти — було 18 парохій до XVIII-го столїтя. Потім прибуло 9 нових парохій (1821—1901). Крім того в послїдних 20 лїтах додано ще 13 експозитур. Разом буде 40 душпастирских стацій. Відтак суть каплицї, а навіть костели в числї 36 душ (до 1907 р.), де нема ще сьвящеників.

Руска парохія Струсів має понад 3200 душ, 4 церкви, 4 шкіл, а мимо того нема ту системізованого сотрудництва, підчас коли в такім Грималові є 4 польских сьвящеників.

О. В.

6. *Павло Штокалко.*

Огляд церковного і суспільного житя.

Із Западу.

З Чехії: *Недостача духовеньства.* — **З Нїмеччини**: *Пастирский лист нїмецкого Епископату против необичайности.* — *Шкандальні виступи сьвященика-апостата.* — *„Kinder-Legion“ в Монахові.* — **З Відня**: *Дїяльність товариства Льва.* — **З Франциї**: *50-лїтні уродини Ґустава Лянсона.* — **З Еспанії**: *Релїґійна манїфестация в Сарагоссї.*

В Чехах дає ся відчувати недостача духовеньства. В р. 1908. записало ся на теольоґічний факультет всего 9. (sic!) кандидатів. В прагскій дієцезиї 80 сьвящеників внесло подане до духовних властий о звільненє їх від душпастирских обовязків; з тих архієпископ звільнив лишень 30 а прочих задержав в чинній служби, позаяк не було кому їх заступити. Деякі парохії розписувано 3 рази на конкурс та мимо того нїхто не подав ся. Сумне, але правдиве! Давнїйше зголошувалось на теольоґію 60—100 кандидатів. В р. 1908. подалось всего 15, а дїйсно зголосилось лиш 9, бо прочі надумавши ся, зрезиґнували з богословских студий. Дивна пропорция: 9. кандидатів на сьвящеників а 80. подань о звільненє від служби. Сей сумний об'яв вияснює Kathol. Kirchenzeitung слїдуючими причинами: 1) Приклонники Масарика посилають абітурієнтам листи, що в них відраджують їм богословскі студиї, обіцюючи за те материяльну поміч на сьвітскім факультетї, 2) преса, шалена аґітация на вічах і зборах, понижуване і публичне зневажуване сьвящеників так впливають на молодїж, що она боїть ся посьвятитись духовному станови, а радше волить вибрати инший стан, де зазнає більше почести.

Нїмецкий Єпископат видав недавно збірний пастирский лист против необичайности.

В посланю звертають увагу епископи на невідрадний стан моральний в Нїмеччинї, на те, що необичайність панує в лїтературі, штуцї, промислї, що зіпсуте ширить ся в фабриках, робітнях, касарнях і, що найсумнїйше, вдирає ся в школи між молодїж. Причину бачуть епископи в нинїшних тяжких відносинах соціяльних, безробітю та невідповідних помешканях і алькоголю; остерігають вірних перед несовісними людьми, що під позором модерного поступу ширять гниль будьто книжками, будьто образками та иншими творами штуки.

Тих нечесних спекулантів, що виставами порноґрафічних образів та видівок роблять собі рекляму — пятнують назвою звичайних убійників. Завзивають державу і всї гуманітарні институциї до борби з необичайностию. Попри книгарскі вистави, вандруючих купців та попри кольпортажу злих книжок — що є побічними причинами лиха — уважають епископи головним корінем зіпсуття — нинїшний нехристияньский дух часу. Послане кінчить ся зазивом до учителїв і настоятелїв, щоб дбали про моральне виховане молодїжи — а до самої молодїжи звертають ся горячими словами, щоб склонила своє серце до доброго.

В цїлій Нїмеччинї велику „сензацию“ викликала книжка: „das Sexualproblem und die katholische Kirche“ (Frankfurt 1908 ст. 415. Мк. 5). Автором сеї книжки є сьвященик-апостата бувший парох, Йосиф Ляйте. Ся брошура сьвідчить наглядно о правдивдивости слів „depravatio optimi pessima“. Ляйте, забувши на ідеал Христа, що Єму недавно служив яко

душпастир, скинувши сьвященичу одежу, забажав слави Герострата. За тяжке було для него ярмо целїбату тож з туги за ігом сопружеским покинув целїбат і одружив ся. Коби було лишень на тім скінчило ся! З сьвященика став публїцистом, а цїлею его публїкаций є обкидуване грязею Церкву і римокатолицке духовеньство. Зачав відчитами а скінчив на разї визше згаданою книжкою, що в нїй поганить сьвященика римокатолицкого обряду яко раба нїмецкої женьщини. Особливо „сексуальний проблем“ відграє важну ролю в его публїкациях. Его відчити притягають богато слухачів, цїкавих на сензацию, (хоч декуди стрінули его немилі демонстрациї із сторони вірних католиків). І не думає спочити сей Ефіялт, бо заповів еще цїлий ряд відчитів на отсї теми: „Захланність Церкви“, „Обманьства в Лурдї“, „Сексуальний монополь духовеньства“, „Сопружество то люксус“, „Церков а проституция“ і т. д. а навіть заповів видавництво ґазети „Morgenrot“, що має стати ареною его шкандальних виступів. Замітити належить, що переважна часть преси, навіть протестанскої, пятнує нечесне становище Ляйтого. „Не кидаймо на сего чоловіка каменем — пише одна католицка часопись нїмецка — але радше жалїймо над ним, позаяк велпкі бурі душевні мусїв він перейти, заким пустив ся на таку дорогу“.

(Конець буде).

Із нашої релїґійної лїтератури.

Нїколи еще людскість не віддавала ся з так великим запалом читаню книжок, як в послїдних часах. І не дивниця: Пишуть на усїх полях людского знаня, нові бажаня і потреби, які вытворила сучасна культура, а о яких чоловік перед яких 100 лїтами не мав попятя, вытворила у людий потребу просьвічуваня їх при помочи книжки. Певно, що більшість людий читає радше для сензації, або тільки для самої цїкавости, а в кінци, щоби якось заповнити час вільний від працї, однак не мала частина людий думає про лектуру серіозно і справдї глядить тою дорогою просьвіти та поглублень свою сьвітогляду.

На жаль приходить ся сказати, що лектура не все приносить ті користи, яких від неї домагаємо ся, а причина тому, що побіч добрих книжок появляють ся, щоденно безчисленне число злих, які своїм змістом затроюють не зіпсовані еще душі своїх читачів. Проте той самий чинник, який являють ся могу-

чим средством в ширеню просьвіти, культурности, релїґійности, обичайности і т. п., стає ся антіпросьвітним, антікультурним, антірелїґійним і т. п. тоді, коли знайде ся яке средство в руках тих, яким на тім залежить, щоби знищити усї проблески Божого Царства на земли. Як з одної сторони поява кождої злої книжки збуджує в щиро по христіянски думаючих людях жах і біль, що відвічний ворог сьвітла заставив нові сільця, в яких погибне не одна христіянска душа, так з другої сторони радостю наповняєть ся серце віруючого чоловіка, коли зауважить який небудь приріст в лїтературі, що має собі за ціль повести людий до Бога. Той реакційний рух захоплює послїдними часами що раз ширші круги здорово думаючих людий, ну і викликує бажачі наслїдки.

І у нас славити Бога починає що раз більше скріпляти ся сьвідомість потреби доброї христіянскої лектури. Щораз частїйше відзивають ся серед духовеньства в тій справі голоси, а навіть пороблено перші хоч несьмілі і далеко еще несовершенні проби створити і у нас популярну христіянську лїтературу. Понимаю енерґічну дїяльність в тім напрямі наших наслїдуваня гідних ОО. Василіян, де їх праця не потребує заохоти, згадаю лишень про деякі видавництва, що заслугують вповнї на наше поперте так матеріяльне як моральне. І так:

1. **„Книжочки Мисійні“** виходять накладом редакції „Посланника“ кождого місяця і стоять річно по 10 що місяця: 7 кор. 20 сот., по 5 що місяця 3 кор. 60 сот. Поодинокі числа 6 сот. Адреса редакції: Львів ул. Длуґоша ч. 33.

Маю під рукою кілька чисел „Книжочок мисійних“, і хоч правопис нам чужий, а мова помимо зглядної своєї чистоти виказує місцями браки (се залежить головно від автора даної статї, а не від Редакції), то під зглядом свого змісту і оброблення таки будить в умі читача повне вдоволенє.

Головна заслуга Редакції є в тім, що старає ся кожде число заповнити короткими, ядернимн, популярними статейками ріжного змісту і форми. То розбуджує в читача більше заінтересованє до книжочки, а для простолюдина, що не любить тай непотрафить по просту зайняти ся через довший час одною темою, є через то книжочка приємною і займаючою лектурою. Так для доказу розверньім першу лїпшу книжочку. На самім початку знаходимо коротенький начерк житя якогось сьвятого: головні дати його житя, найголовнїйші підвиги його сьвятости та значінє його житя для нас.

Гадка подавати народови коротко а популярно житя сьвятих є дуже щаслива, бо через то скріплює ся на живих примірах з історії Церкви всякі христіянські чесноти і побожність між народом. Ми-ж знаємо з історії Церкви, що найбільше людий навернуло ся до Бога під впливом читаня Житій сьвятих. Так сьв. Ігнатія, основателя чина Товариства Ісусового, що тілько добра зробив для католицкої церкви, не вирвало нич инше з житя байдужного і нерелїґійного як читанє Житій сьвятих.

А сьв. Іван Золотоустий виразно захвалює ту лектуру як дуже успішне средство для збереженя християнського житя.

Далї знаходимо якесь коротеньке оповіданє написане в формі новельки, в якій захвалює ся будь яку чесноту, будь перестерігає ся перед гріхом. Такі оповіданя приносять дуже велику користь тим, що в легкій неображаючій формі витикають блуди їх читачів.

Ті оповіданя взяті або з досьвіду славних мужів Церкви (прим Невидимий Суд в кн. ч. 10, Сьвята сповідь хоронить від самоубійства ч. 9 і т. п.), будь з досьвіду самого так народу (пр. Обід у бідних, кн. ч. 8), або в оріґінальні. В кождім случаю вони характеризують як найлїпше даний порок, а з другої сторони вщіпляють якусь чесноту в душу читача.

Добре сьвідчить про „Книжочки мисійні“ то, що вони стараються ся скріпити у читача духа християнської молитви. Для приміру згадати гарне коротеньке і дуже приступне розважанє о. А. Коренця із Стрия „Отче наш“ (Кн. 9.).

Що еще доброго можна би сказати про „Книжочки мисійні“? Богато і то дуже богато, але нема на се часу ні місця. Впрочім найлїпша оцїнка книжки не дасть про ню того понятя, як само її прочитанє, проте найлїпша для них оцїнка буде, коли скажу: бери і читай. Тут знайде духову поживу і простолюдин, якому отті „Книжочки мисійні“ головно є посьвячені, і інтелїґент, що хоче скріпити свого упадаючого духа, тай і в руках проповідника Слова Божого є вони неоцїненим скарбом ізза того, що короткі приміри з Житія сьвятих а також „Золоті мисли“ додані при кінци кождої книжки, а взяті головно з наук сьв. Отців Церкви, можуть бути для нього великою підмогою в проповідничій дїяльности.

Словом Хвальній Редакції „Посланника“, який вже через ряд лїт сповняє як найлїпше свою релїґійну і культурну міссію, належить ся з боку нашої всеї християнскої католицкої суспільности щира дяка, яку найлучше окажемо, если з усїх сил будемо попирали її змаганя, інтенції і працю.

2) **Видавництво Тов. св. Ап. Павла.** Трохи ширші границї чим „Книжочки мисійні“ хоче обняти „Видавництво Тов. св. Ап. Павла“. Вже статутом є Товариство зобовязане „видавати відповідні часописи, книжки і брошури“. Товариство від самих початків свого істнованя старало ся тій точці своєї програми як слїд відповісти. Покликаний на се „Редакційний Комітет“ поставив справу дуже рішучо, беручи ся видавати книжки не лишень популярного змісту, але також книжки, що своїм змістом могли би дати релїґійний корм також інтелїґенції.

Досї появило ся уже одинацяте число „Видавництва Тов. сьв. Ап. Павла“. Не будемо занимали ся книжочками, які вийшли перед тим, бо вони вже усї є знані читачам „Ниви“, а впрочім незабаром має Товариство випечатати показчик усїх книжочок свого видання з коротенькою рецензійкою кождої книжочки. Ми вкажемо тілько на послїдне число того Видавництва, а то:

„Оставите дѣтей приходити ко мнѣ“ ч. II. Пояснене до науки катехизму, Львів 1908. (Накладом Тов. сьв. Ап. Павла). Автор її проф. о. Л. Лужницкий.

Книжочка, хоч маленька обемом (має около 5 аркушів друку малої вісімки), та велика своїм змістом. В двацять двох коротеньких уступах знаходимо тут пояснене правд сьв. віри о Бозї і його свійствах, о упавшім чоловіцї і дїлї його спасеня, о Трех божих особах — о пресьв. Тройцї. Кождий уступ творить сам для себе одну цїлість і може бути використаний не тільки катехитом в школї, що є головним призначенем книжочки, але також є красним начерком для проповідника тим більше, що правди віри є пояснені плавно, дуже коротко, приступно і зілюстровані примірами з житя Угодників Божих. Щоби високих прикмет книжочки зле не оцїнити, волю подати для приміру один її уступ именно: „XXII. О Пресьвятій Тройцї“, а вже з него читачі витворять собі самі найлїпшу оцїнку про цїлість книжочки.

1. „З науки Ісуса Христа — читаємо — пізнали ми три Божі Особи: Бога Отця, що з Сином і сьв. Духом все сотворив, все удержує і всїм рядить; Бога Сина, що з Отцем і сьв. Духом відкупив нас і сьв. Духа, що з Отцем і Сином осьвячує нас.

Бог Отець є Сам з Себе від вікiв, Син є зроджений від Отця перед віками, а сьв. Дух походить від Отця і Сина.

Три Божі Особи мають ті самі Божі свійства, спільну Божу природу. Є один Бог в трох Особах Божих.

Се є дїйсно непонятне для ограниченого розуму людского. Але чи маємо дивувати ся, що не розумiємо Божої природи і Божого єства, коли не можемо понятн богато видимих природних річий. Хто знає природу сонця і зьвізд, хто розслїдить просторонь неба, хто пояснить ріст ростин і зьвірят, або злуку нашої душі з тїлом?

Чудову гарну науку о пресьв. Тройцї написав сьв. Григорий чудотворець, епископ. Неокесарійский. Перед обнятем епископства мав небесне видїне підчас молитви в ночи. Серед великої ясности побачив він Пречисту Дїву, котра передала его сьв. Іванови Евангелистови, щоби сей научив его вічних правд. І чув сьв. Григорий всї відповіди Евангелиста на всї питання, які ставив, і з сего обявленя написав опісля твір о пресьв. Тройцї. Его память д. 17. листопада.

2. Сьв. мученик Папила, діякон, був за ласкою Божою лїкарем і уздоровляв хорих в імя пресьв. Тройцї. Судия, що судив его за стійність в вірі Христовій, був слїпий на одно око. Папила перехрестив се хоре око в честь Пресьв. Тройцї і сейчас прозрів судия. Се чудо було причиною, що судия — поганин — і много присутних наверпуло ся до віри Христової, однак сьв. Папилу не минули страшні муки і смерть за Христа з рук поганьских катів (Его память д. 13. жовтня).

Користаймо в вдячности з нескінчених ласк пресьв. Тройцї і складаймо Єї Божу честь в найбільшій покорі. Памятаймо се особливо, коли робимо на собі знак сьв. хреста і коли визнаємо три Особи Божі в молитвах „Сьвятий Боже“, „Слава Отцу“, „Пресьвятая Тройце“ і „Упованіе нам Отец“. (стор. 74, 75).

(Конець буде).

З европейской лїтератури.

Подав О. В.

Апольоґетична лїтература. Накладом Przegląd'y powszechn'ого в Кракові виходять малі а тані брошури, що творять колекцию п. н. „Broszury o chwili obecnej“. Вийшло їх до тепер 19. Змісти їх суть найновійші напрями католицкої думки, лїберальїзм в католицизмі, еґзеґетичні питаня сучасної доби, відносини сучасної лїтератури до християньства, найновійші напрями в фільософії, польско-руский спір в Галичинї, справа злуки східної Церкви, питаня новочасного шкільництва і его відношене до Церкви. Цїна поодиноких брошур хитає ся між 30 а 80 сот. Польска мова, легкий спосіб писаня, актуальність — то всї обставини, які роблять згадану колекцию хосенною і для нашого духовеньства. Цїна всїх 19 брошурок стоїть 8·40 кор.

Колекция п. н. „Benzigers Naturwissenschaftliche Bibliothek“, що виходить в Швайцариї, подає в елеґантно оправлених книжочках по 180 кор. природописні відомости, які входять в контакт з релїґією. Повстане землї, першого орґанїзму, дарвінїзм, природа а віра, змисли чоловіка: всьо то обговорене з християньского становища. Хто знає, що найчастійше закиди против віри виходять з природописних наук, тай уміє оцїнити донесліть того рода колекциї.

В Монахові виходить колекция „Glaube u. Wissen“, яка в гарних книжочках по 60 сот. подає апольоґетичне знане про чуда, Христа, волю, соціялїзм а християньство, релїґію а вавилоньскі розкопи, силябус, середновіче.

Про фільософічні сьвітогляди з становища християньства подає Hamma короткий огляд п. з. „Grundprobleme der Philosopie“, 2-A., Münster 2 Кор.

П. з. Zentralversandtsstelle „Volksaufklärung“ A. Opitz in Warnsdorf-Böhmen видає дешеві брошурки „Volksaufklärung“ по 10 сот. на інтересні теми в популярнім дусї для християньского народа. Ч. 119. говорить про чуда а сотвориня, ч. 120.

про католицизм а економію, ч. 121. про католицизм а націоналїзм. Справити собі всї ті брошурки і вихісновувати набуте знане в школї або наших касинах — що за вдячна праця!

Frdr. Klimke, Der Mensch, Darstellung u. Kritik des antropologischen Problems in der Philosophie Wundts, брошурована 3·40 марок, Graz, 1908, подає ориентацию в лябіринтї новочасних сьвітоглядів про тїло і душу чоловіка, про їх взаїмне до себе відношене і ставить християньский погляд на ту справу.

Jos. Jatsch видав книжку п. з. Der Seelsorger in seiner apologetischen Wirksamkeit, Paderborn, 1907.

A. I. Peters обговорює інтересну наслїдком афери Вармунда тему п. з. Klerikale Weltauffassung u. freie Forschung, Wien, 1908, 4 кор.

Широку апольоґетичну акцию розвивають в Нїмеччинї два наукові товариства: „Kepplerbund“ і „Gesellschaft für Naturwissenschaften u. Psychologie“. Кеплербунд видає природописну колекцию п. з. „Naturwissenschaftliche Zeitfragen“. А. Брас в 1. випуску п. з. „An Grenzen des Lebens“ доказує, що між неорґанїчною а орґанїчною природою є незаповнена прогалина, так що орґанїзми мусять бути актом безпосереднім Сотворителя, а не могуть бути дальшим розвоєм неорґанїчної природи. І. Рім обговорює в 2. випуску „Unsere Weltinsel, ihr Werden, Vergehen“ космоґонїчні теориї і астрономічні засади, доказує скінченість сьвіта і конечність Сотворителя. Про „Товариство для природ. і психол. наук“ була згадка в „Ниві“ ст. 98.

Kreichgauer (Das Sechstagewerk, Steyl, 1907) доказує, що нема противорічности між біблїєю а науками про природу, хотяйби взяти оповіданє біблії про сотворенє сьвіта досить строго. Земля була пуста, над нею вода, а горі темрява, оповідає Мойсей. Після ґеольоґії температура в часї повставання землї виносила 365 С., а при тій температурі виступає вода ще яко плин (не яко пара). Вся вода нинїшного моря і рік уносила ся в атмосфері — вчить ґеольоґія — а наслїдком того тиснене воздуха було 250 раз більше, як днесь. Отже лучі сонця не могли продирати ся крізь воздух, і тому була темрява. З охолоджуваньем ся поверхнї землї вода опадала низше, воздух рідшав, а тодї дало ся видїти і сонце, яке появило ся після біблії аж 4-го дня. Поява чоловіка не сягає поза 7600 лїт, отже і на тій точцї годить ся наука з біблїєю.

Про чуда в Люрд пише M. Weiler, Lourdes, Luxemburg, 1908, де наводить факти чудесних уздоровлень.

Georg Reinhold, Der alte u. der neue Glaube. Ein Beitrag zur Verteidigung des Kathol. Christentums gegen seine moderne Gegner, Wien, 1908, 7·20 кор. Є то гарна апольоґія особистости Бога, божества Христа і правдивости кат. Церкви.

Simon Weber, Christl. Apologetik in Grundzügen für Studierende, Freiburg Br., 1907, 3·40 кор. То одна з найлучших апольоґій християньства, яка коротко а ядерно доказує розумово

підставу релїґії, історичність обявленя, з особлившим узглядненем істориї релїґії і природописних наук. Книжка повинна знаходити ся в бібліотеці кождого того сьвященика, якого не стати на закупленє великої апольоґії Гетінґера.

Лїкар Жорж Сюрбле (Surbled), член численних лїкарских товариств, написав кількатомовий твір про відносини морали до гиґієни і медицини, де виказує, що між природою а християньскою моралию нема суперечности. В 15 лїтах твір розійшов ся в сотках тисяч примірників. Сляймер переводить той твір з французского на нїмецке. В перекладї появив ся вже 1. том про орґанїчне житє, де автор обговорює пристрасти, умертвленя, ніст, чудесні уздоровленя, кару смерти, паленє трупів. Крім того є богато річий чисто лїкарских. II-ий том буде обнимати розвідки про сон, сомнамбулїзм, божевіле, гіпнотизм, навідженість, галюнцияції, відгадуванє думок, окультизм, спіритизм, більокацию, стиґматизацию.

Кождий том становить цїлість, яку можна осібно набувати. I-ий том коштує в оправі 3·60 кор. Адреса: Verlagsbuchhandlung, Franz Borgmeyer, Hildesheim.

Социяльне питанє. Колекция, що виходить в Педерборнї п. з. „Seelsorge Praxis“ подає короткі а ядерні книжки потрібні в душпастирскій практицї. Ч. 2. подає інструкциї про житє сьвященика під гиґієнїчним взглядом (Gassert, Arbeit u. Leben des kath. Klerikers im Lichte der Gesundheitslehre, 1·44 кор.). Ч. 5. говорить про ріжного рода манії і їх значінє для пасторально-психіятричної дїяльности, ч. 9. про відносини пароха до его громади, ч. 14. про демонольоґію у умово хорих.

B. Fizia подає в книжцї п. з. „Die Krankenpflege im Haus u. Spitale, Graz, 1908, інструкциї в лїченю хоріб звичайних, наглих, заразливих і в пологах.

Reichsverband der christl. Arbeitervereine видав брошуру за 20 сот., яка демаскує социялїстів, їх обманьства і терор. Адреса: Wien, VII. Kaiserstr. 8.

Taschenbuch für die christl. Arbeiter Oesterreichs. X. Jahrgang, 1909. подає проґраму християньского робітничого руху, его орґанїзациї, часописи. Цїна 72 сот.

Wilh. Hohoff видав знамениту книжку п. з. Die Bedeutung der Marxsischen Kapitalkritik — Eine Apologie der christentums vom Standpunkte der Volkswirtschaftslehre und Rechtswissenschaft“, 4·50 Марок.

Ios. Beck в Volkswirtschaft u. Sittengesetz, Freiburg 1908. доказує тезу, що економія не сьміє відлучити ся від морали, як сего домагає ся з давнїйших економістів Сміт, з новійших Сомбарт.

Польска колекция социяльних брошурок п. з. „Głosy na czasie“, виходяча в Познаню, подає в 12. нумері розвідку звісного предсїдателя християньско-суспільного союза в Відни Псеннера про значінє моральної чистоти в социяльнім питаню. Передовсїм вдатно обговорений деморалїзуючий і антисоцияльний вплив новочасного театру.

Матеріяли до відчитів по робітничих товариствах про: задачі катол. робітничих товариств, про робітниче питанє а християньство, про поділ праці, про лїберальїзм, соціяльїзм, про приватну власність, житє родинне і т п. подає: Augustyn Jaskulski: Materyały do odczytów w Towarzystwach Robotników, Poznań, 1909, ст. 219.

Богато інструкций про аґрарні справи подають наші календарі. З них можна черпати богато практичних вказівок, потрібних сельскому душпастиреви. Союз руских хлїборобских спілок на Буковинї видав календар на 1909 в Чернівцях п. з. „Товарищ“ в цїнї 60 сот., де подає про годівлю кріликів, про італїйскі хлїборобскі спілки, про райфайзенки, про спілкові крамниці, про молочарскі і парцеляцийні спілки, про господарскі машини, про навози.

Ілюстрований народний календар „Просьвіти“ у Львові за 1909, 1 корона, подає вісти про соціяльне законодавство, як про обезпеченє на житє, обезпеченє худоби, про податкові справи, про військові урльопи на час жнив, про рускі фінансові інституції

Знаменитий фаховий місячник „Економіст“ подає в 1908 роцї текст проєкту о. Войнаровского в державній радї в справі віддовженя аґрарного населеня.

Студиї над аґрарним питанєм стали для новочасного душпастиря, особливо рускаго, конечностию. Про значінє аґрарного питаня для духовеньства говорить о. Кароль Кокеша в Frommes Kalender für den kathol. Klerus Oesterreich-Ungarns, Wien 1909. (ст. 31—86).

(Конець буде).

Всячина.

Зладив О. В.

Лист Св. Отця Пія X. про велеградский конґрес*).

Venerabili Fratri
Andreae Archiepiscopo Leopoliensi
Leopolim.

Pius P. P. X.
Venerabilis Frater!
Salutem et Apostolicam Benedictionem.
Quidquid consilii, operae, studii a bonis conferatur ad reconci-

*) Slavorum litterae theologicae, IV, 1908, p. 316—8.

liandam dissidentium cum Apostolica Sede concordiam, id omne in eam causam conferri scias, quae curae Nobis non minus sit, quam cuiquam Decessorum Nostrorum fuerit. Hoc enim maxime in votis est amantissimi Redemptoris, cuius Nos, nullo Nostro merito, personam gerimus, ut quotquot Ipsum colunt, omnes unum sint. Itaque intelligis, quam velimus, nostros inter et Orientales, qui a Cathedra Beati Petri, id est a centro catholicae unitatis, nimium diu seiuncti sunt, fraternam quamdam institui studiorum officiorumque vicissitudinem quae praeiudicatas opiniones sensim dissipet, Ecclesiamque orientalem aliquando suadeat, nulla cum iactura imo cum emolumento dignitatis suae, salutarem Nobiscum redintegrare coniunctionem. Id quod gaudemus consultum deliberatumque esse in eo theologorum conventu, qui anno superiore Velehradii, te praeside, est habitus. Nos quidem dilectos filios, qui eiusmodi consilium iniverunt, pro merito laudamus, sed tamen non ab re fuerit hortari, quod facimus, ut pari diligentia cum caritati fraternae, tum veritati serviant, idque dicimus, ne forte quis in proponenda doctrina catholica sibi licere putet quidpiam minus sanae opinionum novitati concedere, eo nempe consilio, ut abalienatis fratribus commodior ad Ecclesiam matrem reditus pateat. Ceterum quum in hac praesertim causa nihil hominum conata possunt, nisi misericors Deus adsit, auspicem divinorum munerum, eademque testem benevolentiae Nostrae tibi, Venerabilis Frater, iisque omnibus, qui rite in sanctissimo opere tecum elaborant, Apostolicam benedictionem peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die VIII. Julii MCMVIII, Pontificatus Nostri anno quinto.

Concordat cum oriqinali L. S. Pius P. P. X.

B. Zoldak a secretis. Andreas Metropolita.

Согласно постановленію Велеградскаго съѣзда я имѣлъ честь переслать св. Отцу „Acta Conventus Velehradensis“*) съ собственноручнымъ письмомъ, въ которомъ еще разъ рекомендовалъ вниманію Его Святѣйшества цѣль и дѣятельность нашего общества.

Въ отвѣтъ на это св. Отецъ прислалъ мнѣ письмо, копію съ котораго отправляю Вамъ съ просьбой помѣстить его въ ближайшемъ номерѣ „Slavorum Litterae theologicae“.

Одобряя и благословляя наши труды св. Отецъ тѣмъ показываетъ, какъ Ему дорого и близко къ сердцу все то, что можетъ хоть сколько-небудь помочи соединенію церквей и возстановленію церковнаго мира. Надѣюсь, что это письмо, какъ выраженіе благосклонности Главы Церкви къ нашимъ трудамъ, вдохнетъ всѣмъ нашимъ сотрудникамъ новыя силы для продолженія святаго дѣла.

---

*) Acta I. congressus Velehradensis theologorum commercie studiorum inter occidentem et orientem cupidorum. Pragae. 1908. 80. 114 стор. 4 кор.

Приймите увѣренія въ моемъ совершенномъ почтенісмъ.
Львовъ 23. 7. 1908. Андрей Митрополитъ*).

Преподобному Братови
Андреєви Архіепископови Львівскому
у Львові.

Пій Папа X.

Преподобний Брате!

Поздоровленє і Апостольске Благословенє.

Кілько би небудь прихильні люди вкладали заходів, праці і науки в ціли привернення сполуки розлучених з Апостольскою Столицею, то треба тямити, що то всьо вкладає ся в ту справу, о яку не менше Нам ходить, як ходило котрому небудь з Наших Попередників.

Того власне найбільше бажає возлюблений Спаситель, якого Ми, без нїякої Нашої заслуги, місце заступаємо, щоби всї, що Єго почитають, стали одним. Проте зрозуміла річ, як бажаємо заведення братерскої якоїсь взаїмности в студиях і змаганях між нашими а східними, які за довго позіставали в розлученю від Престола Блаженного Петра, то є від осередка католицкої єдности, щоби та взаїмність розвіяла звільна пересуди і переконала вкінци східну Церков, що можна довершити спасительної злуки з Нами не лиш що без страти, але як раз з користию для єї гідности. Над тим на Нашу радість раджено і застанувлювано ся на тім з'їздї богословів, який відбув ся в минувшім роцї в Велеградї під твоїм проводом. Миж улюблених синів, які підняли сесю гадку, хвалимо в міру їх заслуг, але і не від річи думаємо буде пересторога, яку даємо, щоби іменно служили з тою самою запобігливостию і братерскій любови і правдї, тому то кажемо, щоби случайно хто не думав, начеби то вільно єму було в викладаню католицкої науки робити деякі уступства на річ менше коректних новаторских поглядів в тій ціли, щоби заблудшим братям улекшити тим поворот до матерної Церкви.

А що впрочім в такій передовсїм справі змаганя людскі до нїчого не в силї довести, єсли милосерний Бог не буде при тім, то в запоруку божих ласк і в доказ Нашої прихильности удїляємо найрадїйше Апостольского Благословеня тобі, Преподобний Брате, і всїм тим, які коректно працюють з тобою над вельми сьвятим дїлом.

Дано в Римі у св. Петра дня 8 Липня 1908, в пятім роцї Нашого Правлїня.

Згідне з ориґіналом L. S. Пій Папа X.
В. Жолдак секретар. Андрей Митрополит.

---

*) Вѣстникъ Народнаго Дома (1908, ч. 10. ст. 188) тїшить ся, що „слава русской греко-католической церкви пишетъ на чистомъ русскомъ литературномъ языкѣ“! і дає науку, що уживати росийского язика повинні всї Русини. Забуває з превеликої радости Вѣстникъ, що Єксц. Митрополит ужили росийского язика лиш тому, що той язик є знаний всїм Словянам, які брали участь в конґресї велеградскім.

Учительство а соціяліґти. Наше „поступове“ учительство любить класти натиск на ворожнечу духовеньства до учительства, якій протиставить симпатию до себе соціяліґстів. Маємо інтересний факт на доказ тої симпатиї. В саскім соймі домагали ся учителї платнї 1600 марок річно і щорічного ёї приросту аж до 3600 марок річної пенсиї; праця їх виносила би $4^1/_2$ годин на день, а вакациї 3 місяцї. На то замічено зі сторони соціяліґстів, що відкинене соймом тих претенсий не є такою великою кривдою для учительства, бо фаховий робітник (маляр, годинникар, механїк) нераз має вище фахове образованє, мусить посьвятити більше часу на ёго набутє, чим учитель, який нераз вміє хиба писати і то з правописними похибками, та бити дїти.

Безперечно, що ті закиди — загалом взявши несправедливі, але вони характеризують симпатию робітників „руками“ до робітників „головою“!

Вісти про **реформу римскої куриї** (гл. Нива, ст. 593—5) доповнюємо слїдуючими подробицями:

Консисторияльна конґреґация має 3 департаменти: номінация епископів, справи дисцезий, семінарі. Наслїдком побільшеня компетенциї тої конґреґациї давна конґреґация для справ епископів і монахів стала конґреґациєю для монастирских справ. Конґреґация для св. Тайн має три департаменти: 6 тайн, подруже, диспензи від перепон до подружа. Сиґнатура відповідає касацийному трибуналови, а складає ся з самих кардиналів. Секретарият стану отримав самостійну дотепер канцелярию для папских письм (бреве). Пропаґанда отримала під свій заряд самостійний до тепер економат.

Компетенцию поодиноких конґреґаций означено реґуляміном, виданим 29. вересня під назвою normae peculiares (Гл. Kat. Kirchenzt. 1908, ст. 669—71).

Дня 20. жовтня іменовано 134 достойників для зреформованої куриї, а именно 41. з поміж кардиналів, 1. з поміж епископів, 70 з поміж пралатів, 22 з поміж ляїків.

Такого масового іменованя не було в Церкві від часів Сикста V. в XVI. ст. (Про номінациї гл. Kath. Kirchenzt. 1908, ст. 669—71).

Рівночасно устaлено належитости за ріжні справи в ріжних конґреґациях (гл. Kath. Kirchenztg. 1908, ст. 583—5).

Лїберaлїзм в Австриї. Лїберально-национальні унїверситетскі студенти в Австриї голосять свободу пересьвідчень, але хиба для себе. До других відносять ся з крайним фанатизмом і брутальностию. З кінцем вересня напали вони на католицких студентів в Боцен. Наслїдок однак був для них найменше пожаданий. Католицке населенє Тиролю, обурене тими провокациями лїберaлїзму, скликує на 1909. рік конґрес католиків Тиролю.

Взаґалї виступи лїберaлїзму в послїдних лїтах (реформа подружа, вільна школа, справа унїверситетів) скріпляють лиш католицкого духа. О, щоби і в нас так було!

Ліберальна акция противцерковних напрямів іде по авст ,ських університетах рівнобіжно. Професори дїлають словами студенти фактами. В тих днях, коли „поступові“ академіки нападають брутально католицких в 1 раду (половина жовтня), вихвалює ректор віденьского університету студентів, що з таким „пожертвованєм“ страйкували против науки і голосить пеани в честь атомістичного (материялїстично-механїчного) сьвітогляду. Коли однак професор сьмів би заманїфестувати ся так само з християньским сьвітоглядом, або коли би студент сьмів домагати ся рівноправненя свого з „поступовими“ товаришами, то сейчас жидівска преса розкричала би ся про „клєрикалїзоване“ сьвятинї науки. Наш Л. Наук. Вістник (1908, за серпень, ст. 73) стоїть також на того рода лїберальнім становищи.

Як далеко доходить нетолєранция лїбералїзму, доказує, факт на І. австрийскім антиалькоголїчнім конґресї. Оден „поступовий“ бесїдник старав ся звернути увагу учасників на небезпеку не алькоголїзму а клєрикалїзму. Тодї заявив о. Калян, Словінець, що він вийде з салї з своїми приклонниками, єсли конґрес дозволить на вибрики лїбералів. Енергїчний протест поміг і конґрес напятнував нетактовний виступ лїбералів.

В нас інакше! Наші сьвященики на ріжних вічах і зборах мовчать нераз з баранячою покорою на провокацию радикалів і социялїстів. Затямім собі, що рішучий виступ всїм імпонує!

Вільна наука. Популярна наука ширить погляд, що чоловік походить від малпи, що досьвід виключає можливість плоду зі зносин двох індивідуїв припалежних до ріжних ґатунків, прим. пса і кота. Вчені натуралїсти, навіть і такі, що признають теоретичну можливість такого плоду, признають, що доказів на то до тепер не знайдено. В найновійших часах винайшла такий „факт“ лїберальна преса. Іменно оден властитель менажериї заявив, що єго Зізібамбуля є плодом муринки і малпи. Та заява стала доказом для популяризаторів „найновійших здобутків сучасної науки“ і теза про походженє чоловіка від малпи стала науково певною. На жаль лїбералів сконстатував Мечников, звісний природник з материялїстичного табору, що Зізібамбуля то малпа походяча з малпи. Ціла істория була лиш спритною фінансовою операциєю менажеристи на легковірній публицї. А блямаж лїберальної преси остав фактом!

З католицкої і рускої журналїстики. Християньске населенє дуже пізно піднесло ся до того ступеня культурного розвитку, щоби могло як слїд оцїнити вагу новочасної преси. На щасте однак найновійші часи приносять що до тої точки відрадні вісти. Нїмеччина, а за єї слїдом в послїднім роцї Австрия взяли ся до розвивания своєї католицкої преси.

За Австриєю з єї Piusverein'ом пішла Еспанїя. Конґреси в Севілї (весна 1908) і Сараґосї (вересень 1908) — на тім послїднім відбула ся процесия, в якій взяло участь 20000 мущин — ухвалили донеслі пресові резолюциї. Архієпископ з Сараґоси заявив на конґресї, що в наших часах більшою буде заслугою утри-

мати добру часопись, як збудувати церков. Епископ з Які звернув увагу на предвчасний критицизм в католицких кругах, заявляючи, що замість ставити для своєї преси неможливі в даних обставинах вимоги і замість неустанно її критикувати, лучше було би її спомагати, піддержувати і удосконалювати. Попирайте воїнів пера — сказав епископ серед грімких оплесків — воїнів пера, які боронять ваших найсьвятїйших справ на невдячнім становищи редакторів.

Звісною буде річию, що Пій X., який не любить блукати в абстрактах, а оцїнює річи тверезо і практично, сказав при угорскім паломництві, що Єго відвідало з нагоди 50-лїтного ювилею, таке до журналїстів і публїцистів: Бороніть пером християньство, бороніть католицких традиций!

До пишучого сї стрічки сказав сьв. Отець, коли довідав ся від Ексц. Митрополита про єго журналїстичну дїяльність: Борони Церкви.

Справа католицкої преси лежить наші на серци. Се Він часто заявляє. Зробім Єму в 50-лїтну річницю оден маленький презент, і то такий, який би Єго вдоволив і нам принїс хосен: іменно нехай анї оден сьвященик в цїлій нашій провінції не знайде ся, який би не передплачував одинокого нашого церковного орґану „Ниви“, а дальше, нехай анї оден не буде між нами такий, який може до „Ниви“ дописувати, а не дописував би до неї. Скоро, наперед!!

Тепер ще кілька статистичних заміток про пресу в Австриї. В 1906 роцї було в Австриї (без Угорщини) 3825 періодичних видавництв, з того 1054 ґазет (письм малого обему, а часто виходячих), а 2771 часописий (письм більшого обему, а рідше виходячих). На Львів випадає 100, на Відень около 1250. Польских ґазет є 95, руских 22 (в Галичинї 17, на Буковинї 5), польских часописий є 202, руских 26 (в Галичинї 21, на Буковинї 5).

В Галичинї признає ся лиш 54·7% населеня до польскої мови а всїх продуктів преси є аж 79·7%. На Буковинї признає ся до рускої мови аж 41·7%, але лиш 18·5% продуктів преси припадає на руску мову. Взагалї на 130.000 Русинів випадає 1 часопись, а на 153.000 — 1 ґазета. Інакше в Нїмців, де на 5000 випадає 1 часопись. З цїлої преси випадає на церковну 167, зн. 6%, нїмецких 93, ческих 33, польских 12, руских 6, словіньских 8, хорватских 3, італїйских 3, румуньских 1.

В Австриї печатає ся 203.1090 примірників преси, з того 124.420 правительственних, 352.420 християньских, 982.560 лїберальних, 174.500 социяльно-демократичних, 397.190. безбарвних.

Статистичні замітки про руску пресу подає за київскою „Радою“ місячник „Świat słowiański“ (1908 ст. 928—9). Дїло має мати 4500, Галичанин 800, Гром. Голос 1000, Рус. Слово 7000, Селяньска Рада 800, Земля і Воля 2000, Хлїбороб 800, Руска Рада 200, Місионар („Świat називає єго клерикальним!) 16000, Руслан 300, Основа (мала!) 800, Нар. Слово 3000, Червоний Прапор 4000, Буковина 600, Руска Рада (буковиньска) 1000, Нар.

Богацтво 1000, Борба (соціяліст.) 800 предплатників. Ті цифри говорять! — Про инші рускі часописи не подає ся дат. Вичислованєм всіх руских часописий займає ся календар „Просьвіти“ (за 1909, ст. 30—2), а вичислованєм москвофільских орґанів Календар общества Качковского (за 1909 ст. 149—150).

Тверскі епарх. Відомости звертають увагу на то, що церковні власти повинні завести надобовязкову науку державного, горожаньского і карного права по духовних семінарах. В Росиї вчать права вже в ґімназиях.

В Церковнім Вестнику (ч. 41 за 1908) подає Нина Десніцкая проект, щоби не лиш попадї спомагали своїх мужів в місийній дїяльности для поборюваня сектантів, але щоби виобразувати на теольоґічних курсах жінок та зробити з них місионарок православія.

В Koel. Volkszeitung (ч. 940) подає рабін др. Ф. Ґольдман факт, що в Прусах переходить богато Жидів на християньство виключно для каріери. А що католицкі сьвященики дуже осторожні з такими наверненями, то такі Жиди переходять на протестантизм. Охрещені Жиди опановують високі становища, княть собі цинічно з кождої релїґії, християньскої чи жидівскої і доставляють головний контиґент лїберелїзмови. Звідси то фанатична ненависть лїбералїзму до релїґії!

В Kath. Kirchenzeitung (ч. 87) читаємо, що випроваджуване християньства з будизму в науці раз на все закинено. Будизм, хотяй давнїйший, як християньство, то однак одержав теперішну свою форму аж пізно по Христї. Автентичного тексту будийских книг з перед VI. ст. по Хр. нема, всї вони новійші, змодифіковані европейскими впливами. З доказаною річию, що римска штука за пізнїйших римских імператорів мала сильний вплив на будийску культуру, та самого Буду убрано евангельскими оповіданями.

Труды кіевской духовной академіи (1908, за вересень, ст. 61—8) подають інтересну розвідку про погляди Шекспіра на моральність. Брандес, звісний дуньский і Толстой, звісний росийский писатель противцерковного напряму замітили, що Шекспір не признавав абсолютного морального закона, але був приклонником т. з. утилїтаризму етичного та оцїнював мораль дїл після їх цїли та хосенности. Шекспір мав би після того придержувати ся засади: цїль осьвячує средства. Статийка в Трудах доказує, що Шекспір задивляв ся на мораль так, як Церков, зн признавав моральним принципам абсолютну стійність.

Церковный Вѣстникъ (1908, ч. 38, ст. 1178—9), орґан петербурскої духовної академії замічає, що заборона Синодом сьвяткованя ювілею Толстоя була з церковного становища зовсім оправдана. Толстой сам не цїнить своєї артистичної творчости, а хоче бути оцїнованим яко релїґійний писатель. А годї публично величати пропаґатора пантеїзму і псевдохристияньскої містики. Покриване артистичною творчостию противцерковного толстоїзму сьвідчить що найменше про релїґійний індеферентизм. Замітки Вѣстника зовсім справедливі!

Weidenauer Studien (Wien, 1908. I. Band) приносять інтересну студию Буковского про відкупленє Христом після православної теольоґії. Символїчні книги православної Церкви годять ся на тій точцї з католицкою наукою так, що частина православних теольоґів підходить близше до католицизму. Православні фанатики, що за всяку цїну хочуть витиснути катол. впливи з православної теольоґії, попали в протестантский раціоналїзм. Взагалї, деякі православні теольоґи принимають навіть раціоналїстично-протестантску теольоґію, щоби лиш відріжнити ся від католицизму.

Przegląd powszechny (1908, за вересень ст. 431—5) обговорює видавництво Świat słowiański і его відносини до полїтичного і церковного житя Русинів. Після Przegląd'y Świat słow. занадто нахиляє ся до москвофільства, яке є лиш штучним витвором громадки інтелїґентів, а не має народа. Если москвофільскі провідники мають за собою частину мас, то причина того не лежить в росийскій ідеї, але в антаґонїзмі народа до радикалїзму українства. „Radzilibyśmy Światu słowiańsk. przy stałej życzliwości względem Rusinów w ogóle zachować nieco więcej rezerwy wobec starorusinów i więcej jeszcze cierpliwości względem narodowców".

Świat слов. називає конкордию привілеєм грецкого обряду і радить зняти постанову заказуючу перехід на латиньство. На то замічає Przegląd, що той сам привілей має і латиньский обряд. Świat радить перестати опікувати ся ширенєм унії, на що замічає Przegląd, що упадок унії, взглядно грецкого обряду, може і привів би трохи одиниць лат. обрядови, але знищив би католицтво на Сходї.

Церк. Вѣстникъ (1908, ч. 37, ст. 1137—41) порівнує вихованє католицкого і православного духовеньства. Признає, що католицкі питомцї виховують ся по семінарах в церковнім дусї, набувають рішучого, ясного і консеквентного съвітогляду та стають съвідомими оборонцями Церкви. В православних нема того виховання і они часто заражені нецерковними поглядами.

Видко, що т. з. клерикалїзм, як наші „мягкі" і „тверді" *любять називати осьвідомлюванє в христ.-кат.* дусї, не є так небезпечне, коли орґан православної академії духовної хвалить его!

В праскім чвертьрічнику „Slavorum litteraetheologiae" за 1907 р. ч. 3 (ст. 218—9) подає о. Он. Воляньский в рубриці „Ruthenia" огляд 1 і 2-го числа „Катол. Сходу" за 1907 рік.

З Польщі. Радикальні живла в польскій суспільности ширять того рода погляди, що любов треба освободити з кайдан Церкви і звичаю, а полишити вільній волї людий, що небо і съв. Тайни то мрії, съвященики то комедіянти, подруже повинно ся заключати перед лїкарем, а не перед съвященикóм.

Вільгельм Фельдман, „поступовий" Жид, написав історию сучасної польскої лїтератури, в якій вихваляє всїх лїбералів яко артистів, хотяй вони з артизмом не богато мають спільного. Противно, артизм католиків не знаходить нїякого признання

в его очах. А тою „науковою“ книжкою одушевляють ся „поступовці“!

Капуцин Антін Вислоух (псевдонїм Шех) виступив з Церкви Він заманїфестував ся вже давнїйше яко „поступовий“ християнин, а то »християньство довело єго до апостазиї«. Польскі »поступовці«, як Сьвєнтоховскый, не дуже раді з Шеха, бо волїли би, щоби він виступив чинно против Церкви, та беруть єму за зле, що він надїє ся знайти абсолютну правду. (гл. Przegląd powsz. 1908, падол., ст. 287—290). В Варшаві, де всїлякі панове Нємоєвскі та панї Будзїньскі-Тилїцкі свобідно голосять ідеї про »вільну любов« перед дїтьми, пишуть ся повісти, що відносять ся симпатично до проституциї, яко до ремесла. В Галичинї також появив ся той напрям (повість Генрик Флїс). В нашій рускій лїтературі дав початок тому напрямови Іван Франко (Semper tiro, Львів, 1906, ст. 111—3), де величає Марию Єгиптянку за те, що вона з почуття милосердя віддавала ся всїм на розпусту. Автор заохочує до того наші дївчата і жінки!

З Еспанїї. Дня 31. жовтня м. р. посьвячено в Мадритї новий католицкий унїверситет, який обнимає катедри: науки про релїґію, про фільософію, про природне слово, про социяльну економію, про історию цивілїзациї, про еспаньске социяльне законодатство, про міжнародні актуальні проблєми, про социяльну енцикльопедию і т. д.

З Риму. Префект конґреґациї для обрядів кард. Кретонї видав 8. VII. м. р. на руки о. Гайсера, ректора грецкої колеґії в Римі, декрет, яким Пій X. оголосив сьв. Золотоустого патроном проповідників. Текст декрету в Kath, Kirchenzt. 1908 ст. 693.

Польска релїґійність. Ukrainische Rundschau, характеризує польску школу і наводить (ст. 470—1) при тім такі погляди польскої лїтератури, які зовсїм не гармонїзують з правдивим християньско-католицким духом.

Польща то Христос замучений за гріхи народів цїлого сьвіта, вона колись воскресне, щоби завести Боже царство на земли, а заведе то царство дорогою знищеня всїх инших народів. Такий погляд, який важить ся порівнувати невинно замученого Христа з Польщию, знищенною єї власними гріхами, є впрост богохульством.

Мораль польскої лїтератури така: Для вітчини та в єї інтересї всьо дозволене. Зрада (Міцкевич Конрад Валєнрод) і визиванє Бога (Міцкевич Дзяди) „з Богом або і без Бога“: то всьо дозволене, єсли ходить о Польщу.

Крім того згадує Ukr. Rundschau про шовінїстичне здичінє польских школярів. Знаємо з дотьсьвіду, нема релїґійних сьвятощий, єсли ходить о заманїфестованє польского націоналїзму (зневажуванє руских церков).

Інтересні причинки до характеристики польскої »релїґійности« приносить Дїло (ч. 264 з 23. XI. 1908) в передовици п. з. »Польскі демонстрациї в виленьскім костелї«. Дня 15. падолиста підняли Поляки в виленьских костелах велику демонстрацию против литовскої мови в додаткових богослуженях. Анї сьвятість місця анї візваня сьвящеників не могли повздержати вибриків здичілого шові-

нїзму. Навіть Прусаки, хотяй заказали польску мову в науцї релїґії, то таки не важили ся заказати польскої мови в самім костелї. Польска преса мовчить про виленьскі скандалї!

Виленьский епископ Роп виступав також против литовскої мови!

Епископ против шовінїзму. Князь-епископ Еґлїц з Любляни видав пастирский лист, в якім пятнує здичілі інстинкти лїберальної словіньскої партиї, яка нападає на нїмецке населенє і нищить єго материяльно. Против шовінїстичних вибриків „поступових" Нїмцїв против Словян епископ не виступає, бо ті Нїмцї не належать до Єго стада. Розуміє ся, що лист стягнув на автора закид »здради народа« зі сторони национально-лїберальної партиї.

Насуваютъ ся ту дві рефлєксиї: наперед, що до шовінїзму мають наклін поступові живла з поміж Нїмцїв і Словян, а відтак: яка анальоґія між принятем листу Еґлїца словіньскими лїбералами, а принятем листу наших епископів лїберальними живлами з поміж руской суспільности по памятнім дни 12 цьвітня!

Документи партийного чи национального заслїпленя. Взаїмна ненависть взглядом себе українського і москвофільского табору переходить межі, начеркнені культурою і етикою. Висловом здичілости морального почутя в крайних крилах обох таборів суть шкандальні брошури Мик. Качана про »Чорну сотню« (Львів 1907) і В. Б..ча »Русско народный катехизмъ« (Львів, 1908).

Український фанатик називає признаванє нашого народа частиною росийского підлою зрадою, ділом самого Люципера, інтриґою росийскою, а акциї двигачів москвоф. руху закидує лиш личні мотиви і інтереси.

Московский фанатик називає признаванє нашого народа самостійним українським підлою зрадою, польскою інтриґою. Українському рухови яко такому інсинуує атеїзм і анархізм, двигачам укр. руху закидає нечесні, неморальні ділa. Заведенє в укр. пресї юлїяньского календаря має бути переходом до спольонїзованя Русинів!

Того рода поборюванєм полїтичного чи национального противника мусить бридити ся кождий культурний чоловік, а передовсїм катол. сьвященик.

Нові книжки. Хв. Дирекция Товар. »Взаїм. поміч галиц. і буков. учителїв і учительок« у Львові прислала до нашої Редакциї книжочку п. з. »Марійка Підгірянка Відгуки душі. Поезиї. Накладом Тов. Вз. Пом. гал. і бук. учит. у Львові. Чистий дохід призначений на будову бурси для синів учительских«. Ціна книжочки 1 кор., а набути єї можна в Книгарни Наук. Тов. ім. Шевченка у Львові або в склепі Вз. Пом. учит. в Коломиї.

Книжочка має 53, взглядно 56 сторін. Присланий нам примірник гарно оправлений, папір знаменитий, лиш на жаль — окладка книжочки перевернена. Мотивом поезий суть злиднї народа, демократичні ідеї, природа Бескида. Тон патриотичний і безпретенсиональний.

В передмові пані Конст. Малицкої читаємо заслугуюче на признанє зізнанє Авторки, що „Гайне єї любимець та лиш тодї, коли любить, а не тодї, коли глумить ся".

Для любителїв поезий книжечка заслугує на поручене, тим більше, що дохід з єї розпродажи призначений на гуманїтарну цїль. *О. В.*

ДОПИСИ.

В справі віча духовеньства. Вже давно вийшла з посеред нашого духовеньства гадка скликати віче галицко-руского клиру. Але »сильні сьвіта того« не допустили до віча. Таке віче і тепер потрібне. Всї верстви суспільности орґанїзують ся, ухвалюють резолюциї, які подають до відома правлячих кругів. Коли правительство побачить, що має до дїла з з'орґанїзованим духовеньством, тодї воно буде числити ся з єго домаганями.

Справи нашого обряду, станові, суспільні та горожаньскі інтереси духовеньства не можуть бути залагоджені, наколи духовеньство не зійде ся на віче і не зорґанїзує ся в цїли їх полагодженя. Питаня, які передовсїм треба рішити, суть слїдуючі:

1. Як і де устроїти віче;

2. З ким обговорити ту справу і кого покликати до вступних робіт;

3. Які сьвященики тою справою вже занимали ся. *М. Ч.*

Такий змість письма висланого до нашої Редакциї одним дуже поважним і заслуженим сьвящеником. Впр. Автор просить Редакцию о єї погляд на ту справу. Ми дивимо ся на справу віча сьвящеників скептично. Само віче вважаємо непотрібним, не на часї, а навіть некорисним.

Непотрібним вважаємо єго тому, що духовеньство має инші способи для обговореня пекучих питань. Кожду квестию можна обговорити в »Ниві«, а коли дискусия вже вичерпана і справа всесторонно вияснена, тодї можна єї піднести на соборчиках деканальних, евентуально на диецезальнім або й провінциональнім синодї. По що видумувати нові способи висловюваня своїх гадок, коли то само можна зробити в рамах орґанїзациї, заведеній в Церкві від давна.

Дальше вважаємо віче духовеньства не на часї, а то тому, що до тепер в нас не порушувано, взглядно не передискутовано основно пекучих питань. Если виступимо на вічу з недозрілими проектами, то осьмішимо ся і попадемо в зневіру в наші сили на довший час. А який проект в нас основно оброблений? Ми відчуває-

ємо, що нас болить, але не знаємо добре, де причини лиха і як їм зарадити. На вічу не можна виступати з почуваними, але з дозрілими плянами.

Вкінци, правду сказати, ми боїмо ся такого віча. В нашім духовеньстві партийні пристрасти так розпалені, поодинокі громади духовеньства так розходять ся в поглядах, що грозить поважна обава, що на вічу вибухнули би приспані пристрасти з новою силою. А тодї віче замість злучити, ще розлучило би.

Впрочім нїгде на сьвітї не бачимо віч сьвящеників — конґреси сьвящеників в цїли обговореня строго церковних справ не суть вічами. В Чехах відбуло ся щось подібного, але закінчило ся нещасливо, бо злїбералїзована часть вічевиків виступала з так некоректними домаганями, що попала в конфлїкт з своїми епископами. А така частина, хоть меньша, все таки рухливійша і менше тактовна, готова звести віче на бездорожа.

То суть мотиви, що нас настроюють против віча сьвящеників тим більше, що енцикліка „Pascendi" відносить ся до віч сьвящеників з оправданим недовірєм. В кождім случаю не думаємо нашою заявою замикати дискусиї і просимо забрати голос в тій справі.

О. В.

Релїґійне вихованє в американьско-рускій школї. Впр. Шамбелян о. Кир. Селецкий прислав ласкаво до нашої Редакциї лист від одної з СС. Служебниць з Канади. Подаємо лист в уривках, які мають ширше значінє :

Перед вакациями відбув ся в Winnipeg іспит в школї утримованій СС. Служебницями. Федерация католиків канадийских дає кождій католицкій школї золотий медаль для найлїпшого ученика і висилає свою делєґацию на іспит в такій школї. Таксамо зробили вони і з рускою школою.

Руска школа розвиває ся в Winnipeg гарно. До неї записує ся богато дїтий, хотяй є там богато величавійших шкіл протестантских. Як би не С. С. Служебниці, то всї рускі дїти були би в протестантских школах, де стратили би віру і народність.

В рускій католицкій школї кладе ся велику вагу на науку релїґії, яку дїти побирають два рази на тиждень, а до того ще і в неділю в церкві.

В школї завязало ся брацтво Ангела-Хоронителя. Дїти суть обовязані в потребі прибігати під опіку сьв. Ангела і в єго честь відмавляти що дня коротку молитовцю. На зеленій стяжцї носять дївчата медалик з Ангелом на шиї, а хлопці з кокардкою з лївого боку на сурдутї. Принятє відбуває ся торжественно перед Службою Божою ; звичайно з початком шкільного року, в той спосіб що сьвященик закладає дїтям медалики. *А...ма.*

Часте сьв. Причастіє у перших руських християн. Декретом сьв. Конґреґациї Собору з дня 20. грудня 1905 р. поручив сьвятійший Отець Пій X. усім вірним часте і щоденне сьв. Причастіє. Не від річи буде згадати, що і наші предки в перших часах християньства на Руси розуміли добре вагу сего великого средства для провадженя християньского житя та приступали дуже часто

до сьв. причастия. У київского митрополита Георгія (Юрия), який засїдав на владичім престолї 1068 р., читаємо ось таке: »подобає достойному причащати ся пречистих Тайн у всї неділї сьвятого посту і в великий четвер та в валику суботу і на Пасху та на Вознесенє Господне і на Сошествіє Сьв. Духа і на Петрове говінє (петрівка) і на Петрів день та на сьвятих мучеників Бориса і Глїба та на Преображенє Господне і на Успенє сьв. Богородиці і на Воздвиженє Честного Хреста та в день сьв. Димитрия і на Воведенє сьв. Богородиці та в день сьв. Николая і на Рождество Христове і на Хрещенє Господне«. (§. 9. — цитовано за Голубинского: »Исторія Русской церкви« 1. б. стор. 433.).

Слушно замічає Голубиньский, що такі вимаганя ставлено тодї і у Греків, бо Русини переняли від них усї церковні звичаї. Іпатска лїтопись під 1168-м роком записує, що великий князь Ростислав Мстиславич причащав ся що неділї великого посту, а з сего можно вносити, що як не у всї, то принайменше в многі з вище наведених празників приймав сей князь сьв. причастиє. Перші рускі християни не хотїли по приміру Греків і дїтий позбавляти сьв. причастия та по сьвідоцтву монаха Кирика, який жив в половинї XII. віка, подавали дїтям сьв. причастиє під видом вина зараз по хрещеню, 8 днїв по хрещеню та в день Пасхи. А щоб дуже довго — особливо старші дїти — не постили, давали їм сьв. причастиє по утренї великодній. Немовлят вільно було кормити грудю перед сьв. причастиєм.

Сей звичай причащати дїти сьв. тайнами держав ся у нас аж до Замойского Собору, який р. 1720 розпорядив: Esti apud Orientales perpetuo servata fuerit, et nunc etiam servatur consuetudo admittendi infantes, et pueros cationis expertes ad sacram Eucharistiam, — — — — sancta Synodus statuit ob reverentiam tanto Sacramento debitam ut ii post hac ad s. communionem, si ea privari sine scandalo possint, non ante admittantur, quam ipsos — — — disiudu are possint Corpus Christi". Отже Синод допускає вийняток, коли б се мало бути згіршенєм.

Звичайно частого причастия в перших віках християньства на Руси був загальний, та доперва по кількох віках остигла сильна віра та християньске житє, і Церков руска мусїла постановити, що хто не причащаєсь раз в рік, сего не уважає ся християнином. (Pelesz: Geschichte der Union I. B.). Ми також віддалились від сеї стар инної практики греко-кат. церкви на Руси та бачимо наслїдки сего в відхристиянїзованю нашої суспільности. Близше до жерела житя а найдемо там поміч в борбі против князя міра сего. Най будуть нам завсїгди на тямцї слова Спасителя: „Ядий мою плоть, і піяй мою кровь, во мнѣ пребываетъ и азъ во немъ". Початок повинні дати ратства Апостольства молитви та Найсьвятїйших Тайн. На Западї причащають ся вірні по селах десятками, а по містах і сотками часто або і щоденно. Чомуж не було би се можлеве у нас? Чейже наш нарід відзначаєсь ще великою побожностию і привязанєм до сьв. Церкви, більше може, як західні народи.

Ґнат Михайлович.

Вплив братств на моральність парохіян в примірі. Село Сїракосцї, дочерне парохії Нїжанковичі, стояло до недавна, як богато иньших наших сел запущених, дуже низько під зглядом моральним. Піяньство, а що за тим іде, розпуста, необичайність тут мали процвитати. Упити ся, а відтак у розпустї погубляти свою душу, було там великою славою, гордостию. Та прийшов молодий парох, щоби спасати погибших. Приготовивши вірних відповідними науками, оснував два Товариства, братства: Одно Братство тверезости, числяче нинї 300 членів, друге Братство Найсьв. Тайн, числяче нинї понад 100 членів, молодїж згуртував у церковнім хорі та в аматорскім кружку, при читальни оснував церковну крамницю, і село в протягу кількох лїт стало не те. Дві корчми стоять пусткою, в метриках майжд не найдеш случаїв незаконних дїтий, молодїж замість по коршемних забавах гуртуєть ся в читальни но ріжні товариські забави та церковні або народні сьпіви, весь народ слухняний охотно рве ся до всього доброго дїла. Зазначити годить ся ще красний звичай, запроведжений Всч. о. парохом Вол. Венгриновичем, що коли сьвященик іде до хорого з Найсв. Дарами. то члени Братства Нсв. Тайн ідуть шпалєром з сьвічками з церкви аж до хорого, молячись о спасенє його душі. Особливо красно виглядає се в ночи. Так і радуєш ся в серци, коли бачиш, що не лиш ангели невидимо, але й побожні душі служать Царю слави, небесному лїкареви, йдучому до хорої душі: а видячи се, і сам кріпиш ся у вірі і веселїєш хоч як часом нічна пора невеиела. Такий то вплив Братств церковних, тих правдивих розсадників правдивої, здорової просьвіти по наших селах. *о. М. Дороцкий.*

Шематизм Чина Василиян. (Catalogus Ordinis S. Basilii Magni Congregationis Ruthenae S. S. Salvatoris in annum 1909. Zovkva 1908. 46 сторін).

В р. 1907 було з Чина Сьв. Василия В. 2 архіереїв, 69 сьвящеників, 54 клириків, 89 братичиків, разом 214.

В р. 1908 ті числа були такі: 2—68—58—83, разом 211*).

В протягу року померло 6, з того 4 сьвящеників.

З торжественними обітами є 71.

Зарядчина складає ся з провінцияла, товариша тогож і 3 консульторів.

Монастирі Василиян суть в Бучачи (7), Буковій (6), Дрогобичи (10), Краснопущи (7), Крехові 69), Кристинополї (15**), Львові (8), Лаврові (27), Михайлївцї (7), Підгірцях (2), Улашківцях (6), Жовкві (21). В Римі (5), Бразилії (5), Канадї (6), деїнде „alibi“ (6) містять ся прочі.

Добра сторона шематизму то правопись, яка пише імена власні в чисто рускім звучінню, отже Veselyj, Vojtorysz, Załuckyj, Zajaczkivskyj.

*) Се невірно, бо лиш 210.

**) Властиво лиш 9, бо прочі 6 перебувають поза Галичиною (пор. ст. 17 и 25—6).

При тій нагоді нехай вільно буде менї звернути увагу на справу писаня імен по метриках. Давнїйше доходили деякі наші сьвященики до того безглузду, що пишучи латиньскі метрики, переводили рускі імена на польскі, отже Niedźwiedzki, Zajączkowski і пр. Инші-ж уживали і ще дуже часто тепер уживають польских закінчень на ...icz, ...ski, ...cki. Тому крайна пора, щоби правописне питане в урядових книгах рішити на користь руского виговору, найлучше так, як се бачимо в василияньскім шематизмі. Справа закінчень на skij або skyj, orskyj або irskyj буде в нас тяжка, бо ту парох буде писати відповідно до своїх фонетичних або етимольоґічних пересьвідчень. Щоби усунути самовільність, пожаданим було би, щоби писати так, як сего зажадає на письмі батько дитини.

Реґуляциею того питаня повинна би ся заняти Консисторія.

Вертаючи до шематизму, треба зазначити, що має він і свої слабі сторони. Чому 5 тих самих імен поміщати раз в кристинопольскім монастири (ст. 17), а потім в „alibi“? Чому 5 богословів з Інсбрука не зібрати в рубрику анальоґічну до „Romae“, „in Brasilia“, „in Canada“, але впихати між „alibi“, де мають місце члени чина, приналежні „in militia“? Еслиби так зроблено, то тоді не треба би для захованя згідности між цифрами шематизму а фактичним станом річи писати в „alibi“ (ст. 26) 11 членів, а потім в ту саму рубрику (ст. 27 стих 17) містити їх лиш 6!

Вкінцї шематизм в однім місци сам собі противорічить. Именно Януарий Йоан Коциловский приходить раз в Кристинополї (ст. 17), а потім в Римі (ст. 25), наслїдком чого одна особа числить ся в сумаричнім переглядї (ст. 27) за дві, так що загальне число Василиян виносить фактично 210, а не як — в шематизмі — 211.

Хиба, що може в чині є двох Януариїв Йоанів Коциловских? *О. В.*

В справі прапора „Зорі“. Перемишль 5/I 1909.

Свѣтлая Редакція!

Зъ причины перепечатаня въ Ч. 24. — „Селяньскою Радою“ — замѣтки п. з. „Прапор Зорі православний“ — пôдписаный Выдѣлъ упрашає Свѣтлу Редакцію о поміщенє слѣдующого спростованя:

„Неправдою єсть, щобы Общество Зоря входило въ якинебудь зношенія съ аранжерами „почаєвской прогульки“. — Неправдою єсть, щобы Общество Зоря було въ прогульцѣ почаєвской репрезентоване черезъ высылку якоись делеґаціи зъ своєй стороны, або щобы прапоръ свôй комусь для нового посьщеня ôтдавало.

Вмѣсто того сконстатованою правдою єсть, що прапоръ зъ комнаты Общества — безъ вѣдома Выдѣла — на часъ прогульки взято; и правдою єсть, що догадного виновника того надужитя ухвалою Выдѣлу зъ Общества выключено а прапоръ, для привернення єму давнои почести, яко знамени католицкого Общества — рѣшено обновити“.

Въ надѣи, що Свѣтла Редакція тое спростованє въ найблизшомъ числѣ свого выдавництва помѣститъ:

Остаемъ съ почтеніемъ
За Выдѣлъ Общества „Зоря"
въ Перемышли.

Іосифъ Ганкевичъ L. S. *о. М. Конко*
Секретаръ. Предсѣдатель.

У Львівских книгарнях: ім. Шевченка (Ринок ч. 10) і Ставропигійскій (ул. Руска ч. 3) можна отримати

Проповіди д-ра Івана Бартошевского,

а то: Недільні (5 К), Празничні І. часть (4 К), ІІ. часть (3 К), Страстні (1 К 40 с.), Науки на місяць май (3 К), — всї ті проповіди можна отримати також у автора (Львів ул. Домса ч. 5) при всяких улекшенях.

Примічає ся, що згадані обі части Проповідий Празничних творять два окремі, змістом від себе зовсїм ріжнячі ся дїла. Науки на місяць Май (числом 31) могуть служити також яко підручники до проповідий на Богородичні празники. Всїх Проповідий Похоронних єсть 120 на похорони осіб ріжного віку і стану, і подають поучаючі гадки також для звичайних проповідий на неділї і празники.

На численні запитаня заявляю сим, що мої **Проповіди на сьвята і неділї** цїлого року — часть IV-а. вже печатають ся.

Петро Білиньскии
парох в Зарваниці.

Від Редакциї і Адмінїстрациї.

Всїм нашим П. Т. **Прихильникам** складаємо за сьвяточні і новорічні желаня найсердечнїйшу подяку.

З кінцем місяця вийде цикль **великопостних** проповідий п. з. „Сїм голосів взиваючих до покаяня" Фр. Герцога в переводї о. Пл. Карпіньского. Проповіди вийдуть яко 9-ий випуск „Бібліотеки Ниви", по тій самій цїнї (**50 сот.**) для передплатників і для непередплатників „Ниви". З замовленями просимо спішити ся, бо наклад не великий а звичайний проповідничий додаток „Ниви" буде подавати „науки о чеснотах" о. Е. Гузара, а нїякі инші проповіди.

Набути можна **лиш в Адмінїстрациї** „Ниви" у Львові, улиця Коперника ч. 36.

Переписка Адмінїстрациї.

Вс. о. Збуд. Зубр. вирівнано по кон. 1908; о. А. Танч. Озірн. вирівнано по конець 1908; о. Кипр. Дурб. Верб. уплачено по кон. марта 1909; о. Билинь. Ем. Дрощ. уплач. по кон. 1908; о. Дудр. Таур. по кон. 1908; о. Бобов. М. Суход. уплач. по кон. 1909; о. Ільн. Дорож. в нас можна дістати лише о. Е. Гузара „Розважаня о терпінях Іс. Хр." по 1 К; о. Петро Погор. Біл. в Рахунок: 10/2 1905 6 К за 1904; 12/11 1906 6 К за 1905; 12/XI 1907 за 1906; а прийде нам за 1907. 1908. — о. М. Лев Княжів. заплачено по кон. листопада 1909; о. Вікт. Матюк Карів запл. за 1909; о. Лук. Сїчинь. Мшан. к. Тартак. за І. півр. 1909; о. М. Горч. Моб. заплач. дня 8/9 1906 8 К (1906) і 12/7 1908 8 К (1907) 5/1 1909 2 К: нам прийде за 1908 6 К; о. Яримович Львів, прийде за 1908 8 К; о. Након. Андр. Вам. заплачено 1908; о. К. Мик. Тяг. згадані части в нас вичерпані.

Видає „Ком. редакцийнай."—За редакцийну сторону видавництва відповідає
о. Онуфрій Волянський.
З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рафая

Ч. 3. Львів, 1. лютого 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. О. Воляньский: Семинарицке вихованє. — о Др. І. Бартошевский. Де є правда свобода? — Д-р Ів. Свєнціцкий: Про церковну старину. — о. П. Кандюк: Ще на тему убійства. — о. Ів. Гарматій: О піснях. — Із нашої релігійної літератури. — Про нові книжки. — о. Пав. Штокалко: Із Западу. — Зі Сходу. — Дописи. — Від Редакциї і Адміністрациї.

Семинарицке вихованє.

Перед нами маленька — о 29 сторінках — книжочка п. з. „Правила питомців руского Семинара духовного у Львові. Друковано яко рукопись. Львів. Накладом Ректорату руского Семинара духовного у Львові. 1908“.

„Ціль Семинара духовного“ взагалї полягає в тім, щоби виховати сьвящеників, які би першою своєю задачею уважали „розширенє царства Божого і спасенє душ людских“, а всьо інше, як культурну роботу на народній ниві і т. п. підпорядковати під властиву ціль сьвященика. Руский Семинар має ще свою питому руску ціль, именно виховати сьвящеників, які би були готові до ревности сьв. Павла в праци над злукою Церквей в дусї Митрополичого посланя з 26/XI. 1907.

До осягненя цїли подають „Правила“ два средства: побожність і науку.

Побожність в значіню особлившого наклону душі до всего, що відносить ся до почитаня Бога, має стати основою ці-

лого житя і дїяльности сьвященика. Побожність повинна пересякнути цїле єго єство, у внутрі і на вні, повинна виходити з глубини душі, з надприродного мотиву і обявляти ся передовсїм в совісним сповнюваню релїгійних практик.

„Правила“ подають 12 таких практик: духовні вправи два рази до року, спільні молитви рано і вечер, іспити совісти з цїлого дня вечером, вислуханє що вечера точок до розважаня на слїдуючий день, півгодинне щоденне розважанє рано, вислуханє Служби Божої що дня, чвертьгодинне духовне читанє, посїщенє Нсьв. Тайн після обіду і вечері, сповід і сьв. Причастиє що два тижнї, участь в двох вечірнях, утрени і сьпіваній Службі Божій що неділї і сьвята, недільні ексорти та інші конференциї в міру потреби, відправленє спільно молебня до І. Христа що четверга, цїлоденна адорация Нсьв. Тайн першого четверга кождого місяця (кождий питомець пів години), спільний молебень до Матери Божої в маю.

Побожність повинна обявляти ся в послуху взглядом настоятелїв, в любови до товаришів полученій з толєрованєм чужих пересьвідчень, в чемности та приличности, яка не сьміє бути тресурою, але християньскою чеснотою.

Побіч побожности мають кандидати стреміти до набутя знаня. Однак не знанє для знаня, або, що гірше, для самохвальби, але знанє яко средство служити Божій справі — се ідеал кандидата духовного стану. Не лиш сама наука, але і стремлінє до неї повинно бути чеснотою. Поконуванє неохоти до науки, наука у свій час, хотяйби против хвилевого свого настрою причиняє ся до гартованя волї, до вироблюваня чесноти. Наука повинна передовсїм відносити ся до річий конечних, як теольогії взагалї, проповідництва специяльно, відтак йдуть річи потрібні, як руский язик і література, социяльне питанє, аґрономія, вкінци річи приємні, як читанє белєтристичних творів. Але сьвітскі науки повинні бути лиш средством помічним в сьвященичій дїяльности.

Відтак згадують „Правила“ про харч, рекреацию, карність, дневний порядок на будні дни та сьвяточні.

Такі самі правила видано для нашого Семинара ще перед шести лїтами („Статутъ руско-католицкого семинара духовного у Львовѣ“, 1902, ст. 30), коли то основну реформу Семинара перевів в дусї Митрополичого посланя „Обнявши престолъ Митрополичій“ з дня індикта 1901 року тодїшний ректор, а нинїшний владика, Преосьвящений Григорий. Статут з 1908 р. додає лиш специяльну цїль про приготованє до працї над унією та злагоджує домашний порядок (прим. вставанє о $5^1/_2$ замість о 5-ій годинї).

Прототипом руского статута суть статути приняті загально в католицких духовних семинарах, специяльнож статут інсбруцкого конвікту („Consuetudines convictus theologorum ad s. Nicolai Oenipont. 1908, ст. 41), введений о. д-ром Хомишином до нас. Розважаня і посїщеня зістали введені до нас перший раз.

Розважаня суть вельми важним чинником духовного житя. Вони суть застановленєм ся над вічними правдами. В сьвітлї тих правд оцїнює розважаючий своє житє. В раннім розважаню робить ся постанови на цїлий день, предвиджує ся можливі ситуациї і заздалегідь обдумує ся відповідний спосіб поступованя. Вечірний іспит совісти є наче справдженєм, чи і о скільки ранні постанови зістали виконані, а як нї, то чому.

Часте посїщенє Нсьв. Тайн є дуже потрібне і пожиточне для того, хто так тїсно злучений з евхаристичною жертвою, як сьвященик.

Сама-ж основна ідея семинарицкого вихованя, щоби цїле людске єство, всї думки, бажаня, стремлїня і дїла підпорядкувати під релїгійну ідею, то основа християньско-католицкого сьвітогляду. Того не вміє оцїнити теперішний сьвіт, який не має правдивого зрозуміня внутрішного душевного житя, той сьвіт, якому імпонує всьо внїшне, блескуче, впадаюче в очи, той сьвіт, який дивить ся на поодинокі обяви людскої дїяльности, але не вміє чи не хоче уложити в суцїльну систему, не говорячи вже про те, щоби оперти ту систему о Бога та релїгію.

В очах сьвіта видає ся семинарицке вихованє якоюсь вязницею, якимсь підтинанєм крил молодечим поривам, якоюсь пустинею для духа і серця. Кандидатів виховуваних в семинарицких мурах жалують їх сьвітскі товариші, а негодують навіть і старші люди, які боять ся, щоби того рода вихованє не відчужило від реальних потреб народа. Не бракувало і безмежно диких і глупих напастий на семинарицке вихованє (прим. в брошурі: Mor...us, З тюрми, Львів, 1903, ст. 16).

Однак енергія молодого чоловіка, відвернена від бруду землї, вместо звертати ся на дрібні та ялові акциї, якими величає ся так радо сьвітска академічна молодїж, концентрує ся в глубинї душі, а унята і пересякнена релїгійною атмосферою, ублагороднює ся, а ублагороднена обявляє ся в безчисленних актах самоутвердженя, поборюваня своїх склонностий, самовідреченєм ся свого „я“ на річ загалу товаришів. „Vita communis maximum est sacrificium“. Чоловік вихований в такім дусї, дусї жертви і посьвяченя, буде певно добрим, повним посьвяченя ся для загального добра громадянином.

Добровільне позбавленє себе свободи з висших мотивів, се жертва дуже хосенна для виробленя одиниць, що все мають бути на услуги других. Увнутрішнюванє ся се прикмета конечна для будучого сьвященика, який має передовсїм мати метою своєї дїяльности невидиме. Єсли сьвященик дїйсно хоче відповісти свому призначеню, то мусить пересякнути тим духом, тими ідеями, яких висловом є статут нашого Семинара.

о. Он. Воляньский.

О. Др. Іван Бартошевский
Проф. університ.

Де є правда і свобода: в Церкві чи поза нею?

(Дальше).

На вість, що Бюхнер буде мати відчит о походженю чоловіка, найшли ся премногі, желаючі вельми охотно учути, що походять від малпи, або від якого іншого первородного звіряти. І дійсно Бюхнер представив своїм читачам першого чоловіка не уважаючи на всї космоґонічні правила, а щоби їм більше приподобати ся, не залишив він цїкавій публицї описати близше еї прадїда.

„Він був покритий волосем, мав навіть хвіст і оба поли мали еще бороду". „Волоски, находячі ся еще тепер на горішній губі женщини, суть одїдиченем того часу". Однак дотеперішна наука вияснює сей факт яко несовершений гермофротизм (Кнер, зоольоґія, ст. 38). Но Бюхнер не залишив також пояснити і доказати своє твердженє, яке має бути результатом по поодиноких і свобідних від всяких упереджень фільозофічно-емпіричних дослїдах. „Всьо розвиває ся із комірки зародової (Keimzelle) а також і чоловік вийшов постепенно з такої комірки. Тою одною тезою розвязана загадка повстаня чоловіка".

Блюхнер опирає свою антропольоґію на слїдуючих доказах: „Убогий і нагий вступає чоловік на сей сьвіт і є подібнїйший до звіряти, як до образа того, чим має стати ся". Зародки чоловіка в нїчім не рїжнять ся від зародків звірят. „Всьо духове завдячує своє єствованє мозґови". „Але найлучшим доказом звязи чоловіка з прочею природою суть первісні (rudimentare) орґани чоловіка". Мимовільно приходить на гадку Ерштдт (der Geist der Natur, I. ст. 192): „Хто радо любить своїм ближним говорити щось, що є незвичайним, той є найбільшим ворогом природного записуваня до правди". Цїлком справедливо. Бо власне не потреба нїяких доказів, щоби щось заперечити, розстроїти, щоби чомусь противити ся. Вистарчить тут поединче „Нї".

Дитина є звірятем, яке силою розвою стає людиною. Длячогож то доси сьвіт, подібно як Бюхнер, не випровадив такого самого заключеня? Длятого, що сьвіт завсїгди о тім знав добре, що орґани, котрі суть призначені отримувати, що так скажу, взаємини межи внїшним а внутрішним сьвітом, не суть еще достаточно в щойно народженого чоловіка розвинені, а средства, з котрими дух стоїть в тїсній звязи, в своїй дїяльности

на внї, еще не досить розвинули ся. Та одна теза містить в собі цїлий спір на тему, чи зародки чоловіка в нїчім не ріжнять ся від зародків звірят". Если би Бюхнер був в силї дати доказ свого доґмату, тодї доперва можна би перейти в его табор. Як довго же в тім пониманю теорії розвитку Бюхнер сам оден стоїть против таких поваг як Вірхов, звіря розмножує ся тілько в границях свого роду, а рід остає той сам. (Антропольоґія 174), Müller, Cuvier, Grünberg, Унґер і інші, мусимо собі позволити сказати в згоді з висше поведеними авторитетами і щоденного досьвіду, що „із зародка може повстати лиш то єство, котре потенціяльно вже в зародку (яечку) находить ся". А так є цїлком неможливим постепенний розвиток, перехід від звіряти до чоловіка. Вже Cuvier (Jour. d. Sav. 1863 ст. 700) ставить Ламершови питанє: „Если всї роди походять з інших попередних через повільні, постепенні і майже невидимі переходи, то чому ми не можемо всюди найти безчисленних переходів?" Тому то замічає також оден автор в числї 34. „Blätter für litteralische Unterhaltung" p. 1864: „Если би ми мали лише якесь предчутє можности, що в борбі о істнованє малпа почала нагло або малопомалу уживати людскої бесїди, що в нїй могуть розвивати ся понятя о власности, праві, обичайности, та еслиби можна розуміти, длячого певна часть малп розвинула ся до степени чоловіка, друга же часть позістала на степени своєї первістної природи і цїлими столїтями они на оден шаг не зближили ся до степени чоловіка, — ми охочо приняли би ту науку постепенного розвитку".

Ми хочемо еще додати кілька доказів з чисто фізіольоґічного становища, щоби виказати, о скілько більше значінє і достоїньство має чоловік перед звірятами і о скілько висше він над ними поставлений. Не без причини називає грецкий язик чоловіка *ἄνθρωπος* „споглядаючий до гори". Простий хід є ему з самої природи властивий, его стопи і руки цїлковито ріжнять его від звіряти, кут его ока виносить 75°, а у малпи не переходить він нїколи 65°, нїколи еще не важив здоровий людский мозоґ менше як 22 унций, підчас коли найтяжший мозоґ ґориля не важив нїколи більше як 20 унций, найменша людска чашка має 63 кубічні цалї, найбільша же чашка ґориля має 34½ кубічних цалїв, робота змислів у чоловіка проявляє ся однообразно і всесторонно, у звіряти же указує ся робота лише того або другого змисла в тім або другім напрямі; орел видить дальше як чоловік, однак він не є спосібний розріжняти краски! Вкінци промовляє Бюхнером наведена неміч і безсильство власне за нами. Чоловік стає ся всїм через свобідну дїяльність, бо природа, після висказу одного старинною писателя, викидає его як яка мачоха, звірятам же подає природа все і звіря послугує ся еї дарами з конечности. Впрочім промовляють за нами також рудументарні явища, що видають ся Бюхнерови найлучшими доказами его науки. Бо як вже замічує Аґасіц суть ті рудументарні утвори, ті орґани без функциї лише на се, щоби

удержати в цїлости раз установлений плян і они служать постійно до архитектонїчної окраси; впрочім ті зміни суть без значіня і впливу на основний плян орґанїзациї.

Єще одна мала річ лежить Бюхнерови на серци. До тепер обчисляли народні календарі на основі казок і леґенд Церкви вік людства на менше більше 6000 лїт. З тим не може, розуміється, Бюхнер погодити ся. Він доказує, що рід людский є далеко старшим, однак доказує так само, як свої повисші вирeченя. „На всякий случай“, говорить, „вік людский належить уважати старшим“.

(Дальше буде).

Др. Тіяр. Свенцїцкий.

Дещо про церковну старину.

(Дальше).

52

Царственність, себ то надземна висшість Спасителя, Богоматери, Ангелів і Святих зображаєть ся на давній іконї також запомочію золоченої одїжи, т. є. властиво повздовжних і поперечних золотих лїнїй, густїйше або рідше кинених на ризи, залежно від того, як сильно хоче іконописець освітити образ, та чи матерія має дати вражінє сутої тяжести чи тілько легкої драперії. — Тло лучших ікон золочене, в инших разах тілько блідожовто замальоване (охроване).—Земля звичайно зображена темнобурою верствою, по якій в старших іконах роскинені симетрично корчики сухої трави буро-зеленої краски, а на молодших білі, червоні і сині квітки в видї білих пучків на червонім кружочку або звіздковатих (з 3-х, 4-х сердець) плям.

Загальною характерною цїхою нашої іконописи згаданої доби — се орнаментацийний розклад рисунка. Замальовану доску можна подїлити кількома лїнїями на сїтку симетричних (одвічаючих один другому) моментів, які повторять ся на кождій іконї; мало того цїлість буде становити не рідко один великий орнамент, що особливо замітно на зображенях в весь ріст Спасителя-Архієрея і храмових Святих (Дмитрія, Юрія, Михаила, Николая).

У нашої ікони XVII в., таки з самого його початку, зовсїм другий характер. Лик без условних черт, замість них тони тїлесної блїдорожевої або темнявої краски. Волосє не кружочками і прядами (як би у баранця, або на мужицкій намасленій голові з під гребінця), лише мягке і пушисте — в нижній части з просвітом (видно через него, як в дїйстности і єсть). Одежа де-неде трактована запомочію тяглих лїнїй, які з тїнями дають вражінє мягких складок; частїйше однако заховані єще давні угли і золоті черти. Рух близкий до натурального, хоч форми тїла єще не виступають з під одежи. Взагалї одначе тїло трактоване мягко, між тим як давнїйше оно справляло вражінє жилавої сухоти.

Єще один дуже важний момент в іконописи XVII в. належить увзгляднити — се досить богатий елємент з народного житя, особливо в сюжетах всякого рода рождеств. Тут найдемо чи то хатну обстанову, чи женщин-повитух і служанок, чи пастирів — що нам дуже а дуже нагадають сцени з нашого сельского житя. В старших іконах частїйші хиба були мотиви народної вишивки — дрібної на обшивцї, пазусї, рукавчиках, та скатерті (убрусї), ширшої на вставках. Інколи лучають ся вже в XV—XVI в. і червоними цвітками перетикані сорочки — особливо у Спасителя-Дитяти і у Богоматери.

Про неканонїчні (апокрифічні) елємети нема що і говорити — їх повно в нашій іконописї, а навіть і в подлинниках, бо они стали у всхідно-полудневих славян як би конечним складником церковної культури.

З XVII в. галицке малярство як будто війшло під вплив західної малярскої штуки. Друга половина сего віка дає нам виразнї слїди могутнього впливу сеї штуки на нашу іконопись. Жерелом сему належить вважати нашу тогдїшню паню — Польшу яка дїйстно стояла тодї під трівким впливом західної штуки, особливо італьянскої. Україна, за часів Гетманства, могла підпасти під прямий вплив сеї штуки, подібно як се сталось в Московскім Государстві — де царі держали на своїм коштї західних художників. Про Галичину трудно се твердити, хиба можна би вказати на один — другий случай безпосередної науки наших малярів у західних художників. Мусїло се особливо наступити в Скитскій малярскій школї, яка дала нам чудовокрасну „малярску“(в значінію европейскої)іконопись. Вкажу на ряд ікон тої назви XVII—XVIII вв. в наших покутских церквах, походячих повидимому з одного жерела. В них змагаєть ся давня славяно-візантійска традиция з західною манєрою і майже все оказуєть ся слабшою. Один екземпляр з доби сего змаганя має і Церковний Музей; єсть се царскі врата повні, без різьби. Благовіщенє зображено на них зовсїм в духу італїянскої школи, дуже нїжно і живо, а Євангелисти разячо грубо по давньому.

Найкрасшими памятниками нашої іконописи половини XVII в. і молодшої, яка очивидно витворилась під виключним західним впливом, а мимо того не зірвала з лучшими условно-

стями славяно-візантійскої традиції — єсть іконостаси св. Пятниці во Львові, споріднений з ним в Грибовичах, св. Тройці в Рогатині і в Богородчанах манявскої монастирскої роботи кінця XVII в. — Новим переходом від сего модерного малярства до чистозахідного 1-ої полов. XVIII в. можна би вважати іконостаси в Збоїсках і Розвадові над Дністром. З Восточного елемету остались в сих іконостасах хиба одна форма їх, або восточні ризи і праздники, решта переносить нас живо в країну западної штуки, під знаменем якої позістає наше церковне малярство, без взгляду на походженє — чи то з кисти художника, чи то з квача ремісника.

Розповсюдненє західної штуки у нас було звязане перше всего з єї загальним побідним походом по землям давного православного востока, а відтак з перевагою західної культури на европейскім всході. До сих чинників долучили ся у нас заходи монастирских і церковних ктиторів з польскої шляхти, які — фундуючи церкви — заосмотрювали їх в образи своїх малярів. Наконець і наші іконописці стали перенимати заходно-европейску техніку, бо славяновізантийскої годі було вже научитись.

Щоби іконопись од сеї переміни щось зискала, годі твердити — коли ми не в силі зібрати з XVIII в. такого множества оказів доброго стильового письма, як се було можливе в области давнійшого малярства. Безперечно, що у нас були іконостаси, образи і різьби дуже доброї і високо-артистичної роботи XVIII в.: свідчать о тім іконостасові різьби в церкві св. Духа в Рогатині, або іконостас в Білій коло Чорткова або фрагменти іконостаса з Могильниці фундациї Потоцких, або наконець статуї тоїж фундациї з Бучача. Попадають ся тут і там инші дробнійші — як доброї баракової різьби царскі двері, стовпик, рами, крест. Все те одначе в порівнаню з давнійшими памятками дуже рідке і нечисленне.

Причина тому в лихій технїці. Давню ікону вже в самій основі приготовляли на довгі віки, модерну на короткий час. З'ілюструємо се на примірі. Могильницкий іконостас пише дуже добрий маляр — основу однако прикріпив він до доски прядивом, яким ю дуже нерівномірно виклеїв. Клею ужив він слабого, як для доски так і для самого крейдового підкладу. Вийшло те, що мусїло статись — з цїлого пяти поверхового іконостасу заховалось всего 3 образи, решта відпала від досок! Вкажемо другий случай: іконостас змальовано на полотні, ґрунтованім тонкою верствою крейдового підкладу; образи до чиста злущились. В той спосіб пропало дуже много, а може й не один твір правдивої штуки знищив ся.

(Дальше буде).

о. П. Кандюк. Ч. Сьв. В. В.

Ще на тему убийства.

Кілька уваг до статї О. Мик. Щепанюка: „Не убий!“ („Нива 1908. ч. 20—21, стор. 626—640).

Читачі „Ниви“ без сумнїву згодять ся зі мною, коли скажу, що квестия порушена о. Щепанюком в статї „Не убий“ — є великої ваги, і коли в загалї заходить потреба ѣї порушувати, то треба се зробити докладно і всесторонно, щоби розвязка була ясна і предметова. Важна передовсїм річ при того рода питанях уважати, щоби науки евангельскої не помішати з поглядами чисто людскими, а власних своїх тверджень не назвати наукою Церкви. Бо ціла взнесліть учительского звания сьвященика лежить саме в тім, що наука ним голошена — то не людска наука, але Божа.

А власне видить ся менї, що Всч. о. Автор в своїй — впрочім знаменитій — статї до науки Церкви про убитє чоловіка додав дещо з свого власного розумованя. Може бути, що я помиляю ся, може я висказів его належно не зрозумів. Однак єсьм певний, що Він не погнївав ся, коли свої сумнїви та закиди щиро і отверто вискажу. Річ на тім нїчого не стратить, але противно зискає.

Отже наперед не подобає ся менї, що отець Автор пяту заповідь декальогу „Не убий“ назвав ідеалом, „який допера має бути реалїзований“ (8-стор. 631). Се не ідеал, але строгий закон, що обовязує вже тепер всїх без вїмки. І хто его нарушує, той провинює ся тяжко против порядку морального, без взгляду на те, чи він цар, чи нуждар. Так понимала і понимає сю заповідь католицка Церков по всї часи, о чім можна пересьвідчити ся з першого лїпшого підручника морального богословія. Розумію, що о. Авторови ходило властиво о такий стан людства, в якім убийства вже більше не будуть мати місця, бо пристрасти, що людску природу тепер понижають, уступлять, а та сама людска природа заясніє блеском собі питомим. Зовсїм пишу ся на те, що такий стан — то ідеал; однак не є він тим самим, що евангельске: „Не убий!“

Дальше в тім самім уступі (8-мім стор. 631) каже о. Автор так: „як з одного боку (Церков) піддержує своєю наукою ідеал Христа себ то думку, що убийство, хоч би навіть в добрій справі, є неетичне, так з другої сторони годить ся на певні форми убийства, але і тут своїми строгими моральними припи-

сами редукує людску самоволю до minimum і дає до пізнаня, що навіть такий стан не є її по нутру".

Тих слів — видить ся менї — не можна інакше розуміти, як лиш в тім змислї, що:

1) Церков католицка всяке убите чоловіка саме в собі уважає злим і неетичним, що однак

2) деякі форми убийства так сказати-б толеруе, під услівем, щоби при тім були заховані деякі (строгі) приписи, які однак неетичности самого вчинку не усувають.

Коли наведений уступ дїйсно так треба розуміти, то позволить менї Всч. о. Автор запримітити, що річ має ся в дїйсности інакше.

Бо по перше Церков католицка нїколи не толеруе того, що по еї думцї є неетичне. Толеруе часом річ саму в собі морально рівнодушну, хоч она в деяких своїх наслїдках (не в всїх) може (але не мусить) противити ся етицї. (Так н. пр. толеруе танцї помимо того, що они звичайно для моральности є небезпечні, домагаючи ся при тім захованя деяких приписів, які згадане небезпеченьство по можности ухиляють). Але нечувана річ, щоби Церков толерувала річ з природи своєї неетичну. Того нїхто не потрафить доказати, щоби она в такий спосіб потуряла людским пристрастям, бо оно-б противило ся одній з сущних еї прикмет, себ то сьвятости. („въ єдину святую... церковь"). Що тичить ся „певних форм убийства, на які Церков — по думцї о. Автора — годить ся", хоч они „їй не по нутру", то Церков їх цїлком не толеруе, але учить, що они є дозволені і етицї християньскій зовсїм не противлять ся. (Гл. Нива ст. 471.—Ред. Н.) Се ясно виходить з того, що католицкі моралїсти о убийствах того рода виражають ся: licitum est..., occidi potest... і т. п. (Гл. Noldin II[5]. de praec. чч. 324—328: Lehmkul[5] I[5] чч. 831 слїд. инш.). А ті нїби „строгі приписи", якими Церков ограничає певні форми убийства, се властиво не є нїякі приписи Церкви, еї повагою видані. Се є радше описи конкретних обставин і випадків, в яких убите чоловіка не нарушає закона природного і божого і через те не є вчинком неетичним. Церков католицка нїколи не узурпувала собі права зміняти або переїначувати те, що велить закон природний або божий. Якаж отже є наука Церкви католицкої про убите чоловіка?

Она так звучить: Закон природний (який крім проголошеня природного отримав ще на горі Синайскій проголошене надприродне) забороняе безправно і несправедливо нарушувати житє або здоровлє так чуже як і своє власне; бо нїхто не має прямого панованя над своїм або чужим житем і тїлом. Можуть однак зайти такі обставини, серед яких убите чоловіка не буде безправне і несправедливе; тогдї оно вже не є заборонене, а тим самим виконане его не противить ся етичному порядкови.

Се є — можна сказати — головна засада в тій материї. Убите чоловіка несправедливе, або безправне, о скілько зістало

сповнене сьвідомо і свобідно — се вчинок неетичний, морально злий, се гріх смертельний чоловікоубийства (homicidium). Колиж противно зістало сповнене справедливо і правно, то нема в тім ніякої неетичности ані гріху; навряд по осібних обставинах може навіть бути обовязком та заслугою перед Богом і людьми. (Гл. сьв. Тома 2 a 2 qu. 64-a. 2-c.).

Зходячи до подробиць учить Церков дальше — згідно з наукою здорового розуму, — що пряме убите чоловіка навіть такого, що в дійсности заслужив на втрату житя, є безправне, а тим самим несправедливе, коли допускає ся его о с о б а з о в с ім п р и в а т н а. Особа з о в с ім приватна розуміє ся той, хто не маючи делеґациї від суспільности дїлає або в імени своїм власнім, або з рамени якої іншої приватної особи чи товариства.

Одно тілько в тім взглядї є дозволене чоловікови приватному, именно боронити перед н е с п р а в е д л и в о ю напастию дібр рівноважних з людским житем, вже то своїх власних, вже то інших людий невинно напастованих, хотяй би навіть з тої оборони вийшла смерть напасника. Добро, яке можна в той спосіб боронити, не сьміє очевидно бути малої ваги, бо кривда булаб напасникови, (що все такой є чоловіком), коли-б хто задля річи маловартістної наражав его добро на земли найбільше, житє. Католицкі богослови подають, що так можна боронити хиба тілько житє, тїло, майно і невинність. Треба однак при тім уважати на захованє слїдуючих условій: 1) Щоби при обороні не уживати средства грозячого житю напасника, коли інші средства до оборони вистарчають (утеча, оголомшенє, зраненє і т. п.). 2) Щоби напад ворога відбував ся вже чинно і фактично, 3) Щоби смерти напастника п р я м о не бажати, а хиба тілько не прямо допустити. (Бесїда о актї волї гл. S. Th. 2-a 2-ae qu. 64 a. 7 c.). Коли би в згаданих обставинах і при захованю наведених условій напасник пострадав житє, то се приписує ся его власній винї а вчинок его противника клясифікує ся яко безвинну, правну оборону.

Но на тім не конець. Є ще інші роди (чи форми) убитя чоловіка, в яких наука Церкви не добачує ніякої неетичности. Сюди належить на першім місци страченє злочинця через покликані чинники. (О. Щепанюк „Не убий“ 11. стор. 636).

Се річ цїлком певна, що католицка Церков не бачить в такім убийстві ніякого зла морального. Католицкі моралїсти майже однодушно учать, що власть державна має повне право, а навіть обовязок, карати смертию злочинців, що суть шкідливі або небезпечні для суспільности, а виконанє сего права не то що не уважають неетичним, але противно спасенним та похвальним дїлом. Так приміром св. Тома (2-a. 2-ae. qu. 64. a 3 c.) виразно учить, що „si aliquis homo sit periculosus communitati et corruptivus ipsius propter aliquod peccatum, l a u d a b i l i t e r e t s a l u b r i t e r occiditur, ut bonum commune conservetur“.

Право таке — карати смертию злочинців за певні великі і для суспільности небезпечні злочини — випроваджує ся з того, що Бог, яко пан жития і смерти, надав єго найвисшій суспільній власти. О тім, кромі закона природного, (гл. Victor Cathrein-Moralphilosophie[5] II стор. 644 слїд.) вповнї нас також сьвяте письмо. (Исход 22, 18; Псал. 100, 8; Римл. 13, 4.). Не тут місце на обширне переводженє доказів; однак вистане хоть раз кинути уважнїйшим оком на вказані жерела і цитати, щоби переконати ся, що після науки християньских моралїстів (фільозофів і богословів) розумне і справедливе виконуванє згаданого права приносить честь і заслугу найвисшій власти державній, як противно легкодушне занедбанє єго задля взглядів фалшивої гуманности, уважає ся за блуд і провину против добра суспільного. (гл. Cathrein місце нав. стор. 652)*).

(Конець буде).

о. Іван Гарматїй.

О місиях взагалї — в раз з начерком тридневної місиї.

Елляборат о. Івана Гарматія, відчитаний на соборчику деканальнім в Білім, Наравского деканату.

„Братіе моа, приимите всѣ оружіа Божіа, да возможете противитисѧ въ день лютъ къ міродержителемъ тмы вѣка сего“.
(св. Пав. Ефес.)

Для нас сьвящеників найінтереснїйшим питанєм, яке з появою реформи виборчої виринуло, було на стовпцях нашої періодичної преси, а яке і доси не втратило своєї актуальности, буде безперечно досить голосне питанє про органїзацию всего руского галицкого клїра. Як звісно, питанє се стрінулось в нас

*) Про спосіб, форму та інші услівя, які треба заховати при виконуваню сего кровавого права, трактують моралїсти і казуїсти. (Гл. Noldin II. de praeceptis Ч. 324 Lehmkuhl. II. Ч. Ч. 837—838). Всякі над'ужитя, без взгляду на те, хто їх допускає ся, Церков перша осуджує як найострійше; не може однак прилучити ся до тих короткозорих реформаторів, що задля над'ужить радіби і саму річ знести, хоть би она була добра і потрібна.

з недовірєм і викликало було досить немилу полєміку, хотяй, на мою думку, полєміка ся вивязалась в нас не лише з вини опозицийної преси, упередженої майже до кождої акциї католицкого духовеньства, але почасти і з вини преси прихильної для проєктованої орґанїзациї, а то в наслїдок недостаточного спрецизованя головних мотивів і головної цїли згаданої орґанїзациї. Можна сказати, що розвязку сего питаня подає нам доперва пастирске посланє нашого Впр. Митрополита до духовеньства Львівскої провінциї, зачинаюче ся словами: „Зближаються часы, въ которыхъ безъ сумнѣву будемо покликани до преважнои але и трудноипрацѣ надъ соединеніемъ восточныхъ церквей". В тім своїм посланю наш Владика подає зовсїм ясно і тоті головні цїли, для яких зістало покликане католицке духовеньство і тоті головні мотиви, які під теперішну хвилю спонукують увесь загал руского галицкого сьвященьства до як найусильнїйшої орґанїчної працї. Отже по мисли сего пастирского посланя найближшою цїлию, до якої всїми силами повинноб звернутись нинї цїле наше духовеньство, се ідеал науки, який по ідеалї сьвятости єсть найвисшим ідеалом всеї людскости. Як відомо, оба тоті ідеали, і ідеал науки і ідеал сьвятости, належать до надприродних Божих дарів, післаних нам небесним Отцем через Сина Ісуса Христа, котрий знова Божу місию просьвіти і осьвяченя роду людского переляв на своїх Апостолів і свою Церков, оперту на приматї сьв. Петра і єго наслїдників.

Єсть то нинї загально принятою правдою, що на тих двох ідеалах Христової віри розрослась і розвилась нинїшна цїла европейска культура і цивілїзация; а дасть Бог, що тоті самі ідеали Христової віри, помимо щораз взмагаючого ся материялїзму і сцептицизму, остануть ся головною підоймою і підвалиною людского духа, етики і науки: „по вся дни до скончанія вѣка". Звісно нам також, що для розширеня і збереженя на земли сеї Божої місиї і Божого царства, Христова Церков вивінована зістала відповідною орґанїзацию, котра своїми початками сягає часів самого Ісуса Христа і Єго Апостолів.

(Дальше буде).

Із нашої релїґійної лїтератури.

(Конець)

Чи-ж не гарний се начерк доброї з певним пляном обдуманої проповіди? Не забуваймо, що подібних, а навіть красших нарисів знайде читач в тій пожиточній книжочці аж двацять і два. В виду того кождий проповідник-душпастир, котрому лежить на серцю душевне добро його парохіян, повинен як найскорше заосмотрити ся в згадану книжочку. Ціна її зі згляду на зміст і уступи, які може відчитувати, дуже мінїмальна — всего 40 сотиків. Замовляти можна в „Адмінїстрації Ниви“ ул. Коперника ч. 36. Для доповненя сказаного додам, що проповідник маючи сю книжочку під рукою віднесе і для себе велику моральну користь тому, що на підставі поданого пляну обдумає собі сам дуже легко проповідь або іншими словами убере поданий там кістяк самостійно в тїло, через те не буде змушений повторювати невільничо проповідий за другими, навчить ся обговорювати правди віри систематично, а не, як то у нас звичайно буває, доривочно, а при тім і сам перейме ся лїпше своєю проповідию та зможе сї відповідно вщепити в душі своїх слухачів.

Товариство сьв. Ап. Павла моглоби, як видно з того, дуже добре ширити велику ідею Апостола народів, однак на жаль не знаходить чомусь відповідного морального і матеріяльного поперти у загалу Духовенства, тому мусить безнастанно борити ся о свою егзістенцію, через що тратить богато ширена ним їдея.

3) Нагінка на руську Церков і народність колись а тепер. (Соромній памяти переходу гром. Недїльної на латинство) написав Ап. В. Львів 1908. Накладом „Народного Слова“; книжочка обіймає пів аркуша друку шістнацятки. Автор представляє коротко на підставі самих польських жерел один епізод зглядно одну з найсумнїйших сторін нашого церковного житя іменно, як то католицка польска шляхта зовсїм не дбала о скріпленє між Українцями католїцізму в формі Унії нашої Церкви з Римом, але радше о винародовленє нашого народу надуживаючи авторітету католицкої Церкви і не перебираючи в средствах. І як вказує історія, їй вповні се удалось. Ми страшили наше дворянство і міщанство а при рускім обрядї і народности остав ся хлоп і поп. Посїм переходить до мілообрядових відносин в теперішних часах, коли то Поляки помимо того, що стратили свою полїтично-державну самостійність, не покинули своїх аспірацій зполонїзувати наш нарід через надуживанє сповідальниці, проповідниці і релїґійних чувств народних мас. Брошурка кінчить ся гарною відозвою до народу о придержуванє ся свого обряду і народности.

Побажати, щоби Редакція „Народного Слова“ замість вдавати ся в несмачну, „критику“ діяльности наших Епископів, видавала більше книжочок історичного змісту особливо з історії нашої Церкви, а тоді певно заслужила би собі на милу згадку у щиро думаючих людий. *о. М. Щ.*

Про нові книжки.

Церковна історія. Православна Академія, акад. тов. богословів в Чернівцях, видає після найновійших скриптів унів. проф. о. Евзебія Поповича друком літографований великий твір в німецкій мові Церковної Історії, яка буде обнимати так історию всіх віроісповідань і єресей християньства, як також нові і старинні фільозофії. В додаток приходить обширна церковна статистика після найновійших обчислень. Ціла історія буде мати до 1800 сторін фоліового формату і буде готова вже з кінцем мая 1909. (*„З Буковини“*).

Листи міністра Фльоряна Земялковського до еп. Івана Ступницького. Др. Кирило Студинський. (Відбитка з 85 тому „Записок наукового тов. ім. Шевченка 8⁰ стр. 28). Листи супротив Русинів крайно ворожі. Земялковский бажав на кождім кроці нищити Русинів та вихісновував для сеї цілі прояви москвофільства і обрядовщини. Листи, напечатані др. Студиньским, є дуже цікавим доповненем „Pamiętników“ Земялковского, виданих після його смерти, в яких він з подиву гідною отвертостию признає ся до всіх своїх інтриґ против Русинів, якими умів ворожо настроїти навіть Корону. (*„Руслан“*).

Літ. Наук. Вістник. Ігор Немирич в статї: „Читайте з патриотизму“ („Буковина“ ч. 147 з 1908) відповідає Мих. Грушевскому на его статю „Час не жде“ („Діло“ ч. 280 з 1908). Проф. Грушевский накликує до піддержуваня Літ. Наук. Вістника, який є могучим средством до злуки австрийскої і росийскої України. На то заявляє Немирич, що Л. Н. В. не має конкуренциї і тому лише не може розширяти ся, бо богато читачів переросло той журнал. Л. Н. Вістник поміщає лихі поезиї, лихі статї наукові, а плюгаві критики і рецензиї.

„І так діждали ся ми, що одинокий наш літературно науковий журнал літами кормив нас тим, що письменників наших призивав Бессервісерами, малпами, ґрафоманами, свиньми, робив з них лайдаків, ідіотів і злодіїв! Се не фантазиї; на кожде

наведене слово можна назвати імена, до яких се відносилось і подати відповідні числа „Л. Н. Вістника“!

„І так не чули ми майже ніколи справедливої, толерантної, спокійної, культурної хоч би і найбільш строгої критики, але бачили, як голосним ставало всьо, що хотїла редакция оплюгавити і зганьбити. І не диво, що „Л. Н. Вістник“ не лиш не піднїс, але спинив ще нашу культуру. Нїхто не виріс при нїм, нїкого він не піддержав, ширшого розцьвіту нашого письменьства не спровадив, довбнею валив майже всїх, хто на літературній ниві ставив перші кроки“.

Відтак згадує Немирич про те, якими то низкими средствами поборював Л. Н. В. людий не милих его редакторам і який злий вплив викликувало то на молодїж.

„Нї, шановний пане професор, розбою на чести Павлика і всього опатентованого хамства не забуваєть ся! Иого не заслонить навіть ваш плащик загроженої всеукраїньскої ідеї! Годї нам се забути, бо се дало товчок до сего, що раз затроєна тим суспільність нині вже без застанови починає тут і там воювати так плюгаво, як воював „Вістник“. Навіть між молодїжию тут і там починає ширитись цинїзм і плитке, ординарне хамство і цїлковита неувага на гідність другої людини“.

Конець кінцем закидає Немирич Грушевскому, що він хоче ратувати такий лихий журнал, як Л. Н. Вістник, кличем: читайте і піддержуйте Вістник для патриотизму!

„Нива“ вже кілька разів забирала голос в справі Вістника і зазначила, що той орґан нехристияньский, а відтак обмежений на тїсний кружок людий, які в нїм плюгавлять всїх і всьо, що їм не на руку.

А тепер кілька слів про статистичні дані на тему Л. Н. Вістника.

На яких 950 предплатників Лїт. Наук. Вістника є 110 галицких сьвящеників а з між них понад 40 не передплачує „Нивы“. „Нива“ має передплатників 1000 а всїх руских сьвящеників понад 2.500. З 10 американьско-руских сьвящеників, які передплачують Вістник, не передплачує „Нивы“ анї один.

О. В.

Временникъ. „Ставропіґійський інститут у Львові видає щороку календар „Временникъ“. Найновійший „Временникъ“ перевисшає своєю москвофільською тенденциєю всї періодичні публїкациї, які доси москвофіли дали в руки своїй публиці. Повісти великоруські; ваги, міри і ин. російські побіч австрийських. Австрийська династия описана на півтора сторони, російська на півчетверта сторони. Цїкава есть „русская лѣтопись“. Під роком 1907 подано: Въ селѣ Горуцку жандармы застрѣлили 5 крестьянъ протестовавшихъ противъ поведенія священика „украинца“ о. Скобельского“... „Паломничество многихъ галицко русскихъ крестьянъ въ Почаевъ и въ Кіевъ“. Се послїдне дуже знаменне, бо церковна інституция і до того церковна руско-католицька, якою на око і по закону есть львівська Став-

ропіґія, подає згадане скандальне „паломничество“ (закінчене шпіоньством Мончаловского) яко радісний факт!.. Або чи не гарне поучене о росийських чинах, які гонори і титули належать ся котрим особам військовим, сьвіцьким і духовним в Росиї! В рубриці, де подані пости і загальниці... подано „22 окт. — Праздникъ иконѣ Казаньской Божіей Матери“. В часах, коли парохіян з „волоської“ церкви забирають латинники, в тім часї Ставропіґія, патронка тої церкви в правнім і фактичнім значіню, хвалить паломництво до Росиї! Видно, що славетна старійшина ставропіґійська не знає добре, що в Ставропіґії дїєть ся, а мабуть крутять „старійшиною“ люди, котрим не милий обряд руcько-католицький. Ті люди зі злоби і наперекір тїшили ся, коли Холмщину загорнули 1905 Поляки і латинники, щоб тільки Холмщина не стала ся українською і католицькою. Sapienti sat. Може руська консисторія у Львові, покровительниця твердих і кацапствуючих, догляне аж тепер противкатолицьку пропаґанду, яка пливе з львівської Ставропіґії“. *(„Дїло“).*

На то так відповідає „Галичанинъ“:

„*Тройной доносъ „Дѣло“*“ сдѣлало въ послѣднемъ своемъ н-рѣ на Ставропигію. О чемъ? Ну, не угадаете, объ изданномъ ею „Временникѣ на 1909 г.!“ Именно сдѣланъ доносъ австрійскому правительству о „россійской“ пропагандѣ въ немъ, прокурору о помѣщенномъ тамъ спискѣ членовъ русскаго императорскаго дома и духовной власти о наклонности книги къ православію!... Считаясь съ желаніемъ русскаго общества, чтобы „Временникъ“ не редактировался въ шаблонномъ, полурусскомъ-полурутенскомъ тонѣ, а старался подать въ немъ краткія свѣдѣнія изъ русской жизни у насъ и въ Россіи... Фактомъ замѣчательнымъ въ народной галицко-русской жизни — ничего больше — было также паломничество нашего крестьянства въ Почаевъ и Кіевъ, просто записанное фактомъ, котораго никакъ нельзя объявить несостоявшимся; и напрасно нечестивый органъ деретъ себѣ глотку: „Може руська консисторія у Львові, покровительниця твердих і кацапствующих, догляне аж тепер противкатолицьку, пропаганду, яка пливе з львівскої Ставропігії“. Да! „Дїло“ даже предложило въ своемъ доносѣ полный списокъ членовъ ея управляющаго Совѣта къ услугамъ относительныхъ сферъ, чего ужъ тутъ больше и требовать?“

Мимо такої апольогії „Галичанина“ москвофільскі матадори повидирали драстичні картки з Временника, який ще лишив ся на складі і продають так „скореґоване“ видане.

Актъ 12-го цьвітня 1908 р. Збірка статей. З портретом Мирослава Сїчинського, Львів, 1908. Та збірка Мих. Лозиньского складає ся з ряду статий написаних автором для „Дїла“, „Громад. Голосу“, київскої „Ради“, віденьского анархістичного Wohlstand für Alle, Літ. Наук. Вістника. Статї первісно сконфісковані зістали імунїзовані інтерпеляциями в парляментї, а яко такі оголошені в збірцї.

Між статями звертає на себе увагу з'їдлива статя Гром. Голосу п. з. „Кого боронять Христові заступники“ (против Митрополичої проповіди).

„Галичанинъ“ (ч. 284) замічає справедливо, що книга ширить майже надлюдский культ Сїчиньского, а о его матери говорить так, як християнин звик говорити лиш про Прч. Д. Марию: Многострадальна Мати!

О. В.

о. Павло Штокалко.

Огляд церковного і суспільного житя.

Із Западу.

(Конець).

В Монахові засновано нове гуманїтарне товариство „Kinder-Legion“, що має на ціли плекати у молодїжи гуманні ідеали, а з другої сторони має прийти з помочию убогим верствам суспільности. До сего товариства належать переважно члени з кругів молодїжи, хоч і старші також можуть вписувати ся. Обовязком кождого члена є жертвувати одну годину тижнево в формі ручної роботи на фонд убогих. Хоч товариство треває всего рік, то за так короткий час стало дуже популярним і дуже пожиточним, чого доказом є, що числить тепер 5000 членів з поміж молодїжи а 3.000 із старших, головно материй, а фонд, що вплинув з розпродажі тих ручних робіт за один рік, дійшов до поважної суми 60.000 марок. Ті числа самі за себе говорять, они свідчать о тім, що взнеслі пляни несеня помочи бідним при живій участи суспільности вінчають ся вскорі гарними успіхами. У нас на Руси-Украіні можна би не одно подібне дїло зреалїзувати, если би витревало і консеквентно перепроваджувано проекти. Головно справа наших захоронок для біднїйшої дїтвори могла би на ширших основах станути, еслиб загал більше тою справою займав ся. Одна бурса товариства педагогічного трохи більше заанґажувала нашу суспільність, хотяй не в такій мірі, як сего вага справи вимагає. Так само ремісничі бурси цїлком є забуті і лишені заінтересованя ширших кругів. Треба лишень уміти найти способи придбаня фондів і уміти ті способи зреалїзувати. Сама відозва—хоч би як до чувства патриотичного промовляюча — не принесе тілько доходів на наші институції народні і церковні, як би се могло принести подібне жерело, як Kinder-Legion в Монахові.

В падолистї відбули ся в Відни збори товариства Льва (Leogesellschaft). Товариство ділить ся на секциї а кожда секция проявляє живу дїяльність. В р. 1908 важнїйші точки дїяльности товариства були отсї: 1) курс катехитичний, уряджений у Відни при великім заінтересованю духовеньства головно катехитів, що на нїм обговорювано ріжні цїкаві квестиї з обсягу катехитики, 2) курс інструкцийний для обзнакомленя сьвящеників з церковною штукою, 3) практичний провідник в области християньскої штуки в Австриї, який видало товариство і розіслало членам, 4) „Австрийске товариство для християньскої штуки", що уконстатувало ся завдяки заходам товариства Льва. Товариство Льва числить на разї членів 2.000.

Тут мимоволї насуває ся на гадку наше товариство сьв. Ап. Павла. Коли порівнаємо его з нїмецкими товариствами того рода, то насувають ся сумні рефлексиї. Коли Видїл нашого товариства скличе загальні збори, то замітне передовсїм мале число учасників, так, що нема нераз з ким як слїд нарадити ся над нашою орґанїзациєю. Всякі пляни людий, що хочуть працювати, розбивають ся о студену апатию нашого духовеньства, що проявляє замало заінтересованя супротив найактуальнїйших справ. А преціньже кождочасний Видїл товариства сьв. Павла оказує найщирійшу волю згуртувати духовеньство в карну орґанїзацию, тільки лихо в тім, що на кождий поклик стає за мало сьвящеників в ряди щирих робітників на ниві церковної християньско-католицкої орґанїзациї.

„Les Annales politiques et litteraires" подає обширну житепись Ґустава Лянсона, професора краснорічивости в Сорбонї в Парижі з нагоди его 50-лїтних уродин. Французи уважають Лянсона найславнїйшим по Вольтері, Дідероті і Руссо. Лянсон в своїм часї був професором французкої лїтератури нинїшного росийского царя Николая II. Писав богато з области французкої лїтератури а его виклади стягають велике число слухачів. Для християньского сьвіта є він з того згляду замітний, що є завзятим ворогом Церкви і попри свої фахові публїкациї пускав ся він також на нефахове поле християньско-католицкої доґматики та старав ся своїми письмами нищити ідеал Христа. Можна собі представити, в якім дусї впливає той славний професор на численну авдиторию і з певностию нераз їдке слово против християньства упало з уст его з унїверситетскої катедри.

В Еспанїї в Сараґоссї відбула ся в грудни величава релїґійна манїфестация. Ще в падолистї посьвятив Сьвятїйший Отець прапори 19-ти полудньово-американьских републик, що були призначені до зложеня у стіп Madonnu del Pilar — национальної сьвятощі Еспанців. Посьвячені прапори перевезено з Риму до Сараґосси і тут торжественно зложено їх у стіп Мадонни. Сей манїфестацийний акт уряджено для скріпленя лучности еспаньских кольонїй в полудньовій Америці з Еспанїєю. Великий здвиг народа, представителї державних і військових властий, відпоручники унїверситетів і шкільна молодіж — з великим

одушевленем брали участь в тій церковно-національній маніфестації.

О. Павло Штокалко.

Огляд церковного і суспільного житя.

Із Сходу.

(*Спір о архієпископский престол на Кипрі. — Заходи „сьвященного Синода“ в Греції що до сьвяткованя неділь та іконографії. — „Педагогическій Совѣтъ“ в Палестині. — Храм-памятник в 300-літну річницю князя Константина Острожского в Вільні. — Епітрахилькі доходи. — Братство в Гроднї. — Диспути з старообрядовцями в Петербурзї*).

На острові Кипрі повстало велике замішанє по причинї вибору нового архієпископа. Остров Кипр політично належить до Анґлії. Що до церковної ерархії то нема там ладу. Головно при виборі архієпископа повстають спори, як се тепер дїєть ся. Царгородский патриярх хоче мати вплив на заряд православної церкви цїлого Сходу, хотяй і другі патриярхи також виступають зі своїми претенсиями. І саме тепер патриярх александрійский хоче мати вплив на вибір архієпископа на Кипрі. Що до царгородского патриярха то его значінє не те, що було давнимі часами. Хотяй він має первеньство в цїлій східній церкві, однак в дійсности не виконує нїякої власти. Его значінє стало більше титулярне. Причина его упадку та, що царгородскі патриярхи в часї борби балканьских народів за волю стояли завсїгди по сторонї Турків, угнїтали їх під зглядом національним і церковним так, що дальше узнаванє їх власти виставляло ті народи на вплив невірних. Турки займаючи грецку державу, заняли також і другі землї балканьского півострова. Турки знесли в тих краях самостійні церкви (патриярхати болгарский і сербский та митрополію румуньску) і підчинили їх царгородскому патриярхови, щоби при его помочи дужше заволодїти тими народами. Пановане грецкого клира лишило по собі в балканьских краях дуже сумну славу. На епископів насилались звичайно Греки, „фанаріоти“ (звані від царгородского передмістя „фанар“, де мешкали патриярхи). Они представляли такий самий прикрий образ, який панував тодї в Царгородї: безнастанних інтриґ і підкупств враз зі всїми згіршаючими наслїдками для духовеньства і народа. Фанаріоти заводили всюди богослуженє і школи грецкі, поставляли сьвящениками Греків і стреміли до згеленїзованя тих країв. А щоби затерти в народах і память їх славної ми-

нувшости, нищили і палили всї славяньскі книги, рукописи і бібліотеки і довели до того, що з початком 19. віка прибрали всї балканьскі міста характер грецкий (гл. „Исторія христіяньско-католицкої Церкви“ о. А. Стефановича ст. 165). Зрозумілою річию буде для нас, що ввиду того вплив і значінє царгородских патріярхів, що йшли на руку деспотичній Туреччині, мусїло упасти. І нині они не мають майже жадного значіня, чого доказом є ся обставина, що царгородский патріярх не може перепровадити вибору архиепископа на острові Кипрі, до котрого він також заявляє свої права. Теперішний царгородский патріярх Йоаким III. вибрав архиепископом Кипру Кирила Киринійского, що его затвердила також і церков грецка і кілька інших церков славяньских. Тимчасом александрійский патріярх Фотій вислав на Кипр двох підчинених ему митрополитів Михаїла птолемаідского і Христофора аксомского і поручив їм перевести нові вибори кипрского архіепископа після закона, установленого англійским правительством. Греки дуже озлоблені за се на Фотія і обвиняють его о зраду православної церкви і грецкого народу. Свое обуреннє висказують довгими телеґрамами з підписами поважних грецких церковних і суспільних інституцій. Для нас католиків той хаос в єрархії православній цїлком зрозумілий. Стадо без пастиря мусить блудити. Если би православна церков признала папу головою церкви, тодї зникли би всякі роздори.

„Сьвященний синод“ православної церкви в Греції звернув ся до міністерства внутрішних справ відносно сьвяткованя неділь. Дїло в тім, що в многих епархіях Греції що неділї відбувають ся торги, на котрі з'їзджає ся народ зі сїл і тим способом занедбує релїґійні обовязки. „Сьвященний синод“ яко висший сторож церковних канонів не може погодити ся з таким станом анормальним і просить міністра раз на всегда заборонити торги в неділю. Друге роспоряджене синода відносить ся до іконоґрафії. В послїдних часах в храмах Греції показало ся богато ікон Христа Спасителя, Пресьвятої Богородиці і других сьвятих намальованих дуже неартистично против візантийского стилю. Побоючись, щоб через такі невідповідні образи не зістала нарушена традиция візантийского малярства — розіслав синод до всїх архіереїв Греції окружне послане, що в нїм звертає увагу на ті образи, та завзиває до береженя візантийского стилю. То питанє буде мати велике значіне для іконоґрафії. Але епархіяльним архіереям не легко прийдеть ся виконати то, до чого їх завзиває синод.

В Єрусалимі при православній патріярхії засновано „Педагогическій Совѣтъ“, в склад котрого входить пять членів (трех духовних і двох сьвітских). Членів вибирає „сьвященний синод“ а потверджає єрусалимский патріярх на 2 роки. Совіт передовсїм обовязаний переглядати учебники уживані в палестиньских школах.

Далї укладає він наукові пляни для шкіл, стремлячи до того, щоб з часом запровадити одноцїльність науки у всїх шко-

лах. Приготовленє учительских сил також входить в круг дїланя Совіта. А головною цїлию его—се противдїланє католицкій і протестанскій пропаґандї. Вкінци Совіт обовязаний вести контролю над всїми книжками, що печатають ся в патрияршій єрусалимскій друкарнї без огляду на зміст.

Росийске правительство на внесенє св. Синода позволило збирати складки на храм — памятник, що має стануги в Вільнї в 300-лїтну річницю смерти князя Константина Острожского. Складки будуть збирати ся при помочи відозв в часописях, субскрипцийних лїст, як рівнож жертв складаних в церквах.

Казаньский епархіяльний з'їзд духовеньства застановляв ся основнїйше над материяльним положенєм духовеньства на підставі материялів зібраних з цїлої епархії. Епархіяльне духовеньство одноголосно заявилось за реформою винагороди за духовні функциї, уважаючи, що дотеперішний спосіб винагороди духовеньства за его труди понижає їх стан і є недостаточний на удержанє. З'їзд рішив звернути ся до правительства з прошенєм, щоб в заміну за епітрахильні доходи визначило сталу винагороду з державної каси.

В Гроднї відкрито „Гродненское Софійское Православное Брацтво в память Мученика Царя-Освободителя Александра II.“ Цїль брацтва є укріпленє духа православя в населеню усеї гродненской епархії, ширенє релїґійно-моральної просьвіти та розбуджуванє национально-патріотичного чувства. В подрібности дїяльність брацтва має розвинути ся в отсих напрямах: 1) піддержанє і охорона старинних памятників церковних головно тих, що мають национально-історичне значенє, 2) береженє храмів і кладбищ, 3) закладанє хорів при церквах та церковних і нотних бібліотек, 4) печаливість о звеличенє богослужень, 5) ширенє релїґійних книжок між народом, 6) несенє помочи бідним ученикам і охорона молодїжи перед зіпсутєм, 7) ширенє просьвіти між народом через закладанє шкіл та недільних і вечірних курсів для неграмотних.

Останними часами між населенєм Петербурга викликали живійше заінтересованє публичні диспути, що вели ся межи православними а сектою старообрядовців. На диспути сходило ся богато слухачів. Зразу ті диспути відбували ся в салї городской думи а потім, після розпорядженя епархіяльної власти, перенесено їх до салї товариства ширеня релїґійно-моральної просьвіти. Для зрозуміня річи годить ся на сїм місци згадати про ґенезу сект в Росиї. Наслїдок татарского лихолїтя підупала церков в Росиї. Духовеньство було темне і необразоване, не знало часто св. письма, не держало живих проповідий і віддавало ся дивогладним суєвірям. Навіть між висшим клиром находились часто люди неграмотні. При такім станї духовеньства вкрали ся в богослуженє і в церковні книги безчисленні зміни незгідні з наукою церкви. Ще поки були митрополитами Греки, то старали ся ті блуди (на основі грецких книг) бодай в части справляти; але коли настали московскі митрополити, що грецкої

мови не знали, зростали ті похибки щораз більше, приймались в народї і одержували у темних мас значіне ненарушимих сьвятощів. Перший старав ся справити ті блуди монах Максим Грек в XVI. в. Відтак за Івана Грозного хотїв лихови зарадити синод скликаний до Москви під іменем Стоглава. Але сей синод дїла не довершив. Коли відтак основано в Росиї патриярхат — справленє книг продовжало ся дальше, а найревнїйше тою справою заняв ся патриях Никон. Призвавши богато учених Греків і монахів з Киева, поручив їм справляти богослужебні книги або переводити їх наново з грецкого язика. Мужі ті сповнили свою задачу а їх труди потвердили також синоди і патриярхи Сходу. Против того справленя книг виступало однак дуже много темного народа, представляючи будьто би Никон попсував богослужебні книги і християньску віру. Они віддїлили ся від церкви і називали ся Старовірцями або Раскольниками. Ті еретики не визнавали одної науки, але поділили ся на безчисленні секти. Взагалї не заключали законних подруж, похваляли всякі роди самоубийства (через заморенє, спаленє себе і т. п.), не уживали друкованих книг, проповідали конець церкви і часи антихриста, та віддавали ся найріжнороднїйшим суєвірям. Найголовнїйшими сектами були Поповцї, що задержали сьвящеників і Безпоповцї, що обходили ся без духовеньства. Свої науки ширили они з великим фанатизмом і підносили нераз бунти в Росиї і се було причиною, що проти них видавано строгі закони, засуджувано на смерть або вадалювано в Сибір. Аж від Петра В. зачали видавати для них многі улекшеня. Число всїх Раскольників сягає нинї над десять мілїонів. Між численними сектами замітні тепер особливо Духоборцї, Штундисти і Филипони (у нас на Буковинї). (гл. Істория Церкви о. Стефановича ст. 199).

ДОПИСИ.

Наука релїгії в школах народних і видїлових.

Просьвіту між народом в краю ширять лиш два чинники, а се сьвященики і учителї. Они є як раз тими підоймами, що підносять край не лише морально, але і материяльно, бо з піднесенєм просьвіти між народом росте і его майно через розумнїйшу і видатнїйшу працю.

В нашім краю є учителїв 12000, сьвящеників два рази менше. Учителїв Русинів в тім всего около 1700. Отже Поляки мають сїм разів тілько робітників, котрі занимають ся не лише ученєм, але і вихованєм дїтвори в дусї народнім. З тих 1700 учителїв є богато таких, що боять ся своєї тїни, бо переслїдують їх на кождім кроцї. Їх праця над вихованєм молодого поколїня не може бути так користна як у Поляків. Учителї Русини є переважно по селах, де праци є о много більша як по містах,

а условини житя о много прикрійші. Мимо того сповняють они свої обовязки щиро і совісно.

Інша річ має ся зі школами по містах. Там учителїв Русинів звичайно і нема, а як де і лучить ся який, то лиш поза школою може сказати, що він Русин, бо боїть ся, аби его не нарнали. Отже вплив учительства на молодїж по містах майже нїякий.

Одинокими чинниками, що здержують наш нарід від винародовленя по містах і мішаних громадах, є пароxи по містах і катихити у школах народних і видїлових. Власти духовні повинні дбати про се, щоби при кождій школї був катихит. Катихит повинен не лише учити релїгії, але его обовязком є доповняти працю учителїв, се є виховувати молодїж в дусї народнім, бо рускі дїти як раз мають мало учителїв, які би на них вливали в дусї народнім. На жаль однак рускі катихити не все сповнюють ту задачу, так як сего вимагає не лише добро Церкви але і добро народа. Лучає ся дуже часто, що коли руский катихит не прийде на науку релїгії, то дїти звичайно ідуть на польску релїгію і там мимоволї набирають польского духа і заразом відчужують ся від рускої Церкви. Коли поглянути в викази статистичні львівскі, то покаже ся, що найбільше абсентують ся рускі катихити. Одна з причин сему та, що у Львові за мале число катихитів, а ті що є—то мають занятя і по пароxіях, отже з причини обовязків пароxіяльних не можуть сповнити як слїд своїх обовязків учительских, через що тратять не лише дїти, але і родичі, що повіряють школї свої дїти.

Ми, Русини, неможемо надіятись чужої помочи, бо нам нїхто не поможе. Одинока поміч є в нас самих. А що в нас число труженників невелике, тож мусять совістно і спільно всї разом працювати. Рускі катихити по містах мають велику задачу до сповненя і тому повинні пильнувати совісно школи. З другої сторони вельми видає ся пожаданим точнїйший надзір духовних Властий над наукою релїгії і еї учителями-катихитами, а вкінци належало би стреміти всїми силами до помноженя посад катихитів. *С. Г.*

До характеристики нашої преси. Хвальна Редакціе! Прошу ласкаво позволити, що і я чоловік сьвітский вискажу свої гадки в справі відношеня нашої преси до духовеньства і товариств, в яких оно має вплив.

Нераз я бачив радикальні часописи і читав в них всїлякі дописи, в яких виступає ся остро против сьвящеників, ганьбить ся їх ординарними словами, а поодинокі случаї нетактовного поведеня сьвящеників ґенералїзує ся до цїлого стану духовеньства. Се становиско часописий є обчислене лише на туманене необразованих читачів, яким кожда сензація дуже подобає ся. Через ґенералїзованє поодиноких случаїв понижує ся духовеньство в очах темного народу, а зискує ся хвилеву реклямy мнимого приятеля

і оборонця інтересів народу. Метод такого туманення народу зискує собі декуди приклонників, нарід починає з недовірем відносити ся до свого пароха, відтягає ся від Церкви а починає частійше заглядати до корчми. Треба надзвичайно дїяльного пароха і витревалого та ідейного дїяча, щоби умів серед таких обставин своїм впливом здержати пияньство. Колиж лучить ся, що в сїм або другім селї парох не є такий, який повинен бути, се є правдивий приятель народу, то повинні як раз сї панове, що так уїдають на „попів", іти в се село і там ширити просьвіту і любов, як правдиві приятелї народу. Ширене злоби і ненависти не приносить нїкому ні користи ні чести. Позитивною працею можна завсїгди якесь дїло довести до кінця і мати з него хосен, коли противно з неґативної праці ще нїхто до нїяких результатів не дійшов. У нас, Русинів, як раз до псевдокритики, до крику завсїгди знайдесь богато одиниць, але як прийде щось путнього зробити, то нема кому.

Не лїпше дїє ся і в нашій головній часописи „Дїло", яка уважає ся за найлїпшу, а своїх редакторів за найбільше опатентованих мудрців сьвіта які о всїм богато знають і лиш они мають право надавати тон і дерективу у всїм. Хто би думав, що там Бог знає, які є мудрі люди, що они так всьо знають.

Жите і дїяльність народна концентруе ся у товариствах. Кожда поважна часопись почуває ся до морального обовязку підпирати дїяльність всїх товариств приниманем дописий, веденем статистики і заохочуванем суспільности, щоби брала участь в народній роботї. На зборах усїх польских товариств є звичайно кількох дневникарів, які не лиш що пишуть справоздання, але і забирають голос в дискусиї і вказують товариству дорогу, якою має йти. У нас не було нїколи случаю, щоби на зборах товариств з'явив ся коли який редактор. Звіти пишуть звичайно секретарі зборів і приносять готові до редакциї, та еще мусять красно поклонитись і просити, щоби помістили. Деколи треба і заплатити, а трафляє ся часом і так, що анї заплата анї поклін не поможе, як панове редактори узнають, що се товариство не є їм по нутру, бо на чолї сего товариства стоять люди, котрі їм не до вподоби. Щоби хто не гадав, що тут подані якісь річи неправдиві, то я подам примір.

Одним з найдїяльнїйших товариств в краю є Рус. Тов. Педаґоґічне. Єго дїяльність полягає в тім, що оно дбає про виховане молодїжи в патриотичнім дусї. Нема у нас в краю більшого міста, в якім небуло би чи то бурси, чи школи чи іншого якого заведеня для рускої дїтвори. Яку ми виховаємо собі дїтвору, таку будемо мали в будучности суспільність і в тім вихованю якраз спочиває наша задача. Ціла Русь признає дїяльність сего товариства і підпомагає єго своїми жертвами. Усї часописи в краю підпирають Тов. Пед. своїми дописями і роблять реклямy товариству зовсїм безплатно. Одно „Дїло" не конче узнає потребу і вагу сего Товариства, бо усякі дописи

нерадо поміщає, а коли що помістить, то каже собі за се дорого платити. Навіть за оголошеня про науку в школї або звіт зі школи мусить ся дорого оплачувати, бо інакше не помістять нїчого. „Дїло“ відтак дивує ся, що Тов. „Szkoły ludowej“ так гарно розвиває ся і тілько має доходів. Єго всї попирають, а нїхто не обдирає.

З сего, що я бачу, і читаю в „Дїлї“, приходжу до переконаня, що „Дїло“ має лиш свої одиниці і товариства, котрим любить робити рекляму і ширити їх славу. З осіб доступають тої чести лиш ті, що належать до спілки „Дїла“, великі політики, які оплачують Народному Комітетови високий податок, орґанїзатори по провінциях, які роблять рекляму тому, кому Комітет накаже і подібні одиниці, які стоять під одною командою! З товариств то лиш „Просьвіта“ має значіне в „Дїлї“, але не з причини єї дїяльности, але тому, що она рівнож стоїть під тою самою командою, що „Дїло“ і Народний Комітет.

А що наші Владики не ані орґанїзаторами, ані політиками, ані акціонарами „Дїла“ та не платять високого податку Народному Комітетови, тож і нехай не дивують ся, що перед ними панове редактори не мають нїякого респекту, бо ані їх високе становиско, ані моральний вплив на нарід ані всякі підмоги неполїтичним товариствам не можуть мати в очах редакциї нїякого значіня.

З того всего виходить, що нам треба в редакциях тактовних і розумних людий, які мали би на оцї не рекляму для сеї або другої одиниці, але своїм розумом і тактом служили би цїлому народови. *С. Г.*

„Сільский Господар“. Одиноке наше товариство господарске „Сільский Господар“, котре має на цїли двигнене сільского господарства у всїх галузях через ширене науки поступового господарства, збори громадскі, закладане шкілок дерев овочевих, стацій розплодових і пасїк, маґазинів штучних навозів, заснованє льокальних спілок господарских, закупно для спільного ужитку машин і знарядів господарских і т. п.— має до теперлиш 4 філії, именно в Олеську, Золочеві, Бродах і Коломиї.

З новим роком рішив головний виділ розширити свою дїяльність на всю руску часть Галичини і по можности основати свої філії по всїх повітових містах. В тій цїли поручив підписаному занятись орґанїзациєю філій і розвинути в тім напрямі як найенерґічнїйшу дїяльність.

Виконуючи се рішенє, я, з новим роком почавши, буду об'їздити поодинокі місточка, де буду уряджувати віча господарскі і подавати пояснення про цїль та програму товариства „Сільский Господар“.

Всїх щирих людий, які хотїлиб менї прийти в поміч та зволили занятись орґанїзациєю віч повітових та місцевих (в поодиноких громадах) прошу, щоби подали менї свої адреси та

вказали пору, котра булаб найвідповіднїйша до уряджения такого віча в даній місцевости.

На жаданє висилаю відворотною почтою статути товариства і готові поданя до староства з повідомленєм про заснованє філії як і про уряженє віча.

Всякі письма прошу адресувати до Василя Сїдельника в Підмихайлівцях п. Журів.

Образкові виданя Рус. Товариства Пед. Образок, ілюстрация — то чинник, який з давен-давна всяка педаґоґія видвигала все на перше місце. Велика вага того чинника в просьвітї простого народа; ще більша в вихованю і образованю дитини. Як простолюдин так і дитина — се ті евангельскі невірні Томи, що не увірять, поки не діткнуть ся, не візьмуть в руки, не оглянуть, щоб потім раз на все вже увірити. Тим-то, будучи великою помічю у всякім навчаню, образок чи ілюстрация повинні відповідати все правдї і основним прінцінам етики та моралї, коли не мають бути шкідливі. Від того залежить їх педаґоґічна вартість. Тих услівій сьвідоме було й Рус. Товариство Пед. при виборі цїлого ряду образкових видань для нашого наймолодшого покоління. А знаючи, що дорога до дїточого ума веде через уяву, воно всїх старань доложило, щоб з тої дороги не збитись. Результатом тих старань, до речі сказавши, доволї коштовних, є естетична краса видань.

Передовсїм красою хапає за очи кожде образкове виданє Рус. Товариства Пед. – красою барв і викінченя образків, красою і нїжностю многих, розсипаних поміж ними віршованих пояснень і стишків дидиктичного і лїричного змісту.

З огляду на вік, для якого виданя призначено, дасть ся їх подїлити на дві ґрупи.

В першій ґрупі будуть образкові виданя для тих дїтий, що не вміють ще анї читати, анї читаного їм своїм умом опанувати. Такі виданя можуть обмежитись на самі образки або на образки з такими текстами, що формою і змістом не далеко відбігають від колискової пісні чи оповіданя. Сюди належать передовсїм: 1) „Ах яке то хороше!“ — артистично викінчені ілюстрациї хатних меблїв, будинків, комунїкаційних средств (зелїзниці, парохода, трамвая, самохода); 2) „Для розривки“ — чудові образки звірів, птахів, цьв тів, знарядів; 3) „Крізь трав килими“ — прегарні сцени з дїточого житя; 4) „Від весни до весни“ — дїточе житє в ріжних порах року з його пригодами, поясненими двостихами, ядерними, як приповідки; 5) „Літною порою“ — в суміш образки звірят і сцен з дїточих забав з веселими стишками (10 карт злучених разом і мальованих з обох сторін, для розкладаня); 6) „Дїточі вигадки“ — сцени з житя дїтий з їх забавами, пустотами і жартами, пояснені стишками (10 карт для розкладаня); 7) „Око в око“ — дїточе житє від колиски до виросту, з довшими стишками; 8) „З царства звірів“

— переважно домашні звірята (10 карт до розкладаня) з пісоньками такими, як та, зложена зовсім по народному:

Білі гусоньки, білі гусоньки
Та по річенці бродять,
І свої малі, і свої малі
Та за собою водять.

9) „Приятелї чоловіка“ — также домашні звірята з научними оповіданями прозою і стихом; 10) „Дикі звірята“ — зі стишками. Не брак і видань з веселими історями, представленими образком і стихом. До таких належать: 11) „Татів дарунок“ і 12) „Мамин дарунок“; 13) „Книжечка Стефунї“ і 14) „Веселий сьвіг“.

Вже і з ряду вичислених видань неодно надаєть ся і для дїтий, що посїли науку читаня. Та є і спеціяльно для них відповідні з огляду на поважнїйший зміст текстів, що часто, відбігаючи від ілюстації, скадають ся на малі антології з таких поетів, як Руданьский, Гльбів, Федькович, Грінченко, Франко і инші. Сюди належать: 15) „Приятелї дїтий“ (домашні звірята); 16) „Звірята домашні“ і 17) „Дїтвора“. Не треба злишний раз вже додавати, що кожде виданє викінчене артистично у кождім напрямі. Можна лиш побажати, щоб всякі сьвята як Різдва і Нового Року були тою нагодою, при якій батьки і приятелї дїтвори, роблячи їй милі несподїванки і самі зазнакомилиби ся з тим напрямом дїяльности Рус. Товариства Пед., який, хоч і мало про нього говорить ся, варт не лиш признаня але і піддержки.

Єрусалим і Вефлеєм причина застою Русинів. В ч. 292 „Дїла“ появилась статя „Під розвагу громадяньства“, в якій автор вказуючи на загальний застій в праци рускої громади під теперішну пору, напятнував деякі річи, що не повинні мати у нас місця яко витребеньки висшої культури, очивидно після понятя автора, а до таких зачислив паломництво до Єрусалиму і будову церкви в Вефлеємі.

Не знаю, чи автор уважає себе за католика, бо тоді інакше треба з ним говорити, а інакше, коли в него „релїґія річ приватна“. Коли перше, так повинен би зрозуміти, яке значінє має для серця кождого вірного сьвята Земля, земля, на якій жив і учив Христос, земля, до якої з давен давна спішили громади вірних людий, а навіть проливали свою кров, земля, до якої і нині тиснуть ся зі всїх усюдів подивитись на ті сьвяті місця. Однакож відай ті арґументи для него за благі, за малопереконуючі католицькі погляди, тому треба зачати з іншої бочки.

Шановний Добродію! Що сказали би Ви, як би так вас хто запитав, чому пете шклянку пива, чи курите, чи ідете до театру і т. д., а не дасьте лучше тих грошей на добродійні цїли? Відповідь булаб коротка... А подібно має ся річ і з паломництвом. Їздили. Але, чи за ваші гроші? Ви пишете „вивозили гроші, коли в краю тисячі бідаків пухнуть з голоду“.

Я знов запитаю. Чиж сему винні ті, що їздили та уряджували ту їзду? Чиж поправа долї бідаків залежить від волї лиш тих

лиш людий? Сего чейже автор не може твердити. А по що так писати не обдумавши? Відтак замічає автор, що їздили до Єрусалиму ставити лямпу на Гробі Господнїм, хоч „ми вже не маємо від кого“. Автор ту відай має на гадцї перехід Недільної і т. д. Однак спитаю, чия вина се? Коли ходить о вибори, скликуєсь віча, аґітуєсь, і т. д., хоч вибори будуть і другі, десяті і т. д., але коли ходить о перехід на Поляків (се властивійша назва чим латиньство), тодї патриоти і моралїзатори в роди автора статї — нї чичирк!

А як раз таке віче було необходиме. Ба, що більше! Сьвітский інтелїґент більше може в таким случаю зробити чим сьвященик, ізза якого часом приходить деколи до непорозумінь з парохіянами. Але хтож би ту займав ся тим! Ще би назвали клерикалом. Але ідїм дальше.

„Ми будуємо церков у Вефлеємі, хоч в нашій богоспасаємій Галичинї тисячі наших Русинів ходить з браку церков і сьвящеників, до костелів, ба що більше не лише ходить, але і переходить на латиньство“.

Колиб автор не був короткозорий, то побачив би і зрозумів би значінє рускої церкви там, де кождий народ уважає собі за честь і обовязок мати свою репрезентацию, своє заступництво, а таким є якраз церков, монастир, або приют для своїх людий. Ту згадаю, що дуже богато наших земляків з Украіни ходять на прощі до сих сьвятих місць і мусять тинятись по чужих людцях, а які преціньб в першій мірі звертали би ся тодї до наших людий, рідних собі мовою, ба що більше руска церков з одної сторони моглаб бути репрезентациєю перед чужинцями і живим доказом нашого істнованя, нашої відрубности — о що ми на жаль мусимо еще бороти ся — а з другої сповняти і ціль місийну між нашими земляками-схізматиками.

Се зрозумів один чоловік, піддав сю здорову гадку, жертвував на початок і средства. Але щож? Місто признаня і поперти — почув, що се „витребеньки вищої культури“. Шкода, що рівночасно до тих „витребеньків“ не почислив автор дальше і театру і університету, бож сї річи се добуток вищої культури. Так само сей Добродій готов написати про музей, який повстає завдяки заходам Ексцеленциї Митрополита, бож се також забаганки „вищої культури“, яка не понутру авторови.

Забуває Добродій на ту пословицю: Et haec facienda et illa non omittenda.

Зрештою знаю людий, що і їздили до Єрусалиму і дали на церков в Вефлеємі і дають на рїжні добродійні цїли в Галичинї, противно знов знаю і таких, що і до Єрусалиму не „вивезли“ гроший і на церков в Вефлеємі не жертвували а мимо того не дуже щедрі в датках на рускі цїли. Сего менї сам автор не заперечить.

Так само що до церков в нас. Се правда, що їх брак, але чиж се можна ставити в причинову звязь з поїздкою до Єрусалиму або церквою в Вефлеємі?

Причини малої жертволюбивости на будову церков не треба глядїти в паломництві, суть случаї, де паломники як раз більші квоти жертвували на будову або окрасу церков, — але в індеферентизмі і мертвім католицизмі нашої інтелїґенциї. Гляньмо на костел і церков. Ріжниця велика. А чому? Чи се залежить виключно від сьвященика? Нї. Польский сьвященик має до помочи інтелїґенцию, яка споможе і грішми і займе ся украшенем сьвятинї, а в нас се з малими виїмками спочиває на раменах „попа“ і паламаря. Там в неділю на Сл. Б. і пан і хлоп і урядник, а в нас в церкві по місточках треба зо сьвічкою глядати інтелїґента — сеж постуи — а наслїдок того всего дезерция і з істнуючих церков.

В кінци автор дає адмоніцию протерти очи і брати ся до праці „бо всякі істи виручать вас“. Цїкаво лиш, як повинна виглядати така праця, щоби не ввійти в колїзию з автором. Бо після него сьвященик не повинен виступати проти погубних поглядів, підкопуючих віру чи авторитет Церкви, але великодушно дивитись крізь пальці. Інакше підпаде під чорну рубрику клерикалїзму. А осудїть самі Добродію, чи такий сьвященик, що мовчить на того рода антирелїґійну роботу, сам добровільно вже не працює на користь „ізму“?! *Катехит.*

Масоньский злочин. Масони французькі наняли Штайнгайльову любовницю президента републики Фора — якого ненавидїли за єго становище в справі жида Драйфуса — і вона отруїла любовника. Відтак хотїла позбути ся свого мужа і наклонила масонів до єго убийства, вмавляючи в них, що він має компромітуючі масонів листи дотично убийства фора. І Штайнгайль зістав убитий, але листів не знайдено, бо вони були і суть в руках Штайнгайльової, яка домагає ся за них великих гроший.

Публична опінія дуже зацїкавлена, а масоньске правительство, що злочинами доходить до власти, чує ся в дуже немилім положеню.

Що таке правительство гнобить Церков, се нїкого не може дивувати! *О. В.*

Паломництво до Люрд. 3. мая 1909 вибирає ся паломництво з Відня через Інсбрук, Айнсідельн, Женеву, Люгдун, Тулюзудо до Люрд (в Піренеях). Поворот через Марсилію, Ніццу, Ґенуу, Медиолян, Падву, Понтеббу, Віллях до Відня. Ціна I кляси 550 К, II — 400 К, III — 250 К, розуміє ся там й назад, дорога і харч.

Проґрами удїляють й принимають заголошеня: P. Gottfried v. Hasselt, Salzburg, Postfach 23; Ant. Gradl Wien I. Operngasse 10; Karl Kratochwil Wien Wallfischgasse 15; Bankhaus Schelhammer Schattera Wien Stephansplatz.

о. Яр. Левицкий післав нам таке пояснене: Не „родинні обовязки“, не „обтяженє родивою“, (Нива ст. 2) понукало мене віддати „Ниву“ в інші руки, а те, що я тодї мусїв рівночасно редаґувати другу часопись („О с н о в у“), при якій на ведене „Ниви“ не ставало сили одному чоловікови.

З товариства Педаґоґічного. Подає ся до відома, що філія бурси Тов. педаґоґічного лишить ся дальше на стало в дотеперішнім льокали при ул. Вірменьскій ч 2. З другим шкільним півроком мож там знайти приміщеніе ещe 40 питомців. О приняте треба зголошувати ся в заряді бурси ул. Вірменьска ч. 2, II-пов.

Клясифікация питомців Інституту сьв. Николая дала слїдучий результат. На 23 учеників одержало 5 поступ дуже добрий, 14 добрий, 1 достаточний а 3 недостаточний. З поведеня дістало 12 учеників дуже добру ноту, а прочі добру. Притім подає ся до відома інтересованих, що в інституті є ще місце на 10 питомців. Зголошувати ся треба до заряду інституту на адресу П. В. Гарасимчука, професора ґімн., ул. Театиньска ч. 19.

В справі великопостних проповідий Франца Герцоґа в переводї о. Пл. Карпиньского.

„Сїм голосів взиваючих до покаяня“ (пор. ст. 88 „Нови“) не вийдуть яко 9-ий випуск „Бібліотеки Нови“, але розішле ся їх даром з 4. числом нашої часописи яко **проповідничий додаток.** Той додаток буде містити в собі лиш **дві проповіди** (два „голоси“). В 4. числї „Нови“ повідомимо наших П. Т. Передплатників, чи дальші пять „голосів“ будуть взагалї друковані. На тім місци можемо заявити лиш то, що прочі пять „голосів“, если взагалї будуть друковані, то аж перед Великим Постом 1910 ого року.

На численні запитаня заявлю сим, що мої **Проповіди на сьвята і неділї цїлого року — часть IV-а** вже печатають ся. *Петро Білиньскии* парох в Зарваниці.

Вже друкують ся **„Практичні Проповіди“ випуск III.** Зміст: 1) Проповідь при розпочатю майского Богослуженя; 2) при отвореню місиї; 3) перед св. причастієм на місиї; 4) пращане богомольців на відпустї; 5) при отвореню читальнї; 6) перед посїщенем парохіян з молитвою; 7) перед поминальницею; 8) по скінчених жнивах; 9) перед Рождеством; 10) при закінченю старого року; 11) промова до Епіскопа підчас візитациї і 9 проповідий похоронних.

Цїна III. випуска 2 кор. з почтою. (Випуск I. вже вичерпаний).

З огляду на малий наклад прошу не отягати ся з замовленем! Висилка наступить з початком марта. Адрес: **М. Кінаш,** Ріпнів п. Милятин.

У Львівских книгарнях: ім. Шевченка (Ринок ч. 10) і Ставропигійскій (ул. Руска ч. 3) можна отримати

Проповіди д-ра Івана Бартошевского,

а то: Недільні (5 К), Празничні I. часть (4 К), II. часть (3 К), Страстні (1 К 40 с.), Науки на місяць май (3 К), — всї ті проповіди можна отримати також у автора (Львів, ул. Домса ч. 5) при всяких улекшенях.

Примічає ся, що згадані обі части Проповідий Празничних творять два окремі, змістом від себе зовсїм ріжнячі ся дїла. Науки на місяць Май (числом 31) могуть служити також яко підручники до проповідий на Богородичні празники. Всїх Проповідий Похоронних есть 120 на похорони осіб ріжного віку і стану, і подають поучаючі гадки також для звичайних проповідий на неділї і празники.

Від Редакциї. Просимо справити на: ст. 50 стих 19 з долини відпольщити на в і д р у щ и т и; ст. 54 стих 14 з долини по 36 перечеркнути слово д у ш. ст. 71 стих 25 з гори по в Ниві додати 1908., ст. 71 стих 31 з гори замість виступає має бути в и с т у п а л а.

Переписка Адмінїстрациї.

Вс. о. Пл. Карп. Дич. Бірк. в. вирівн. по кон. 1908. о. І. Бач. Скалат, адмінїстрация не знала, що Ви брали „Ниву“ яко питомець по зниженій цїні, тому урґувала. Прошу даровати. Запл. за 1908. о. Н. Кобр. Рак. п. Незв. запл. за II. півр. 1908 а не за 1909. о. Гр. Дяк. Махн. запл. за 1908. о. Р. Кунчев. Нов. п. Кал. запл. за 1908. о. М. Сад. Молодьків, 3 К на р. 1909.

НА РУСЬКІ ШКОЛИ!

Марки і телеґрами

Руського Товариства педаґоґічного

можна дістати у всїх Філіях і в Головнім

Видїлї у Львові ул. Сикстуска ч. 47.

В школї наша будучність!

Просимо о вирівнане заległої передплати. Адм. „Ниви“. і відновленє предплати на 1909 р.

Видає „Редакційний Комітет“. — За редакцию відповідає.
о. Онуфрий Воляньский.
З друкарнї Ставропигийскої під упр. М. Рефця.

Ч. 4. Львів, 15. лютого 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. О. Воляньский: Поляки против унії і конкордиї. — Д-р Ів. Свенціцкий: Про церковну старину. — о. П. Кандюк: Ще на тему убійства. — о. Ів. Гарматій: О місіях взагалї — в раз з начерком тридевної місиї. — о. Пав. Штокалко: Огляд церковного і суспільного житя. — З европейскої літератури. — Всячина. — Дописи. — Від Редакциї і Адміністрациї.

Поляки против унії і конкордиї.

Упадок рускої православної Церкви на поли релиґійного і культурного житя і відродженє католицкої по Тридентскім Соборі, викликали між Русинами почутє потреби унії і саму унію. Поляки — з малими виїмками — цінили змаганя до унії не так з релиґійного, як радше з полїтичного становища. Унія була їм люба о стільки, о скільки дорогою латинізациї вела до ополяченя та о скільки усувала лучність між Русинами а полїтичним ворогом Польщі — Москвою. Позатим вони унією не журили ся.

Не дивниця, що маючи таких „апостолів“ унії, часть Русинів волїла остати при православю, а друга, хотяй приняла унію, все таки заховала певні ремінісценциї православя. Ті ремінісценциї були піддержувані ще більше, коли по упадку Польщі Русини знайшли ся разом з Поляками під Австриєю і мимо того відчували над собою польске ярмо, а з другої сторони бачили католицизм надуживаний Поляками до польонїзму, а в сусїдстві могучу православну державу, від якої надіяли ся по-

мочи. Серед таких обставин зайшов сумний факт, що частина Русинів — не виключаючи і самих сьвящеників — ґравітувала та ще й тепер ґравітує до схізми. Апостазиї руских сьвящеників в Холмщинї, а тепер в Америцї, суть наглядним того доказом! А і напрям т. з. москвофільскої партиї — ої старшого, а головно молодшого крила — дає богато до думаня. Факт сумний, якому винні ті Русини, що не навчили ся цїнити католицизму понад всьо інше, але дуже причинили ся до того і Поляки своєю националїстичною полїтикою, яка піддає Церков в службу польонїзму.

Схізмофільска тенденция між Русинами не має свого жерела в релїґійно-православних мотивах, але передовсїм в полїтичній антипатиї до Поляків і в полїтичній симпатиї до Москалїв. Поляки, що голосять сьвітови противне — клевечуть.

Русини що дня бачуть, як згірдно відносять ся до Церкви Поляки — їх епископи, що остентацийно оминають рускі церкви, їх сьвященики, що з проповідальниці і сповідальниці будують ягайлоньску Польщу, оперту на кривдах Русинів, їх урядники, що кепкують собі з рускої обряду, навіть їх хлопи. Поодиноких фактів не будемо наводити, вони звісні з щоденної преси, а „Нива“ богато їх вже зареєструвала. Бачуть Русини, як латиньскі каплиці стають твердинями польскости „na kresach“, чують, що Русинів вважає ся католиками другого степеня, читають, як польска преса без пошани висказує ся про руских Владик. Русини знають, як трактовані їх дїти польскими ксьондзами, як хлопи-латинники тиранїзовані польскими аґітаторами в реверендах, як руских богословів викидають польскі з викладової салї. Русини знають, як легко і безправно дозволяє ся в нас переходу на латиньство духовними і сьвіцкими польскими властями, знають, як польскі сьвященики фундують каплиці з тим застереженєм, що там руский сьвященик не сьміє правити (факт взятий з села Курович). Того рода поступованє Поляків якби обчислене на ослаблюванє католицкого духа між Русинами.

Мало того. Поляки не лиш посередно дїлами підкопують привязане до унії, но вони признають ся до того отверто і публично. Редактор „Swiat-a słowiańsk-ого“, часописи, що хоче стояти на католицкім становищи, оголосив в віденьскім Vaterland'ї, що унія була шкідлива для католицизму, сказав на краківскім з'їздї, що гр. католиків треба перетягати на православє, а відтак на латиньство і ломити конкордию, та радить в своїй часописи занехати оцїку над унією.

Dziennik polski каже, що нешкодило би трохи православя, а замотиличений новославізмом хоче чути звуки православних дзвонів в Галичинї і бачити поворот Русинів, втягнених „інтригами клерикалїзму до унії“, на православє.

За „Świat-ом słowiańsk-им“ пішла „Gazeta kościelna“, орґан польского духовенства. Поминаючи жалї Gazet-и на тему пе-

реслїдуваня Поляків на церковнім поли — про те була бесїда в попереднім числї нашої часописи, — наведемо знаменний голос якогось автора, підписаного псевдонїмом „parochus ruralis“ (Gazeta kośc. 1908 № 52 — 1909 № 1).

Автор нарікає на брак католицкого духа в рускім народї і жалїє, що Русини волять себе називати християнами або гр. католиками, як унїятами. Від сьв. Юра виходили схізматицкі затїї (акция Попеля, Цибика, Дячина, Сїнгалевича), а руске сьвященьство не радо принимало Холмщаків. Відкидуваием литиньских установ (орґанів, трираменних хрестів, вервиці) старано ся затерти слїди унії, а нарід відтягано від костела і не поучувано про ріжницю між католицизмом а православєм. Серед таких обставин заключена конкордия виходить на шкоду латиньства, бо вяже руки латиньскому духовеньству, а рускі сьвященикй нїчо собі з неї не роблять. Рускі церковні власти навіть силою не допускають переходів на латиньство. Читальнї Качковского ширять культ апостата Наумовича, а читальнї „Просьвіти“ кпять собі з унії а ширять ненависть до Поляків. Рускі діти не хочуть молити ся по польски в школї.

Унїя і конкордия злучила Поляків і Русинів, як сиямских братів, але коли руский брат зачинає гнити, треба его відрізати через знесене конкордиї.

Подібні безглуздя міг написати parochus rura...lis, але як редактор з „dr“ міг се помістити? Видко, зачинає гнити сиямский польский брат!

Статя Gazet-y kościelno-ї є клясичним типом відношеня загалу польского духовеньства до унії. Если Русини не хочуть польскої молитви і латиньских обрядових додатків, не хочуть польских костелів, де їх провокують, протестують против польского насильства — то се доказ, що Русини злі католики та не хочуть унії. Если маленька частина руского духовеньства, провокована польским шовінїзмом, одітим в католицку маску, оказала симпатиї взглядом схізми, то се доказ, що Русини злі католики. Заключуване загалови читалень „Просьвіти“ або загалови читалень Качковского кпини з унії — се безлична і підла польска клевета!

Правду сказав Пальмієрі (італїйский монах-ориенталїст), що Поляки самі найбільше шкодять унії. Польска преса жидівского і псевдокатолицкого напряму дає нам наглядні докази того.

Так, панове Поляки, на вас тяжить в великій части відвічальність за православну пропаґанду в Галичинї, яку ведете посередно через гноблене Русинів, а впрост через ваші заяви в вашій пресї. Ви понимаєте католицизм яко бараняче піддаване ся Русинів вашому насильству на церковнім поли. Як вам се любо, постарайте ся о теоретичне знесене конкордиї, яку фактично від давна допчете ногами, а тодї і ми будемо мати свобідні руки. Лиш домагаємо ся, щоби ви по знесеню конкор-

дії не ширили латиньства при помочи c. k. rządu, жандармских баґнетів і економічної переваги, як се в вас звичаєм.

о. Онуфрий Воляньский.

Др. Тияр. Свєнцїцкий.

Дещо про церковну старину.

(Конець).

52

Відріжнити ікону XV—XVI в. від образу XVII—XVIII в. легко. Кромі висше вказаних знаменних цїх іконописи славяновізантійскої і малярства під впливом західної штуки (XVII в.) і чисто барокового стилю (XVIII в.) належить звернути увагу єще на слїдуючі обставини: Давня ікона, яко продукт орнаментаційного пляну іконописця відличаєть ся і в деталях тонкою орнаментикою, якої техніку не легко збагнути нинїшньому артистови, не-то щоб ю переняти. Лїнїйки, кружки і черти відзначують ся такою нїжностию і викінченєм, що могуть іти взаводи з найлучшими мінятюрами — між тим як нова штука XVIII в. сего не знає. Дальше іконопись не вдаєсь в анатомію тїла, бо працює після традициєю освяченого подлинника; новійша звертає увагу на анатомію людского тїла, стараючись все надати єму повні мягкі форми. Тому то однако всї блуди рисунка виступлять на іконї XVIII в. значно яркійше, як на давній іконї. І не дивно: рисунок давньої ікони має бути стилевий, нової ікони — натуральний, се відчує кождий маючий перед собою ікони сих двох діб часу.

Після всїх тих ріжних цїх приходить ся пізнавати походженє нашої ікони. Точна дата рідко коли попадаєть ся, а єсли єсть, то частїйше з XVII в. як XVI-го. Кождий раз захована она, як би нарочно, щоб ю не легко було найти, десь в кутку — під евангельскім текстом, або на складках одежи, або в орнаментї рами, або на плечи ікони. Не було звичаєм у живописців православного востока підписуватись на божественних річах; а коли підписав ся, то дуже коротко „Иван Малаґ“, чий — звідки — кому — де? — сего трудно найти. Не слїдує однако з того, щоби у нас не було своїх малярів. Маємо о них вістки

в архиві Ставропігійского Інститута кін. XVI. в. (згадуєть ся аж 8 малярів і позолотарів львовских), можна би їх значне число найти серед дуже численних дереворитників, та зібрати яких два десятки з підписів на іконах протягом XVII—XVIII в.

Але все те належить єще в програму збираня матеріялів до будучої історії галицко-рускої іконописи. — Тому то належить всїм, кому на серци розвій нашої науки в тім напрямі, зберігати памятки нашої давної іконописи. Не давати їх на поталу „малярам до перемальовуваня", ані не викидати їх в порохи і на негоду під звінниці, ані не палити їх з пошани до святих річей, ані не роздавати їх встрічному і поперечному — тільки передати в свою власну скарбницю, де відділять здорове зерно від полови, та й з буряну дещо виберуть для добра власної науки і для вічного свідоцтва о нашім славнім духовнім житю.

З малярством лучить ся тїсно орнамент сам для себе, який стрічаємо час від часу на підставах ікони, особливо в найнизших рядах іконостасів, на антипедіях, та на рамах. Понеже красота орнамента залежить тілько від подбору — злуки красок та самої форми, проте не дивно, що маляр старав ся викінчити його як найбільше вдало. О скільки такий орнамент походив би з готових образців, о стільки не так великого значіня він для нас, хиба яко річевий доказ артистичного вишколеня його творця. За те значно важнїйшої ваги для нас орнамент взятий по тону красок і узорі з народної вишивки і тканини. Сей „народний" орнамет стрічали ми на іконах тілько придаточно, напр. на сорочках і плахтах, рідше на предметах хатної обстанови. Зате стрічаємо його досить часто в рукописах — в заставках і на полях. Про е важно було-б зібрати кождий раз, в придачу до образа чи там рукописи, узори вишивок і писанок даної окрестности, щоби дати можність спеціялїстам — через порівнанє — дійти до евентуальної звязї заводового малярства з народною орнаментикою. На сїм полї у нас єще нич не зроблено, бо годї хвалитись тим що зібрали о нас польскі і ческі музеї. О етнографічнім музею Галицкій Руси і не снить ся, а кілько рази зайде о сїм річ, то і встид росказувати — як неуміло і нещиро забирають ся до сего, тому то і рішив ся Церковний Музей звернути і на сей предмет дуже бачну увагу.

Збиранє наших рукописних книжок — без взгляду на їх зміст і давне призначенє — має ріжні цїли. Статистичні дані про грамотність, про наші духовні інтереси отже й про образованність — можна витягнути тілько з найточнїйшій регістрації наших писаних памятників. Варто проте дізнатись: величина памятника (формат, число листів), на чім писаний памятник — папері чи пергамінї; на якім папері (водяний знак?), яким письмом — уставом, полуставом, скорописю? Кто писав — де — для кого — за кілько — який час — з чого? Чи єсть орнамент — який (лїнїйний, геометричний, плетїнка, рослинний, животний, мінятюри — ілюстрації тексту?) Який переплет — чиї

роботи — з чого? — Приказки писаря, читачів, переплетника належить списати і подати до відома, бо з ними можна нерідко спасти одну — другу старинну пословицю.

Стілько про внїшнею сторону рукописи. Текст дасть нам єще більше случаїв поучитись многому. Перше всего в области язика на підставі фонетичних особенностей письма, граматично-словарних і ин. тактичних зворотів. Правда, що найгрубша рукопись може дати їх немного; але збірка рукописей, яких походженє далось установити, дадуть язиковідови низку фактів, на підставі яких він потрафить построїти цїльну теорію або означити закон — чи то язика, чи нарічія, чи говора.

— Історик письменства найде в збірці рукописей таки дещо цїкавого для науки. В однім другім случаю можна йому буде через порівнанє нашого переводу з оригіналом установити яку важну дрібницю редакциї текста, иншим разом доповнити затрачений, або навіть возстановити незвістний оригінальний текст. На сїм єще не конець роботї історика письменства, бо в многих рукописах житій, прологів, проповідей — поученій, зборників ріжного змісту — найде він таке множество цїкавих оригінальних подробиць, що на їх підставі з'уміє роз'яснити не одно явище рідного письменства і словесности та возстановити не один памятник нашої власної творчости.

Коли приглянутись бачно історії словесности і письменства якого небудь народа, то перек наємось, що найважнїйші памятники його творчости найшлись тілько в той спосіб. Наші перли, як Руска правда, Поученіє Володиміра дїтям, Слово о Полку Ігореві, Моленіє Данила Заточника найшлись тілько в сей спосіб. Тому то й не належить легковажити писану книжку — а зберігати єї; не належить легкодушно визбуватись своїх сокровищ, віддаючи їх за границї краю — а передавати в свої древле-хранилища для свого власного просвіченя, добра і слави. Лучаєть ся нерідко, що несвідомі важности дрібних обривків знищених записаних листків — кидають їх в смітє, або палять і таким способом варварски нищать нераз найлучші памятники свої письменности та словесности — як народну пісню, народний звичай, повіре, заклін, заговóр, лїтописні записки, повістку. Прощаєть ся се їм, що правда — „не вѣдають бо чтó творять", але сего „невѣдѣнія" чей вже за много у нас на каждім кроцї! Не знаєш сам, то звернись до тих, щó знають і щó вважають своїм обовязком се знанє розширити і поглубити, то і пізнаєш!

До віддїлу рукописей належить зачислити всякі документи — церковних ерекций, наданъ приходів, ставленних грамот від епископів священникам, записки церковні, метрики. Се найбільше нищений церквами віддїл, бо все те — зложене звичайно в закристиї в якій невеличкій шуфлядї — затхлó, покрилось цвїлью і плїснью, та бутвіє. А між тим се наша історія, т. є. єї жерело, з якого довідаємось нераз цїкавих річей про житє духовенства, його відношенє до папа і громади, про

події в селї та околиці, може дещо навіть про суспільне житє — з актових книг церковних братств. Все те нині без актуальної варости для церкви, а важне для історика. Проте: Не нищіть своєї минувшини, щоб не остали без будучним!

Не меньше ваги для історика культури представляє і друкована книжка, хоч-би і церковно-богослужебного змісту. Бо може се бути фрагмент дуже рідкого виданя, або з первістних славянских друкарень в Кракові, Цетинї, Венециї, Празї, або обривок якого дорогоцїнного дня нас екземпляра з краєвої друкарнї, що видала тілько кілька звісних нам книжок — як напр. Заблудовска, Угорецка, Стрятинска і Луцка друкарня. — О рідких виданях Бряшева, Милешева, Риму вже й не говорю — бо кромі них у нас дуже много пробілів в виданях львовских (особливо за XVI в.), Острожских, Києвских, Виленских, та инших. А потрібні нам сї виданя не для самої повноти коллєкції, але для науки. Нам преціньь хочеть ся і належить знати церковні устави старші, які були на всїй широкій рускій землї — угорскій, галицкій, украінскій, литовскій, московскій. Щоби все те належито пізнати, мало нам і руских видань, треба порівнати їх і зі славяно-романскими, та з рукописями, та з грецкими. Скептик-реалїст, що привик в кождій справї видавати свій „власний непохитний" осуд, навіть не зможе уявити собі всего огрому мозольної праці, заки удасть ся установити яке небудь слово в сумнївнім разї. А тимчасом без певности о умістности сего виразу не пійти анї на крок, не тілько лїтургістови, але і історикови релїгії, та філософови, та досліднікови письменства. Возьмім тілько біблію, або перве стріченє чтеніє евангельске, або який апокріф — всюди досліджують одного: як було первісно в оригіналї: Для того-то і потрібні нам старі друковані книги, яко близші до старинних — нераз затрачених — рукописей памятники.

Єсть и инші причини, для яких збираємо старі книги. Они свідки нашого культурного житя (бо друкарня се великий осередок його); они свідки нашого артизму в заставках, орнаментах, дереворитах; они свідки нашої історії — не полїтичної а суспільної, коли відзивають ся до нас в передисловіях і послїсловіях, або в присвятах та невеликих стишках. Коли-ж йде о образованність нашу, то в друках найдемо таки не мало наглядних доказів єї, як возьмемо наші граматики і буквері з кінця XVI-го та за цїлий XVII в. Всему тому научить нас і все те засвїдчить незбитими трівкими доказами наша давня книга.

З печатним дїлом звязане у нас дуже тїсно ритівництво, яке заосмотрювало наші хати в друковані дереворитні образи (штúхи). Сей віддїл нашої штуки і друкарства дуже бідний — тілько через те, що ми не вміємо пошанувати сих рідких памятників колишнього уміня, та й дивитись на них не вміємо умістним оком. Між тим межи ріжним смітєм на церковних піддашах та в звінницях можна неодну памятку нашого штихарства найти, а найдену передати на збереженє тим, що ю схотять

зберечи для потомства, а не спустять за гроші в чужину. Сю чорну роботу люстрації „смітя“ було-б преці так легко сповнити чи-то місцевому дїячеви, чи кому небудь з молодшого, свідомого свого народного „я“, поколїня. Треба тілько захотїти — а не спостережемось, як те „смітє“ окажеть ся золотоносним піском. Тим більше, що́ кождому тілько злегка знакомому з типом нашої церковної книжки (львовского або почаєвского друку) легко буде з'орієнтоватись, чи найдений обривок має більшу вагу — чи меньшу для Музея. Єще певнїйше однако вибрати всякі рукописні і печатні обривки і передати їх по приналежности.

Церковні ризи — се дуже цїкавий для нас віддїл: як самою матерією, так і формою. А що в тім напрямі у нас єще найменьше уваги звертали при збираню, тож нич дивного, що дуже а дуже много пропало безслїдно: бо знищені ризи найчастїйше спалювали, або в землю закопували — щоб в поневірок не йшла освячена річ. Послїднє мнїнє не перешкаджало однако визбутись сих предметів в руки захожого жидка-полатайка; благо — дешевше поправив иншу молодшу ризу. Неподумав ревний в ревности своїй, що за сї латки заплатив проворному жидкови як за нову ризу: бо дав йому кусок шовкової старинної французскої материї, яку золотом заплатить полатайкови любитель-збирач, або таки свій власний Музей. Але меньша о французкі матерії, їх нам привозили з далекої чужини купцї та ктитори пани. Зате куди цїкавша для історії обряда форма ризи, на яку ми не звернули бачної уваги, даючи єї в придачу за полатанє, або до перерібки, або палючи.

Були одначе у нас і свої шовки — особливо ручно вишивані в ріжні узори рослинного, животного орнамента (т. н. неправильно „японскі“ ризи), або й народного стилю, особливо на обрусах і шалях. В других случаях вишивали сирим (зеленовато-рудавим нивї — по вікáх) шовком легкі гази і вовняні ручники. Сї предмети можна найти нераз межи стирками братскої закристії. — Наші шовки походили хиба зі Слуцка, навіть з рускими помітками фабрики. Се звичайно нинї шалї, або ручники над образами, або нераз епітрахилї. А пізнати їх не трудно, коли придивитись чисто восточному (найскорше перскому) тонови красок рослинного і лінїйного орнамента на тих, деколи 4-ометрових пасах.

Все те одначе була наносна́ виставність; наше рідне було значно убожше — бо звичайна полотняна димка, т. є. друк чорною або червонавою краскою по поєдинчім узорі (патронї) в паски, кратки, цятки і цвіти. З такої димки робили всї ризи церковні, часом з гарасу — як богатша церква була, а нерідко і з купної перкалевої („бродскої“) хустки. Сего нїяк не нищити а зберігати для потомности, яко свідоцтво нашої колишньої нужди і нашого ревного простосердечія.

Рівнорядно з сими забутками матерій йдуть і сосуди церковні: хрести містерно різьблені з множеством незвичайно артистичних подробиць — до різаних звичайним ножиком (рачкóм за дудка два) дуже грубою, а все таки артистичною рукою. Підсвічники з дерева, лампади деревяні на шнурках з волосіня, дарохранилниці, желізні окутя, колодки, замки, пауки, свічники — ковальского замислу і виконаня. На всіх тих предметах найдеть ся каждий раз, щось ціkавого для пізнаня нашого старинного житя.

Осталось сказати де-кілька слів про обрядову старину, але не церковного, тілько народного типика. Се про звичаї народні при крестинах, вінчаню, пох ронах, поминках, пільних обходах, празниках і инших случаях. Ревні священники вважають — вже з традиції відвічної — своїм обовязком нищити сей народний типик, вважаючи його то пережитком дохристіянскої віри, чи то противцерковним забобоном, або „глупим“ обичаєм. Між тим дїло те зовсїм друге — коли зважити, що всї ті заговори, обряди — церемонії і звичаї — се складова частина народного „я“, се прадїдня наша культура, якої не годить ся — без застановленя і глубшого вдуманя — гонити з завзятєм, гідним нераз лучшої справи. Здаєть ся нам, що далеко користнїйше було-б старатись витолковати кождий такий звичай в духу церковної науки і, схристіянїзовавши його таким робом, задержати в народї яко ориґінальну цїху нашої народної церкви. Обряд заховався-б в такім разї без шкоди для церкви, а захований свідчив би не лиш про сїду старину нашого житя, але нерідко злучив би нинїшню хвилю з колишньою індо-европейскої культури. Приміра ради вкажемо на звичай наряжати ґаздупокійника в шапку, а при виносї труни з хати стукати нею о пороги — себ то прощати ся газдї з домівством. Против сего виступають дé-куди дуже востро, вказуючи, що не годить ся покойнику бути в шапцї перед крестом, образами, священиком, а тим паче в церкві перед олтарем. А чи годить ся йому лежати перед ними, між тим як всї з пошаною стоять? Ци не лучше булоб для всїх — сказати: так, в дорогу далеку йде газда, тож належить йому прилично одїтись — по ґаздівски, як звичайно ходив? Здаєть ся народ ничого другого не хотїв виразити сею шапкою, як тілько повний стрій ґазди.

Коли-би одначе заходила конечна потреба знищити який гидкий звичай (віра в упирів, пробиванє колом, викопуваня тїл), або пісню (сороміцку, травестію набожної), або оповіданє та повірє — то належить наперед все те точно записати для ужитку народовідів (етнографів, фольклористів), зовсїм як се чинимо перед розібранєм старих церквей і іконостасів, коли фотоґрафуємо їх для консерваторскої комісії.

Конець сему короткому і біглому оглядови і зазивови дозбериганя нашої церковної старини. Нїяк нам однако розстатись з читачами, щоби не передати тих сумних спостережень, які вразили нас при ріжних нагодах підчас огляданя і збираня наших старинок. Перше всего значне недовіре як самого духовенства, так єще більше народа до самої справи. Найдеш яку цїкавшу річ в смітю, хочеш ю взяти в Музей, а тут паде veto одної зі згаданих сторін: „не мож, бо се церковне добро!". Добро — а в смітю валяєть ся!...

Другим разом за таку саму річ зажадають цїни, що аж ляк возьме; а все тому, що „ви пани, маєте грошї бавитись в Музеї — то платїть!" Рація... але, щó за заплата належить ся вам за „пошановок" сеї річи? не подумали?...

Буває, що нехотячи зайдеш в чужу епархію. Чиста біда, коли хочеш дістати яку річ, що на стриху валяєть ся — проси, плати, нич не поможе: річи тобі не дадуть в свій Музей, але анї слова не скажуть чужому, щó сю річ вивезе за десяту границю, навіть без Спасибіг. Се вже болить — і дуже болить!

Найгірше, одначе, дістатис межи завзятих „полїтиків" якого нибудь партїйного осередка. А яких переконань Музей, а хто в нїм працює, та по якому пише? Як будто Музей створений для партійних цїлей, а не для добра всего народа нашого краю! Ну і торгують ся з тобою, поки не заявлять — „то я передам в такий — а такийто музей наш" — і річи дальше нищать ся в вогкости, пороху, смітю по закутках і на дїравих піддашах.

Нема видно у нас належного зрозуміня сеї великої загально-народної ідеї — зібрати все гідне збереженя в один великий осередок для добра науки і власної слави; нема у нас ще тої дїяльної любови до народної традициї, яка у культурних народів створила з нїчого цїлу історію, національну гординю.

Отцѣ и братіе, еже замыслихъ и яко оумѣхъ — сказахъ вамъ. Вы же прочитыкам исполнайте Бога дѣлъ ко благо знанїя народного: собравъ зерна въ кошницѣ принесѣте ихъ въ житницю общую, созданнѹю великимъ господиномъ нашимъ владыкою сохраненїя ради вещей ветшаныхъ

Малѣйшїй къ древлехранилищи, еже Церковный Музей ко Львѣградѣ

Иларіонъ Свѣнцицкій.

о. П. Кандюк. Ч. Сьв. В. В.

Ще на тему убийства.

Кілька уваг до статї О. Мик. Щепанюка: „Не убий!“ („Нива 1908. ч. 20—21, стор. 626—640).

(Конець).

Крім того до ряду убийств дозволених, а тим самим морально добрих та етичних вчисяє Церков також всї ті убийства, які з захованем певних застережень*) відбувають ся на справедливій вій'нї.

Проте не мав би слушности той, хто би без всякого застереженя назвав Церков католицку противничкою вій'ни і мілїтаризму, бо-ж годі було-б не добачити противорічности в поведеню, колиб Церков в засадї вій'ну та мілїтаризм осуджувала, а при тім учила-б що вій'на є дозволена.

Таку противорічність закидає — як здає ся — Церкві о. Щепанюк. Бо з одної сторони (11. стор. 636) признає, що — після науки Церкви — вій'на в певних обставинах є дозволена**); з другої же сторони зазначує зовсїм недвозначно, що Церков є з засади противна мілїтаризмови яко такому, (9. стор. 631—632) цитуючи з 61-ої гомілії св. Йоана Золотоуста устуи против жовнїрів (ч 2). Каже Автор, що „св. Іван осуджує вій'сковість безуслівно і навіть не припускає, щоби у вій'ську могло бути лїпше, бо оно вже тим самим, що істнує, є злом“. А на стор. 633 зазначує, що погляди св. Іоана Золот. в сїй річи треба „вважати за погляди католицкої Церкви“, а зате прихильна теперішному рухови зверненому против вій'ни, принайменше що до самої ідеї хотяй що до способу, яким представителї сї хотїлиби впровадити свою ідею в житє, є иншої гадки (12 стор. 639).

*) Гл. підручники богосл. морального — н. пр. Lehmkuhl. 5 II. n. 854.

**) Науку католицких моралїстів про услівя, під якими вій'на є дозволена, подав Всч. о. Автор не зовсїм вірно. Именно вій'на відпорна не все є справедлива і дозволена, але тілько тогдї, коли противник підняв вій'ну без певної справедливої причини. В загалї вій'на відпорна в тім тілько є упривілеована над зачіпну, що до оправданя сї вистане право правдоподібне, коли в сїй послідній конечне є право певне (Noldin II. N. 344. c.). Тякож не зовсїм точним є висказ про вій'ну зачіпну. Крім причини, поданої о. Автором, вичисляють моралїсти ще инші причини які вій'ну зачіпну цілком оправдують. (Laymann l. 2. tract. 3 cap. 12. assert. III). Загальне правило в тій річи є таке: Вій'на є справедлива і оправдана, коли піднимає ся сї задля такої певної причини, що важностию своєю дорівнує тим фізичним нещастям, які вій'на наносить. В противнім разї буде неоправдана, а тим самим неетична.

На те відповімо Всч. о. Авторови, що Він не має в тім слушности. Бо передовсїм Церков католицка в всїх точках своєї науки є льоґічна і проте признавши раз, що війна в деяких обставинах є дозволена, не може з засади осуджувати служби військової, яка до війни має ся так, як средство до ціли, та солїдаризувати ся, хотьби тілько що до самої ідеї з таким рухом, котрий кожду війну з гори відкидає і осуджує.

Та і в доказах своїх Всч. о. Автор помиляє ся. Св. Іван Золотоуст зовсїм не осуджує військовости безуслівно, ані не є „засадничо противний війні... справедливій". Наведений уступ є тілько „звичайним проповідничим екскурзом против хиб і блудів, які були у війску, а ніколи ціґловитим осудом мілїтаризму". І хоть о. Автор застерігає ся, щоби сего нїхто ему не казав, то власне ми се мусимо сказати в оборонї св. Івана Золотоуста. На доказ того, що кажемо, повинні вистарчити о. Авторови слова самогож св. Ів. Золотоуста в тій самій (61-шій) гомілії троха низше, такой в слїдуючім (3-тім) числї положені: „А все те говорю, не обвиняючи ані ремесла, ані хлїборобства, ані військової служби, ані нас самих. Бо і Корнилий був сотником..., а однак нїкому з них не було се перепоною до чесноти".

Згоджую ся з о. Автором в тім, що погляд св. Золотоуста є поглядом цїлої Церкви католицкої. Тілько ся Церков не може осуджувати і відкидати стану, який видав таких Корнилиїв, Евстахиїв, Артеміїв, якого не осуджує навіть св. Евангелие устами св. Івана Крестителя. (Лука гл. 3. ст. 14).

Розумію, що о. Автор особисто не може инакше судити о військовости, коли ціль сего стану закладає в тім, „щоби мстити ся на противниках якогось народу чи держави" (стор. 632).

Однак признаю ся, що такого погляду на стан військовий яко такий не пригодило ся менї до тепер стрінути у католицкого богослова.

Так само не згоджує ся з дїйсним станом річи тверджене Всч. о. Автора, будь то би Церков католицка була прихильна ідеї антимілїтаризму. Вже з вище сказаного виходить, що оно не може бути.

Церков католицка то не утопістка; мрії розфантазованих а при тім короткозорих цивілїзаторів двайцятого віку ей не імпонують. Она знає, що люди були, є і до кінця сьвіта завсїгди будуть людьми, що завсїгди найдуть ся межи ними такі, яких ані совість, ані взгляд на обовязок, ані добре слово, тілько шибениця або армата зможе переконати. Від того не охоронить людскости нїякий поступ, ані цивілїзация, особливо така, якою величає ся вік двайцятий. І маґаж би Церков стреміти до позбавленя людскости сеї одинокої оборони? Маґаж би она на взір новітних реформаторів брати в оборону одиниці морально упавші на кошт здоровійшої части суспільности?

Всч. о. Автор бояв ся може, що коли науку Церкви представить ся по простому і ясно, як се ми ось тепер робимо, то она не сподобає ся гуманній вдачі наших „поступових“ цивілізаторів. Га, щож робити! Церков инакше не уміє і не може говорити. Она має таку науку, якої не можна допасовувати до людских поглядів, але противно людскі погляди мусять допасувати ся до неї. І ми віримо, що так остаточно стане ся, бо людский розум не вдоволить ся, поки не знайде дійсної правди.

о. Іван Гарматій.

О місиях взагалї — в раз з начерком тридневної місиї.

Еляборат о. Івана Гарматія, відчитаний на соборчику деканальнім в Білім, Нараївского деканату.

(Дальше).

До сеї то а не іншої орґанїзациї під нинїшну рішучу хвилю накликає наш Епископат цїле своє духовеньство і своє вірне стадо. Дивувати ся нам тілько треба, як могла наша преса, в тих орґанїзацийних накликуванях руского клїру добачити якісь скриті, підозрілі цїли чи мотиви і з таким в різом ударити на цїлком явні і всїм приступні орґанїзацийні змаганя нашого духовеньства! А дивувати ся можна тим більше, що до такої орґанїзациї всего духовеньства накликає нас та сама опозицийна преса. В доказ того, най менї вільно буде навести з „Дїла“ зміст двох статий, котрі на мою думку подають знаменито потребу систематичної, апостольскої працї слуг Христових над уморальненєм і облагородненєм сего чоловіка, котрого і доси натуралїстична наука не знає де примістити: чи між Божими синами чи між дикими звірятами? Скажу отже, що згадані статї, на котрі хочу ту покликати ся, вийшли з під пера звісного у нас д. Радецкого з Украіни і заслуженого історика проф. Грушевского. Поміщено згадані статї на сторінках того самого „Дїла“, яке рівночасно вело таку різку полєміку на тему орґанїзациї руского духовеньства.

Д. Радецкий подорожуючи по Галичинї для обзнакомленя ся з житєм-бутєм галицких побратимців у своєй статї конста-

тує нї більше нї менше як неминучу загибель галицкого селяньства, а то в наслїдок дегенерації і деморалїзації, яке грозить сему станови зі сторони алькоголю і сіфілїсу, загнїдженого найбільше в підгірских сторонах. Не буду розводитись широко над статию д. Радецкого, а зазначу лише коротко, що над сим голосом перестороги українського досліїдника не тілько, що не розведено в нас нїякої дискусиї, але також проти сего обтяжаючого закиду не піднесено і нїякого протесту. Значить ся, що наш загал припускає можливість наведеної небезпеки, коли такий тяжкий закид в так важній справі приймає до відома з гробовою мовчанкою. Тільки над таким обтяжаючим закидом і такою пересторогою не може перейти мовчки руске духовеньство, котре мусить признати, що відвічальність за здеморалїзоване сельского люду в значній части спадає на єго голову і для того, єсли не в голос, то бодай тихцем між собою мусимо докладно обговорити і застановитись над киненим нам закидом і взяти ся до як найенергічнїйшої праці, щоби побороти сего потайного і страшного ворога сельского люду. Кромі сего мусимо собі сказати і признати єще і то, що дотеперішна наша акция над витверезенєм і уморальненєм сельского люду була доси зовсїм невистарчаючою, отже треба нам обдумати таку органїзацию, при помочи котрої ми здужалиб перемогчи грозячу небезпеку, яка тяжкою зморою повисла над селами галицкої Руси.

До сих самих висновків в справі орґанїзациї духовеньства доводить нас також знаменита статя проф. Грушевского, де сей вчений історик старає ся з великим натиском звернути загальну увагу рускої суспільности на важку історичну хвилю яку під нинїшний час переживає малоруский нарід по обох боках кордону, а то з причини пільг конституцийних в Росиї і загального виборчого права в нашій імпериї. Відомо з всемірної істориї всякому образованому чоловікови, що в такі переломові хвилї рішаєсь звичайно дальша судьба народів, від чого залежати буде або їх дальший розвій і поступ — або їх застій і упадок. І тому в таких переломових історичних хвилях народів потрібна єсть як найбільша концетрация сил всїх сьвідомих справи одиниць сего народу, щоби в данім моментї важку хитаючої ся судьби перехилити на пожиток і на добро свого народа і своєї вітчини.

(Дальше буде).

о. Павло Штокалко.

Огляд церковного і суспільного життя.

Католицкий університет в Ірляндиї. — Наукова експедиция до Мертвого моря.

Ірляндия має тепер католицкий університет. Щоби зрозуміти як велике значінє має сей факт для католицкої Ірляндиї, належить пригадати дещо з істориї церкви в Ірляндиї. Англійскі королї хотїли завести в Ірляндиї протестантизм. Але коли то не ішло так легко, ужили против католиків так диких законів, яких історія нїгде инде не вказує. Много сьвящеників і вірних убито, єще більше вигнано з краю або продано в неволю до Америки. По сїм відобрано Ірляндцям всю землю, заборонено набувати єї, наслїджувати по протестанских свояках і наймати єї на довше як на 30 років — і сим введено нарід в страшну нужду, в якій він єще до нині остає. До того наложено на них тяжкі податки для англїканьского духовеньства, котре всюди поставлялось, хоч і не було протестанских вірних. Кождий католик, що виступив з католицкої церкви, одержав тим право забирати цїлий маєток своїх родичів або свояків. Католиків виключено від публичних урядів, винято з під права, заборонено засновувати школи і т. и. Аж від французкої революциї ставалась доля Ірляндцїв трохи лекшою. Та мимо того дикого гнету удержалось в Ірляндиї над 4 мілїони католиків — а майже цїлу земску власність держать протестанти. (гл. Істория Церкви о. Стефановича ст. 148) Коло зеснованя теперішного університету католицкого найбільше заслужив ся архієпископ Дубліна Walsh, що через 25 лїт боров ся з правительством о ту справу. З нагоди утвореня католицкого університету в Ірляндиї „Kat. Kirchenzeitung“ пише ось що: „Також в Австриї стремлять католики до заснованя католицкого університету, котра то справа не іде так легко, як би повинна іти. Причина лежить в тім, що правительство не дуже прихильно відносить ся до сеї справи. Протестанска Англія дає університет малій зглядно жмени католиків — а католицка Австрия не хоче сего дати великій скількости католицких горожан? Протестанска Англія засновує університет з державних фондів, підчас коли католицка Австрия не хоче позволити, коли нарід з добровільних жертв хоче собі єго утворити“.

Тут має ся на гадцї утворенє католицкого університету в Сольногородї. Справа утвореня сего університету з фінансової сторони представляє ся досить добре. Добровільні жертви

впливають безнастанно і то досить поважні суми. Пр. в падолистї минувшого року зібрано 15.000 К. в грудни 25.000 К. Є проте надія, що робота католицкого товариства університетского в Сольногородї увінчає ся при витревалости таким успіхом, як робота Ірляндців.

До Мертвого моря вибирає ся наукова експедиция, щоб єго розслїдити під зглядом топографічним, археольогічним і історичним. Особливо сподіють ся учені важних відкрить з области бібліїної історії. Експедиция складає ся з 20. сьвящеників переважно монахів, французских, бельгійских, ірляндских, голяндских і американьских. Провід обняли професори звісної школи домініканьскої в Єрусалимі. Многі попередні експедиції ствердили правдивість бібліїних оповідань відносно Мертвого моря; після їх погляду знаходили ся там многі міста, що зістали знищені землетрясенєм.

З европейскої літератури.

Подав О. В.

(Конець).

Моральна література. З нагоди 50-літного ювилею свого сьвященьства видав Пій X. послане з дня 4. VIII. 1908 п. з. „Exhortatio ad clerum catholicum“, в якім подає ідеал католицкого сьвященика, спосібного до папскої програми „omnia instaurare in Christo“. Щоби таким сьвящеником стати, треба вправляти ся в духовнім житю. В тій цїли подаємо вибір духовної літератури до ужитку нашого духовеньства.

Моральна теольогія виходить з моральної фільософії (етики) і суппонуючи істнованє обективного морального закона, подає правила, після яких має жити християнин, що хоче жити без гріха і осягнути свою надприродну цїль. Підручників моральної теольогії є богато. З латиньских найпрактичнїйша Гієр. Нольдіна тритомова Theologia moralis, видана в Інсбруцї, має около 7 видань і коштує до 18 кор. З руских підручників появила ся в 1908 у Львові моральна о. дра Мільницкого, 1-ий том.

Висшим степенем моральної є асцетика, яка подає правила совершеного християньского житя, до якого зобовязаний пере-

довсїм сьвященик. Науково узасаднену теорию асцези, єї метод, правила, средства подає епохальна книжка Франца Кс. Мутца п. з. Christliche Ascetik mit besonderem Berücksichtigung des priesterlichen Lebens, Paderborn, 1907, брошурована около 8 кор. Коректна догма, добра психольоґія, вдатна психольоґія — то ціхи Мутца. До духовного читаня дуже надають ся практичні асцетичні твори, як: Alfons Radrigucz, Übung der christl. Vollkommenheit, 7. Auflage, 1905, Regensburg, 3. томи, около 10 кор.; Ioh. Scaramelli, Geistlicher Führer, 3 A., 1901. Regensburg, около 6 кор.; Ioh. Walter, Der kathol. Priester in seinem Leben u. Wirken, 3. A. Brixen, 1908, около 4 кор. Що дня прочитати оден роздїл одної з тих книжок — а має ся духову поживу на цїлий день.

Могучим средством асцетичного житя суть духовні вправи або реколекциї, які витискають свій вплив нераз на цїлім житю чоловіка. Про духа духовних вправ і їх уклад говорить книжочка Фр. Гетинґера п. з. „Die Idee der geistlichen Übungen nach dem Plane des hl. Ignatius 2. A., Regensburg, 1908, 3·60 кор. Більше практичні вказівки подає книжка Руд. Ґандмана п. з. „Allgemeine Einführung in die geistlichen Übungen, Salzburg, 1899, 3·60 кор. Місионарі, що дають духовні вправи, мусять познакомити ся з наведеними творами. Кождий сьвященик повинен!

Найвисшим степенем морального житя є містика, яка займає ся станом душі праведної, совершенної, злученої горячою любовю з Богом. Теорию і наукове узасаднене містики подає Ios. Zahn Einführung in die christliche Mystik, 1008, Paderborn, около 12 кор. Містика яко наука і містика яко житє, єї розумова сторона, єї ідеали, єї ступні і єї феномени (екстаза та візия), то всьо розбирає автор з великим знанем фізиольоґії, психольоґії і теольоґії.

Книгарня Гердера видає серию дібраних творів під редакциєю звісного моралїста Лемкуля п. з. „Bibliotheca Ascetika-Mystica“. Твори св. Томи з Аквіну, св. Тереси, св. Франца Салезия і пр. входять в склад згаданої колекциї.

Істория і культура.

A. Heinen в Moderne Idee im Lichte des Vaterunsers Kempten, 1908, 1·80 кор. осьвітлює ідеї, напрями, сьвітогляди XX. ст., як літературу, педаґоґію, социольоґію з становища Отче нашу. Штука, сьвятість, жінка, школа, родина, двобій — всьо то уложене в чудовий мозаїковий образ.

Rich. Kralik, віденьский фільософ і естетик, видав в 1907 р. четвертий випуск своїх „Kulturstudien“, Münster 1907, 3·60 кор. Катол. культурна акция, Золя, Ібсен, фільософічні і естетичні проблеми, всьо то обговорене в строго християньскім дусї.

Про „Das Mittelalter u. seine kirchliche Entwickelung“ пише Альб. Ергард (Nr. 8. колекциї „Kultur u. Katholicismus“). Автор відраджує переціньованя і недоціньованя середних віків,

які суть конечним степенем на драбинї культурного розвитку людства, і як всьо людске мають свої сьвітлі і свої темні сторони. Середновічне не є анї ідеалом культури, анї периодом варварства.

В Kempten-München виходить колекция зв. Sammlung Kösel, яка видає книжочки по 1·20 кор. на найріжнороднїйші теми.

Так приміром ч. 1. про державу і суспільність, ч. 2. про устрій Церкви, ч. 8. про східну лїтурґію, ч. 9. про фізику, ч. 13. про педаґоґію, ч. 14. про новочасне законодавство в оборонї морали, ч. 18. про журналїстику. В найблизшім часї появлять ся книжки про чоловіка, історию фільософії, убезпечене робітників. Колекция стоїть на християньскім становищи.

Лїтература про Церков. Про устрій і орґанїзацию Церкви говорить книжка P. M. Baumgarten, Verfassung u. Organisation der Kirche, Kempten-München, ч. 2. колекциї, званої Sammlung Kösel, коштує 1·10 кор. Статистичні дати про місиї Церкви поза Европою, іменно про число навернених, їх шкіл, учеників подає H. A. Krose, Kathol. Missionstatistik, Freiburg Br., 1908, 2·88 кор. Текст лїтурґій східних Церков буде подавати: Maximilianus Princeps Saxoniae Pralectiones, de liturgiis orientalibus. Том I-ий вийшов 1908 р., в Фрибурзї, а коштує 6 кор. Подає загальні відомости про східні лїтурґії. Про ріжницю в доґмі і дисциплїни між східною а западною Церквою подають Slavorum litterae theologicae, що виходять в Празї. Схолястика, канон біблїйний, розводи, чистилище, ласка, лїтург. язик, чуда, єлеопомазанє, покаянє, взагалї 16. спірних питань обговорено від 1. річника до 3. числа IV-го річника за 1908.

Погляди Пальмієрого про те, що Поляки своїм шовінїзмом стоять на перешкодї до злуки Церков, викликали реплїку п. з. Aleks. Mohl. Polacy przeszkodą do unii wschodu z zachodem?! Odpowiedź autorowi dzieła „La chiesa Russa“, Kraków, 1908, ст. 104.

Алькоголїзм. Богато матеріялу до проповідий против пїяньства, та матеріялу фактичного і статистичного, подають слїдуючі брошури:

Beon. Dür, Trinkeralbum mit 150 Bildern aus der neusten Zeit, 50 сот.

Idem, Umfang u. Charakter des modernen Alkoholismus u. seine Bekämpfung, 8 сот.

Idem, der Alkohol bei der Jugend u. seine Bekämpfung durch die Schule.

Замовляти можна в Verlag der Kinderfreund Anstalt, Innsbruck, Inurain 29.

Про алькоголїзм написав той сам автор книжку „Eine moderne Gefahr u. ihre Abwehr, Trrer, 1908, 1·44 кор.

Катихетика. Методику катихитичної науки подає I. Baier Methodik des Unterrichtes in der kath. Religion,

Leipzig, 1906. F. Spirago видав книжочку п. з. Heiteres aus dem Religionsunterricht, Prag, 1908, 60 сот.

Катол. Schulverein в Австрії видав річне справоздане про успіхи катол. шкільництва в 1908 р.

Ios. Göttler видав реферати читані на курсї катихитів монахійских, які вводять в науку релїґії найновійший т. з. монахійский метод. (Der München Katech. Kurs, 1907, Kempten-München, 6·60 кор.).

Зі сьвіта.

Зіставив Ів. Остап.

Церковно-полїтичні справи.

(Проект анґлїйск. шкільної устави. Тронова присяга. Нове католицьке товариство. Новий президент а католицизм. Доля руської Церкви. Католицизм в Канаді. Будучі вибори а католики в Італії. Против кат. інтриґи. Іван Кронштадський. Кара смерти в Росії).

Здавалоби ся, що всякий релїґійний гнет ослаблює правдиву католицьку віру й Церков. Та воно не є так в дїйсности. Вже з самої природи викликує репресия одпір, тягар додає експанзивности-енерґії. Ідеал правди не загине, його здавити не може нїчо! Так і в Анґлії.

Особисті примхи Гайнріха VIII. завели ту окраїну на манівці. Здавало ся, що вона загине на роспутю, пропаде цїлковито для католицької справи. Історія показала инакше. Нині Анґлія, хоч й ще дисидентська, та вона стоїть вже на дорозї обнови і зачинає набирати чимраз більшого значіня для католицької справи. Ми хочемо й мусимо вірити в будучу, католицьку Анґлію!

Шкільна, для католиків неприхильна, устава, яку підсунуло правительство, стрінула ся не лише із ворожим настроєм майже цїлого загалу, але упала й также при голосованю в палаті лордів. Католицизм своїми шляхотними й ідеально недосяжними стремлїнями завоював собі в симпатії майже більшу половину всеї анґлійскої суспільности. Католики, крок за кроком здобувають собі чимраз більше ґрунту під ногами.

Католицьке центрум поставило недавно в парляментї премієрови ультіматум: — чи узнасть уже раз держава рівноуправнене католицької Церкви із анґлїканьскою? Премієр забавив ся в гумориста і одвітив, що до сего не прийде ніколи. Та його стрінув лише іроїчний усьміх, навіть й серед протестантських лавок.

В послїдних часах внесли католицькі посли протест против анґлїйської тронової присяги. Вона містить в собі деякі для католицьких доґм неприхильні слова. В своїм протестї не хочуть вони зривати із льояльностію до анґлїйського престола, але вже сама природа річи диктує, щоби не виставляти на посьміх релїґійних чувств великої части анґлїйського загалу.

Сего року повстало в Анґлії нове католицьке товариство. Носить воно назву „Catholic Record Society“ — а має ціль видавати в наукових творах невидані ще документи, які відносять ся до істориї католицизму в Анґлії. Видало вже перший випуск п. з.: „Unpublished documento relating to the English Martyrs Vol. I. 1584 – 1603“. („Недруковані документи, що відносять ся до анґлїйских Мучеників Т. І. 1584—1603“). Випуск сей о стільки важний, що доторкаєть ся головнїйшої сторони анґлїйської істориї й її осіб, що відгравали не абияку роль при введеню протенстантизму. Демаскує й почасти ті „поваги“, що ще нині майже суть обожані серед анґлїйсько-протестантської суспільности.

Паріська „La semaine religieuse“ подає цїкаву звістку про теперішнього американьского нового президента Тафта. Він є, здаєть ся, більше прихильно настроєний до католицької Церкви, як його попередник Рузвельт.

Будучи ще перше премієром на Філїпінах, обходив ся дуже тактовно із католицькими місіонарами й духовеньством. Се його має бути заслуга, що прийшло до порозуміня між Римом а Сполученими Державами по 1901 р. В одній зі своїх промов в парляментї дорікав, що найбільшою причиною до філїпіньского нещастя мало бути знищене католицьких церков і каплиць — Католицька Церков — казав він — се фундамент й орудіє спокою й лагідности, публичного ладу й порядку. Вже сам інтерес народний й держави вимагає сего, щоби підпирати ту віру. — Я не є приятель анї член тої Церкви — говорив дальше — але говорю після найздоровійшого розсудку і випробованого досьвіду. Хто знає отже, може під його правлїнем настане лучша доля не лише для американської суспільности але й правдивої віри настане лучша доля —

та не в нашій руській церкві. Наша церков в Америцї, наш епископ — се справдешні мученики за ідею віри, за добро народа. Від галапасників, задурених народним ренеґацтвом, заслїплених на службі кнута й схизьматицького цареславія аж кипить в Америцї. Епископ — се той титан, що прямує до своєї цїли серед каміня, що летить від закукуріченої чорної сотнї, серед опльовань диявольської

преси. Так як Христа опльовали Жиди, так і на Преосьв. еп. Сотері нема ані містини, ані одної хвилини з житя, яких би не спаплюжили диявольські слова ренеґатської шматової преси. Витягають ся з житя й такі брудні, брехливі факти, які може зродити тільки анальоґічна, ренеґатська голова! Епископ Ортинський днесь мученик сьвятої справи, за якого треба нам лише молити ся, щоби не впав на силах під ваготою тяжких трудів і вів в перед пранор ідеї Христа!

Ворогам уже за мало домашної, хатної справи. Вони стратили почуте всякої чести і бодай якоїсь людської безсторонности, а виводять свої брехні на ширший, американський терен. „Вестнїк“ розписав ся аж ду-ду. Й його побратими, що щурі ловлять над Невою, не впадуть на більший концепт й брехливий гумор! Свої статї друкує про Прсв. еп. Ортинського і по анґлїйськи, і „ґалїчановском“ жарґоном, і словенськи — звісно, як пес-прибуда, що не має ані своєї хати, ані сякого-такого пристановища. Так дїєть ся і із „Вестнїком“. Бог відібрав йому прадїдну, рідну мову, тай й не знати якої вчепити ся тепер! А вже, що там не виписують ся про Прсв. еп. Ортинського! — самі „цьвітки“, яких би й повстидав ся перший-лучший „кумпан“ редактора із вулиці! — „Епископ Ортинський зі своїм украïнїзмом причина усего неладу в Америцї“. „Через сей украïнїзм більша часть американських Русинів переходить на схизму — навіть „либонь“ через се й перейшов сам „Вестнїк“. „*Бо галицький украïнїзм а схизма* (sic!) *се все одно*. Епископ Ортинський, будучи Украïнцем, є вже й тим самим схизматиком“. Аж сьміх бере, коли читають ся ті льоґічні виводи чорносотенних ланцїв-фільософів, що важать ся щось подібного „дути“ справи несьвідомим Американцям! Ту видимо як найбільше гнилу етику моральних прінципів наших „ряних“. У нас вводять паломництва в Почаєв, пропаґують схизму — а там звалюють цїлу схизматицьку пропаґанду на український, национальний рух!

Напасти „чорносотенцїв“ по змозї відпирає наша „Свобода“. Та маючи більше инших задач, годї її одвічати на всї лайки, яких повно майже у кождому числї апостатичної шмати. „Свобода“ — після нашої гадки — повинна ймати ся в своїх статях тої самої системи в відпорі, яких уживає „Вестнїк“ в напастях. Вона повинна в кількох анґлїйських статях пояснити суть украïнїзму і вказати власне на цїлу зрадливу роботу, яку веде для католицизму цїла чорна сотня. Фактів є доволї. Также й прихильники Прсвщ. еписк. о. Сотера повинні постарати ся о свій фаховий орґан, який опрокидав би всї клевети, бож самій „Свободї“ годї се робити. Зрештою правда побідити мусить. І ми віримо в побіду еп. Ортинського — бо де сьвітло й сонце, там годї говорити про тьму.

В *Канадї* розвиваєть ся католицький рух дуже гарно. Церков має полишену там всяку свободу, не платить податків і т. д. Найбільшу дїяльність розвиває орден Сульпіціянів, що знаходить ся там ще від XVII ст. Більшість релїґійних шкіл

і семінарів в його руках. В семинарях виховує ся тепер понад 300 питомців. Над нашим населенем працюють успішно наші ОО. Василияни. Всіх католиків числить тепер Канада понад 2 мілїони.

В *Італії* заговорила по ювилейнім році майже уся преса про надходячі парляментарні вибори. Цїкавою є річию, як вийде на тих виборах католицька партія. Социялїстичний „Avanti“ підносить, що католики старатимуть ся всїми силами захопити як найбільше мандатів до будучих виборів. Непевність виборів й католицького становища зглядом них замаркувала также й католицька преса. Перша про вибори взяла голос туринська „Stampa“, прочі часописї підхопили дебату і заговорили про будуче католицьке центрум в італїйському парляментї. „Osservatore Romano“, офіцияльний ватиканський орґан, положив кінець усему. Католики займуть при теперішних виборах таке становище, яке мали й при виборах до минувшого парляменту.

Нїмеччина живе під вражінем балканських подій. Вона офіцияльно союзниця Австрії. Та се не на руку деяким нїмецьким сферам, щоби йти на поміч католицькій Австрії. Особливо старають ся киринити „братія“ „Los von Rom“, щоби настроїти ворожо против Австрії нїмецький народ. Та се їм маленько вдаєть ся. Нїмецькі католицькі партиї суть сильно з'орґанїзовані і захоплюють собою чимраз ширші маси. Прочі опозицийні партиї майже засипляють під сучасну хвилю, а всякий інтелектуальний провід суспільности ведуть католики.

Іван Кронштадський Се звісна річ, що недавно помер росийський „пророк“ і „сьвятий“ Іван Кронштадський. Була се вельми цїкава собі людина і загадочна поява у східній, ортодоксальній церкві. Щось нїби „пророк“, нїби ворожбит — а все таки добив ся не абиякої популярности в Росиї. Инша церковна суспільність трактувала би появу сего рода одиниці трохи обережнїйше. Се бувби свого рода „раскол“; та росийско-цареславній церкві се зовсїм байдуже. Їй всякий раскол, що йде на руку консервативному правлїню, зовсїм прихильний. Так і тепер стоїть росийський сьвят. Синод при великій дїлеммі: чи канонїзувати Ів. Кронштадського чи нї? Вже то не так тяжко булоби із тою канонїзацією — бож „великий Іван“ звісний майже цїлому росийському народови, але що скаже на се сьвіт? Бо хоч й Іван був „великий“, але все таки сьвіт підсьміхував ся трохи з нього. І в очі і поза очі кепкували собі люди із легковірної Росиї.

Із житя „великого небіщика“ згадати би тільки, що йому не треба тепер „сьвятости“, бо він вже від давна був сьвятий. Йому відступили осібний манастир із церквою, де він сидїв в ризах на золоченому престолї і немов сам Пан Біг з неба принимав вірних, які горнули ся із усїх кінцїв Росиї до нього на пораду. Його пророцтва й ради були всегда прихильні до ряду; ними успокоював він політичними невгодинами невдоволений народ. Цар і двір мали так бути вдячні для нього, що на свої

услуги мав мати Іван Кронштадський даром двірський повіз. Із важнїйших Іванових пророцтв мав бути добре предсказаний вихід російсько-японської війни, пророцтво, яке мігби був, здаєть ся, висказати кождий чоловік, який знав би так відносини імперії, як Іван Кронштадський. Бо се був не лише „сьвятий“ але й полїтик, що вмів покористувати ся відносинами й своїм, питомим на простолюдю стрібованим досьвідом. Роль Івана Кронштадського в сучасній історії російської церкви — се становище другого Кон-фу-тсе в імперії білого царя. Тільки, що Кон-фу-тсе був нещасливий із своєю фільозофією а Іван мав більше щастя в житю, бо плив по тій струї, на яку й змагаєть ся російське правительство. Йдучи на руку правительственним сферам вибив ся Іван на найбільший зенїт релїґійного демаґоґа-раскольника, а ортодоксальна церков видїла в нїм не абиякий „авторітет“, що потягає народ за собою.

Ще за житя сего „сьвятого“ повстала в Росії секта, яка від його імени називаєть ся „Йоанїти“. Секта та робить на спадщині „великого“ Івана не абиякі інтереси. Позбирала всї можливі й не можливі „ризи“ „сьвятого“, потяла їх на дрібні кусники і продає народови за добрі гроші. Латка платить ся по карбованцеви або й більше; трохи більші кусники йдуть й на сотки рублїв. Підчас сегорічних різдвяних сьвят був базар при „Івонівськім манастири“ заповнений глїтно людьми, що купували від „Йоанїтів“ дорогі мощі. ишли в курс ріжнородні лахи, чи вони належали до „сьвятого“, чи нї.

„Йоанїти“ вихвалювали ся ще, що цїлі стоси подібних лахів вислали на роспродаж в Сибір. А дальше бавлять ся в „ганделесів“, скуповують всї старі ризи по церквах а відтак продають їх темному народови із добрими процентами.

Наслїдником Ів. Кр. є „Апостол Яків“. Він з прочими старшими Йоанїтами винайняв одну з гарнїйших каменищ в Петербурзї і проживає там з тих гроший, які дістають за Іванові „ризи“. Тільки не знати ще, чи дальше поведеть ся добре та релїґійна спекуляція!

Смертна кара в Росії. „Рѣчь“ подає цїкаву статистику смертних кар в Росії за 1908. р. Суть се пересїчно часописями замарковані факти, більшість з них лежить в тайнї російських, тюремних подвір, башт, цитадель, актів, які й либонь нїколи не дістануть ся до відома сьвіта божого й людського уха. Статистика вельми цїкава, хоч й менша трохи, як попередними роками. Всїх відомих присудів смерти в Росії за 1908 р. було 1959. Їх виконали побільш воєнні суди через повішенє або розстріленє. На Варшаву і Київ припадає 150 присудів. Більше, як по 100 присудів й ґзекуцій дали Ризґа й Катеринослав. Одесса, Москва, Харків, Елисавет мали понад 50 присудів. Більше як по 40 мали: Перм, Вільна, Херсон, Кременчук, Тифлїс і т. д. Понад 10 мали: Митава, Тобольск, Томск, Севастополь, Новочеркавск, Воронїж і т. д.

Після місяцїв припадало смертних присудів: На сїчень: 116; лютий: 122; марець: 184; цьвітень: 106; май: 217; червень: 131; липень: 161; серпень: 148; вересень: 118; жовтень: 178; падолист: 210; грудень: 268.

Всячина.

Зладив О. В.

Świat słowiański против „Нови“. Świat słowiański (1909 ч. 1. ст. 33—4) дивує ся, що „Нива“ так пізно (падолист) висказала свій погляд про убійство б. п. намістника і що она „w długim wywodzie oczyszcza Siczyńskiego z winy“ в статї „Не убий!“ „Żdaniem Nywy zabójstwo Namiestnika nie sprzeciwia się jednak nauce Chrystusowej, бо „Нива“ каже: стало ся, що два тисячі лїт тому взад передсказав Ісус Христос, коли сказав до Петра: Возврати нож твой в місто єго — всї бо приємшїї ноже, ножем погибнуть. Ту не стало ся нїчого незвичайного і несподіваного, а такі чини як Сїчиньского приносять серед щасливійших як наш нарід великі користи“.

Ми радилибисьмо Редакциї „Świata“ прочитати в попереднім річнику ст. 329 сл. і 471 сл., де „Нива“ бере в оборону становище Митрополита, осуджуюче убійство.

Дальше се неправда, що „Нива“ вважає убійство за дозволене християньскою моралию. На ст. 631 каже виразно: „убійство, хочби і в добрій справі, є неетичне“, а Церков лиш толерує єго в деяких серед теперішних обставин конечних случанх (пр. оборона, війна). Але чи така конечність була в чинї Сїчиньского, сего Автор статї „Не убий“ нїяк не говорить.

Натомість виразно сказав наш Автор, що всяке убійство (дозволене і недозволене) противить ся евангельскому ще не зреалїзованому ідеалови (ст. 630), дальше сказав наш Автор — за Христом, — що хто дав причину до убійств селян в Лядскім, Горуцку, Коропци, той міг сподївати ся, що не мине єго пімста (ст. 628). Але щоби така пімста не противила ся науцї Христа, сего не сказав наш Автор, лиш інсинуує ему се „Świat słow.“ Єсли Христос сказав, що хто чим воює, від того й згине, то з того не слїдує, що Єго слова вже апробують факт пімсти, бо вони єго лиш констатують. Еґзеґеза в „Świat-ї“ дуже лиха!

„Нива“ зовсім не говорила, що такі чини, як Сїчиньского, приносять щасливійшим народам користь. Вона сказала, що так народови віддані одиниці, як Сїчиньский, приносять велику користь, если їх запал не буде звернений нещасливими обставинами на злу дорогу (ст. 628).

„Нива“ зовсім не очищує чину Сїчиньского, але старає ся его зрозуміти яко хоробливий, злий наслїдок хоробливих, злих причин, яко жертву скритої війни між Русинами а Поляками.

„Swiat słow.“ або не зрозумів „Ниви“ або сьвідомо сфалшував еї гадки. Tertium non datur!

Основа, християньска часопись для руского народа, у Львові, Річник IV, площа сьв. Юра 5, річно 3 кор., поодиноке число 10 сотиків, виходить 10 і 25 кождого місяця. Редактором о. Ярослав Левицкий.

Дїлимо ся з нашими читачами і зі всїми прихильниками християньскої просьвіти радісною вісткою, що „Основа“ зістала по піврічній перерві відновлена. Горячі бажаня ревних наших сьвящеників сповнили ся. Тепер мають вони що ширити між народ, а народ має з чого черпати інформації.

Перше число приносить вступне слово від редакциї, яка заявляє, що еї цїлию є боронити і ширити християньскі засади між народом, подавати народови просьвіту і економічне знане, вкінци інформувати про полїтичний рух нашого і чужих народів.

Відтак слїдує стаття: „Що се таке християньский сьвітогляд“, „Хто є головою католицкої Церкви“, „Радикали лаштують ся до борби“, „Значінє працї в сьвітлї віри“, „Де ратунок від нужди“, „Наші справи: полїтика наших послів, просьвітно-економічний конґрес“, „Що чувати в сьвітї“, „Духовне читане о витревалости в молитві“, „Заслужила собі червоне піре — леґенда“, „Всячина“.

Перше число представляє ся дуже гарно і поважно, так що если так дальше піде і если наше духовеньство доложить своїх старань до ширеня сеї часописи, то вона буде в змозї сповнити велике дїло в піднесеню народної культури на християньских основах.

А удержане „Основи“ буде іспитом для цїлого нашого духовеньства, чи воно доросло і дозріло до сучасних вимог нашого народа. О, щоби той іспит випав як найкрасше!

Землетрясенє в полудневій Італії навістило сотки тисяч людий. В тім нещастю старали ся приносити поміч всї благородні люди. Католицке духовеньство давало при тій нагоді численні докази посьвяченя ся, епископ з Мілєто передовсїм. Масоньска аґітация використала однак катастрофу для своєї противклерикальної геци і пустила в сьвіт байку про трусливість і нездарність духовеньства, а навіть мінїстер маринарки мав признати той „факт“. Наочні сьвідки виказали цинїчну брехню масонериї і навели богато фактів пожертвованя зі сторони духовеньства, а шеф кабінету заявив, що мінїстер маринарки обидливих слів не висказав. Масоньска преса замовкла, але замов-

кла так, що ненаводила фактів пожертвованя клиру. В парляментї вичислювано заслуги всїх можливих станів: лиш про заслуги духовенъства і про велику жертволюбивість Папи — який дав в себе приміщенє тисячї нещасливих і дарував сотки тисяч гроша — мовчано.

Що більше, показало ся опісля, що заражені масонериєю урядники не допускали насильством сьвящеників до ратункової акциї, а навіть до хорих, що конаючи жадали сьвященика.

Насупротив такої провокациї масоньскої преси заявив кардинал Люальді, архіепископ з Палєрмо: Першим ділом вирятованого месиньского архіепископа було несенє помочи нещасливим при співучасти осталого при житю духовенъства. На першу вість про нещастє в Месинї виїхало там з Палєрмо 10 сьвящеників, які остали там до кінця. З Arcireale приїшов на місце катастрофи епископ з сьвященіками і питомцями. З Катанїї приїшов кардиналь Франческо з сьвященіками. Епископи з Палєрмо, Катанїї, Arcireale, Сиракуз відступили свої мешканя на шпиталї. Архіепископ Месини відступив нещасливим навіть свою спальню. А то лиш одробина фактів!

Ті події інтересні з двох сторін: знаємо, як витворює ся опінїю про духовенъство — промовчуваньем єго заслуг і робленем неправдивих закидів, — як опісля така опінїя стає жерелом „історичних“ дослїдів, а по друге як брутальні і цинїчні суть стовпи „вільної думки“ — масони.

Переслїдуванє Словян Папою. Вишукуванє у всякій акциї, хотяйби найневиннїйшій, якоїсь полїтичної інтриґи ввійшло тепер в хоробливу моду. Пригадаймо собі лиш інсинуованє москвофільскою пресою Василиянам ненависти до „русскости“ за то, що Василияни хочуть продати безвартісну рудеру свого монастиря. В тих напастях грала ролю виключно полїтична ціль: допечи „українчикам-Василиянам“.

Під впливом ріжного рода поїздок, як паломництва в Кнєв і Почаїв та всесловяньскої комедиї в Празї, добачує москвофільска преса всюди якусь нїмецку інтриґу, звернену против Словян. Пруською інтриґою є для них приміром український национальний рух. А недавно винайшов „Галичанинъ“ (ч. 5.) нїмецку інтриґу, під якої впливом Папа Пій X. допустив ся проскрипциї Словян. За словіньскою часописю подає „Галичанинъ“ плаксиву елеґію уложену на всесловяньску мельодию про „новый ударъ въ серце словеньскаго народа а всѣмъ Славянамъ въ лице“.

Що таке стало ся? — запитає здивований читач. Ось епохальна подія, кривда вопіюча до неба о пімсту, бо Пій X. дав ся намовити ректорови колеґії St. Maria dell' Anima в Римі до того, щоби до колеґії не принимати Словінців, яких там дотепер могла бути зникаючо мала горстка. Та дрібниця вихилила „Галичанина“ з рівноваги, того „Галичанина“, що так холодно, а навіть радісно придивляє ся гнобленю рускаго народа в Росиї.

Щоби бодай Словінцї мали право до колеґії, то ще пів лиха. Але право їх полягає хиба на всесловяньскихъ забаганках.

Collegio **Teutonico** dell' Anima зістало заложене нїмецкими сьвященниками, що були при церкві і притулищи St. Maria dell' Anima, основаним з кінцем XIV. столїтя нїмецким супружем для нїмецких паломників. Притулище і колеґія були висловом национального почування нїмецкого народа в Римі, нїмецкий цїсар мав над тим протекторат, нїмецкі паломники робили на ту ціль великі записи. З часем перейшов протекторат на австрийского володаря, так що в XVIII. столїтю заведене уходило за австрийске, однак не силою закона, а силою факту. Заходами австрийского ректора видав Пій IX. згадане „Галичанином“ бреве 1859 р., на підставі якого протекторат перейшов формально на австрийского цїсаря, але з тим застереженем, що заведене має служити iuvenibus germanicae nationis австрийских і нїмецких епархій.

Ческе притулище істнує побіч нїмецкого заведеня, але Словінців, если принимано — то лиш з ласки або на підставі такої інтерпретациї бреве Пія IX, яку Пій X. узнав за мильну*).

Своєю новинкою вміли „старики“ з „Галичанина“ запротестувати більше „дипльоматично“ против папства, як „юноші“ своїм диким ревом і палками на папскім концертї. Спільною є в обох виступах глупота арґументів, з тою хиба ріжницею, що „старики“ поповнюють еї з старечої глупоти, а „юноші“ з молодечої. Але обі сторони сходять ся в мотиві антіпапского настрою: в царе-і православнім неослявізмі!

Що то є „вільна думка“, про яку так богато пише учительский орґан „Прапор“.

Allmanach Annuaire de la Libre Pensée — календар „вільної думки“ — подає таке поняте „вільної думки“: „Вільна думка“ то метод або спосіб думаня, який відкидає ціліий надприродний порядок і обявленє (але чи той метод доказав, що надприродний порядок не істнує?); то спосіб думаня, який відкидає всякий авторитет — Бога, загалу людий — (з якої рациї?), а признає лиш то, о чім одиниця сама пересьвідчить ся (одиниця часто не пересьвідчує ся, але як папуґа повтаряє фрази, а не рідко одиниця доходить до глупих пересьвідчень); такий метод який не признає нїчого певного, абсолютного, але шукає доперва системи правди через науку, системи добра через мораль, системи краси через естетику. (Що то є наука, мораль, естетика если нема абсолютної норми правди, добра і краси?)“

В імя недоказаної тези, що нема надприродного порядку, що нема обявленя, що на авторитет не можна спустити ся (а на одиницю можна?), що правдою є то, що розумови одиниці хвилево видає ся бути правдою — в імя того всього домагає ся „вільна думка“, щоби насупротив релїґії і Церкви закинути невтральність, а відносити ся ворожо (а если хто силою своєї індивідуальної льоґіки прийде до церковних пересьвідчень,

*) Andr. Steinhuber Geschichte des Kollegiums Germanico Hungaricum, 2, A. 1906, Freiburg Br.

то чому то не має бути вільною думкою, чому то не має тїшити ся привілеями вільної думки?), усунути вплив Церкви з публичних справ (а де свобода думки людий відданих Церкві?).

То неґативна сторона дїяльности „вільної думки“: усунути вплив релїґії і Церкви. Але в чім полягає позитивна програма? Уладити всьо після вимогів розуму! Алеж то пуста фраза унасліднена по раціоналїстах XVIII. століття. Що то є розум, що є нормою розумовости? Авторитет ні, традиция ні, лиш погляд одиниці. Алеж погляди одиниць розходять ся як небо а земля, і котрий з тисячів противорічних поглядів вибрати за норму „розумного“ поступованя? Погляд більшости ні, отже лишає ся анархія.

До того доводить пуста фразеольоґія, що поза тьмою балаканини не подає теоретично нїчого, а практично домагає ся культуркампфу в імя свободи одної громади людства. Другу їґнорує ся!

Великі люди. По звеличаню Сїчиньского і его „Многострадательної Матери“ (Нива ст. 106) підняв ся Михайло Лозиньский величаня десятьох мужів, яких уняв під категорию „людий“, (Люди, біоґрафічно — лїтературні нариси, з портретами, Львів, 1909, ст. 132). До тих „великих“ людий належать — крім Сембратовича і Тургенєва — Драгоманов, творець радикальної партиї, який з ненависти до Церкви фальшує науку, головно історию і теольоґию; Павлик, один зі стовпів радикалїзму і переводчик плюгавих пашквілїв на Церков, як Дрепера істориї борби віри з наукою, Бартошека церкви а новітної суспільности; Бервзон, провідник масонериї і т. з. вільної думки; Реклї, анархіст і член ославленої парискої комуни; Крапоткін, анархіст і нїгілїст, приятель Реклї-я; Толстой, пантеїст і ворог всякої позитивної, доґматичної релїґії; Ґарібальді, фанатичний ворог Церкви і папства.

Рецензент „Дїла“ (ч. 21) характеризує тих людий яко борців за „волю, правду і красу“, а в книжці Лозиньского про них хоче бачити средство для піднесеня людского достоїньства і признає їй значінє „не тільки з артистичного й лїтературного, а й з громадського погляду“.

Нас тут мало обходить, що книжка написана лїберальом того покрою, що Мих. Лозиньский, що ей рецензує В. П. (мабудь Василь Панейко), що отже приятель хвалить приятеля з Лїт. Наук. Вістника, а хвалить в „Дїлї“, в якім оба суть головними співробітниками. Не входимо в лїтературно-артистичну оцїнку книжки. Ми обмежимо ся на зазначенє факту, що „Люди“ Лозиньского зі становища суспільного — майже самі приклонники суспільного перевороту, а з релїґійного — самі вороги Церкви, деякі фанатичні ей ненависники. Може вони і були особисто пересьвідчені, що стремлять до „волї, правди і краси“, але остане фактом, що не ішли ані одною з тих доріг, не йшли бодай тоді, коли виступали против уроєних своєю нераз ексцентричною мозґівницею ворогів субєктивно пониманої „правди“, до

яких в першім степени зачисляли Церков. З громадяньского становища книжку Лозиньского треба також осудити негативно.

З просьвітно-економічного з'їзду у Львові. (*З „Руслана“*). Годить ся звернути увагу на одну обставину, яка виявила ся також із нагоди першого просьвітно економічного з'їзду. В сім з'їздї взяли участь всї верстви нашої суспільности, обох полів а передовсїм важним і численним чинником явило ся наше народолюбне духовеньство. Наші брати з росийскої України, котрі наслїдком тамошних відносин привикли, з невеликими виїмками, бачити в своїм духовеньстві гасителїв науки і просьвіти, могли тут наглядно впевнити ся, яким важним чинником і учасником в просьвітно-економічній і народній роботї є наше духовеньство, котре в значній части вийшло з народа, з ним живе, з ним безпосередно стикає ся і з ним трудить ся. Отже сей з'їзд виявив, що без того чинника ми булиб не осягнули тих успіхів, які наглядно представили ся нам в дотеперішних змаганях „Просьвіти“, що ми не можемо і неповинні і в будучинї без него обходити ся в нашій народній роботї. А треба і се тямити і з притиском і се тут зазначити, що здорова просьвіта повинна опирати ся на підвалинах християньского сьвітогляду, що она не може обійти ся без релїґійної підвалини, як се влучно вказав у своїм рефератї проф. др. Копач, як се потверджує культурний розвиток народів, бо християньска релїґія не стає в суперечности із справдешним поступом, а навпаки ему пособляє, его скріпляє і оживляє.

Підчас відчитуваня резолюций прибув на конґрес Ексц. Митрополит Шептицкий. Достойного гостя приняли зібрані грімкими і довготревалими оплесками. До Ексц. Митрополита промовив на естрадї др. Евг. Озаркевич, витаючи Его сердечно і дякуючи за появу на конґресї. У своїй промові бесїдник зазначив, що Ексц. Митрополит відносив ся завсїгди прихильно до тов-а „Просьвіта“ і взагалї до просьвіти нашого народу. Доказом сеї прихильности є також загощенє на конґрес. Просимо о благословеньство Ваше, Ексцеленцие, для учасників сего конґресу — кінчив бесїдник — і просимо на дальше заховати наше товариство у вселаскавійшій своїй опіцї.

На се привитанє, висказане зворушеним голосом, відповів Ексц. Митрополит, що цїлим серцем солїдаризує ся з тою акциєю і тїшить ся, що конґрес заняв ся культурними справами в хосен руского народу. Культура се сила, а тим крінкійша, если оперта на економічній підставі, якою заняв ся сей конґрес. Можна радїти, що руска інтелїґенция сходить ся на раду для добра селяньства. Богу дякувати, що „Просьвіта“ взяла ся до сего великого дїла. Для духовеньства ся акция, піднята около подвигненя селяньства, є симпатична і духовеньство удїлить сїй працї своєї помочи. З сим конґресом починає ся нова доба, котра рускій справі принесе великий хосен.

Отсе зміст промови Ексц. Митрополита, яку зібрані приняли одушевленими оплесками.

Жидівскі дотепи. В одній жидівскій гумористичній часописи питає лїкар хлопця, де набавив ся венеричної хороби. Я ночував в сьвященика — відповідає хлопець. До того степени підлоти доходить лїберально-жидівска преса.

Паломництво до сьв. Землї. Многі з наших П. Т. Читачів не завважали, що згадане на ст. 44 „Нивн“ паломництво не має нїчого спільного з руским паломництвом, яке — дасть Бог — відбуде ся незадовго. Паломництво на Великдень 1909 р., про яке згадує наша часопись, уладжують Віденцї, але участь в нїм може брати кождий що має охоту, а передовсїм хто має грошї, яких однак треба далеко більше на участь в нїмецкім, як в рускім паломництві.

ДОПИСИ.

Ще в справі Народного З'їзду.

Справоздавець „Дїла“ з обрад Нар. З'їзду не згадав в своїм звітї про деякі справи, піднесені на Нар. З'їздї, а котрі мають велике значінє для оцїнки руского парляменту, як називають Народний З'їзд. З'їзд, в якім брало участь коло 50% селян, 25% сьвіцкої а так само в приближеню 25% духовної інтелїґенциї, відбував ся з початку в салї Академічної Громади — в домі Просьвіти, — відтак в салї Сокола, а кінчив ся в комнатах Рускої Бесїди. В першій салї прикрашені були стїни Рознятем, — образами Матери Божої і Шевченка, але в других двох не було видно характеру християньского.

В дискусиї над звітом з дїяльности послів забирало голос много бесїдників. Зі слів бесїдників селян чути було слова признання для послів і довіря до них, коли інтелїґенция остро критикувала дїяльність послів — і устами проф. Грушевского назвала послів правительственными льокаями. Тим учули ся діткненими посли і устами д-ра Евг. Олесницкого дали вираз болеви серця, що за їх труд і посьвяту спотикає їх новий комплїмент з уст професора університету, а се тим більше заболїло їх, що цїлий З'їзд сему висказови проф. Груш. приплеснув. Прикре вражінє, яке викликали слова д ра Е. Олесницкого слушно ураженого комплїментом проф. Грушевского старали ся направити деякі селяни і оден з них виразив послам глубоке довірє, але вже було за пізно. Др. Олесницкий казав, що витягне консеквенциї і тому здає ся не хотїв приняти заступства голови в рускім парляментарнім клюбі. У нас всюди мусить мати верх принципіяльна кириня!

Другого дня З'їзду була дискусия над пресою: Дїлом і Свободою. Одні підносили, що редактори Дїла, які після звіту

д-ра Охримовича суть всї з виїмком одного не з нац. дем. партиї, суть не залежні від нїкого і надають самовільно тон рускій пресї национал-демократичної партиї; інші, як Старух, казали, що пресою кермує Народний Комітет т. є. Др. Кость Левицкий і то лиш в нїй поміщує ся, що подобає ся Др. Левицкому. Сей знов говорив, що сему винна Видавнича Спілка „Дїло“. Одним словом крутацтво!

В дискусиї забирали голос многі бесїдники, а деякі виказували причини, чому „Дїло“ слабо розвиває ся.

О. М. Каровець, делеґат Чортківщини, звернув увагу, що причиною, чому „Дїло“ і „Свобода“ не розвивають ся так, як би належало, є бойкот „Дїла“ через сьвящеників. Сей бойкот — говорив бесїдник — є слушний. „Дїло“ виходить для Русинів-Українців в Галичинї, отже католиків, а однак зовсїм з ними не числить ся. В справах вірн і Церкви католицкої в „Дїлї“ пише ся в дусї ворожім для католиків. При кождій нагодї, де лиш бесїда про віру, про Церкву, „Дїло“ як не виступає ворожо против Церкви, то пише дуже зимно. Специяльно про унїю пише „Дїло“ сторонничо. Церков католицка — говорив дальше бесїдник — забезпечує нам свободу мови і народности. Наші братя Українцї вздихають до такої свободи в Церквї, яку має наша рускокат. Церков, що плекає свою рідну мову в проповідництві і в пісних церковних, чого не мають Українцї, хоч їх є 30 мілїонів. Се висказав бесїдникови Українець Микола Лисенко на ювилейнім концертї в Чернівцях та висказав своє вдоволене, що і монахи беруть участь в манїфестациях народних, а того в Росиї не можна спіткати. Отже навіть взгляди утилїтаризму промовляють за тим, щоб ми дорожили Церквою католицкою. Ми, чи сьвященики чи селяни чи інтелїґенти сьвіцкі, всї єсьмо католиками, тому і наші часописи повинні з тим числити ся, що нам дороге, що для нас сьвяте. Бесїдник звернув увагу Нар. Комітету, що „Дїло“ не хоче поміщати статї, як в нїй підносить ся житє релїґійне, або стає ся в оборонї Церкви і редакция звертає дописи сьвященикам з заміткою, що допись написана в дусї „клерикальнім“. А у нас все, що „клерикальне“, то вже мусить бути пятноване як зрада народу, хрунївство, коли тим часом ми всї як християни, чи сьвященики чи цивільні, єсьмо „клерикалами“ в значінню християн-католиків. „Клерикалїзм“ в значінню чисто полїтичнім у нас немає місця, бо наше духовенство небажає брати керми полїтичного житя в свої руки. Будьмо добрими християнами католиками, а будемо і патрiотами. Нехай „Дїло“ і „Свобода“ пише в дусї католицкім, а може числити на поперте у сьвящеників. Доси оно було більше льояльне для соціялїстів і поміщало точні справозданя з їх житя і руху, хоч се нас необходило, а не містило нїчо з житя церковно-полїтичного, хоч се знов нас могло інтересувати. В кінци поставив бесїдник резолюцию до Нар. Комітету: Поручає ся Нар. Комітетови, щоби єго орґан „Дїло“ і „Свобода“ були більше християньскі і писали о Церквї католицкій більше тепло як доси.

По скінченій промові дякував бесїдникови о. Стефанович, а селяни з Борщівщини, які стояли коло о. Каровця, виразно заявили, що годять ся з его виводами. Впрочім нїхто не протестував. О бесїдї о. Каровця не згадало однак „Дїло“ анї слівцем, лиш в „Свободї“ була згадка, що промовляв о. Каровець.

X.

Несьвідомі вороги Церкви.

В статї „Ниви“ ч. 2. під заголовком „До ґенези і історії Ниви“ подає о. редактор О. Воляньский, що в р. 1905 і 1906 число передплатників „Ниви“ виносило ледви 500.

Се число в послїднім роцї піднеслось, але хоч є навіть і 900 передплатників, то се нужденне число в порівнаню до числа сьвящеників та кидає погане сьвітло на наше духовеньство.

Таж „Нива“ есть у нас одинока часопись посьвячена справам церковним; а в послїднім часї так знаменито редаґована, так обильний і займаючий материял подає, що нїчо більше не можна собі бажати. А сли так, то гадаю, що повинен передплачувати єї не тілько кождий сьвященник, що силою свого уряду, силою свого покликаня есть обовязаний в першій лїнії інтересуватись і займатись всїм тим, що відносить ся до Церкви, але також кождий наш Русин — інтелїґент, котрому добро Церкви і віри лежить на серцю.

А чиж таке число 900 — хотяй би всї платили — передплатників-сьвящеників є доказом великого заінтересованя ся справами церковними зі сторони нашого духовеньства? Здаєть ся, що нї!

Новітна суспільність не має та не знає такого стану, котрий би нинї міг єствувати без своєї часописи, котрий би не мав свого станового орґану. І так: рільники мають свої часописи, ремісники, робітники.

Так само у-ені і фільософи ріжних напрямів, правники, лїкарі, учителї видають свої журнали....

Вже не хочу богато говорити, а тілько спімну про социяльістів-робітників, що з них кождий, коли приходить до варстату, мусить мати при собі найсьвіжійше число „Arbeiterzeitung“.

А і в нас, що з признанем належить піднести, навіть півцї церковні мали і мають свій орґан, читають та передплачують его...

Гадаю, що конечна потреба передплачуваня своєї станової часописи для сьвященника є так ясна, що єї доказувати не треба... В нас такою часописею для сьвященника есть „Нива“, що ex professo трактує справи такі, які зі званем сьвященника є тїсно сполучені.

А коли так, то справедливо можна нашому духовеньству, котрого загальне число переходить 2.600, поставити питанє:

Що читає 1700 наших сьвящеників?

Звідки довідує ся 1700 наших сьвящеників про справи церковні?

Звідки засягає інформациї 1700 наших сьвящеників про розвій і поступ Церкви?

Правда! Они мають жерела, з котрих черпають відомости, бо они читають „Дїло“, „Галичанина“, „Русское Слово“, „Лїтературно-Наук. Вістник“, може дехто „Громадский Голос“, „Землю і Волю“, або і нїчо не мають.

З них засягають они інформацій про всьо, що їм треба, а затим і про найважнїйші для них справи церковні. Але, які ті інформації?

Церков після засад деяких з тих часописий — се боляк чи там рак на орґанїзмі людства; віра се тьма; епископи се зрадники народа; сьвященики се вороги поступу, ненависні, темні, чорні духи, се ретрогради, галапаси і так in dulce infinitum. — В менше скрайних орґанах говорить ся про Церков неохотно або бодай без тепла.

Що за чудові інформації!

А що каже на ті інформації наше духовеньство? Дуже богато его читає. З тих одні обурені сьміло і отверто протестують, другі нїби протестують оттак, як ся то говорить — крізь зуби, треті обоятні на то всьо, бо кажуть, що то не до них відносить ся, деякі може подивляють і респектують редакторів за їх відвагу і сміліть в плюгавленю Церкви та ей ерархії.

Се є доказом великої обоятности зглядом справ церковних, а можна то назвати і безідейностию та безхарактерностию. От що пише вольнодумець Бартошек про таких сьвящеників:*) „Ідейної сили Церква вже не має“. В деяких случаях се справедливо. Бо чиж можна назвати таких духовників людьми ідейними, коли они зраджують свої ідеї на кождім місци? Таж ідейні люде то ті, що свої засади пропаґують, боронять і за них наражають своє майно здоровле і житє!

Коли глянемо ще глубше, то отворить ся нашим очам щось неімовірного, а то, що завзятим ворогом справ церковних та духовеньства есть саме духовеньство.

Служу фактами.

Недавно виходив для народу тиждневник „Основа“, редаґований в дусї церковнім та християньскім. А хто его повалив? 2000 сьвящеників, бо ему не довіряли.

Нинї є „Нива“. Хто єї іґнорує? 1700 сьвящеників, з яких деякі навіть не знають о тім, що есть якась церковна часопись.

Є „Руслан“ що від початку свого все в оборонї Церкви і віри виступає. Хто его бойкотує? 2.200 сьвящеників.

Є товариство сьв. Ап. Павла з гарним статутом. Хто его іґнорує? 2.200 сьвящеників.

Є рік-річно реколекції для духовеньства. Хто бере участь? 40—50 сьвящеників а бойкотує 2.500 сьвящеників.

Бачимо отже, що ворогів Церкви та духовеньства треба шукати не лиш між недовірками, вільнодумцями, соціялїстами та радикалами, але і між безідейними сьвященіками.

*) „Новітна суспільність і Церква“ Львів 1908 стор. 85.

Спитаймо неодного нашого інтеліґента — сина сьвященика — чому так виступає против віри, против Церкви? Чому недовірки наші рекрутують ся часто з родин сьвященичих? Тому, що деякі з них мали нагоду переконатись на своїх безідейних отцях-сьвящениках, що жите їх було зовсім противне тій вірі, тій науці яку они голосять.

Тому то інтеліґенция вже відвернулась від нас; а недовго треба чекати — utinam sim falsus vates, — що і наш нарід втратить віру, если дальше схоче наше духовеньство так безідейно поступати і приглядатись дальше, як численні антирелїґійні брошури і часописи віру і Церков підкопують.

Що нам робити? Перша робота: морально і материяльно піддержувати „Ниву“, щоб ні оден сьвященик не був, який би єї не передплачував.

Друга робота: як найскорше зібрати передплатників для народної часописи, видаваної яко тижденвник, а редаґованої в дусї християньскім. Редактор знайде ся, тілько передплатників треба.

Хто має розпочати сю роботу? Се належалоб до Впр. о. Деканів занятись горячо сими двома справами. Але, щоб се не виглядало дуже урядово, тому нехай перший-лучший сьвященик на найблизшім соборчику поаґітує за „Нивою“, нехай збере передплатників на видаване нової часописи для народа та нехай зволить імена передплатників донести редакциї „Нива“.

Ми уміємо аґітувати, коли хочемо. Коли справа народна вимагала, то неоден з них аґітував за недовірками, социяльістами, навіть Жидами; тому поаґітуймо тепер між собою за справою віри і Церкви. *о. Ник. Садовский.*

З житя Русинів в Інсбруґї.

Серед неботичних Альп, в сьвятім краю Тиролю та його столиці Інсбруґї загнала чи то жажда знання, чи державний примус наших земляків які там хоч здалека від коріня родинного дерева а всеж таки не завмирають а живуть живим руським житем. Єсть тут іменно в конвікті стоячім над зарядом О. О. Т. І. (Єзуїв) 15. наших богословів, із сего 5. Ч. св. В. В. та крім кількох одиниць сьвітских мешкаючих в місті, є також баталїон жовнїрів із східної Галичини. Богослови Руснни основали в 1908 р. тов. „Украïнський проповідничий кружок“, щоби по приміру иньших націй вправлятись і успівати в народнім українськім проповідництві.

Засіданя відбувають ся що неділї і складають ся з теоретичної і практичної части. По засіданях обговорюють біжучі краєві і тутешні справи, які вимагають ґреміяльного виступленя тутейших українських богословів яко представителїв нації. Теоретичну часть гомілетики веде о. Маркевич Ч. св. В. В. бувший проф. реторики в своїм Чині, з повним пожертвованем і великою користию співтоваришів.

Щоби не тратити лучности з нашим обрядом положили Іх Високопреосьвященьство Митрополит Кир Андрей Шептицький основи бібльотеки для руських богословів в Інномостї іме-

нем тогож Достойника, яка обіймає 62 томи творів з обсягу знання восточних обрядів, історії унії і иньших богословських наук. Знамениті розвідки про восточні справи і самі церковні книги містять ся в тутешних бібліотеках конвікторській і біблійно-патристичного семинаря. (дар т. Сипягина бувшого посла в першій Думі, партії кадетів а тепер богослова III. р. в Римі (перед тим був в Інсбруці). Українські тутейші богослови держать також живчик краєвих подій за посередництвом важнійших часописів галицьких і українських, які передплачують. В послідних місяцях зайшли замітні факти в їх житю. Іменно о. Герзабек, сьвященник лат. обряду з гори сьв. Ілярія коло Крамсах, запросив наших богословів, щоби на день 29/XII 1908 відслужили в його церковці Службу Божу.

Церков сеся, його приватна власність, удекорована самими восточними сьвятими. В часовнім престолі є образ Матери Божої із гори Кармель. Бічні престоли посьвячені сьвятому Кирилови і Методию, та сьв. Йосафатови і Миколаєви. На стінах бачимо восточних Отців Церкви. Через тих кілька годин в часі Служби Божої з дїяконами та рідним співом получилисьмо ся як у себе в дома, особливо коли по скінченю Сл. Б. засьпівалисьмо прастару коляду: „Бог предвічний". В часі торжественного пиру, на якім бачилисьмо і представителїв Білоросів, Литовців і Поляків, підпїс о. Герзабек в своїй промові, що вже минули часи, коли латиньська церков думала перепроваджувати унію латинщенем, бо досьвід кількасотлїтний научив нас, що скорше прийде до унії, коли ми взаїмно будемо розуміти ся а до сего є конечні студиї восточних обрядів і традиції. В гарній латиньською мовою виголошеній промові подякував о. парох Маркевич за сї обяви симпатиї і заявив, що ми готові помагати і посередничити при тім зближеню.

Усї присутні вписались також до архибратства „Успенія Пр. Богородиці" при гр. кат. церкві „Воскресеня" в Константинополи, якого філія є власне при тій церковці на горі св. Ілярия, а якого мета є молитвами і датками попирати дїло св. Унії.

— Другий важнійший факт се Йорданьске торжество, яке справили богослови на просьбу тутейшої команди військової для руських жовнїрів. Бідаки не бачили вже по 2 і 3 роки руського Богослуженя ще й до того так величавого бо з дїяконами. В часі проповіди майже усї отирали сльози — навіть офіцери хоч нерозуміли, були зворушені відчуваючи їх тугу за вітчиною і радість, що мають Богослуженє. Від тепер буде кождого сьвята і першої неділї в місяци наш сьвященик відправляти їм Службу Божу в т. зв. Burgkirche. (Там є гроби родинні Габсбурґів).

При нагоді сих стрічок насуває ся гадка, що у Відни, Римі, Загребі, Будапештї, Ужгородї, Пряшеві, Перемишлї, Станиславові і у Львові є наші богослови (недовго будуть і в Америцї), але нема між ними лучности, яка би їх яко богословів і яко будучих сьвященників крїпким узлом получила. Інсбруцькі конвіктарі мають братство „Priestergebetsverein", яке обіймає

богословів і сьвященників, які покінчили студиї в Інномостї і щоб їх тіснїйше получити, видає малий квартальник. —

Чи неможе львівске братство: „Воведенія во храмъ Пр. Бог." розширити по усїх сих семинарях, взявши на норму, що де вже є 5 богосл. гр. кат., там може бути основана філїя та поручити львівському братству видавати квартальний листок, де містились би справозданя з житя поодиноких ґруп гр. кат. руської молодїжи, про дїяльність визначнїйших померших членів сьвященників та про стан церкви в поодиноких епархиях гр. католицьких. „Priestergebetsverein" має за ціль ширити братство: „Апостольство Молитви", а проектоване братство могло би займатись розширенем висше згаданого: „архибратства Успенія Пр. Богородиці", щоби тим способом ідею унії защепити в найширші верстви греко-католиків та в потребі збирати відповідні фонди. —

Сю гадку будуть ласкаві узяти під розвагу Високоповажані отці покінчивші в Інсбруцї, Римі і Відни, а дїло без великих трудностий може довершитись, потягаючи за собою кольосальні успіхи. *Інсбручанин.*

З Руского Товариства педаґоґічного. Кілька слів поясненя і поклик Головного Виділу Руского Товариства педаґоґічного у Львові.

З уваги на се, що дають ся нераз чути голоси — начеби Руске Тов-о педаґоґ. нїчого иншого не знало, як лише стогнати й жебрати та було таким дїравим міхом, який суспільність має раз-у-раз напихати — даємо тут мале пояснене та обрахунок наших потреб і результатів.

Рік ювілейний Тов-а 1907 і рік ювілею Ц. В. цїсаря зазначили ся кількома новими та далекосяглими здобутками а іменно:

Тов-о вибудувало великий дім при ул. Крижовій для своєї бурси, вартости 400 тисяч корон, в якім можна буде помістити по точнім розчисленю що найменше 250 учеників (є їх тепер 200);

2) оснувало заходом д-ра М. Коцюби школу вправ (на разї дві кляси) для своєї жіночої учительскої семінарії, аби виробити і тій школї право прилюдности;

3) купило в послїдних днях грудня на приміщене трех своїх шкіл (с. є двох згаданих і виділової школи ім. Шевченка з правом прилюдности) двоповерхову каменицю при ул. Мохнацкого ч. 12 (за ціну 95.000 К).

Першу й третю акцию довершило Тов-о завдяки інтензивній і повній посьвяти дїяльности двох окремих комітетів, які так довго не спочали, поки не перевели дїла — справдї примір гідний признаня й наслїдуваня. Перший комітет, с. є комітет будови бурси, якому проводив вельми цїлій справі прихильний директор акад. ґімн. п. Е. Харкевич, умів завдяки незвичайній рухливости і невтомимій працї секретаря проф. др. О. Макарушки так заанїмувати й приєднати для великого дїла суспільність, що зібрав несподївано велику суму й поставив головно при по-

мочи Єго Ексцеленції Митрополита й архитекта проф. І. Левинъского величавий дім, яким можемо съміло гордити ся.

Другий комітет, зложений головно з таких ідейних мужів як радника двора О. Кузьми, секретаря скарбу С. Кульчицкого і катех. шк. реальн. радника о. Теод. Лежогубского, вишукав по многих заходах відповідну каменицю та постарав ся в дорозї складок і зручних фінансових операций о потрібний гріш (до 40.000 К), так що міг приступити дня 21. грудня м. р. до купна дому для приміщеня всїх трех шкіл Тов-а. Крім сего повстало в р. 1907 і 1908: 4) кілька фондаций сотворених людьми, що віднимали собі всего, аби лише зложити гріш на жертвенник Тов-а або єго институций. Такі фондациї сотворили: радник судовий в Угнові і почесний член Тов-а Роман Алексїевич, основуючи дві такі фондациї рад. суд. Льонґін Ріпецкий у Львові, дальше один добродій, який шле від року по 100 К місячно, поки не доведе до означеної більшої суми, з якої відсотки підуть на одну стипендию, К. і К. Лещишаки з Теребовлї на будову домів Тов-а, дальше Олександер Танчаковский. Великими датками причинили ся до довершеня згаданих дїл Тов-о взаїмн. кред. „Днїстер“ сумою 20.000 К для звеличеня юв. цїс., артист-співак О. Мишуґа з Київа сумою 2.016 К, властитель дібр Малецкий квотою 2.100·79 К. Точний виказ сих фондаций і більших жертв подамо небавом до прилюдної відомости.

Головний Видїл не має прямо слів подяки отсим двом комітетам і вичисленим мужам працї й ініциятиви, а також і всїм добродіям, які причинили ся до складок, купували записи довжні, помагали радою й дїлом ідучи обом комітетам на руку.

От тими дїлами можемо справдї повеличати ся, хоч і не можна все кождому наглядно показати. Однак не пора нам спочивати і успокоювати ся. Тов-о не виплатило як слїд обох домів. Оба комітети прийдуть небавом зі своїми рахунками перед суспільність і викажуть цифрами, кілько треба ще в найблизшій будучности для вирівнаня пекучих довгів а кілько остає до амортизациї.

Головний Видїл мусить від себе просити суспільність іти дальше обом комітетам в поміч та слати невинно жертви на сплату обох домів, аби й бурса й школа могли спокійно розвивати ся і не лявірували недоборами. Звісна річ, що нераз тяжше удержати якусь институцию на висотї її задачі і розвитку, чим сотворити її й пустити в рух. Горе тій институциї, що стане в розгонї, або пічне лише силою розгону єствувати; до правдивого розвидку і бурс і шкіл треба конче гроша і людий працї та посьвяти.

Тов-о має багато добродіїв і находить чим раз більше симпатий і одушевленя в суспільности, однак ті всї складки суть в порівнаню з дїйсними потребами за малі. Ми не молимо тих самих жертводавців і добродіїв о нові або ще більші датки, лише звертаємо ся прямо й через наших дотеперішних добродіїв до тих, що доси давали або мало або й зовсїм відтягали ся від сеї акциї.

Тов-о має такі головні потреби:

I. На сплату давних недоборів бурси й амортизації нового інвентаря й самого будинку збудованого більше чим у двох третинах за позичені гроші, потреба нам сталої підмоги суспільности.

II. Попри нову бурсу мусїло Тов-о отворити в давнім льокали при ул. Вірменьскій ч. 2 другу бурсу, призначену для бідних учеників філії акад. ґімн. — а то аби не допустити до заселеня цїлої філії акад. ґімн. молодїжию з москвофільских бурс (в числї до 400). І ся бурса не може сама о власних силах остояти ся. Без жертв знов ми не в силї сеї так важної бурси удержати. То само відносить ся також до жіночого інститута св. Ольги, в якій находить ся 50—60 дївчат.

III. В домі для шкіл треба поробити адоптації, що буде коштувати до 7.000 К. Сей дім треба ще виплатити а не дістає 20.000 К платних до трех лїт, а крім сего тревatиме до р. 1929 амортизация банкового довгу по 3.500 К річно.

IV. Удержанє шкіл (виділової ім. Шевченка з правом прилюдности, цїлої семінарії учительскої і школи вправ) спричинює рік річно недобори. Субвенції соймові виносять разом 10.000 К, оплати є так низкі, задля бідноти учениць, що Тов-о докладає до удержаня школи виділової найменше три до чотири тисячі, а до удержаня семінарії і школи вправ до 10.000 К річно. Доки не вихлоптають наші посли у Відни у центрального правительства сталої піддержки в сумі що найменше 15.000 К річно — нема мови про нормальний розвиток тих шкіл. Положенє Головного Виділу раз-у-раз скрутне, а часто безвихідне. Сили учительскі мусять бути кождого місяця заплачені — а тут каса переважно пуста. Школи се не фінансові інституції, які би самі на себе заробляли. Вони потребують для свого розвитку спокою і безжурности. Сили учительскі жадають обезпеченя своєї платні на тепер і на будуче.

Тут отже помогти може наша суспільність, так як се робить ческа суспільність в Чехах і Моравах а словіньска в Країні, Каринтиї й Стирії. Школи, які виховують що року понад 300 дївчат є власністю і будучністю цїлого народу. Тут не марнує ся отже нїякий сотик, він верне ть ся самому народови сторицею.

Через недостачу гроша годі Виділови дістати потрібні сили учительскі, перевести орґанїзацию шкіл і виробити право прилюдности для семінарії. Ситуация есть часто прямо розпучлива а Виділ і Управа шкіл не знають як собі порадити. Много недогідностий і перепон уступить ся з дороги аж по спровадженю шкіл до нового дому при вул. Мохнацкого (станеть ся се не скорше як 1. мая с. р.). — Одначе тим ще не розвязане питанє удержаня шкіл, які вимагають що року накладу до 15.000 К попри краєву субвенцию.

V. Вкінци некучою потребою есть сплачуванє довгу в друкарнї, який виносить з днем 31. грудня 1908 р. 17.500 К. Товариство не робило його легкодушно, лиш з конечної потреби.

Воно було доси одиноке, що могло видавати книжочки для молодїжи і сповняло сю задачу совісно після своїх сил. Маґазин Товариства повний, книжочки дуже ріжнородні; в послїдних часах друковало Товариство ілюстровані книжочки для молодших і зовсїм малих дїтий, видячи, що наша суспільність купувала доси або подібні польскі або нїмецкі видавництва і відчужувала тим дїтвору від свого. Число виданих книжочок дійшло до 140. Тепер починає Товариство слати свої видавництва також на Україну, мусить однак давати більший рабат бо аж 40%. Таке підприємство повинно властиво само оплачувати ся, хочби мало обмежити ся лише на Галичину. Нарід, що числить три мїлїони а не має ще гіперпродукції книжок — повинен розвивати такі видавництва. Тимчасом у нас книжки лежать в маґазинї а довг в друкарнї росте.

Нїхто нам не поможе, лише ми самі. Товариство видає катальоґи, платить анонси, інсерати, робить всяку можливу рекляму. Отже кождий дім руский — чи більше чи менше образований повинен мати усї книжочки Руского Тов-а педаґ., ба кожда дитина повинна утворити свою окрему бібліотеку. — Аж тоді, коли розійдуть ся масово наші книжочки, зможемо приступити до нових видавництв, особливо до видання першорядних творів нашої літератури з поясненями.

VI. Не випадає також забувати о предплачуваню часописи для молодїжи „Дзвінок“ і часописи для учителїв „Учитель“. Обі часописи редаґують визначні люди, іменно першу звісна писателька К. Малицка (Віра Лебедова), другу також звісний писатель др. Василь Щурат. Для членів Тов-а стоїть предплата замість 6 К лише 4 К.

З сего перегляду пізнасть кождий, на які цїли і аґенди потребує Тов-о гроший. Кому яка аґенда менше симпатична, на се не потребує з окрема слати жертву, хоч Головний Видїл сего сьвідомий, що кожда зі згаданих есть необхідна і не може бути залишена.

Просимо отже усильно нашу суспільність приходити нам стало в поміч що місяця або бодай що другий, хоч би датками по 1 К і то подаючи точно призначене жертв загально або додаючи слово „на цїли Тов-а“. В першій мірі однак просимо вилатити вкладку на рік 1909 та вирівнати евент. залеглости. Додаємо, що для інтелїґенциї виносить вкладка після постанов зміненого в р. 1906 статута 2 К, для селян і міщан 1 К. Вписове для всїх нових членів виносить 1 К.

Вкінци наводимо, що засновуємо точний катастер наших дійсних членів виходячи від вплачених в роках 1903—1908 вкладок. Хто однак платив в тих роках стало більші жертви на одну з цїлий Тов-а, буде також зачислений в ряд членів, хиба що не буде бажати собі сего і о тім нас в пору повідомить. Сей катастер — який буде обнимати і членів Філії — буде мірилом наших жизненних сил, тому в інтересї кождого щирого Русина найти в нїм місце. Просимо отже наших приклонників

вирівнувати в сїчни і лютім залеглі вкладки і єднати нам як найбільше членів.

Львів, дня 1. сїчня 1909.

За головний Виділ Руского Тов а педаг.:

О. Іван Чапельский голова, *Андрій Алискевич* містоголова, *Микола Мельник* секретар, *Михайло Рибачек* касиер.

Благословенє престола в семинарицкій церкві відправив 5. лютого о. прал. Дольницкий. Церков відновлена і помальована в чисто-византийскім стилю, буде отворена до ужитку публики. В той спосіб зарадить ся бодай в части пекучому бракови церков у Львові. *О. В.*

Вже друкують ся **„Практичні Проповіди“ випуск III.** Зміст: 1) Проповідь при розпочатю майского Богослуженя; 2) при отвореню місиї; 3) перед св. причастієм на місиї; 4) пращанє богомольців на відпустї; 5) при отвореню читальні; 6) перед посїщенєм парохіян з молитвою; 7) перед поминальницею; 8) по скінчених жнивах; 9) перед Рождеством; 10) при закінченю старого року; 11) промова до Епископа підчас візитациї і 9 проповідий похоронних.

Ціна III. випуска 2 кор. з почтою. (Випуск I. вже вичерпаний).

З огляду на малий наклад прошу не отягати ся з замовленєм! Висилка наступить з початком марта. Адрес: **М. Кінаш**, Рінпів п. Милятин.

На числанні запитаня заявляю сим, що мої **Проповіди на сьвята і неділі цїлого року часть IV-а** вже печатають ся.

Петро Білиньский, парох в Зарваниці.

НА РУСЬКІ ШКОЛИ!

Марки і телеґрами

Руського Товариства педаґоґічного

можна дістати у всїх Філіях і в Головнім

Виділї у Львові ул. Сикстуска ч. 47.

В школї наша будучність!

Просимо о вирівнанє залеглої передплати. Адм. „Ниви“. і відновленє предплати на 1909 р.

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає.
о. Онуфрий Волянський.
З друкарнї Ставропигийскої під упр. М. Рефця.

Ч. 5. Львів, 1. марта 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. Он. Воляньский: До теперішного становища руского духовенства. — о. Ів. Гарматій: О місиях взагалї — в раз з начерком тридневної місиї. — Перегляд преси за сїчень. — о. др. Іван Бартошевский: Де є правда і свобода: в Церкві чи поза нею? — Нові книжки. — Всячина. — Від Редакції і Адміністрації.

До теперішного становища руского духовеньства.

Релїґія є природним випливом людского єства. Розум, що хоче заспокоєня вродженої жажди знаня, серце, що хоче заспокоєня вродженої жажди щастя, не знайде пристановища, хиба лиш в вірі в одного, особистого, вільного, висшого понад материю Бога. Випроваджувати релїґію зі страху перед природою або з темноти народа — се перестарілі, плиткі фрази раціоналїстів.

Уособлене релїґії — Церков і представителї Церкви — сьвященики мали все великий вплив в суспільности. Вони-ж заспокоювали релїґійні єї потреби, а відтак причиняли ся дуже до піднесеня материяльної культури.

Поминаємо східно-поганьских та ізраїльских жерців, а задержимо ся при духовеньстві католицкої Церкви. То духовеньство проповідало християньску віру, якої хосенного впливу нїхто розумний не перечить, воно навчило дикунів управи землї

і ремесла*), воно заховало скарби старинної культури, воно дало початок школам ріжної категорії. Ті заслуги аж надто вирівнують промахи, яких допускало ся духовеньство в деяких періодах свого занепаду.

В новійших часах неодно змінило ся: духова праця перестала бути монополем духовеньства. Все таки духовеньство і тепер вкладає богато праці не лиш на поли релїґійної, але і сьвітскої дїяльности: науки, штуки, социяльної акциї. Згадатиб на папскі наукові збірники і на участь духовеньства в товариствах.

Русини мають ще більше завдячувати свому духовеньству. Церков охоронила руску народність від неминучої загибели, духовеньство і селяньство — сеж одинокі до недавна верстви, що творили руский нарід. Не будь рускої духовеньства, не було би рускої народа!

Руске духовеньство відродило нову руску лїтературу в Галичинї — воно головно витворило старинну, — руске духовеньство брало живу і визначну участь в полїтичнім відродженю свого народу та в економічнім его двиганю. Нема майже рускої товариства, рускої інституциї, де не було би моральних і материяльних вкладів рускої духовеньства. Відкиньмо грошеві підмоги і особистий провід наших сьвящеників з народних товариств і институций, а побачимо, що стане ся з ними!

Правда і то, що в рускім духовеньстві суть одиниці самолюбні, ледащі, але будьмо пересьвідчені, що то само — а може ще в більшій мірі — є між сьвітскою інтелїґенциєю. Вибирати злі одиниці, ґенералїзувати їх похибки на цїлий стан — се що найменше нерозумно і несправедливо.

Дають ся чути нераз голоси, що руске духовеньство за мало працює на позацерковнім поли. Се знова несправедливо. Наше духовеньство — загалом взявши — працює богато поза Церквою, але нїхто не сьміє від него вимагати, щоби воно на першім місци клало позацерковну дїяльність. Таким поступованєм воно провинило би ся против Церкви і против народа, який має право домагати ся від свого духовеньства передовсїм церковної дїяльности.

Нераз дають ся чути закиди, що не видно успіхів дїяльности рускої духовеньства серед народа, отже воно мусить занедбувати ся.. Що праця духовеньства не приносить часто успіхів та що духовеньство нераз заперестає праці над народом, се правда. Але вина в части лежить поза духовеньством.

Если наші радикальні і социяльїстичні часописи не мають важнїйшої роботи, як систематично підкопувати вплив духовеньства, представляти его народови за дерунів, неробів, непотрібних дармоїдів, если темні, безкритичні читачі пересякнуть

*) Про сьвящеників-винахідників гл. Th. Deimel, Zitaten-Apologie, Freiburg Br. 1904, 2 A., ст. 240—5.

тими фразами і на кождім кроцї ставлять перепони працї сьвященика — чи тодї можна дивувати ся, що сьвященики знеохочують ся, попадають в апатию? А як знайдуть ся між ними витревальші і непохитні, то ті мусять з'уживати великий запас енергії на поборюване упередженя, викликаного радикальною і социяльїстичною агитациєю, задля засади і доктрини, що Церков і духовеньство в новочасній суспільности злишні.

Не маємо нїчо против того, если подає ся до публичної відомости над'ужитя поодиноких сьвящеників — хотяй і ту повинна бути міра і такт, — але против видумуваня і накручуваня фактів таки мусимо протестувати. Воно було би дуже хосенне, если би у Львові завязало ся осібне бюро, яке мало би збирати всї публичні закиди против сьвящеників, провірювати їх на місци через довірочних людий і простувати. А як нї, то соборчики повинні пильно збирати такі закиди, провірювати їх стійність, если закиди правдиві — упімнути винного, если неправдиві — простувати в часописях.

То можна би застосувати передовсїм до закидів, роблених сьвященикам пресою противного полїтичного табору.

Против руского духовеньства звертали ся все атаки правительственних кругів, против него звертають ся нинї напасти польских т. з. католицких сфер — церковних і сьвітских, — яким здає ся, що руского духовеньства за богато і що воно за заможне, щоби позволило на польонїзоване руского народу. Серед таких обставин пожадане, щоби руска інтелїґенция сьвітска зрозуміла, до чого йдуть польскі змаганя, щоби вона злучила ся зі своїм духовеньством в цїли відпираня спільного ворога. Руска преса заняла — треба се з признанєм зазначити — коректне становище в справі польских напастий на руску Церков.

Руске духовеньство певно не занехає своєї працї над народом разом з сьвітскою інтелїґенцисю. Але мусить домагати ся шанованя своїх церковнокатолицких пересьвідчень, а до того і трактованя відповідного его становиску.

Нїгде правди дїти, але в нашій суспільности закорінив ся погляд, що сьвітский інтелїґент — академік чи урядник — то щось висшого, як духовний. Не входимо в то, чим є сьвященик з церковної точки. Але мусимо домагати ся, щоби нас зі суспільної точки задивлюваня ся трактовано яко рівних зі сьвітскими, щоби допущене сьвященика до ріжних виділів не уважало ся за акт ласки і куртуазиї.

Еслиж хочемо то осягнути, мусимо пильно дбати про заховане нашої станової поваги і не дозволяти уважати себе за щось менше вартного. Надскакуване перед всяким, хто носить цивільний сурдут, не сьміє мати місця. Ми мусимо все і всюди виступати з певним почутєм своєї гідности, своєї історичної традициї, свого теперішного суспільного становища. Шануємо всї стани, але домагаємо ся такої самої пошани для себе.

Тими ідеями повинно переняти ся руске духовеньство. З'огляду на напасти против себе зі сторони наших радикалів і

соціялїстів та польских нїби католицких кругів, повинно воно злучити ся в фалянґу, переняту духом солїдарности і почутем станової гідности, а при тім злучити ся з сьвітскою інтелїґенциею доброї волї для спільної праці на народнім поли яко рівнорядний чинник в народнім житю. Сьвітска інтелїґенция зрозуміла тепер по послїдних польских нападах, як важною твердинею в народнім житю є руска Церков і оказала більше взглядом неї заінтересованя ся, як коли небудь. Оживленє церковного духа сьвітскої нашої інтелїґенциї є корисним моментом, щоби єї позискати для Церкви і злучити ся з нею до народної праці яко рівні з рівними і злучити тим більше, що ще в памяти суть ювилейні торжества в честь Папи і ювилей „Просьвіти“. В одних і других брало участь духовеньство і сьвітскі, а тимсамим заманїфестувала ся гармонїя церковного і народного напряму в нашій суспільности.

о. Онуфрий Воляньский.

о. Іван Гарматїй.

О місиях взагалї — в раз з начерком тридневної місиї.

Еляборат о. Івана Гарматія, відчитаний на соборчику деканальнім в Білім, Нараївского деканату.

(Конець).

До такої то концентрациї сил всїх сьвідомих синів Руси-Украіни накликає у своїй статї сей вельми дїяльний народний керманич. Єго накликуваня і пересторогы в значній мірі відносять ся і до слуг Христової Церкви, котрим так само повинно бути відомим з церковної істориї, що всякі такі історичні переломи і потрясеня відбивались нераз дуже болючо на судьбі католицкої Церкви і то в міру того, з якими моральними і духовими засобами католицке духовеньство йшло на зустріч сим історичним подіям і перемінам. Зі змісту статий обох наведених авторів могли ми пізнати ясно, які то причини викликали у нас дійсну потребу сьвященичої організациї і задля яких то цїлий князї нашої Церкви так усердно накликають цїле своє духовеньство

до як найусильнїйшої наукової працї, яко ідеалу, який по їдеалї сьвятости уважаєсь найвисшим ідеалом людскости.

Такої то науки від свого кліру під нинїшний час домагають ся рускі Епископи. Сеї науки зажадають від нас незабаром тоті мілїонові маси нашого сельского люду, котрих европейска цівілїзация по довгих віках упосліджена, темноти і неволї видвигає нині на наших очах з корчемних нор і сїний на денне сьвітло ясного сонця! Длятого то і наше сьвященьство предвиджуючи сесю працю, яка его чекає з наближаючою ся хвилию відродженя і осьвідомленя людових мас, мусить передше добре наповнити скарбницю свого власного знаня і науки, щоби опісля з тим більшою силою і успіхом, подібно первісним Апостолам, пійти в народ і проповідувати Христове Євангелиє всїй твари, при всякій нагоді і на кождім місци: чи то в храмі з проповідниці, чи то в школї на катехизациї, чи то в пресї на взір апостольских посланій, чи то на велилюдних зборах і вічах, як се чинив Божественний Учитель, своїм палким місійним словом.

То суть тоті менше-більше головні форми научуваня, при помочи котрих ученики Христа ширили і ширять Боже слово по цїлій вселенній аж до нинїшного дня. Заходить еще питанє, котрій з сих форм в нинїшних часах належить ся признати першеньство, щоби успішно розповсюднювати Божу науку в широких масах робучого люду, а передовсїм між нашим селяньством? Суть многі, котрі таке першеньство признають школї на тій слушній підставі, що чия школа, того будучність. Що до мене, то я першеньство признав би пресї і книжцї, а то на тій засадї, що: чия преса, того наука. Коли наука в школї єсть звязана місцем, часом, віком і особою учителя, то преса і книжка стане чоловікови у великій пригодї і на кождім місци. Єї можна сховати під подушку і за пазуху, отворити в полю і в дорозї, подібно як той хлїб в торбі, що з ним сядеш на горбі. Коли однак розходить ся о те, щоби в даній хвили і потребі найскорше промовити до сердець і до пересьвідченя широких і неповоротних людових мас, тодї першеньство треба би признати живому місионарскому слову, яке всегда і у всїх людей мало і буде мати чи не найбільшу силу на людскі серця і уми. Недаром то — якось недавно тому — оден з наших братів з закордону майже з плачем пророка Єремії сердечно болїв над тим в „Дїлї“, що его рідні братя на Українї під покровом старшого брата Словянина з над Клязми навіть в церкві, в храмі Божім не почують Божого слова у своїй рідній, живій мові від своїх змосковщених батюшків.

Сей погляд о надзвичайній силї живого, місионарского слова на широкі маси дасть ся також ствердити многими прикладами почавши від прикладу з наук Ісуса Христа і Апостолів а скінчивши на власнім досьвідї з буденного житя. Пригадаю собі, що раз в „Дїлї“ була осібна розвідка о „психольогії мас“, а в тій розвідцї дотичний автор старав ся доказати на підставі

анальогічних помічень з ріжних масових народних рухів і зборів, яку-то силу мали на масові людові збори палкі промови ріжних великих проповідників, політиків або і агітаторів. Своїм живим словом уміли вони маси пірвати до таких рухів і учинків, яких би чоловік при звичайнім, буденнім настрою ніколи не поважив ся учинити. Сеся психольогічна тайна мас відома була мабуть всїм великим місионарам і проповідникам, котрі в даних хвилях уміли всегда зручно використати психольогію мас для своїх цїлий. Сесю практику пізнали мабуть многі з наших сьвящеників, а між тими і „аз грішний“ підчас послїдних масових рухів за виборчою реформою і при самих виборах до парлямéнту. Сей досьвід може буде найкрасшою для нас научкою, як на будуче примінити ся нам до таких масових рухів а головно з якою оцїнкою і участию маємо віднести ся до наших масових духовних місий, входячих в нас в щораз більшу практику.

Одначе на ствердженє ваги і значіня духовних місий лишають ся нам ще далеко важнїйші докази з житя Ісуса Христа, Апостолів і з істориї католицкої Церкви.

Яке значінє і вагу привязував Ісус Христос до місионарского уряду, пізнати найкрасше з того, що Він сам себе називає першим місионарем.

Як звісно, назва місиї походить від латиньского слова: mitto-ere — посилаю, а слово се взяте в духовнім значіню дасть ся впрост вивести від слів Ісуса Христа, які Він висказав до Апостолів, висилаючи їх в сьвіт на науку: „Якоже посла мя отецъ и азъ посылаю вы“. Дадеся мй всяка власть на небесй и на земли — шедше въ міръ весь, проповѣдите Евангеліє всей твари, научите вся языки, учаще ихъ блюсти вся єлика заповѣдахъ вамъ. И се азъ съ вами єсмъ во вся дни до скончанія вѣка: аминь. Слушаяй Васъ, мене слушаєтъ и отметаяй ся Васъ, мене отметаєтъ ся. Небо и земля мимоидетъ, словеса же моя не мимоидутъ“. З наведених слів Ісуса Христа, як і з многих інших висказів св. Письма може пізнати кождий, яку то власть місионарску переляв Ісус Христос на своїх Апостолів і їх наслїдників та яку то велику вагу привязував Божий Син до обовязку проповідуваня Евангелия Божого всїй твари по всїй вселенній. Та крім сего ми можемо також навести много слів і примірів з св. Письма, які переконують кождого, що єще хто зна чи не більшу вагу привязував наш Спаситель до обовязку слуханя Божого слова і хороненя єго! Для приміру наведу тут прекрасну приповідку Ісуса Христа о сївачи і о сїмени, або памятні слова, які висказав Ісус Христос до сестер Лазаря, Марії і Марти, коли проповідував в їх домі: „Марто, Марто, печешися и мольвиши о мнозѣ: єдино же єсть на потребу. Марія же благую часть избра, яже не отимется отъ нея“. Або також: „Егда нѣкая жена, воздвигше, гласъ отъ народа, рече єму: блажено чрево носившеє тя — онъ же рече: тѣмже убо блажени

слишащіи слово Божіє и хранящіи є". А вже найкрасшим сьвідоцтвом і прикладом для слухачів Божого слова буде відповідь, яку дав Ісус Христос тим, котрі донесли Єму, що: „Мати Твоя и братія твоя внѣ стоятъ, видѣти та хотяще. Онъ же отвѣщавъ рече къ нимъ: Мати моя и братія моя сіи суть, слишащіи слово Божіє, и творящіи є".

За прикладом свого Учителя Апостоли привязували велику вагу до обовязку проповіданя Божого евангелия, а щоби сю науку заховати цїлою і неушкодженою, записали єї старанно у св. Письмі, щоби опісля їх наслїдники ту саму науку могли черпати із сьвятого жерела і проповідати всїй твари аж до „скончанія віка". Що Апостоли дїйсно уважали за свій перший обовязок проповідуванє Божого слова, слїдує з тих слів, які вони сказали до вдовиць: „Єлиновъ роптающихъ яко презираєми биваху во вседневнѣмъ служеніи, рѣша: не угодно єсть оставити слово Божіє, служити трапезамъ". Також і з історії католицкої Церкви могли би ми навести повно примірів, як то при помочи славних проповідників Божого слова майже чудесним способом розширювала ся християньска віра по цїлій кули земскій, та між іншим, згадати би нам лише словяньских місионарів і апостолів св. Кирила і Методия. Наведені доси докази повинні би переконати кождого о великій і несумнївній вартости духовних місий, з якими, як заповідає нам послїдне пастирске посланіє, прийдесь нам незабаром виступити на арену апостольскої і місионарскої працї посеред нашого руского народу під теперішну важку хвилю, яку переживає наш нарід на цїлім своїм просторі.

В таких важких хвилях для Христової Церкви не повинні ми також забувати на обіцяну нам Божу поміч і на ті оружия Божі, якими „въ день лють" воїни Христа повинні узброїтись, щоби оперти ся „къ міродержителямъ тьмы вѣка сего", як каже сьв. Апостол Павло в листї до Ефесян: „Братіє моя, возмогайте во Господѣ, и въ державѣ крѣпости его: Станите убо препоясани чресла ваша истиною и оболкшеся въ броня правди, и обувше нозѣ во уготованіє благовѣствованія мира: надъ всѣми же воспріимше щитъ вѣры въ немже возможете вся стрѣли лукаваго разжженния угасити. И шлем спасенія воспріимите и мечь духовный, иже єсть глаголъ Божій".

На тім і закінчив би я теоретичну часть еляборату.

Лишають ся ще до обговореня деякі практичні вказівки і спостереженя, які міг я набрати або з власного досьвіду або переняти від других. Першою такою практичною річию, яка насуваєть ся нам кождому на гадку, се питанє: звідки взяти фондів на покритє коштів, які, як відомо, потягає за собою уладженє хотяй би тридневної місиї. Суть то дуже рідкі случаї, щоби такі кошти міг покрити сам парох. Тому можна так уладитись, що кошта покривають самі парохіяни, звичайно в натуралїях. Сей случай мав місце у моїй парохії підчас послїдної тридневної місиї в нашім деканатї. Та форма покритя коштів

не може ввійти в засаду і для того для більшої певности наша єрархія духовна або краєва чи державна репрезентація повинні би на місиї виєднати сталі субвенциї, подібно як на театри, бурси і інші подібні інституциї. Кромі коштів, які поносить парох, не треба забувати і тих коштів, які поносять проповідники. Для того на мою думку в ціли забезпеченя сталих і певних проповідників мусить бути для місионарів якась скромна ремунерация, хотяй би в роді премій місийних. На душпастируючих сьвящеників неповинно накладати ся місийних наук. Дуже надають ся до сего монахи, котрі для тої справи повинні з сьвітським кліром сотворити одноцїльну організацию. Памятати однак належить, що у виборі проповідників треба бути дуже уважним і лише таких сьвящеників покликувати на місионарів, які мають сей дар від Бога, хоть на жаль, таких вибранців Божих нема богато. Вистерігатись також належить, щоби не уряджувати відразу місий в таких місцевостях, де можна стрітитись з упередженєм або зі злосливим упором. Наперед треба уладжувати місиї по лучших парохіях, бо тогдї блеск і одушевленє з такої духовної місиї незамітно переносить ся також на сусїдні парохії. Що до плодів таких духовних місий, то треба взагалї сказати, що успіх їх в значній мірі залежить також від одушевленя і хвилевого настрою проповідників, від прихильности і приготованя самих слухачів, а в кінци від способу переведеня місиї.

Між нами сказавши деякі наші місиї, які новійшими часами уряджувано в підгірских сторонах, неудавались власне через то, що нарід з гори був повідомлений про їх тенденцию через то, що парох, а що гірше, єслн самі місионарі явно здраджувались з тим, що вони уладжують місиї проти радикалів, социялїстів, розпусти або піяньства дотичного села або місцевости. О таких місиях можна з гори сказати, що не допишуть а опісля наступає розчарованє, знеохоченє не лише між слухачами, але і між проповідниками. З того однак не слїдує, щоби проповідники Божого слова зовсїм не могли доторкатись в своїх науках живих питань з біжучого житя, як питань полїтичних, суспільних або економічних, бо часом нарід прямо домагає ся сего від сьвященика, тай годї голосити Боже слово не примінюючи єго до туземного буденного житя, а держати ся в проповідях самих лише теоретичних тем. Часто деякі проповідники страха ради або для красних очей можних міра сего в своїх проповідях боять ся згадати за горальню, корчму, сказати щось за книжку, за читальню, звиняючись тим, що хлоп доси не знав того і якось жив на сьвітї. З надзвичайними успіхами бачив я тому 15 лїт уряджувані місиї духовні в деканатї Теребовельскім, під проводом тої міри і того духа місионаря, яким єсть о. Токар, тогдїшний парох Вишнївчика. Що більше, тому 17½ лїт був я сьвідком таких удачних місий уряджуваних латиньскими місионарями, мабуть Редемтористами, в деканатї Бережаньскім. Мимо сего, що проповідували вони в мові поль-

скій, мимо сего, що були весняні роботи — нарід тисячами ішов слїд в слїд за тими місионарями, без нїякої агітациї і принуки, а часом проти волї нашого духовеньства. Думаю, що *єсли би так систематично уладжувано всюди по селах місийні науки*, то не лише між нашим народом, але навіть і між французскими републиканьцями не булоб прийшло до того розриву між Церквою і державою, бо нарід по просту не допустив би був до того. Годї нам отже чекати з заложеними руками і дивити ся, коли „татъ прийде і разбойникъ, да погубитъ и разпудитъ овци“ но „воспріимше мечъ духовный єже єсть глаголъ Божій стати на брань, яко брань наша къ міродержителемъ тьмы вѣка сего“.

Начерк наук і Богослужень тридневної місиї, взглядно уклад такого начерку належить до найтруднїйших річий і потрібно проте великої місионарскої вправи, умілости і досьвіду, щоби єго так дібрати, аби він був достосований до потреб і вимог слухачів, дав ся змістити в означенім часї а заразом, щоб був примінений до сих місионарских сил, які в данім случаю мають взяти участь в проповідництві. Длятого подрібного начерку не можна ту подати.

Перегляд преси за сїчень.

Зіставив О. В.

Щоби запізнати наших читачів зі становищем нашої преси, будемо подавати можливо повний і вичерпуючий перегляд характеристичних єї статий та висловів о скільки вони відносять ся до Церкви. Коментарів і збиваня не будемо з засади помішати, а то з причини браку місця і тому, що пересічно образований читач легко сам собі розвяже подавані закиди. Знаючи напрям часописий і ними порушувані квестиї, наші читачі будуть могли ті квестиї передумати, передискутувати та обробити їх після бібліографічних вказівок, подаваних в „Ниві“.

Подаванє в „Ниві“ виписок з преси буде мати і ту користь, що неодному з читачів сама собою насуне ся тема до оброблення в нашій часописи або в призначеній для народа „Основі“.

І. Преса противцерковна з засади.

Громадський Голос, радикальна полїтична часопись під редакциею Михайла Винярского, виходить з 1909 р. лиш раз у тиждень (перед тим два рази). В передовици (ч. 1) оповідає ся,

як то Церков, яка сама спалила (?) Іванну д' Арк, оголошує її сьвятою, щоби позискати (?) собі Францию, що то так гарно визволила школу з попівского ярма і перестала Римови давати гроші. Сьвітлі успіхи французского вільнодумства наводить у автора передовиці сумні рефлексиї, бо в нас в Галичині змарновано (?) майже всьо, що перед тим зроблено для вільної думки; національно-демократична партия опинила ся під попівскою кормигою (?), в кождім (?) товаристві і комітеті засїдає піп в характері римского жандарма, щоби не роблено і не писано против Церкви, як павутинем обіймили клерикали громадяньске житє нашої інтеліґенциї (?). Половина (?) тої інтеліґенциї мовкне під терором попівских протестів, а друга радо признає ся до паламарщини (?). Безхарактерність (!) пішла так далеко, що львівский Боян сьпівав в Жовкві. Русини піддали ся під омофор Ортиньского. Інтеліґенция, що мала национальним правам підпорядкувати церковні, гне спину (?) перед епископами, сипле гроші на церковні цїли (?), а не має нїчо на школу імени Олени Сїчиньскої і на фонд для Івана Франка. Але радикали будуть вести безпощадну борбу з клерикалїзмом!

Поминаємо, що Орлеаньску Дївчину не спалила Церков, але церковно-полїтичний суд, який з непомильностию Церкви не має нїчо спільного, поминаємо, що „Гр. Голос“ називає терор французскої масонериї над совістию горожан освобожденем з клерикального ярма, — а зазначимо лиш, що наша суспільність після „Гр. Голосу“ так склерикалїзована, як нїяка інша на сьвітї. Численні конфлїкти між духовеньством і великою частиною сьвітских задля ріжниць в религійних поглядах та виступи нашої преси против Церкви — то всьо для радикалів не істнує, для них є клерикалїзмом всяка робота з сьвящениками.

В оглядї партийного З'їзду в Тернополї довідуємо ся, що радикалїзм ширить ся в Тернопільщинї, Самбірщинї, Товмачинї, Дрогобиччинї (ч. 1) що треба зірвати з попами, (вже давно зірвано), які зле поводили ся (?) з хлопами на Нар. З'їзді у Львові і все кидають радикалам, головно за справою станислав. Владики, що збори в Грушеї п. Товмач ухвалили сьвяткувати день смерти Драгоманова яко хлопске сьвято (ч. 2), що поступ — то одинока зброя на поборюване клерикалїзму і консерватизму, тих найшкідливійших червів (?), „котрі і доси точать нашу націю“, що „радикальний рух поставив ідеалом наукову сьвітску просьвіту і соціялїстичний лад“ (ч. 4).

З поміж численних антиклерикальних дописий нарікає одна на попа-клерикала, який виступає против „Сїчий“ і радикальних послів за їх вороже становище до папского ювилею („з Павелча“) і на „божественну проповідь попа С.“, який виступав против радикалів і якоїсь зрадикалїзованої читальні „Просьвіти“ та остро картав чужолоство (ч. 3).

Попам якогось заведеня для поправи проступників в Нїмеччинї закидає „Гр. Гол.“ таке: „Цїкаве, що попи з того за-

веденя не підносили нїчого обтяжаючого против Коллєндера (директора, який мав знущати ся над підвладними), а преціньмусїли (?) щось о тім знати, коли широкий сьвіт о тім довідав ся. Чи може божі слуги уважали поступованє ката за добре для того, бо таке поступованє не противило ся (?) давним законам (?) св. інквізиції?". (ч. 4).

В дописи з Збаращини каже, що попівска реверенда не повинна заслонити (?) правдивого сьвітла і просьвіти, в реклямованю буковиньского радикального „Громадянина" хвалить ся, що всї радикали мусять іти тернистою (?) дорогою, а в подаванню вістки про економічно-просьвітний конґрес „Просьвіти" нарікає, що не буде там реферату про „Сїчи".

От. Корвін: **Як повстали попи?** (Громад. Голос 1909 ч. ч. 2—5).

Наплївши дурниць про ґенезу природної релїґїї і повстанє віри в одного Бога, приходить автор до Христа і так говорить про Его божество: „Цїла т. з. теольоґічна наука опирає ся на сїй пїсенїтници", що Христос є Богом. „Наука о божестві Ісуса сама в собі є глупотою". „Учителї Церкви суть при виясненю сеї науки еще більше неясними, — як звичайно — ґублять ся в натовпі пустих слів, котрі імпонують нїчо недумаючому народови".

Про первісних християн читаємо, що „невдовзї по смерти апостолів замінило ся одушевленє християн в релїґійне маячене і прибрало характер духової хороби". „Рід гордости крив ся під їх покорою... задля того віддїлили ся християни цїлком від прочих людий, уникали всяких приємностий та торжеств зарівно як злочинів. Одним словом помимо чесноти і правого житя стали они девотично-сумними дураками". Християни не здержували ся „від провин, яких безкарно не може полишити нїяка держава. На підставі релїґїї відтягали ся від горожаньских обовязків, не хотїли йти на вйну анї принимати публичних урядів і оказували цїсареви погорду місто приналежної ему почести", тому „найрозумнїйші цїсарі найострійше поводили ся з воркотливими християнами", які „через свою визиваючу гордість збуджали у поган найбільшу жорстокість". Примір мучеників „роздмухував фантазию християньского фанатизму".

Устрій первісної Церкви був такий, якого домагають ся наші радикали. „Нїхто між християнами не мав першеньства, а навіть їх обовязок так як права були совершенно рівні". Своїми зверхниками вибирала громада поважних мужів, званих пресвитерами, які дбали про лад в громадї. Навіть апостоли не приписували собі власти надавати права громадам; „особлившого богослуженя не знано, релїґійні збори відбували ся без церемонїй". При нарадах предсїдателем був найстарший віком, а потім найспособнїйший. Его називано епископом. З часом громади привикали бачити в епископі свого духовного голову. „Так отже в 1-ій половинї 2-го столїтя по Христї положено під-

валини під церковну аристократію". Відтак в III. ст. захланні епископи туманили нарід, що Мойсееві закони про ерархію відносять ся до християньскої Церкви, вмовили, що „їх не громада, але сам Бог покликав на учителїв і зверхників... задля чого мусїли віддїлити ся від громади, і утворити особливий стан". До того епископи дурили громади що через рукоположане сходить св. Дух. „Щоби сю прикрість (зн. що до важности ухвал треба було затвердженя громади) усунути, винайдено питоме средство, яке назвати би можна боввановатою і незручною обманою, если би оно не було удало ся". Ото епископи вмовили в нарід, що молитва, якою зачинають ся наради, змушує св. Духа зійти на учасників-епископів, отже хоронить їх від помилки, а потвердженє громади стає злишним. Так то „чесні настоятелї християньских громад стали по найбільшій части користолюбивими, підлими і нїкчемними людьми", віддали ся цїсарьм, „уживали найпідлїйших і найнїкчемнїйших средств, щоби попавших в ріжні забобони християн спонукати до богатих дарунків". Духовеньство „переводило свій гешефт в нїкчемний спосіб". Образованому цїсареви Юлїянови (Відступникови) видало ся вже через забобони і ріжного рода байки (як прим. оповіданє, що „зухвальцеви, який любашно зачіпив Марию, усохла рука") „спотворене християньство несмачним і сьмішним", але „він не переслїдував християн, а однак его учитель Лїбанїй предчував смерть цїсаря з руки якогось фанатичного християнина".

Наші радикали з „Гром. Голосу" і социялїсти з „Землї і Волї" в дечім поборюють ся і обкидають ся взаїмними лайками. Але мимо того лучить їх одна цїль: обкидувати болотом Бога, релїґію, Церков, духовеньство. Цикль статий „Землї і Волї" з кінцем 1908 р. (чому позичали віру?) і такийже цикль „Гром. Голосу" з початком 1909 р. (як повстали попи?) взаїмно себе доповнюють. В однім і другім знаходимо худобячий цинїзм (Бог мав сина з сельскою дївчиною — зухвалець (іроїчно!) любашно зачіпав Марию (Б. Матїр), в однім і другім подибуємо низкі напасти.

На тему ґенези релїґії, божества Христа, можливости чуд не будемо входити з „Гр. Голосом" в дискусию. Як віл чи осел нїколи не в силї зрозуміти, щоби істнувало щось більшого, як повний жолоб, так наші радикали не годні зрозуміти, щоби істнувало щось вишого як природний порядок. До зрозуміня того бракує їм відповідного орґану, а над калїками треба хиба милосердити ся. Релїґійний запал перших християн, їх посьвячене ся для ідеї та відраза до зігнилої тоді римскої культури — то річи так взнеслі, яких тупоумний слимак в родї „Гром. Голосу" нїяк не в силї поняти. Отже і ту лишимо его в спокою: нехай любує ся земским болотом, як ему то робить приємність.

Але мусимо се напятнувати, если „Гром. Голос" виводить ґенезу христ. релїґії з перекручених висловів Христа, а ґенезу

духовеньства з того, що громади були глупими, а їх старшина, що стала опісля клиром, була — загалом взявши — послїдними шибеникамі і обманцями, зробити з глубокорелїґійних громад, які з пієтизмом відносили ся до героїв чесноти посьвяченя ся, якими були і їх епископи та сьвященики, дураків, а з тих епископів та сьвящеників нїкчемних спекулянтів — се можливе лиш в дураків і лайдаків з „Гром. Голосу“.

То, що пише „Гр. Голос“ про устрій в первісній Церкві, то всьо брехня. Історичні жерела з І. столїтя (дідахе, листи Клеменса Рим.) доказують наглядно, що вже в І. ст. уживано лїтурґічних церемонїй, признавано поділ на ляїків і клир, а клир ділено на епископів, пресвитерів, дияконів. В евангелиях і апостольских листах, які повстали в другій половинї 1-го столїтя, читаємо, що апостоли сходили ся на собор в Єрусалимі і ухвали того собора уважали ухвалами св. Духа, читаємо, що Спаситель обіцяв своїй Церкві опіку св. Духа, установив папство, віддїлив апостолів від прочих людий, читаємо, що апостоли були пересьвідчені, що через рукоположаня удїляють св. Духа. Св. Павло каже виразно, що він є апостолом з ласки Бога, а не з волї людий, уживає своєї власти, кидає екскомунїку на грішника в Коринтї, заказує принимати іншу науку, як лиш ним (Павлом) голошену. А папа Клеменс (І. столїтє) не прошений нїколи, але з власної ініціятиви забирає голос в справі коринтскої Церкви і заказує Коринтиянам усувати сьвящеників, бо они суть сьвященіками не з ласки людий, а з ласки Бога. Сьвящеників на Кретї і в Ефезї не вибирає громада, але висьвячує епископ Тит і Тимотей, висьвячені на епископів св. Павлом.

Не менше бреше „Гр. Голос“, коли говорить про відношеня цїсарів до християн. На ту тему помістимо дещо в „Ниві“ пізнїйше. Ту зазначимо лиш, що Юлїян Апостат умер з рани отриманої на війнї, він переслїдував християн, правда не мечем, але виключив їх зі шкіл і від урядів, був він не так образований, як радше набуханий новоплятоньскою містикою, яка є в дечім сьмішнїйша, як християньскі (звичайно єретичні) апокрифи. Цїсарі переслїдували християн за їх релїґію, яка не позволяла складати жертви богам анї віддавати божої почести „божественному“ імператорови. Християни не брали участи в поганьских бенкетах і театрах, бо ті були видовищами худобячих орґій (борби ґлядияторів, виступи нагих жінок, венеричні культи богинь). Від участи в військовій і горожаньскій службі відтягали ся християни лиш виняткова, в сенатї, на визначних урядах і в армії було богато християн. Свої обовязки взглядом держави сповнювали християни совістно: молили ся за цїсаря, платили податки. Тертуліян виразно закидає поганам, що не злочини, не провини вкинули християн до вязниці, а лиш їх віра. В часах пошести християни оказували дїла милосердия взглядом поган, а муки від них принимали не з надутою гордостию,

але з пориваючою солодкостию, усьміхом на лици, притім з непохитною твердостию в пересьвідченях.

„Гр. Голос“ змалював карикатуру Христа, християньства і духовеньства, мимо того має радикальна голота претенсиї, щоби душпастир не перестерігав своїх вірних перед читанєм дурацкого, бовдуватого, підлого і нїкчемного — уживаємо слів „Гр. Голосу“ — радикального орґану!

Земля і Воля, тижневник украïньскої социяль.-демократиї під редакциєю Мик. Ганкевича, оповідає в різдвяній статї, як то попівство зробило релїґію „сина теслї“ релїґією можних гнобителїв (?), які в еї імени (?) допускають ся таких варварств, яких не допускали ся навіть погани (?), нарікає, чому папа не виступає в оборонї росийскої революциї (!) („А на землї мир!“ ч. 1).

Християньска (?) суспільність пятнує працю як щось понижаючого і нїкчемного. Не праця, а гріш і одїж має тепер вартість. „Молодий піп, котрий що й но з семинаря вийшов, а якої то він почести домагає ся“ для своєї одежи! Робітники не мають часу на сьвятковане Різдва. („Социяльні правди“ — [радше брехнї]. ч. 1).

Статя „На злобу дня“ (ч. 2) говорить, що частина радикалів подоптала свої ідеали і пішла на службу (?) попів*), дає ся попирати ними при виборах, годить ся на підвистене платнї катихитам, стремить до витвореня мужицкої буржуазиї, „Деканальні соборчики“ (ч. 2) мало занимають ся церковними справами, нерадо слухають про просьвіту, стремлять лиш до нищеня социяльїзму, „який знають тільки з „Ниви“ Воляньского“, ті „соборчики сходять звичайно (?) на пиятику, гру в карти“, відбувають польованя, а як приїдуть попаді з доньками, то зачинає ся забава. А кошти забави покриває хлоп (?). Займати ся церковними справами, то вже клерикалїзм, не займати ся ними, знова социялїсти невдоволені. Якжеж їм догодити? Хиба перестати сьвященикам істнувати!

Про социялїстичний рух між Русинами довідуємо ся, що товариство „Воля“ удержує зносини з такимиж товариствами в Стрию, Станиславові, Борщеві, Чернївцях; що 29/XI. 1908 заложено в Колюмбиї робітниче товариство ім. Мир. Сїчиньского, що наших еміґрантів вигнало з старого краю попівске (?) пановане. Відтак чуємо гіркі докори на адресу радикалів, що вони воюють з социялїстами, а не йдуть до борби там, „де розтягла своє пановане чорна армія попівства“ та що „рідко (?) коли в радикальній ґазетї підносить ся надужитя і визиски попів“. Де піп головою читальнї, там нема звичайно нїякого житя. (?)

*) Вже то цїкава справа з тим клерикалїзмом. Москвофіли нац. демократи і сьвященики з „Дїла“ закидають клерикалїзм „Ниві“ і „Русланови“, радикали роблять закид клерикалїзму нац. демократам, а социялїсти знова радикалам. І так in dulce infinitum.

Міщани і передміщани якогось там місточка нехай ся злучать против „спільних ворогів, які нїчого не мають на цїли, як тільки жити коштом других. (Яке то обридливо нїкчемне!) Церков канонїзує Іванну д' Арк, яку сама (?) спалила, на підставі „якихсь там нїби" чудес, а властиво з политичних мотивів (?). „Земля і Воля" доносить з невдоволенем, що якогось сватка засуджено на місяць вязниці за перечене божества Христа. (Редактори „Землї і Волї" мусїли би мати лїта Матузаиля, еслиби мали відсиджувати того рода кару). Відтак купить собі з „дураків в редакциях катол. ґазет", які бачили причинову звязь між двома правдивими фактами: одна масоньска гумористична чачопись закпила собі в різдвянім числї і взивала, щоби Бог зіслав землетрус, який в коротцї наступив. — Такий ріжнородний зміст подає 3-те число.

В 4-ім числї виступає против буржуазийних радикалів, тїшить ся, що якийсь львівский друкар „не хотячи накладати пут духової неволї (?) на свого сина", виступив формально з Церкви і взиває: vivat sequens! Відтак „взиває" (!) „Земля і Воля" консисторию до справедливого рішеня справи ставропиґийского брацтва в Рогатинї і дає великодушно два тижнї часу, а як нї, то грозить, що підійме ся ролї жандарма і донесе про всьо сьвітским властям для зроблення порядку в церковній справі.

В 5-ім числї доносить ся за італїйскою масоньскою пресою — якій доказано брехливість, — що попи замість ратувати підчас землетрусу уряджували процесиї і продавали образки, визискуючи (?) фанатизм товпи для своїх цїлий. „Скілько то треба сьвітла, щоби розігнати социялїстичну темряву" і підлу напасть, так спарафразуємо слова „Землї і Волї".

Навіть лїберальні жидівскі часописи (Neue fr. Presse) вміли пошанувати реліґийний вислів жалю і болю діткнених нещастем Італїян, лиш наші домашні брутальні социялїсти оказали звироднїле здичіне і в тій вражаючій горем катастрофі.

Відтак обурює ся „З. і В." на лист о. Курдидика, який звертає увагу редакциї, що противцерковна акция социялїстів є водою на млин Поляків і дає від себе таку раду попівству (ч. 5): „Коли не хочете, щоби писати про ваші надужитя в ґазетах — змінїть своє поступоване. Заперестаньте управляти политику по церквах підчас проповіди і на сповіди, лишіть в спокою немилих вам социялїстів (а так!), відсуньте ся цїлком від политики і поза церквою (і здайте ся на ласку социялїстів) памятаючи на слова митрополита Куїловского: Престол се моя политика. (А слова Льва XIII.: вийдїть з захристиї —?). А при тім всїм: не здирайте з бідаків останньої шкіри при всяких нагодах, не жийте понад стан, не давайте злого приміру надуживанем алькоголю, не ганьбіть жінок і дївчат, обходїть ся з людьми по людски. Коли се все устане, тодї і не буде нїякої інтриґи".

Послїдні ради дуже розумні, але їх не потрібно вчити ся аж з „Землї і Волї", бо про се говорить кожда пасторальна. Але

перша рада: полишити соціялїстам свобідну руку і замкнути ся в захристії таки на теперішні часи не мудра.

Ми-ж в заміну позволимо собі рівнож дати деякі вказівки соціялїстам: Не перекручуйте і не видумуйте фактів про „попівскі“ надужитя, не баламутьте фразами народу, не поборюйте Церкви і релїґії. Правдиві надужитя при стяганю треб і деморалїзованє народа злими сьвященіками можете подавати до публичної відомости, але без ґенералїзованя їх, без звалюванія вини одиниць на цїлий загал, без т. з. Schadenfreude. Таке радикальне средство і страх перед опінією опаматає може неодного такого, який з совісти і почутя обовязку нїчо собі не робить.

На десер подамо прібки соціялїстичного стилю: Піп апостолом ненависти — піп в Шилах — піп підлим доносчиком— де мешкає чорт (в попі).

Хлопска правда, часопись для народа, виходить в Коломиї два рази на місяць, під редакциєю д-ра Кир. Трильовского, зачала з 1909 р. другий рік свого істнованя по довшій перерві. Служить льокальним потребам радикальної партиї і сїчовому рухови. В сїчни не принесла нїчого противцерковного.

Прапор, орґан руско-українського учительства, виходить в Коломиї 3 рази на місяць під редакциєю Івана Петришина. В просьвітнім рефератї читаємо, (ч. 2 ст. 5) що „гарне в теориї проголошуване тверезости було дуже примітивне, страшило ся нарід вічними карами... а тут житє на сїй землї гірше від усякого пекла“, що Іван Франко, коли не більший ґенїй від Шевченка, то ему рівний. Про відношенє учительства до духовеньства („Наші обовязки“ ч. 2 ст. 7) читаємо таке: „Дальше насунулись мені на чергу попи, яким доля судила жити під вспільним дахом з нами, або нам з ними, все одно. Про них і нас то ми (?) можемо писати, але всего би не списав, тому скажу лиш коротко, що ми і попи у своїому знаню нїчого спільного (?) не маємо. Нам треба вести народ дорогою науки і просьвіти, вони ведуть йго дорогою теольоґії, забобонів (?) і темноти (?) з вечисленними виїмками (!) і послугують ся категоричним твердженем, що scientia sine religione est depravata scientia, est nulla scientia (то сказали і не попи, пане доктор від малої азбуки!). Наші шляхи розійшли ся та мабуть не зійдуть ся. Вони би хотїли, щоби вернулись часи парафіяльних шкіл (?), а ми зміряєм і зміряти немо до вільної, безконфесийної (!) школи, а одно і друге то огонь і вода. В праци для народа (в якім дусї, чи безконфесийнім?) де може ідїм разом, а що до школи шкандибаймо самі“. (?).

Якийсь „Безпартийни й“ так представляє буковиньскі партиї (ч. ст. 8) „Наш поступовцї (зн. нац. демократи) поступ свій документують хиба клерикальними аспірациями як поміщенем в „Буковинї“ підлої (?) статї о радикалах (гл. „Нива“, 1908 ст. 723—4). — Радикальна партия чим раз уростає в силу — до неї пристають ідейні (?) одиниці“.

Про духовеньство читаємо таке (ч. 3 ст. 2): „Орґанїзують ся попи. Цїль їх: одержати під покришкою релїґії кастовий авторитет (?), підпорядкувати сему (?) авторитетови всю вселенну. З того для них користь: они являють ся речниками, абсолютними і непохитними речниками божого закону, значить они стають гейби Übermenschen (?), а се, по заспокоєню їх личної (?) амбіциї, позваляє їм безкарно дерти (?) з мужика гріш, спати на тисячах (?), проїзджати ся в повозах-фаетонах (?). — Так глупе і не совісне натяганє не часто можна стрічати, а в кождім случаю не у інтелїґентних людий!

„Що се таке вільна думка“ (ч. 3 ст. 10—11)? Се благородна (?) орґанїзация против Церкви. Церков вчить, що хто до неї не належить, не зістане спасений, Церков тюрмою, грозьбою смерти смертию, (?) змушувала середновічних володітелїв до послуху папі. Церков викликала застій (?) культури, переслїдувала в чених як Галїлея, Гуса, Джордана, Бруна за їх наукові (?) погляди. Попи викликували (?) велїґійні війни“.

На ст. 12 поручає прапор „знаменитого“ (?) Немоєвского з его часописю „Myśl niepodległa“.

Хто хоче знати, як пише ся ложі і як сипле ся фразами, припертчені іґнорациєю і злобою — тому поручаємо „Гр. Голос“, „Землю і Волю“ та „Прапор“.

Лїтературно-Науковий Вістник. В книжці за сїчень подає проф. Мих. Грушевский свої вражіня з подорожи по Італії. Крім імени самого автора нема ту нїчо замітного. Лиш хрести на обелїсках і папскі герби на старинних будівлях збудили в всеукраїньского культуртреґера антипапскі інстинкти. І з многоглаголових уст малоруского вченого посипали ся фрази і нїсенїтниці, яких не постидав би ся „Гром. Голос“. „Фанатичне і некультурне папство“, „той тупий фанатик і безцеремонний спадковець-парвеню“ віддало старинні-римскі будівлї і знаряди на службу „новому богу“ (sic!). Треба, „щоби поздіймано єї хрести з старих египетских обелїсків і фіґури сьвятих з римских імператорских кольон“, треба повідкидати „останки такої дурної побожности“, „треба повикидати ріжні такі середновічні і ренесансові ослячі уха“.

Після Грушевского папство повинно було заховати всї численні поганьскі будівлї і знаряди в їх первіснім станї, не брати їх до церковного ужитку, щоби Грушевскому та ему подібним не відбирати можности бачити ті будівлї в первісній їх формі. З завеликої вчености забуває наш професорина, що як раз ужите поганьских памяток на християньскі цїли заховало їх від заглади. Если би не папство, то з римских старинностий не було би нинї і слїду.

Щедре сипанє такими епітетами як: дурак, фанатик, некультурний, тупий доказує, що Грушевскому — як і цїлій его компанії — не бракує тих цїнних прикмет. Слова сказані про хамство Лїт. Наук. Вістника (гл. „Нива“ ст. 103—4) можна розтягнути сьміло на статї Грушевского. Він цитує „прислівє за-

став дурня богу (sic!) молитись, він тобі лоба розібє“ (ст. 28), а під тим дурнем розуміє папство. Згадане „прислівє“ знаменито дасть ся звернути против Грушевского, з тою однак модифікацією: дай дурневи перо в руки, то він тобі попише дурниці.

Дурацкі і штубацкі кпини Грушевского на тему відпустів, цїлованя, цвібельдуфтів і „хвалькуватих“ написий Пія IX. (ст. 24) поминаємо з тою заміткою, що такими штубацтвами осьмішує Грушевский своє професорске становище, до якого — як видко — хиба зовсїм не доріс.

(Конець буде).

О. Др. Іван Бартошевский
Проф. університ.

Де є правда і свобода: в Церкві чи поза нею?

(Дальше).

Тут він зовсїм подібний до Лютра, котрий, коли ему зроблено увагу, що переводячий біблію додав до одного висказу слово „solam“, також так відповів: „Sic volo, sic iubeo, stat pro ratione voluntas“. Тому наколи оглянемо ся деїнде за доказами на то „На всякий случай“ і если піднесемо особливо докази ґеольоґічні, то дивним способом мусимо довідатись, як навіть Бурмайстер і Квенштедт (Sonst und yezt, 250) згоджують ся з загальною думкою палеонтольоґів, після котрих нема зовсїм фосильних останків людских. „Всюда“ каже послїдний, „пересьвідчено ся цїлком певно по точнім доходженю, що мнимі людскі кости або жадному чоловікови не приналежать, або если то мало місце, то они пізнїйше зі свого первісного місця дістали ся між кости передадамових зьвірять і безсумнїву походили з молодшої епохи. Недавно тому вигребано в Франциї прастарий кістяк незнаного сотворіня, який є — після Wiek-y Nowo-го — посередним огнивом між малпою а чоловіком. Кістяк знайдено в Chapelle-ausc — Saints, а проф. Perrier оголосив, що то власне пошукуваний горячо, а тепер знайдений тип малпочоловіка з третого ґеольоґічного периоду з перед 170.000 лїт. Легко вірить ся в то, чого хоче ся. Тому то „вчені“, які кілько разів збля-

мували ся з кістяками „малполюдини“, не устають в своїм стремлїню. Вони анї подумають, що первісна фавна нам незвісна; що давно могли істнувати сотворіня ще більше фізично зближені до чоловіка, як нинїшні малпи; що з того, що якийсь кістяк може бути малпочоловіком, не слїдує, що він ним є. Так проте палєонтольоґічні викопалиска непотрафлять ще виперти „казок“ бібліїйних, а кожда на них основуюча ся рахуба есть дуже неґевною. Так само має ся річ і з рахубою на підставі намулів, творів морфових і будови пилютів. Жаден дуньский дослїдник старини, анї Келлер, анї Десор, анї Бер не осьмілив ся поставити ґіпотези дотичного віку будови пилютів. „Що належало би сказати о воздушних ґіпотезах і легкодушних комбінациях тих мужів, котрі на їх основі опирають сьмілі фантастичні теорії?“ (Augsl. Allg. Zeitung 1869. ч. 65). І супроти таких доказів церковні „леґенди“ і „казки“ осуджають ся катеґоричним „На всякий случай“, а то з рішучостию, котра би заслугувала на щось лучшого. При тім то одно дивне, що такі ґіпотези вистарчають публицї, а навіть побуджують еї до голослих оплесків. Справджує ся власне слово Ґетого: „Ґіпотези суть то пісні колискові, котрими учитель усипляє своїх учеників“.

Наш апостол материялїзму кінчачи свої виводи, не може повздержати ся, щоби з певною власною радостию не вспімнути о прехороших овочах, які принесе та система, наколи остоїть ся в всїх своїх точках. Тут ми довідуємо ся о вельми хороших річах, ґідних, щоби стреміти до їх осягненя. „Чоловік взнесе ся аж до найвисшого степеня досконалости, яка ему есть лиш можливою, і всяка наука а навіть так звана теольоґія дізнає благородного впливу тої науки“. Та пропозиция після нашої ґадки зависить лиш від субєктивного смаку.

Єсли Бюхнер, котрий сам за се ґнїває ся, що люди его називають „Доктором малп“, а що навіть найшла ся злобна рука, котра поробила потрібні зміни на портретї Бюхнера, аби змисловo его представити яко „малпо-чоловіка“, єсли — кажемо — Бюхнер видить в тих консеквенциях своєї науки найвисшу досконалість чоловіка, то ми не хочемо зовсїм відбирати ему того ідеалу, ми охотно ему тое лишаємо: habeat: volenti non fit iniuria. Но ми видимо в тій системі цїлковите розстроєне морального, релїґійного і соціяльного порядку. Нема сотворителя, нема безсмертности, нема суду, нема відвічальности проте жий і уживай сьвіта свобідно і мірно То заповідають і голосять самі ті панове материялїсти. Бюхнер говорить тілько о „так званій“ теольоґії. Він власне не може мати жадної теольоґії, бо Θεός є незнаним і занїзненим в цїлій его системі. То висказав его товариш Фоґт: Принимати істнованє Бога є нерозумом, принимати вмішаємість чоловіка есть нерозумом, принимати загробове житє чоловіка є нерозумом“. (Bilder aus dem Tierleben, стор. 366.) Но ми послухаймо, що говорить о консеквенциях тої науки, котра видає ся так хорошою Бюхнеру, інший муж, котрий пізнав з власного свого досьвідченя найсумнїйші наслїдки

того чоловіка до ряду безумного скота деґрадуючої науки. Тим мужом є Руссо. Він пише так: „Сторони від тих, котрі розсівають безпотїшні науки під покришкою, що хотять обяснити природу, котрі все вивертають, нищать і ногами допчуть, що лиш є сьвятим для чоловіка, котрі позбавляють нещасливих послїдної потїхи в терпіню, а богатим і сильним видирають одиноке средство против їх пристрастям; котрі придавлюють в серцях голос совісти і вирівають надію чесноти, а при тім величаються, що суть добродіями людского роду. Наколи, як вони кажуть, правда не є шкідливою для чоловіка, то се є найлучшим доказом, що їх наука не есть правдивою".

(Конець буде).

Нові книжки.

Реліґійно-просьвітна бібліотека для народу. Видавництво Тов. св. Ап. Павла у Львові, ч. 1. Львів 1909, ціна 4 сот. стор. 16.

Хто є Христос? Яку віру приняли Русини за князя Володимира? Поступ а духовеньство. Людска душа не вмирає. Ті коротенькі апольогетичні річи складають ся на 1. число нової колєкції.

Про кооперацию, її теорию і значінє для нас. Написав Сидір Кузик. З нагоди І-ого просьвітно-економічного конґресу у Львові. Львів, 1909. 50 сот. Стор. 76. (Економічна бібліотека ч. 10). Зміст такий: Ідея солїдарности. Перші проби з продукцийною кооперациєю. Розвій консумцийної кооперациї в Европі. Теория кооператизму. Сїльска кооперация. Значінє кооперациї для нас. Літерат. показчик.

Ідеали, теория і принципи кооперациї. Збірка статей Л. Бертана, В. Поссе, В. Тотоміянца, в перекладї А. Ільченка з його додатком статї про споживчу кооперацию в Галичинї, на Украіні, Буковинї. Львів 1909. Ціна 60 сот. Стор. VII+82.

Василь Щурат. **Вибір пісень**. Жовква 1909 ст. 72. 16⁰.

Книжочка містить вибір з поезий, написаних автором в протягу послїдних 14 лїт. Ст. 51–68 обнимає пісні на реліґійні теми з пророків Ісаії і Езекиїла (ст. 51—6) та з евангелий (ст. 56—68). Найкрасша пісь на слова Мат. 26, 45: жертва на Голгофтї скинула з престола олїмпійских богів, мотив, що так гарно оброблений в одній новельцї Сєнкевича.

Реліґійних поезий в нас мало, бо якесь дивне упередженє каже шукати і вибирати всякі можливі теми, щоби лиш не реліґійні чи „клєрикальні", як в нас говорить ся. Др. В. Щурат

показав на стільки відваги, що пішов на перекір тому звихненому поглядови, *за що стягнув взглядом себе упередженє* і нехіть. Літературний орган найновійшої школи („Штука для штуки“) „Будучність“ бере в оборону д-ра Щурата (1907 ст. 47) словами: „Оцінює ся його (Щурата) у нас односторонно, як представника клєрикалїзму в нашій поезиї, і значна часть людий відносить ся до него з упередженєм. Що до релїгійної поезиї Щурата, то не можна оцінювати єї з якого будь партийного становища. Я уважаю її як захопленє автора бібліїйним настроєм, чи духом поодиноких бібліїйних мотивів, як другі поети захоплюють ся античним духом чи орієнтальними темами“. Єго поезия бібліїйна не може бути оцінювана як обяв клєрикального духа... але з чисто артистичного становища“.

В „Будучности“ видимо великий крок наперед. Она взнесла ся вже до того степени вирозумілости, що вважає релїгійно-бібліїйні мотиви за рівновартні з клясичними та орієнтальними. „Будучність“ вже переросла тенденційну в противрелїгійнім напрямі поезию Франка і С-о і хвалить навіть поезию, в якій віє *позитивно* релїгійним духом. Але все лиш з артистичної точки погляду!

Чи характеристика релїгійної поезиї д-ра Щурата вдатна і правдива, се нам годї сказати. Ми ж не належимо до спеціялїстів в поезиї. Думаємо однак, що характеристика подана „Будучностию“ не конче підхлїбна. Видає ся нам, що релїгійний поет повинен більше одушевляти ся своєю темою, нїж се признає „Будучність“ д-рови Щуратови. Артистична форма се річ безперечно важна в поезиї. Але сама форма без сильного одушевленя ся релїгійними ідеями, без пережитя їх в глубинї серця — не дасть пориваючої, огнистої поезиї. Она буде гарною грою слів, гарною як банька з мила, але як та банька пуста. Артистична форма не заступить такого сильного одушевленя, якого брак добачує в д ра Щурата „Будучність“.

О. В.

Всячина.

Зладив О. В.

Рік 1908. У всїх европейских державах веде „клєрикалїзм“ зачіпну війну. З подиву гідною зручностию зачав напад. В Австриї і Нїмеччинї осягнув сьвітлі успіхи, в Франциї дізнав пораженя. В інших державах борба не рішена. Вислїд тої бор-

би буде одним з найважнїйших фактів в істориї людскої культури.

Так говорили лїберали про рік 1906, а тим більше про 1908. Церков, опущена декуди новочасною державою, вийшла осїяна тим гарнїйшою авреолею і пірвала за собою серця людий доброї волї.

В 1908 р. австрийский противцерковний лїбералїзм став обезсилений. Апостазия на протестантизм (т. зн. Los von Rom) утихла мимо великих материяльних підмог, „сьвітска“ школа і таке-ж сопруже не пірвало за собою мас, модернїзму в Австриї не було, Вармундом, винесеним жидівскою пресою на пядесталь сьвіточа „науки“, нїхто тепер не інтересує ся. Брутальні напади „поступових“ академіків на католицких в Інсбруцї, Празї, Градцу зміцнили ряди тих послїдних.

Але угорска масонерия і ческе вільнодумство — ведене народними учителями — заповідає на 1909 рік борбу з „клерикалїзмом“.

Землетрясенє в сьвітлї віри. Землетрясенє, яке навістило недавно Італїю, походить від Бога. Причини, якими Бог дїлає, суть нам знані, бо наука їх висліджила: морщенє ся земскої кори, яка застигає у своїм внутрі. То річ конечна, то закон природи. Землетрясенє приносить хосен, бо робить землю врожайною. А чому Бог допускає погибель тисячів людий? Наперед чоловік, если заховає осторожність, може устерегти ся землетрясеня через відповідну будову домів в місцевостях виставлених на землетрясенє. Але мимо того богато людий мусить понести смерть наслїдком такої катастрофи. Чому то Бог допускає? Наука нас ту опустить, але загадку розвяже віра. Жите на землї не є нашою цїлию, а ми на те часто забуваємо, але такі катастрофи, як недавна в Італїї, збижать нас до Бога. Дальше в такій катастрофі відзиває ся в нас притуплене справді, але під християньским впливом глубоко вкорінене почуте любови ближнього. Катастрофа в Італїї була видовищем героїчних актів віри і любови.

Хто знає, чи Боже провидїнє не послугує ся природними законами до своїх специяльних цїлий?

Против дарвінїзму. Гофрат проф. др. Юлїй Wiesner, один з найвизначнїйших природознатоків, виступив в 3. числї часописи „Österreichische Rundschau“ рішучо против т. з. дарвінїстичної фільософії Карперия і Гекля. Дарвінїзм в етицї є брутально еґоїстичний, видумав лиш для окраси того еґоїзму якісь „альтруїстичні“ інстинкти в чоловіцї. Гекля „Проблеми сьвіта“ обнимають безвартісну критику християньства. Вибрики т. з. союза моністів стремлять до зваленя всякої релїґії. Т. з. природописний сьвітогляд є односторонний, бо самі висліди природописних наук не можуть витворити сьвітогляду. Форель (натураліст) і Павльзен (фільософ) — оба не стоять на христ. становищи — вважають справедливо сьвітогляд за щось такого, до чого не

вистане позитивна наука*), але таки треба метафізичної фільософії. Метафізика Геклевого монїзму може однак імпонувати хиба недоученим.

Зі статистики віроісповідань. Населенє Галичини мало в р. 1890 — 2,790·894 душ гр. кат., а 2,999.711 рим. кат.; 1900 — 3,108.972 — 3,345.780; 1906 — 3,508.062 — 3,658.362.

До рускої мови признало ся 3,080.443, з того 3,037.911 кат., 1.203 правосл., 804 прот., 40.475 жидів, 50 інших.

У Львові перейшло в **серпни** 1908 р. з одного віроісповіданя на друге 44 осіб (на рус. 1, на лат. 40, на прот. 2, на безконфес. 1; з рус. 39, з лат. 3, з прот. 1, з безкон. 1). В **вересни** 53 осіб (на рус. 3, на лат. 43, на прот. 5, на безконф. 2; з рус. 38, з лат. 7, з прот. 3, з жид. 5, з безконф. 1). В **жовтни** 30 осіб (на рус. 2, на лат. 27, на прот. 1; з рус. 21, з лат. 1, з правосл. 4, з прот. 1, з жид. 3). В **падолистї** 22 особи (на рус. 1, на лат. 19, на прот. 2; з рус. 17, з лат. 1, з прот. 3, з жид. 1). В **грудни** 16 осіб (на лат. 13, на жид. 2, на безкон. 1; з рус. 12, з лат. 1, з прот. 2, з жид. 1).

Просьвіта. Між 1868—1876 вписало ся 564 членів, до року 1877—886, до 1880—1512, 1885—2849, 1890—4837, 1895—7975, 1900—13449, 1905—19015, 1906—20085, 1907—21464. 1908—23164.

Відчисливши тих вписаних, що померли або виступили, будемо мати тепер до 12.000 членів.

В р. 1876 заложено 1 філію, 1905—1, 1906—3, 1907—2, 1908—8. Всїх філій є 50.

В р 1891 заложено 5 читалень, 1892-42, 1898—182, 1899—112, 1906—143, 1907—198. Найменше читалень було 1891 р., бо 5, найбільше в 1908, бо 2.048.

Крамниць є 500, шпихлїрів 250, кас 200. „Просьвіта“ видала 17 шкільних книжок в 12,300 примірниках. Для народа видано за сорок лїт 2,325.115 примірників книжочок. Найменше їх видано в р. 1878 (16.960), найбільше в 1908 (130.000). З 308 книжочок є найбільше оповідань — 81, найменше промислово-торговельних — 6. Релїґійно-моральних видано 11, не числячи коляд і молитвенників.

На економічні справи видала „Просьвіта“	76.124	К.
Вкладки членів 1869—1907 =	202.276·59	К.
всї доходи	793.440·47	„
видатки	791.152·71	„
маєток виносить	158.835	„
фонди під зарядом „Просьвіти“	187.272·40	„
субсидиї з краєвих фондів	138.035	„

Афера з просьвітно-економічного конґресу. Нетолеранция і тїсне доктринерство т. з. поступовців є звіспе. І в нас не інакше, а то так в Галичинї, як і на Українї.

---

*) Як се думає галицкий позитивіст, Іван Раковскій (Учитель, 1909 ст. 4).

Холмский епископ Евлогій зробив пропозицию українсько-холмским студентам, щоби працювали над просьвітним піднесенем народа в народнім дусї та вирвали тим нарід з польских обіймів.

Київский дневник „Рада“ не годить ся на те, бо пропозицию зробив реакцийний епископ. На то замітив слушно київск. тижневник „Рідний край“, що того рода поступоване є так невмісне, як відмова лїкаря поборювати пошесть тому, що ініциятиву до тої акциї дає реакцийне правительство.

Щось подібного мало і в нас місце, замічає „Руслан“ (ч. 18). Експ. Митрополит явив ся на просьвітно-економічнім конґресї (2/II), заявив ся за працею для народа в напрямі витиченім товариством „Просьвіта“. А однак знайшли ся поступовцї в родї д-ра Трильовского, які затуманені тїсним доктринерством радикалїзму, заховували ся по простацки в тій важній хвили, бо не в смак їм спів'участь духовеньства в народній працї.

З москвофільского табору. В перших днях лютого відбули ся наради мужів довіря (2. лют.) і представництва „народно-русскої“ партиї (3. лют.) яке відбило ся голосним гомоном в галицкій пресї, особливо в „Галичанинї“, „Дїлї“, „Руслані“. Конець кінцем провід взяли в свої руки „молоді“ з Дудикевичом і Марковом на чолї, ті молоді, що зазначили крайно ворожий настрій до духовеньства свого табору. На „Народ. Совѣт-ї“ 2/II „юноші запропонували на провідника собранія д-ра Дудикевича, против чого рішучо зопротестували сьвященики, бо д-р Дудикевич звязав ся з юношами, які йдуть з всею силою против віри і духовеньства, а д-р Марков з нечуваною лайкою накинув ся на епископат і духовеньство. Секундував ему юноша Мохнацкий*), який виголосив свої напасти на духовеньство. (Руслан ч. 19).

На з'їздї „Русск. Ради“ 3/II. накинув ся д-р Алексевич з такою пристрастию на духовеньство, що аж предсїдатель мусїв відобрати ему голос. (Русск. Слово ч. 4.)

То партия, якої підвалини і вершок становлять сьвященики, партия, що все манїфестує ся „преданностию“ до Церкви!

Поляки против рускої Церкви. На з'їздї польских полїтиків і вчених виголосив словянофіл д-р Ф(елїкс) К(онечни), редактор „Swiata słowiańsk.“, дня 18. V. 1908 в Кракові такі погляди: Причиною польско-руского спору є берестейска унїя з 1569 р.**) яка перешкодила Польщі і латиньству розширити ся по Урал. Щоби то зло направити, треба перетягати на латиньство, а в тій цїли повалити конкордию***), а як нї, то для замаскованя ся

*) Пор. також Рус. Слово ч. 4 ст. 2—3.

**) Др. Франц Конечни написав був таке в Vaterland'ї (ч. 111 з 1907): „Die Kirchliche Union von Brześć war von tödlicher Wirkung für das Vordringen des Katholicismus (читай: des Latinismus, власнпо des Polonismus).

***) Гл. „Руслан“ ч. 280—1 з 1908 „Пропаґанда православя між Русинами“; „Нива“, 1909, ст. 121—4.

перетягати наперед на православє, а потім на латиньство. Число польских парохій треба побільшити*), а сьвященики мають стати аґітаторами польонізації via схізма чи латиньство.

Щоби позискати для польскої справи заграницю, особливо Ватикан не треба жалувати ніяких жертв.**) (Галичанинъ, ч. 281 з 26/XII 1908).

І то говорить чоловік, що маніфестує ся своїм католицизмом***)?!

Наші радикали затратили зовсім розум під впливом противреліґійного фанатизму, і то так в Галичині як і в Америці. Дорога холодним морем зовсім їх не вилічила.

В новойорскім „Союзі", радикальній часописи (1908 ч. 5), читаємо таке: „Шептицкий і Хомишин на чолі национально-демократично-єзуїтско-клерикальної партиї заводять новий політичний лад в Галичині. Галицкі Єзуїти (зн. сьвященики) і сьвітскі народолюбці (зн. провідники нац. демокр. партиї) осуджують опозицийну тактику парляментарного клюбу і стремлять при помочи Митрополита до угоди з Поляками, яку заводять через переговори з бар. Беком. Щоби приготовити ґрунт під ту угоду, 1) усунено з „Дїла" Цегельского зі всїми его співробітниками, 2) станиславівский Владика поборює „Січ" і „Просьвіту" і 3) Митрополит заборонив під тяжким ґріхом „мішати ся попам в політичні справи". Ті „новомодні комедиянти", ті „християнські пявки" (зн. сьвященики) йдуть за народом аж до Америки.

В оповіданю „Як сатана знищив засїв Господа" довідуємо ся, що Люцифер не міг знищити Христової ниви через Нерона, а доказав того аж при помочи чортів, що прибрали людску стать і назвали ся сьвященіками.

Про піст — який нині знаходить признане в лїкарів — так пише „Союз": „Єзуїти і їм підрядні божі слуги" ширять забобон посту, який не має ніякого впливу на моральність, а нищить здоровле старців, матерей плекаючих дїти, тяжко працюючих робітників. (Але тих не обовязує піст, панове!) „Кілько то хоріб та інших нещасть повстає задля сего уровного (sic!) церковними князями способу".

О глупото, як могучий твій вплив в українських радикалів. Ти так полюбила радикалів, що не опускаєш їх ані в Старім ані в Новім Сьвітї. Вірнїйших від них слуг нїгде не знайдеш, тож тримай ся їх все!

Поступові погляди на полову мораль. Дотеперішні християньскі погляди на полову мораль пережили ся, вони стали на наші

---

*) Гл. Gazeta Kościelna 1908, ст. 615; „Нива" 1909 ст. 62—4.

**) В тій інструкциї шукати мабуть належить ґенези ворожих Русинам статий в нїмецких та австрийских католицких часописях, які Поляки затроїли своїми підлими доносами.

***) Гл. Świat słow., 1909 сїчень ст. 1—12. Przegl. powszech. 1908 грудень, ст. 81—2.

часи неморальними. Полові зносини суть ціллю самі для себе, без огляду на захованє людского роду. Не повстримуванє, а можливо найбільше екстензивне розвиванє полових потягів повинно стати засадою новочасної морали.

Такі правдиво-новочасні ідеї ширять спеціяльні часописи.

В часописи „Die neue Generation“ домагає ся панна д-р Гелена Штекер знесеня того параґрафу в карнім кодексі, який заказує зігнанє плоду. На тім становищи став ославлений Гекель. Менше радикальні пані і панове домагають ся дозволу зганяти плід у дівчат в 5-ім місяци, а у жінок — по третій дитині.

Пані Аж Маделюнґ домагає ся, щоби любовні зносини навязувати і розвязувати через часописи. А щоби обава перед наслідками „любови“ не спиняла людий в уживаню „радости“, то треба дозволити на спинюванє запліднення, евентуально на зігнанє плоду.

В часописи „Sexualprobleme“ домагає ся Християн фон Еренфельс знесеня тревалого супружа, яке не дозваляє мужчині розвинути всеї полової енергії. Для жінки однак більше відповідає моноґамія.

Таким легковаженєм женщини обидив ся Ґеорґ Гірт і заявив в часописи „Jugend“, що не лиш мужчина, але і женщина має ту високу прикмету, що чує відразу до моноґамії, а потяг до полової анархії. Нормальний мужчина в 25 році житя може мати 10 – 50 ріжних жінок.

Шкода, що нема учительского орґану „Проміня“, який би ширив між нашими „філїстерскими колтунами“ погляди нової наукової морали! А може „Прапор“, що став на становищи „вільної думки“ і „вільної школи“ возме на себе пропаґованє „вільної любови“ на себе? Omne trinum perfectum!

Сьв. Станислав зістав названий в хроніці Ґаля — обожателя Болеслава Сьмілого, убійника св. Станислава — traditor-ом. Деякі польскі історики — Ґумпльовіч, Войцеховскі — твердять на тій підставі, що св. Станислав зістав убитий королем за зраду. Інші історики — Кротоскі, Кентшиньскі, Чермак (гл. Przegląd powszechny 1909 зошит 1-ий і слїдуючі) доказують, що значінє слова traditor неясне, воно може означати непіддане ся королївскому абсолютизмови, а вкінци попираніе св. Станиславом Владислава Германа не може бути зрадою, бо як раз він мав законні претенсиї до престола.

Ческі сьвященики зачали в пресї акцию за тим, щоби делеґатами до шкільної ради окружної та краєвої вибирати сьвящеників, які уміло і енергічно будуть заступати інтереси Церкви. Нераз таке лучало ся, що відпоручник духовеньства ішов против ревних сьвящеників, щоби лиш приподобати ся потентатам і здобути собі карієру.

Ческа христ. соціяльна партия на Моравії уладила двотижневий курс для політичних бесїдників, в якім взяло участь 57 осіб, між ними 14 жінок.

Gazeta kościelna (ст. 69) домагає ся острійшої кари на руского сьвященика за „похвалюванє“ убийства б. п. намістника. Кара наложена судом видає ся „лагідним“ Gazetnik-ам за легка!

Вистава церковних річий буде отворена через місяць май у Львові заходами Лїґи промислової помочи. Пляни церков, образи, різьби, ризи, звінки, молитовники і пр. ввійде в склад виставы.

Цивілїзация розвиває ся після законів механїки, йде з Сходу а обертає ся між двома крайними точками: захланностию і полетом. Суспільність повна полету видає сьвящеників, поетів, рицарів. Захланна суспільність видає промисловців і купців. З розвоєм захланности розвиває ся релїґія. Політеїзм за богато коштує, та заступлено его монотеїзмом, але атеїзм ще дешевший а до того не ставить нїяких границь в збираню наживи. Але заникане релїґійного духа не заведе до добра.

Такі погляди виложив американьский історик Адам Brooks.

Катехізм польскої дитини Белзи кладе на 1-ій картці віру в Польщу, а на 6-ій доперва віру в Бога.

Папа отримав 3 мілїони франків для потерпівших наслїдком землетрусу і на відбудованє завалених церквей.

Кардинал Кретонї, префект конґреґациї обрядів, відпустів і мощий, помер 3. лютого в 76 році житя.

Товариство сьвящеників в Бернї числить 682 сьвящеників (всїх сьвящеників є в епархії 900), має воно часопись, в якій реґіструє напасти лїбаральної пресы, провірює їх. Товариство удїляє членам правної поради. Головну борбу веде з лїберальною учительскою пресою.

Катол. шкільний союз основано в Відні 1886 р. В р. 1890 було 98 парохіяльних ґруп з 17.410 членами, 1890—151—20.761; 1900—303—46.795; 1906—484—66.874; 1907—670—77.300; 1908—791—89.368.

Президентом мінїстрів в Єгипті є Путрас-Паша, християнин, а против него демонстрували магометани.

Ректор берлїньского університета заявив на комерсї 28 сїчня, що недопустить до такого доптаня академічної свободи катол. студенства, якого допускано ся деїнде (зн. в „клерикальній“ Австриї). Кождий має право працювати в дусї свого сьвітогляду.

Зрада Словяньщини полягає — після бесїди ческого радикала посла Фресля в парляментї 29. сїчня — в тім, що віроісповіданє ставить ся понад інтереси Словяньщини.

Поляки а унїя. Єзуїти-Росияни, Мартинов і Ґаґарін, видїли в шовінїзмі Поляків головну перепону унії. Калїнка закидав тим Єзуїтам, що вони більше суть Росиянами, чим католиками. (Нїби то Поляки лїпші!) З кінцем житя мали згадані Єзуїти змінити свій погляд. Факти наших днїв і Пальмієрі доказують, що таки перший погляд Мартинова і Ґаґаріна є правдивий.

Польский патриотник, народний учитель, нарікає в Gazet. kościel., що рускій парох, о. Дорош, перемінює польский ко-

стел на руску перков за оплати зібрані від Поляків за уживане громадского (невіроісповідного) кладбища і робить несправедливі доноси на польскі учительки, що вони не хотять з рускими дітьми молити ся по руски. Руска Консисторія енергічно поперла справу пароха, підчас коли Поляки дають ся переслїдувати Русинами. Бідні Поляки!

Жидівске віроісповіданє у Львові 1903—5 рр. На жидівске перейшло 6 латинників, 1 руского обряду, 1 протестант, 2 безвіроісповідних, разом 10 осіб. З жидівского перейшло на латиньске 72, на руске 7, на протестантске 3, на безвіроісповідність 7, разом 89 осіб. На жидівске переходили переважно мужчини, з жидівского женьщини. Причиною було супруже.

Катол. жіночий рух. На загальних зборах жіночого катол. союза в Монахові 26. сїчня заявив папский нунций, що Церков не має нїчого против університетских студий і соціяльної акциї жіноцтва, если лиш жінка через те не стане неспосібною до свого природного призначеня: доброї матери.

Мазепа въ отношеніяхъ къ Церкви и духовеньству (Труды кіевской духов. Академіи, 1908 ст. 465—9) був цїлим серцем віддавний православю, будував храми, монастирі, лагодив між монастирями спори, боронив їх, брав участь в видавництві теольоґічних книжок і в доґматичних спорах (прим. спір о пересуществованє між московскою а київскою Церквою).

Право. До тепер нема, як звісно, офіциального кодексу церковного права. Збірник Ґрацияна то приватна колекция, а папскі рішеня лиш в части поміщені в т. з. Corpus iuris canonici. Пій X. (Arduum sane з 19. III. 1904) зарядив кодификацию права, а специяльна комісия зладила начерк кодификациї, який розіслано всїм епископам до студий та оцїнки. Еляборати, вироблені від так на конференциях епископів, стануть основою остаточної редакциї канонїчного права.

Еспаньска академія наук приняла в члени Don Luis'a Colom'y, Ґезуїта, який добув собі сьвітової слави за свої повісти, приміром Pequeneces, переведені на всї культурні мови.

Товариство імени Льва у Відні дало виклад про часопись для гарної лїтератури „Ґраль", яка хоче розвивати лїтературу і лїтературну критику в дусї хр. кат. сьвітогляду.

Брак катихитів у Львові. Піднесенє платні катихитам народних шкіл наробило богато шуму в радикальній і соціялїстичній пресї. А платня так лиха, що не можна знайти кандидатів на ті посади. Рада шкільна радить львівскому маґістратови знести деякі посади системізованих катихитів в народних школах, а побільшити число виділових, які мали би вчити релїґії і в народних школах. В той спосіб може знайдуть ся кандидати.

Соціялїстична преса писала много про надужитя долїшньоавстрийского намістництва в інтересї християньско соціяльної партиї. Потім однак вицофала ті закиди, поки вони прийшли під розвагу державного трибуналу.

Лїберальна партия в Баварії позискала собі двох сьвящеників (в роді наших „сьвящеників з Дїла“), яким епископ заказав брати участь в акциї тої партиї. Правничі видїли не хотїли видати оцїнки того заказу зі становища права. Лиш професор Пільоти заявив в своїм приватнім імени, що епископ не має права позбавляти сьвященика политичних прав, удїлених державою. Розуміє ся, що такий погляд можливий лиш зі становища т з. Staatskirchentum.

Епископ не може приказати сьвященикови належати до якоїсь партиї (може лиш поручати), але заказати приналежність до лїберальної чи социялїстичної партиї може і повинен. Епископ може заказати сьвященикови взагалї кандидувати, як се нераз лучає ся. Церковне право дає епископови власть обмежати свободу сьвященика там, де того вимагає інтерес Церкви.

Анархія в педаґоґію перейшла з религійної, политичної, естетичної области і домагає ся лишити дитину саму собі, щоби не нищити єї індивідуальности. Душа дитини то престол, перед яким лиш клячіти і кадити. Против того напряму виступає звісний педаґоґ Отто Ернст і домагає ся розумного нагинаня дитини після певних норм.

Сьвященик а женщина. В старинним Memoriale vitae sacerdotalis читаємо: Prudentia erga feminas servanda: per speciem mulieris multi perierunt: propter Evam primus homo, propter Dalilam fortissimus, propter uxorem Uriae religiosissimus, propter aliegenas mulieres sapientissimus misertimo cecidit.

Религія а учительство. Лїкар Ґустав Маркс в Гамбурзї в своїм підручнику шкільної гиґієни приходить до висновку, що религія без гіпокризиї є найлїпшим средством для охорони учительства перед хоробою нервів. Вона (религія) є невичерпаним жерелом, з якого нервозна людина може черпати цїлющу воду.

Катол. лїберальїзм. Професор церковної істориї Меркле виголосив на міжнароднім конґресї істориків в Берлїнї (серпень 1907) виклад про „катол. оцїнку століття т. з. просьвіти“ (XVIII ст.) і з кпинами висказав ся про катол. фанатизм в тій квестиї. Лїберальні професори радували ся без міри, тим більше, що Меркле висказав ся похвально про рационалїзм XVIII ст. а недобачив якось темних его сторін. А. Реш оголошує праці, які стверджують висьміяну Мерклем і берлїньскими вченими оцїнку XVIII ст.

Замітити можна, що той сам Меркле дуже остро виступав против Єзуїтів і дуже одушевляв ся Шелем і Ергардом.

Масоньска французка часопись „Асасіа“ пише, що давний устав масоньских льож заказує религійні розговори в льожах. Того правила придержують ся нинї лиш американьскі і анґлїйскі льожи і заховують ся — бодай офіцияльно — взглядом религії індиферентно. За те французкі і італїйскі льожи занимають ся религійними квестиями і виступають чинно против религії,

прим. в переслїдуваню Церкви в Франциї. Анґлїйско-американьскі льожи думають йти тим самим шляхом.

Катол. студентки заложили в рамах загальної жіночої орґанїзациї свою секцию в Монахові. В Відні згуртували ся християньскі студентки університету в перше християньске німецке академічне жіноче товариство, поки-що яко секция загально студентского христ. нїм. товариства, але з часом виступлять яко окрема орґанїзация. Цїлию їх: працювати науково і социяльно в дусї християньского съвітогляду.

Нїмецкі поступовцї на Шлеску (3. X. 1908) напали в ночи на ґімназиястів і набили за те, що нехотїли кпити з вервиці.

Інсбруцкий маґістрат заказав в грудни 1908 р. роздавати в церкві друкований текст науки релїґії — що позволили намістництва інших провінциї — а той сам маґістрат так симпатичне заняв стиновище взглядом богохульств Вармундової брошури.

Навернене. В Льондонї навернув ся 8. XII. 1908 на католицизм цїлий жіночий монастир.

Acta Apostolicae Sedis, офіцияльний вістник законів і розпоряджень церковних, приносить в 1. числї текст папских конституциї про промульґоване законів, реформи курії, норми поступованя в конґреґациях і виказ урядників в римских конґреґациях та трибуналах. Друге число обнимає текст 6 листів Папи до епископів, бесїду Папи виголошену в справі Іванни д' Арк, 4 декрети конґреґациї Інквізициї в справі заказу деяких найновійших книжок, іменованя і відзначеня, як прим. о. д-ра Йос. Жука папским шамбеляном.

Сила волї монаха. *(Слово ч. 652).*

13. грудня ґімназияльний професор ґеоґрафії в Петербурзї А. А. Ешевський читав свое справоздане з подорожи до Тихоно-Печенїгського монастиря і о трудах його настоятеля о. Іонатана.

25 лїт тому назад, поїхав о. Іонатан з братією Соловецького монастиря на ріку Печенїгу (на північній границї Россії і Норвегії під 70° північної широти), щоб відбудувати обитель з XVI ст., зруйновану Норвегами. О. Іонатан виповнив свою місию з добрими результатами. В царстві вічного морозу, де росте один мох, о. Іонатан з братією має тепер кілька тисяч доброї землї, розвів лїс, якого дерево продає в Норвегию, сїє траву для скотини, має огороди, сади і всї продукти, які можуть там дозрівати. Коло монастиря повстало велике село, де кожда хата осьвітляєть ся електричностю і уживає телефонів. Не знаємо чому дивуватись, казав А. А. Ешевський, кольосальній волї того чоловіка, чи його ґеніяльному творчеству, зробившого з мертвої землї культурний пейзаж. Скільки треба було мати віри, щоб не упасти духом, копаючи день і ніч глубокі на 2 метри канали для дренажу на протяг кільометрів! Потім ті канали отопляли дровами і тодї, як земля розтаяла і висхла, приступали до посїву. Тепер, після такої тяжкої працї

приємно подивитись і подивляти те, що може зробити чоловік з вірою приступаючий до якогось діла.

Землетрясенє в Італії. Наші домашні соціяльні-демократи з „Землї і Волї“ закпили собі з того, що католицкі сьвященики 1) несли релїґійну потїху нещасливим, 2) не дбали о їх ратунок.

Що до першої точки, то наведемо соціялістам слова одного італїйского вченого.

Знаний в італїйский антропольоґ і кріміналЬоґ Чезера Льомброзо, професор психіятриї і судової медицини в Турині, якого нїхто певно не підозріває о духа віри чи церковности. Противно, він належить до визначнїйших представителїв материялїстичної і натуралїстичної школи. Тим то більше ваги набирає одно его замічене, яке він по волї і неволї высказав в свому артикулї про катастрофу в полудневій Італії і ей жертви, опублїкованому недавно тому в парискім „Figaro“. Межи иньшим він таке дав сьвідоцтво правді: „Віра в Бога і потїха релїґії дїлали чудеса серед нещасливих!“

В нещастю показує ся, хто правдивий приятель людтсва: — атеїзм, чи віра! *О. Б.*

Що до другої точки, зацитуємо слова соціялїста-редактора Guiseppe Toscano: З любови до правди заявляю, що сеїчас по катастрофі стрітив ся я на звалищах з трема монахами, які майже нагі і ледви що уратовані розкопували людий і уратували житє богато людий.

З наведеного слїдує, якими брехунами і неуками суть „товариші“ з „Землї і Волї“. *О. В.*

Пастирский подвиг Епископа. В селї Попельниках є війтом Атаманюк, індивідуум з під темної зьвізди, авантурник, піяк, одним словом „perła“ поміж тисячними ему подібними креатурами. Всяка праця в парохії сьвященика розбиває ся о его деморалїзуючий вплив, який ширить сей потентат-війт, а душпастир місцевий є формально безсильний супроти его штук. Однак в церкві з проповідниці не перестає парох упоминати своїх парохіян, щоби стереглись ґанґрини і зіпсутя, яке ширить в цїлій парохії війт з цїлою радою громадскою.

Тут душпастир яко слуга Христов, памятаючи на слова св. Ап. Павла: „учи, наказуй“... сповнив тілько свій обовязок душпастирский.

Але brachium civile не хоче сего розуміти. Війт скаржить свого пароха о. Івана Онуцкого до суду в Заболотові і п. судия Поляк, до того ще й католик, засуджує пароха на 20 днїв арешту без заміни на грошеву гривну, нїби за образу чести війта з проповідниці!?

На внесений рекурс окружний суд в Коломиї знижає ту кару на 10 днїв арешту без заміни на грошеву кару!

Засуджений парох їде до Коломиї відбути кару.

Епископ Преосьв. Григорий Хомишин, провірівши цїлу справу докладно, їде до Коломиї, щоби відвідати о. Івана Онуцкого, осадженого в арештї. Президент суду, заскочений такою

незвичайною візитою Епископа, почав звиняти ся: „bardzo nam przykro, iż sukienka kapłańska została w taki sposób zhańbiona!?“ — „Ні, я протестую проти сего — заявив Епископ, я яко епископ похваляю поступок мого сьвященика і тїшу ся, що маю таких ревних сьвящеників в своїй дієцезії!“

Потих словах пішов до келиї арешту, де сидїв о. Іван Онуцкий і тут его посїтив, потїшив і додав ще більшої сили до ревности в его працї душпастирскій.

Честь і слава Преосьвященому Григорию, що в такий вітпївский і пастирский спосіб потїшив пароха невинно потерпівшого — бо за Христа і осолодив ему біль і горе! *З „Руслана“.*

Від Редакциї.

Перше число „Ниви“ дало оден аркуш більше понад звичайний обем нашої часописи, друге число дало пів аркуша більше, а так само і четверте. В той спосіб вийшло з днем 15. лютого десять аркушів „Ниви“ — крім проповідничого додатку — замість вісїм. Тому то застерігає собі Редакция право видати в часї вакаций за цїлий місяць лиш одно двоаркушеве число.

На ст. 89 треба змінити заголовок: о. І Гарматій о місиях. На ст. 90, 2 стих з долини по Oeniponte додати: нове видане.

На ст. 90, 1. і 2. стих з долини має бути: о. д-ром Хомишином, який перший запровадив розважаня і посїщеня в нашім Семинари.

Переписка Редакциї.

о. К. Вінт. в У. О ласкаві замітки дуже просимо.

о. А. Гов. Помістимо радо, але трохи пізнїйше.

Переписка Адмінїстрациї.

З огляду на те, що проповіди з циклю „Сїм голосів“ розіслано даром яко проповідничий додаток, прислані на ті проповіди грошї втягнемо á conto пренумерати за „Ниву“.

Вс. о. Кипр. Дурб. Верб. запл. за 1909; о. Волод. Киселев. Грин. п. Товм. приймаємо до відома; о. Вол. Лугов. Ключ. малий запл. за 1908; о. Ром. Тудорк. запл. за 1908; оо. Василияни Крист. не за 1909 а за 1908; о. Дудр. Гавр. п. Козл. запл. за 1909; о. Алекс. Львів 4 к. внис. яко передпл. на 1909; Я. Воляньск. Ходачк. нам прийде ще 4 к. до кінця 1908; о. А. Лотоцк. Трост. отримали.

Вс. о. В. Демян. Хлоп. Хоростк. — так. о. Теод. Бан. Цьвірт. Хоросн. позістає до вирівн. по кон. 1908 — 11 кор.; о. Ник. Свариж. Зал. п. Герм. — нам прийде ще 8 кор. за 1908; о. В. Куницк. Пальч. п. Токи — годи мось. Чеків не маємо; о. В. Пау. Садж. п. Богород. нам прийде за 1908 р. ще 6 к.

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає:
о. Онуфрий Воляньский.
З друкарнї Ставропигийскої під упр. М. Рефця.

Ч. 6. Львів, 15. марця 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, улиця
Коперника ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. Он. Воляньский: Змаганє до злуки Церков: Рускі Студити. — Душпастирські поміченя, уваги і десідерати. — Нові критичні видання лїтурґічних книг для католиків грецького обряду в Хорватчинї і Угорщинї. — Волод. Лиско: Галицке духовеньство в „поступовій“ українській пресї. — Церковна статистика в польскім осьвітленю. — Перегляд преси за сїчень. — До відомости Вч. Духовеньства. — В справі розділу зисків наших Тов. Кредитових. — Переписка Редакциї.

Змаганє до злуки Церков: Рускі Студити.

Питанєм, яке займає тепер уми всїх думаючих і Церкві відданих людий, є питанє про злуку Церков. Могутний розвій католицкої Церкви у внутрі (консеквентне розвиванє обявленої в св. Письмі і Переданю науки — енцикліка „Pascendi“ і декрет „Lamentabili“) і величаві маніфестациї католицкого духа на вні (ювилей в честь св. Золотоуста, ювилей в честь Папи, евхаристичний конґрес в Льондонї) мимоволї звертають на неї очи Сходу взагалї, а Росиї специяльно, тим більше, що жовтневий толєранційний царский декрет бодай в части розвязав бюрократичні кайдани, наложені на православну Церков. Симпатия Риму до східного обряду в східних териториях притягає православні церкви ще більше.

Особливше значінє в справі злуки Церков має Словянщина. Вона і видає теольоґічну часопись в Празї „Slavorum litterae theologicae“ (гл. „Нива“ 1906 ст. 164) в ціли наукового передискутованя спірних теольоґічних квестий та уладжує конґреси в Велеградї в ціли взаїмного порозуміня ся між катол. Западом а правосл. Сходом. (Гл. „Нива“, 1907 ст. 498 500, 597—602; 1909 ст. 73—5).

Найвизначнійшу ролю в тій справі повинна би відограти наша руска Церков, яка доґмою злучена з католицизмом, але обрядом зближена до православного Сходу. А то тим більше, що руска Церков не має до тепер особливших заслуг для католицизму ані на поли теольоґічних наук ані на поли практичної дїяльности. Противно в части з вини Русинів отримала католицка Церков такий удар, як апостазиї в Холмщинї, а тепер в Америцї. То треба конечно направити, а крім того зробити ще щось більше. Обставини тепер складають ся корисно. Ідея унії обнимає щораз ширші круги між Словянами, а лиш Поляки — наш национальний ворог — менше симпатизують з тим рухом. Лїберальна польска преса і суспільність рада би завести в нас православє, але і називаюча себе католицкою суспільність підкопує унїю в Росиї польским шовінїзмом, а в Галичинї нетолеранциєю до рускої Церкви і єї обряду. Коли наш национальний ворог шкодить катол. Церкві, то ми повинні і в інтересї Церкви і в інтересї нациї — виступити зі всїми силами в обороні унії і причиняти ся до єї ширеня на православнім Сходї.

На жаль мусимо сконстатувати, що в нашій суспільности нема належитого зрозуміня справи злуки Церков. Наша суспільність відносить ся до того щонайменше обоятно. Студий над східними справами в нас ніхто майже не плекає, а і місионарів готових до посьвяченя ся, до відданя цїлого свого єства справі ширеня унії в нас не видко. Одно і друге мусить бути: як нема до тепер, то треба то виробити.

І знайшов ся в нашій суспільности оден чоловік, що зрозумів вагу хвилї, що вийшов поза тїсні межі одної териториї, що дивить ся дальше, чим на само завтра. Ексцелєнция Митрополит задивлений все на Схід. Про пошану Митрополита перед східним правом нема що й згадувати. Се річ звісна. Митрополит стремить до того, щоби привернути — о скілько се можливе — первісний вигляд нашому обрядови, щоби розширити знанє східного права і єго памятників. Митрополит заохочує до специяльних студий над східною теольоґією, Митрополит попирає паломництва до св. Землї — того серця Сходу, — Митрополит стремить до того, щоби в Вифлеємі і в Єрусалимі стали рускі церкви яко розсадники католицизму на Сходї.

Не досить того. Правдиве монаше житє в нас підупало. Чин св. Василия В. не богато має членів, а надто обтяжений місионарскою та душпастирскою працею не має спромоги віддати ся так строгій асцезї, як се є, взглядно було на Сходї, не має відтак спромоги посьвятити ся науковим студиям. А з істориї Церкви знаємо, що майже жадна епохальна акция на науковім та місионарскім поли не обійшла ся без сильно з'орґанїзованого, справі зовсїм відданого монашества. Возьмім для приміру Бенедиктинів, Домінїканів, Францішканів, Єзуїтів. Коли треба було нести культуру між дикі народи або боронити Церков перед середновічними єресями або перед заливом псевдореформаторів, треба було покликати до житя якийсь орден.

Так само і тепер в справі унії. Коли треба людий, які би віддали ся тій справі без застереженя, коли треба людий науки і людий дїла для праці над наверненєм Сходу, не обійдемо ся без монашества. В тім пересьвідченю оснував Митрополит монастир Студитів.

Св. Василий В. (IV. ст.) уложив два правила: велике і мале і став батьком монашого житя на Сходї, а по части і на Западї (Італїя, Еспанїя, Франция, Угорщина). Правилами св. Василия, які зміряють до витвореня кенобітизму (спільне пожитє в монастири), а лиш винятково дозваляють анахоретизм (житє одиниці в келії), зістали випертї майже зовсїм правила св. Антонїя Вел., египетского анахорета з II. ст.

З часом василияньскі монастирі підупали, дисципліна дуже розвільнила ся — як приміром тепер в Росиї, Греции та Туреччинї, де монах мешкає в монастири, але може мати своє приватне майно і жити осібно в своїй комнатї, навіть мати осібний стіл. В VIII столїтю зреформував св. Теодор Студит *) монастир Саккудион і Студион (заложений в V. ст. через Студия) в Царгородї в той спосіб, що доповнив більше теоретичні і контемпляцийні правила св. Василия приписами про ручну працю взглядно наукові студиї. Реформу св. Теодора переняло богато монастирів (приміром на горі Атос і Синай). Св. Антонїй Печерский впровадив студитскі правила з Атос в Київ в XI. ст., звідки вони розійшли ся по цїлій Руси. Зі схізмою стали ті монастирі православними, а з приверненєм унії нїхто не подумав про відновленє студитского правила.

Доперва заходами Ексц. Митрополита основано канонїчно дня 24. XI. 1906 р. студитску Лавру св. Антонїя Печерского в Скнилові під Львовом і привернено устав св. Теодора Студита з малими змінами, яких конечно домагає ся наш клїмат і обставини.

Скнилівска Лавра — яка має в 1908 роцї 4 схимників, а між ними одного безмолвника, 14 архаріїв, між ними одного доктора теольогії і 10 новиків, між ними одного сьвященика з Вифлеєму. Ігуменом — архімандритом — аввою Лаври є сам Митрополит. Своїм житєм молитви і праці стала Лавра гарним островом первісно християньского житя серед моря новочасного сьвіта на Руси.

Крім скнилівскої Лаври є ще студитский монастир в Боснї коло Банялюки, який заспокоює релїгійні потреби Русинів кольонїстів та емігрантів. В самім Львові основує ся на місце дяківскої бурси студитский монастир, якого члени будуть займати ся виключно науковою працею, щось в роді Мавринів та Боляндистів, які здобули безсмертні заслуги на поли науки

*) Eug. Marin: De Studio coenobio constantinopolitano. Parisiis, 1897 p. 27—49.

(патрольогії та гагіографії). Надто проєктує ся студитский монастир в Вифлеємі.

З'огляду на велике значінє, яке Студити будуть мати на розвій руского релїгійно-культурного житя, уважалисьмо за потрібне поінформувати про те нашу публику.

о. Он. Воляньский.

Душпастирські поміченя, уваги і десідерати.

1. Вступні поясненя.

Найтруднїйшою задачию і обовязком у сьвітї є безперечно веденє душ до Бога.

„Мистецтво мистецтв, каже св. Григорий Великий, є правлїнє душ“ (ars artium regimen animarum; Bonus pastor p. I. c. I). Чоловік, що хоче бути лїкарем душ, мусить справдї бути великим знатоком людського серця, мусить на скрізь пізнати людську природу, обізнати ся з правилами людської льоґіки і псіхольоґії. Ісус Христос, наш найвисший Душпастир, обіцяв вправдї Своїм Апостолам і ученикам, а тим самим і їх наслїдникам зіслати св. Духа, що по всї часи учить нас „усякої правди“, однак не меншу вагу клав і на те, щоби вони самі своєю працею а навіть з'усилями придбали собі вправи і знання потрібного в душпастирській дїяльности. Тому кождий з нас, кому Господь Бог в Своїй безконечній доброті повірив душпастирській опіцї певне число душ, повинен все і всюди і при кождій нагодї думати про то, якими средствами могли би ми найлекше і найуспішнїйше вивязати ся з того сьвятого обовязку. Ми безнастанно мусимо мати на увазї ставлене до нас бажане Спасителя бути „сїллю землї“ і „сьвічниками, які ставляє ся на столї, щоби усїм сьвітили“. Цїле наше житє аж до послїдного віддиху, і аж до ґробової дошки повинно і мусить бути виповнене наукою та щирою молитвою о поміч св. Духа, щоби здобутки тої науки як слїд примінити в практичній нашій працї над облагороднєнєм людських душ. Нам неможна дармувати з заложеними руками вимовляючи ся тим, що „св Дух і без того нам поможе“, бо єслиб такий погляд був правдивий, то Спаситель був би не сказав, що посилав св. Духа нам „до помочи“ тільки, щоби нас заступав. Однак в тім случаю і ми бу-

ли би зовсім злишні, еслиб всьо за нас мав виповняти св. Дух

Колиж званє душпастиря взагалї вимагає богато працї і старання о широку просьвіту нашого ума, а се благородність серця, велику силу волї, то тим більше сего вимагає один з найважнїйших наших обовязків — именно праця в сповідальницї. Добрий і ревний сповідник є правдивим добродієм не тільки своєї парохії, але також свого народу, бо через ублагороднюване людських сердець своїми розумними радами і упімненями, через безустанне справлюване ріжних хиб помічених поміж своїми парохіянами, він ублагороднює людське житє-буте взагалї і через те причиняє ся не мало до загального поступу людства. Де душпастир є недбалий, проповіди говорить як за панщини, а до сповідальницї нїколи не заглядає, там люди помалу тратять ту якусь близше неозначену теплоту св. Духа, то інтересованє ся Божими справами, тратять охоту до чесного житя, а з часом починають жити не так, як Бог хоче, себ то допускають ся ріжних діл незгідних з Божим правом і з вимогами правдивого поступу.

Однак не треба забувати, що часами душпастир, хочби найревнїйший, не може дочекати ся з своєї працї таких овочів, яких сподіває ся. На те складають ся часто ріжні зовнїшні і внутрішні причини, яких часто він не в силї усунути. Не один з нас міг би з власного досьвіду про те оповісти, що помимо усього наукового матеріялу, якого повними пригорщами начерпав ся, студіюючи пастирське богословє, помимо знаня усїх принціпів моральної і способів розвязуваня найріжнороднїйших случаїв, які заходять в совісти каянника, він часто знаходить ся в критичнім положеню не знаючи, як в данім случаю поступити, як потребуючому скорого і успішного лїку на недугу своєї душі порадити.

Де глядїти причини того прояву? Пояснити се можемо тим, що ми учили ся „Душпастирского благоразумія“ не на власних, властивих нашому народови, нашим потребам і відносинам взорах. Ми і не помічуємо, що як раз ті способи розвязуваня ріжних случаїв совісти, які є дуже добрі приміром для душпастиря Нїмця, Італїйця чи якої там народности, не конче дадуть ся примінити в душпастирській практицї між нашим народом. Наш чоловік своїм пониманєм потреб житя, своїм сьвітоглядом, способом думаня і т. и. ріжнить ся дуже від чоловіка, належачого до якого небудь західного народу, пересяклого вищою культурою, а тим самим має инші пороки і потреби душі незвісні приміром Нїмцеви або Італїйцеви. Колиж знайдуть ся пороки спільні усїм людям без згляду на їх культурну, національну, расову відрубність, то все таки вони мусять ся инакше розвязувати у нас, як приміром у західних народів, як раз задля инших вливів і обставин нашого побуту.

Ось чому маємо трудности в нашій душпастирській працї. Вихованї на чужих нам авторах, хоч під кождим зглядом дуже

сьвітлих, маємо однак в тім нашім вихованю великі люки, які мусимо заповнювати щойно при помочи нашого власного досьвіду, власної практики; мусимо в душпастирській практиці того щойно учити ся, що ми повинні винести вже готовим зі школи і лишень примінювати. Чи то однак є добра і хосенна система, я не поважив би ся за то дати голову. Як лїкар, що починає свою практику відразу на живих осібняках, позбавляє богато людий житя, заким вилїчить одного чоловіка з даної недуги, так і ми задля браку попереднього обученя і обізнаня з добрими і злими проявами житя повіреного нам народу, позбавляємо не одного чоловіка, котрий глядить у нас поради на неміч своєї душі, на довший час, а нераз навіть на цїле житє тих ласк св. Духа, яких він доступив би, колиб ми відразу з'уміли дати влучну раду против недуги їх душі. Та коли на промахи лїкаря тїла можемо глядїти через пальці, бо тут ходить лишень о дочасне житє, то не легко дасть ся уневинити лїкаря душі, що задля своєї неуваги чи лїнивства позбавив людину вічного житя.

З того слїдує, що ми, пастирі повіреного нам Христового стада, не можемо і несьміємо сидїти з заложеними руками або тратити час і сили де инде. Наш душпастирський і, не оглядаю ся коли кажу, патріотичний та горожанський обовязок є не тільки студіювати житє нашого народу з боку того морального сьвітогляду, не тільки справджувати істнованє певних пороків, браків і хиб того духового житя, але не в меншій мірі глядїти їх причин не поверховно, але до самого дна. Щойно тоді зможемо продумати відповідні средства зло усунути, а добро защепити при помочи наймогутнїйших інституцій, які маємо в руках: сповідальниці, проповідальниці і школи.

Не потребуємо жахати ся, що то може дуже трудна справа переходяча наші сили. Могли тою дорогою дійти Нїмці і инші народи, до тої вправи в веденю душ до Бога, яку посїдають нині, чомуж не мали би ми дїйти? Лишень трохи доброї волї і віри в благородність нашого звання та поміч Бога, а всьо нам удасть ся. Ми повинні усїми силами стреміти до того, щоби сотворити свою власну, що так скажу, народну моральну і пастирську теольоґічну науку так, щоби вже наші дїти а вже найдальше внуки не потребували щойно глядїти на помацки, як се ми мусимо дїлати, тільки щоби могли оперти свою дїяльність на певних правилах, справджених нашим досьвідом. Маючи се на зглядї, наша Редакція отвирає в своїм орґанї раз на все ту ґрупу в надії, що цїле наше духовеньство зрозуміє далекосягле її значінє та радо буде свої душпастирські помічня присилати до „Ниви". З того буде двояка користь: 1). Через виміну гадок неодин молодий душпастир буде в спроможности собі доповнити то, чого йому не дістає із студий на університеті. 2). Тою дорогою повстане своя рідна душпастирська казуістика, збере ся матеріял, на підставі якого зможе розвинути ся своя рідна богословська наука.

Тому просимо Вспр. оо. Душпастирів і Катехитів, щоби схотїли заняти ся порушеною нами квестією. Усякі замітки з области проповідництва, сповіди, практичного примінення церковного права, аскези, обрядів і т. п. будемо радо поміщувати в пересьвідченю, що тим кладемо підвалини під свою власну релїґійну культуру. Особливо-ж уваги старших ОО. Душпастирів, що то, як кажуть, з'їли уже зуби на душпастирстві, були би нам дуже пожадані і користні. Не одно питанє, що досї еще не є пояснене, дало би ся в той спосіб пояснити для духового добра наших парохіян і на більшу славу Господа нашого Ісуса Христа.

2. Спосіб визнаваня гріхів у наших каянників.

а) При сповіди наших людий треба вважати на спосіб висловy і льоґіку каянника. Часто бувае, що наш каянник не признаєть ся зглядно не пригадае собі гріха, если не поставить ся йому питаня відповідного його способови думаня. Може ти в нещастю нарікав на Бога — питаю ся раз одного каянника. Нї! А може ти согрішив браком надії на поміч Бога? Нї — звучить знова відповідь. Якуж провину маєш на совісти против Господа Бога? Аж тепер розвязуе ся у каянника язик і виходить, що як раз грішив тим, що заперечив на два перші питаня.

Виходить, що в сповіди наших людий ми не можемо нїколи вдоволити ся першою заперечуючою відповідию. Нам треба одно і то саме питанє поставити кілька разів, але за кождим разом в инший спосіб. Аж коли на усї можливі питаня дасть заперечуючу відповідь, можна його оставити в супокою. Причину того прояву пояснюю собі так: Наш чоловік ідучи до сповіди пригадуе собі гріхи в той спосіб, що ставляючи собі питаня старае ся на них знайти в своїй совісти відповіди, а коли знайде, запамятуе собі не тілько гріх, але само питанє. Колиж при самій сповіди не поставить ся йому питаня так, як він уложив собі його в дома, тодї його память мішае ся, в наслїдок чого він забуваe то, що мав на думцї сказати.

Крім того маємо з того еще одну важнїйшу від першої науки. В часї сповіди не треба каянникови переривати рїжними запитанями, науками чи поясненями, тілько терпеливо вижидати, аж виговорить ся. Щойно тодї, коли каянник не маe вже що більше сказати, можна ставити питаня, які сповідник вважае користними для душі каянника.

б) Наші люди, міщани рідше, затеж селяни майже без виїмку сповідають ся так: Може я кляв, може я божив ся, може не помолив ся і т. п. І так то „може" тревае від самого початку аж до кінця сповіди. Признаю ся щиро, що з початку я не знав, як в тім случаю собі порадити. В школї учили нас, що матерія сповіди мусить бути певна, в противнім

случаю не вільно дати розгрішеня. А тут як раз то „може“ промавлялоб за тим, що наш каянник не пригадав собі ні одного гріха певно. Питаю ся, чи пригадував ти собі гріхи, заким прийшов до сповіди. Так! А може ти боїш ся до того признати, скажи правду. Ґґомость! Нехай мене Бог скарає, если брешу. Пояснюю, що гріхи треба визнавати певно, а не через „може“, бо не знаю з чого маю його розгрішити. Сказав два три гріхи певно, а потім знову вернув до свого „може“. Огортає мене якесь роздражненє, бо не знаю як собі порадити. Нагнати його совість не радить, бо і зі способу бесїди, поставы і з очий каянника визирає щирий жаль за гріхи. Дати розгрішеня боюсь, бо лучить мене думка: Ану-ж прийшов до сповіди без приготованя, а я через розрішеня скріплю його лишеня в блудї.

Вкінци порадив собі в той спосіб, що дав розрішеня під услівєм („аще достоинъ есм“) поучивши в перед, щоби на другий раз не важив ся приступити до сповіди, если не буде старати ся точно і певно пригадати собі гріхів, бо не дістане розгрішеня.

І здавало ся менї, що поступивши так з моїм каянником, зділав найлїпше. Однак дуже скоро пересьвідчив ся, що як-раз се було зовсїм зле, бо я міг його так налякати, що він справдї помимо доброго приготованя готов був не прийти більше до сповіди. Коли подібні случаї повторяли ся дуже часто, се напровадило мене на думку, що причина того прояву не є зле приготовленє, тільки щось иншого. В тім пересьвідченю скріпило мене кілька питань, кинених случайно в часї того рода сповіди. Раз запитав ся я про число сповнених гріхів. Каянник подав з найбільшим супокоєм їх число, хоч перед тим визнав тіж самі гріхи починаючи реченє від „може“. Иншим разом питаю ся: А може ти кого обікрав? Нї — була відповідь, хоч також визнавав усї гріхи без виїмку через „може“. Ті відповіди пересьвідчили мене, що наш селянин до слова „може“ в тім случаю не прикладає того самого значіня, як се ми дїлаємо. У него слово „може“ є привичкою, якої йому годї позбути ся або він инакше не уміє попросту висловити ся. Певнїйший однак спосіб поясненя того рода сповіди, видить ся менї такий: Наш селянин взагалї старає ся у своїй бесїдї бути глубоко ввічливим для співбесїдника. Найлїпший доказ є то, що він маючи кого другого о що небудь спитати, не робить того прямо, як ми, тільки все при помочи якогось звороту приміром: незнати чи... або не сказали би ви, чи... і т. п. То саме дїє ся в нашім случаю. Він відчуває се, що визнаваних гріхів не повинен був сповняти, тому визнаючи їх відчуває з природи річи певний сором. З другої сторони він вважає за образу для другого чоловіка говорити перед ним то, чого сам стидає ся. Так і в нашім случаю не хотячи образити сьвященика через відкриване брудів своєї душі, додає слово „може“ розумуючи, що тим обезсилює образливий тон своєї бесїди.

Як би воно взагалї не було, то кінець кінцем для сповідника виходить з того практична наука, що в такім случаю не має чого непокоїти ся і робити собі скрупули що до доброї сповіди каянника; можна відразу дати розгрішенє, хочби каянник усї гріхи визнавав через „може“ значить ся в формі, яка означує непевність, если тільки на нього заслугує.

При тім однак не треба впадати в другий екстрем і того правила узагальнювати, бо можуть бути люди, що справдї прийдуть до сповіди без приготованя і тому сповідають ся в обговорений вище спосіб. Проте лучше буде пересьвідчити ся, як даний каянник понимає слово „може“, а то дуже легко пізнати після двох трьох відповідно поставлених питань. —

о. М. Щ.

Нові критичні виданя лїтурґічних книг для католиків грецького обряду в Хорватчинї і Угорщинї.

Пише: Tertulianus.

(Переклав з хорватського Кейтап і Гнат Михайлович).

1. Вже від довшого часу працюють над сим, щоби грекокатолики в Хорватчинї та Угорщинї дістали критичні виданя церковних книг. Початок сего змаганя мусимо шукати в грекокат. диецезиях Ужгородї та Пряшеві, де резидують грекокатолицькі руські епископи. В падолистї 1904 року зібрали ся депутати обох сих диецезий, щоби порозуміти ся в сїй многозначучій і важній справі. Недавно були і в Крижевцях під предсідательством Преосьвященного епископа (Юлія Дрогобецького; прим. перекл.) скликані малі збори, на які приїхали також депутати з Ужгороду і Пряшева для спільної праці около сего виданя. Щоби приготовити критичний текст, покликано до комітету із крижевацької диецезиї трьох. Кажуть, що на обох нарадах ухвалено одноголосно, що основою і нормою нового критичного тексту має стати великий грецький Евхольогіон виданий в полїґльотській типографії в Римі. Заразом ухвалено, щоби старати ся особенности лїтургічні і иньших церковних обрядів як Русинів в північній Угорщинї увзглядити і умістити в новім виданю *). Дальше оповідають, що угорське мїнїстерство справедливости жер-

*) Наука 1908. ч. 51.

твувало значну грошеву суму на розходи сих видань, які побачили би сьвіт Божий в центрі Угорщини — в Будапештї.

Читачам „Katolickiego Lista“ *) певно подобаєть ся поступок наших братів греко-католиків; кождий слушно радуватиметь ся, що ось і они порушують таку важну справу, справу дотикаючу внутрішнього устройства свого обряду. О скілько пишучий ті стрічки собі пригадує, помістили і „Katolicki List“ і „Hrvatstvo“ **) радісні короткі вістки про се.

Но сеся радість і вдоволенє зродить ся в душі кождого правого католика, який сей факт лиш поверховно і побіжно обсервує. Начне-ж обсервувати, що роблять потайно, сам спосіб поступованя і деякі тенденциї полїтичні, то тодї певно від нього одійде радість і одушевленє, а тяжкий жаль огорне його серце, що щось подібного може дїятись.

А що річ так має ся, ось кілька точок до розважаня для сих, яких се доторкаєсь. Чулисьмо, що угорське правительство жертвувало велику грошеву суму на виданє сих церковних книг. Але хто буде таким наївним, щоби вірити в добрі і шляхотні наміри мадярських полїтиків, а також хто повірив би в таке чудо, що мадярське правительство з любови до словянського обряду і лїтургії дає і жертвує значні субвенциї? Преціньсловянська лїтургія єсть для нього страховищем, якого радо яким небудь способом хотїло би позбути ся. Як довго она буде, жадна сила не зможе змадяризувати Русинів в північній Угорщинї. Або чи ми усї ще не маємо на тямці, як на наказ мадярських шовінїстів ішли Русини в Рим, щоби здобути мадярську мову в лїтургії? Сьвята Столиця станула рішучо против тому, она заборонювала найстрогійшими церковними карами мадярську мову при Божім престолї. А що на се угорські Русини? В Будапештї читають лїтургію в мадярській мові, а слова осьвяченя вимовляє сьвященник по грецьки, а се Рим також строго заборонив. В дуже численних парохіях мункачівської, ужгородської та пряшівської епархії дїєсь те само. Найлучше бачимо се з сего, що руські богослови мусять мати осібні години на науку граматики руської мови, та що лиш мало сьвящеників в дома говорить по руськи, бо то є преціньмова простаків. І так дїє ся, що народ в многих місцевостях не розуміє сьвященика, а сьвященик не розуміє народа. А щож є наслїдком сего? Відступництво від католицької Церкви, коли такі бідаки пійдуть в Америку між московських схізматиків. Так отже нещасні сьвященики впровадили мадяризацию в церкву,

*) „Katolicki List“ тижневник пасторальний для сьвящеників архідиецезиї загребської, заразом епарх. Відомости. В сім тижневнику була сеся статя поміщена в ч. 3. з 1909 р. Часопись виходать уже 60 років.

**) „Hrvatstvo“ дневник виходячий шестий рік в Загребі. Орган христ. суспільної хорватської партиї прав. Бажанем їй есть сполучити усїх хорватським народом поселені провінциї в одну на християньскій основі з'організовану державу.

щоби сим способом звільна дїйшло до того, шоби присилувати Апостольский Престол, щоб дав їм мадярську мову в лїтургії, бо ніби то анї они анї нарід не розуміє тої старої словянської мови.

Колиб однак хто думав, що наведені автором сих стрічок факти суть неправдиві, най буде ласкав потрудити ся до мукачівсько-ужгородської і пряшівської епархії, щоби своїми власними очами побачив сто раз страшнїйші дивовижі.

А коли се маємо перед очима, то вже нам легко відгадати, для чого мадярське правительство жертвує так велику суму на критичні виданя церковних книг. Тут бачимо очевидно пальцї і великі орлині нігтї мадярської полїтики. Старословянський текст має стати лиш зовнїшним блахманом, за яким з черги прийде мадярський перевід. В тім лежить корінь і сук лиха! Чиж Аппоні, який помадярщив усї национальні школи, який не дає бідним Румунам і Словакам, щоби своїх дїтий учили в школї Отченаші і Богородиці в матерній мові, чиж він давав би поміч старословянській лїтургії? Се йому хто небудь може вірити, але нїколи второпний і розумний чоловік. — Facta loquntur.

2. До критичних видань і переводів церковних книг мусять бути дїйстно лиш люди на своїм місци. Бо коли старословянський язик в певній мірі мішанина хорватського, болгарського, московського і українського, дїйстно сей, хто хоче книги на тій мертвій мові поправляти, мусить пізнати усї згадані мови у цїлім їхнім історичнім розвою, мусить мати в мізиннім пальци цїлу слявістику. До сего вимагає ся докладного знаня грецького обрядового язика, знаня восточних обрядів їхніх ріжних варияций у ріжних країнах. Усе се і ще більше треба, а іменно визначних знатоків усїх галузий католицького богословя для тих, які беруть ся за таку справу.

Інакше і торкатись такого дїла не варта! Ось такий „ученый“ попсує і то, що було добре в старім тексті та попсує обряд і так нанесе більше шкоди як користи. А де суть такі люди в мукачівсько-унґварській і пряшівській диецезиї? А де они і коли приготовляли ся до такого дїла? О, певно сьміяти меть ся сьвіт із сего критичного виданя через некритичних видавців і переводчиків, із яких много анї не лизнуло науки о славянській лїнґвістиці, а иньші з них може знають який говор руської мови в горішній Угорщині та нїчо більше. О иньших услівях нема що і говорити. Чиж се не значить робити жарт із сьвятих річий?

Яко коректори і рецензисти в крижевацькій диецезиї іменовані і вибрані суть три, як вже ми вище згадали. Автор сих стрічок дуже любить унїятів в Хорватчинї, займає ся вже від довшого часу їхнїми відносинами і знає їх досить добре, але не відомо йому та до тепер від нїкого не чув, щоби вибрані добродії були так биті в історичнім розвою восточних обря-

дів, в знакомости старословянської і грецької мови, та у всїх галузях богословського знаня, щоби могли співдїлати около критичного виданя церковних книг. Та они до тепер займали ся тілько економічними і душпастирськими дїлами, але нїколи студиями великаньського лїтургічного материялу. Думаю, що добродії, о яких тут йде, не возьмуть сього за зле авторови сих стрічок. Се они мусять самі признати.

Після нашої скромної думки не вистарчає се, щоби кождий з рецензентів взяв який небудь текст, що йому найскорше попаде під руку і на сїй підставі вискаже свою гадку і зміняти ме ріжні обрядові річи. Мусять преціньбути досліджувані ріжні тексти: сербський, болгарський, грецький, румунський, руський в Галичинї і на Украіні, великоруський і то у ріжних виданях. Інакше можна би цїлу річ направду назвати іграшкою критики і поправлюваня.

3. Вкінци запитаймо наших видавців церковних книг і реформаторів обряду, від кого одержали они власть щось подібного propio marte учинити, як они могли зовсїм відкинути на бік конгрегацию pro negotiis rituum orientalium? Ми принайменше нїчого не чули, щоби они зажадали дозволу з Риму. Папа Пій IX. говорить в альокуції консисторияльній дня 12. липня 1867. ось так: Конечною річию єсть, щоби усї епископи і сьвященьство точно держались лїтургічних приписів своєї Церкви, і щоби се не було віддане самоволї поодиноких епископів, а лишень се рішає Сьвята Столиця своєю властию. Нїкому певно нїгде не було дозволено, анї не дозволяєсь, щоби в який небудь спосіб саму лїтургію, хочби не знать яка маленька річ се була, змінити, новаторства якісь вводити, або її скоротити, як се постановлено і як се учить особенно Венедик XIV. (1740—1758) у своїм Апостольськім посланію: „Demandatam“ з 23. грудня 1743., і Григорий XVI. (1831—1846) в посланію „Inter gravissima“ з 3. лютого 1832. Ми сї посланія їхнї і правила, як се у них находить ся і Нашою верховною властию потверджаємо і наказуємо, щоби їх усї Церкви **на востоцї** найсовістнїйше держались“*).

Року 1870 24. лютого пише сей св. Отець до патриярха арменського: „поучи своїх вірних, що усї, які величають ся именем католиків, мусять не лиш у вірі і догмах держати з Папою, але також мусять покорятись йому в справах обряду і дисциплїни“.**)

Чи сї критики і переводчики церковних книг на се усе забули?

---

*) Arndt. De rituum relatione iuridica pag. 16. apud „Balkan“ 1901. I. p. 30.
**) Arndt, ib.

Зачуваємо, що вже рецензия літургікона і типика готова і жде лише на видрукованє. Звичайно буває, що над критичним виданєм церковних книг працюють найвизначнїйші сили через многі і многі роки, а ось сесї готові суть в короткім часї. Побачимо, яку то кашу з сеї мішанини вишкварять.

4. Припустїм наконець, що нові видання будуть під всяким зглядом знамениті, що і Сьвята Столиця дала своє одобренє, чиж би то мало бути вистарчаючою причиною, щоб їх прийняли і греко-католики крижевацької епархії? У нїй суть найперше Хорвати в горішнім Жумберку, які від прастарих часів заховали деякі особенности в обрядї, суть численні нові поселенцї з Галичини, які з собою з батьківщини принесли численні галицькі ріжниці у літургії, а суть також тут і Русини, які вже давно поселились в деяких місцевостях в Бачі і Славонії, які знова мають дещо особливішого в обрядах. Згадаймо висше, що Ужгородсько-пряшівські видавателї держать ся грецького тексту, задержуючи також ріжниці обрядові які істнують в Горішній Угорщинї. Тепер так питаємо: чому сї чужі обичаї уводити в крижевацьку епархію? Хто одважить ся се здїлати? Чи крижевацький престол має бути трабантом мункачівського-ужгородської і пряшівської епархії? Як уже працювало ся і працює ся над реформою церковних книг, для чого не порозуміли ся угорські Русини з братьми в Галичинї, щоби спільними силами працювати около сього? А потім могли прийти і до крижевацької епархії і так сполучили би ся до спільної і згідної праці. Але преціньугорські Русини не хотїли сего. Они хочуть при всякій нагодї показати, як далеко стоять від „Українців“ в Галичинї, щоби мадярська власть не хопила їх за карчило. Так они могуть з спокійнїйшим серцем провадити дїло „просьвіти“ між нужденним руським народом.

Так отже віддаляють ся чимраз дальше від Галичини, а тому приближають ся до крижевацької епархії і числять її яко трету угорсько-руську диецезию. Автор сих стрічок думає, що він з душі цїлого греко-католицького сьвященьства говорити-ме, коли закличе до сих зайдів: Руки проч! Крижевацька епархія після своїх історичних традиций, після переконаня свого сьвященьства і народа, після цїлого свого суспільного і релїгійного житя не буде нїколи проситиу вас помочи, нїколи не схоче від вас прийняти житя, бо ви самі його немаєте, лишень буде шукати сили і снаги в своїм кружку, в своїм огнищи, а коли треба бути троха ватри, піде до серця унії в Галичинї і там собі її пожичить. Стара се пословиця: Nemo dat quod non habet, а як ваші диецезиї що небудь дадуть, коли все самі зруйновані? Нарід ваш стоїть в гнили. Ви собі можете споряджати і найславнїйші виданя літургічних книг з дер-

жавним грошем мадярського правительства, але ніколи не переступайте порога крижевацької епархії. Она і дальше буде уживати львівську літургіку, не теряючи з очий своїх обрядових особенностий, і буде іти у всім рівнобіжно з братьми в Галичині, щоби з ними спільними силами працювати над реформою восточного словянського обряду і рецензувати словянські книги і то має розуміти ся під проводом Риму.

Ось тих кілька приятельських слів звертає автор сих стрічок до гр. кат. сьвящеників крижевацької епархії. Між ними суть учені і визначні люди, і просимо їх, щоби над сим застановили ся. А коли уважати будуть, що висше наведені цитати і інформациї автора сих стрічок не суть правдиві, дуже добре буде, коли се отверто вискажуть. — Усяке ложне і тенденційне слово ми готові відкликати.

Галицьке духовеньство в „поступовій“ українській пресї.

Нераз вже ми читали в радикальних часописях, тай нераз доводилось нам чути від „патентованих“ поступовців на вічах, що духовеньство для народа нїчого не зробило, а єсли і дещо робить, то всьо лиш для своєї наживи. Знаючи однак, хто говорить і на що — ми на се не звертали уваги. Але коли і поважнїйші часописи чи то через несьвідомість своїх редакторів, чи через надто велике довірє до своїх несовістних інформаторів розширяють такі самі гадки — то ми не можемо над тим переходити мовчки.

Послїдними часами мали ми нагоду читати в нашім найповажнїйшім закордоннім дневнику, київській „Радї“, замітки про наше галицьке духовеньство. Сьвідчать вони або о крайнім незнаню ролї духовеньства в народнім відродженю в Галичині або о ложних і безсоромних інформациях наших патентованих „поступовцїв“ до закордонної часописи.

Товчок до сего дав епископ Евлогій. Сей єрарх поставивши в Думі внесенє о відокремленє Холмщини від королївства польського, звернув тепер цїлу увагу на просьвітне піднесенє і національне осьвідомленє народа, щоби в нїм самім виробити більшу відпорність проти польонїзацийних змагань. В сїй справі віднїс ся також з зазивом до холмської української молодїжи. „Хотяй ми в деяких справах не однодумцї — сказав він — але в тій роботї, до якої маю вас закликати, ви можете бути

здатними співробітниками; я бачу, що дотеперішня просьвітна праця в Холмщинї дала лихі наслїдки, я хочу підняти просьвіту на ґрунтї тої национальности, до якої належить холмський люд. Ви знаєте його мову, ви красще можете вести культурно-просьвітну працю проміж сим людом і я закликаю вас до тої працї".

Здавалось-би річ така добра, що всякий, бажаючий позитивно працювати для народа, нї на хвилю не отягне ся. Однак стало ся инакше. Київська „Рада" перша заговорила „велегласно": не можна! Не можна йти з епископом, ще й до того правим. Ми поступові — як нам йти з духовеньством? І хотяй полтавський „Рідний край" виказав без'основність і сьмішність тих абстрактно-теоретичних виводів, „Рада" в ч. 6. в передовицї „Кудою йти?" мовби боронячи своїх поглядів, вказує на примір галицької Руси та подає отсю характеристику нашого духовеньства:

„Як тепер у нас український народ майже не має своєї інтелїгенції, окрім духовенства, що иноді нїби й ладне підняти голос за його перед людьми, так само і в Галичинї з самого початку заступництво інтересів українського народа, а надто — проводирство в полїтиці, випало на долю духовенства. Цїлих 23. роки стерно полїтичного човна, в якому плавали заступники галицького народа, держали в своїх руках так звані „святоюрцї", тоб-то партія львівського митрополїта. Плаваннє під проводирством цих керманичів вийшло тілько на шкоду українському народови; святоюрцї, щоб їх вважали за благонадежних політиків і справжніх патріотів австріяцької держави, завжди підтримували австріяцький централїстичний нїмецький уряд на шкоду всїм словянам Австрії і українцям. За цю піддержку на долю українців нїчого пожиточного не перепадало. Як що-ж иноді і таланило щось здобути, то галичане швидко втратили здобуте через те, що приводирї українства не зважали на народ, на те щоб розбуркати, просьвітити його і знайти серед його приспану силу, або повертали здобуте на вжиток, що не давав народові нїякої користи. Бо сьвятоюрцї, як партія з людий духовних, а коли й не духовних, то таких, що надавали справам релїгії „восточного обряду" найбільшої ваги дбали поперед усього про інтереси церкви і духовенства. Вся їх полїтика мала на оцї слухняннїстю і покірністю запобігти ласки і добить ся в правительства матеріяльного забезпечення духовенства, асїґновок на усякі церковні справи і взагалї на підтриманя релїгії. Робили вони де-які заходи, правда, й коло того, щоб розбудити сьвідомість народа посунути наперед його просьвіту і культуру... та з цих заходів нїчого не вийшло путнього, бо сьвятоюрцї годували своїх читачів не сьвіжою стравою, потрібною людям для щоденної працї живого життя а в сякою мертвечиною: археольогією, етнографією та церковщиною". (Рада р. 1909 ч. 6.)

Як бачимо, ш. автор виняв може найслабшу картину нашого галицького житя і вину сего приписав цїлому нашому духовенству, бо з пізнїйшої статї (п. заг. „Jak są krzywdzeni rusini w Galicyi“ ч. 17.) в якій майже то саме знов повторене, виходить, що теперішні наші сьвященики то — ідейні нащадки тих „святоюрців“, що то „не вважали на народа всї полїтичні здобутки повертали на такі речі, з яких жадної користи не було трудящому народови“.

Невже-ж наше духовенство в Галичинї справдї нїчого не зробило? Невже-ж цїлий той час, поки воно вело провід нашого народу і тепер дальше, як взагалї воно для нього трудить ся, то працює лиш для своєї наживи, нїчого для користи працюючого люду? Невжеж історія культурного розвою нашого народа буде мусїла кинути каменем забутя на так численний стан природних провідників нашого народа, якими були через усе XIX. ст. руські сьвященики в Галичинї?...

Ш. автор пише, що „в с я їх полїтика мала на оцї добить ся матеріяльнього забезпечення духовеньства та асигновок на усякі церковні справи і взагалї на підтриманнє релїгії“. А щож д. автор скаже на перше полїтичне тов. „Головна руска Рада“, на „Собор руских ученых“, на якім — по словам проф. Грушевського — були поставлені „нѣкоторые весьма раціональные требованія и взгляды, которые предвосхищали въ многомъ позднѣйшую программу галицкаго возрожденія“. (Очеркъ истор. укр. народа, стр. 357.).

Каже ш. автор, що духовеньство живило нарід вїкою мертвечиною. Поминаючи вже „галицьку Трійцю“, яка положила основи до народного відродженя, але чи знає автор, що власне тодї, коли погодіньська ідея зачала розширятись в Галичинї, Митроп. Литвинович видав куренду до духовеньства, „щ о б н е з а н е д б у в а л о р і д н о ї м о в и і в п р о п о в і д я х н е у ж и в а л о н е з р о з у м і л о ї н а р о д о в и м і ш а н и н и?“ Чи чув ш. автор про сьвящ. М. Глинського, який в своїм народолюбстві так далеко посунув ся, що піддавав гадку, щоб церковні богослуженя відбували ся в народній мові. — А було се власне в 60. рр. В тім також часї, бо в р. 1865, на зборах Матиці Стефан Качала висказує сї важні слова: „Язик народа, то найдорожша спадщина предків, єсть то мовби кров в тїлї нашім“...

Читаємо в „Радї“, що духовеньство наше не старало ся о просьвіту і культуру народа — а ми знаємо, що тодї, коли народні українські школи були під зарядом „сьвятоюрців“ (себ-то консисторії) було їх в самій східній Галичинї більше як польських в цїлій Галичинї. Нїхто також не може заперечити великої заслуги духовеньства, особливо 70. рр. над піднесенєм морального а навіть материяльного стану нашого селянства через сотки місій і тисячі брацтв тверезости. А кілько то одиниць переплатило здоровлєм, майном і становиском! Згадати лиш Яхимовича, відкликанє митроп. Йосифа Сембратовича, сьвящ. Глинського, Рожанського, Негребецького, Танячкевича і инших.

Або такого о. Волянського і Роздолського та наших ОО. Василиян, що то перші на зазив наших опущених еміґрантів з великим пожертвованєм пішли положити основи тамошних (американських) народних організаций.

Чиж можемо так легко перейти над научними дослїдами з обсягу нашої історії і літератури Петрушевича, Огоновського, Ільницького, Стефановича або над популярними виданями ОО. Василиян? Правда, були одиниці, що чи то під впливом державної крізи, чи через сильну агітацію попали в зневіру і прилучились до „Погодінської кольонії“, но чиж можна се узагальнювати? Не дивлячись вже на теперішних ще жиючих сьвящеників, що то цїлою сїтию просьвітних організаций чи господарських спілок злучили галицькі села, на тих, що то з'організували полїтично цїлі повіти або роздїлили тисячі моргів землї між бідне селяньство — чиж можна сказати, що ті люди жили для своєї наживи, знаючи житє лиш такого Танячкевича, Негребецького, Ст. Качали і т. п. Але тих людий треба знати! Се не люди на взір нинїшних „патентованих патриотів“, їм не ходило о розголос — тому і так мало про них знає. А декому може і ходить о се, щоб про них не зналось. Ті люди не лише, що трудились по змозї і силам та серед скрутих обставин часу, але кинувшись у вир працї около полїтичної осьвідоми та просьвітно-економічного піднесеня найменшого брата, забували свої власні користи і станові інтереси, та подекуди і інтереси институций, якій вони в першій мірі і з покликаня повинні були служити.

Пишучи се не маємо на цїли висказувати тим людям похвали, — мабуть і їм самим о се не ходило; они були вдоволені, коли могли сповнити свій моральний обовязок. Нам ходить передовсїм о вірне представленє річи. Власне нинї, коли на нас звернені очи росийських Українців, коли нинї наші закордонні братя ставлячи перші кроки над своїм відродженєм хочуть учити ся з нашого досьвіду, то ми не можемо спустити ся на се, щоб про нас давали інформациї люди в родї дописувателя „Ради“. Нам самим треба постарати ся, щоб той, хто хоче писати про наші обставини, мав до сего материяли. Нинї ті, що вже спробували свого пера, або ті що мають до сего нагоду, повинні висьвітлити ті личности, що подекуди були епохальними в нашім народнім житю, повинні представити їх ролю і значінє в нашій суспільности. Бійографії таких людий повинні бути темою відчитів чи то на кружках деканальних, які тепер численно організують ся, чи історично-богословського і суспільного кружка богословів в дух. Семінари у Львові. Кілько то вістий про дїяльність одиниць з нашого духовенства, які моглиб мати колись велике значінє яко причинки до істориї, криє ся до тепер лиш в устнїй традициї та в памяти стоячих над могилою сьвідків їх дїяльности. Зібранє таких фактів і вістий кинулоб правдиве сьвітло на дану одиницю чи епоху, було би добрим приміром для наслїдників, а люди, що хотїлиб про нас довідати

ся, мали би вірні інформації. На сім нам тим більше повинно залежати, бо в разї, коли отворить ся в Росиї поле працї, добра опінія нам буде потрібна. А до сего зовсім не причинять ся такі публїкациї, як Лозинського „Люди“ або ложні дописи „Ради“. Праця в сказанім напрямі буде і в дусї передпослїднього Митрополичого посланія в справі студій.

Маючи такі дані, другий Українець, оглядаючи працю духовеньства в Стрийщинї, не буде жалїти ся як д. М. Левитський, що „його про галицькі відносини зле поінформовано“.

Волод. Лиско.

Церковна статистика в польскім осьвітленю.

Польска преса веде тепер борбу против унії і конкордії по перше з ненависти до Русинів, по друге задля новословянських симпатий взглядом православної Росиї.

Називаючі себе католицкими письма звертають свої атаки против рускої Церкви і руского духовеньства, атаки закриті параваном статистичних даних. Руска Церков грозить згнобленєм польского Костела, а з ним і Польщі, кличе в świat'ї słowiańsk'им Dr. L. Kolankowski (в статї: Kościół a Cerkiew w Galicyi wschodniej Z mapą, рік 1909 за сїчень ст. 1—12, а за ним Gazeta kościel. 1909 ст. 54), бо руска Церков богатша в землю і бере більше з релїгійного фонду, має більше парохій і церков та численнїйше і впливовійше духовеньство.

В 1900 роцї було в посїданю руских парохій в Галичинї землї в вартости 18,420.683 К.*) а в посїданю польских лиш 10,573.794 К. Дохід з землї приносив руским душпастирям в 1900 р. 735.143 К, а польским 419.730 К.

Але кілько землї і доходу з неї мають безчисленні і богаті польскі монастирі, про се мовчить дискретний автор!

З релїгійного фонду беруть рускі душпастирі річно 1,622.675 К, польскі 438.112. Але їх менше і мають більші доходи з парохії!

---

*) Орного поля 130.678½, сїножатий і пасовиск 36.166, лїса 7.295, разом 174.139½ моргів, 11.823 сягів дров.

Русини мають більше парохіяльних церков, як Поляки. За те маленькі і бідні ті церкви а надто мають Русини в порівнаню з Поляками зникаючо мале число монастирских церков!

В 1900 р. було в Галичинї 1906 руских парохій, а 904 польских; в самій східній Галичинї було польских парохій 502. Отже в западній Галичинї, де населенє чисто польске (1,700.000 душ), таки менше польских парохій о 100, як у східній, де латинники творять двомілїонову меншість напротив 3,300.000 гр. католиків. Єслиж в західній Галичинї є менше польских парохій, як руских у східній, то треба тямити, що на западї жиють Поляки в збитій масї на два рази меншій териториї, як Русини на сходї. Єслиж число східно-галицких польских парохій є значно менше як руских, то памятаймо, що відповідно до числа польского населеня і до збитости тогож по містах, таки за богато є польских парохій. Нїчо дивно, єсли у львівскій диецезиї випадала на 3.726 латинників 1 парохія, а на 1.601 гр. католиків також одна.

В 1907 роцї мала руска перемиска диецезия: 715 матерних церков, 575 дочерних, 44 каплиць; львівска: 748—500—36, станиславівска: 417—292—52.

У львівскій диецезиї випадало 2.663 душ на 1 костел, а 956 на 1 церков. Нехай буде, що то правда, але Поляки мешкають в купі по містах, а Русини пороскидувані по селах, між якими нераз тяжка комунїкация!

Руске сьвітске духовеньство численнїйше, як польске. В р. 1907 було в Галичинї сьвітского духовеньства польского 1610, руского 2566; в східній Галичинї було руских душпастирів 2161, польских 935. (Гл. Нива ст. 62—3). Але забуває наш статистик на то, що тьма польских монахів і монахинь, які вільні від всякої журби, добре ситуовані, всїми попирані, розвиває широку лятинізацию — польонїзацийну акцию і у східній Галичинї. Він видить в великім числї польских монастирів — перемиска 257 монахів, 773 монахинь, львівска 227 і 1439, разом 584 і 2272, — а в малім числї руских — перемиска 133 і 12, львівска 30 і 48, станиславівска 15 і 47 разом 178 монахів а 107 монахинь — слабість Поляків. Але той погляд не конче відповідає дїйсности, бо монахи своєю акциєю — відпустами, місиями — більше нераз можуть дїлати, як сьвітске духовеньство.

Руске духовеньство яко середно заможна кляса і наділена родиною, має великий вплив на нарід і є для Поляків небезпечне. В 1907 роцї було в перемискій диецезиї жонатих душпастирів 653, вдівців 127, безженних 12, у львівскій 675, 149, (?), в станиславівскій 409, 87, 15. При тім всїм забуває автор, що наше духовеньство, яко обтяжене родиною, не має тої свободи рухів, що латиньске.. Нераз воно мусить гірко старати ся о хлїб насущний для тої родини і входити через то в немилі колїзиї з парохіянами, а з тих колїзий користають рускі-радикальні і польскі живла та підкопують повагу руского сьвященика. Ті обставини, в яких Колянковскі видить силу руского духо-

веньства, то меч обосічний, який легко звертає ся против тогож духовеньства.

Як додати обставину, що $^3/_4$ парохій належить до польских патронів, які се нераз використовують по махіявельски ad maiorem Poloniae gloriam, то тоді перевага руского духовеньства не буде так дуже сьвітло представляти ся. Латиньска перемиска диецезия має 14 парохій цісарского наданя, 8 епископского, 10 публичних институций, 248 осіб приватних; львівска: 49—20, — 46—122 і 2 liberae collationis. Руска перемиска: 54 90—Ѳ—542 і 2 liberae collationis; львівска: 48—83—Ѳ—562 і 56 liberae collationis; станиславіска: 51—42—Ѳ—324. З 502 польских парохій є 370 приватного наданя, з 1851 руских — 1431.

Загально взявши руске духовеньство — з'огляду на мале число сьвітскої інтелїгенциї, — є одинокою силою в народї, з якою Поляки числять ся і якої боять ся. В підриваню тої народної твердині помагають Полякам наші домашні радикали і социялїсти, що все нарікають на „богатство“ духовеньства і єго „шкідливість“ для народа. Чи се не є праця ad maiorem Poloniae gloriam?

А „католицкі“ Поляки, що скривдили Русинів на їх власній землї на усїх полях, не позваляють на зріст рускої сьвітскої інтелїгенциї, пересаджують тенденційно силу руского духовеньства, щоби викликати против него репресиї можних сьвіта сего як патронів, правительства та зміцнити вплив костела і ужити єго до польонїзаторских цїлий!

О. В.

Перегляд преси за сїчень.

Зіставив О. В.

(Конець).

II. Полїтична преса.

Руслан, львівский дневник під редакциєю Сем. Ґорука, подає (в ч. 1) полїтичний огляд за 1908, в якім так пише про релїґійну борбу в Австриї:

„Вельми грізні розміри прибрала і национальна боротьба культурно-полїтична. Жидовіле вольнодумно-нїмецке дневникарство накинуло ся задля промови д-ра Люеґера на католицкім вічу про визволенє університетів з самоволї жидівства і мнимого вольнодумства нїмецкого і взивало до утво-

реня з'єдиненого сторонництва проти христ. суспільників в держ. раді. День в день підбурювано на університетах до сеї боротьби, а коли вольнодумні сторонництва не рвали ся дуже до сеї боротьби, звернуло ся се дневникарство до професорів і студентів. На чолї сего руху вольнодумного на університетах виступив проф. Вармунд, котрий в брошурах і на вічах обиджав католицкі почуваня населеня. Католицкі віча в Тиролю домагали ся рішучо усуненя сего чоловіка з університету, а всї австрийскі католики протестували проти того, щоби такий професор викладав на університетї церковне право.

Міністер-президент бар. Бек, котрий бажав за всяку ціну удержати д-ра Мархета на становищи міністра просьвіти, робив приреченя на обидва боки. В Градци 17. мая побили студенти селян, що прибули яко гостї на промоцию одного католицкого студента. У Відні кілька раз, а найбільше 20. мая побито катол. студентів. Колиж проф. Вармунд проти ухвали сенату в Інсбруку заповів виклади з супружого права, застановлено виклади на університетї, а на се університетскі вольнодумцї відповіли 2. червня змовою проти викладів, котра тревала до 22. червня (тимчасом 18. червня перенесено Вармунда до Праги). Тим способом закінчила ся боротьба на університетах, а невдоволене вольнодумне дневникарство докоряло задля сего пораженя вольнодумства проф. Вармундови слабостию характеру, коли тимчасом монарх в розмові з міністром Мархетом назвав войовничих професорів університетских „eine nette Gesellschaft".

Нетерпимість супроти католиків виявили сї мнимі вольнодумцї пізним лїтом з нагоди католицкого віча, що 7. вересня відбуло ся в Румбурґу і там проявили они свою здичілість. Підбурені товпи черни нападали на учасників катол. віча і зневажали їх найпоганїйшим способом".

Відтак підносить, що вибори до тирольского долїшньоавстрийского і країньского сойму скінчили ся сьвітлою побідою для християньскої справи.

На допись „Ниви" (ст. 37—8) так відповідає „Руслан" (ч. 1): „Від видавництва. (*З нагоди замітки о. Гр. Селяньского в „Ниві" в ч. 1. з 1909*). Розпочинаємо новий рік нашого видавництва. Хто мав дїло з дневникарством на Руси, сей зрозуміє всї трудности й перепони, з якими кождий дневник приневолений бороти ся. А чим більше перепон, тим більше трудностий мало наше видавництво, бо очивидно вже для самої конкуренциї було оно солию в очах противників. Одначе ми не налякали ся тих перепон а оперши ся на християньскім сьвітогляді, ставши на щирій національній основі ішли ми і будемо йти сим шляхом і дальше. А як небудь не щадили нам противники всяких клевет, підозрівань і крамол, ми стояли непохитно при нашім християньскім і національнім прапорі і коли наша суспільність зрозуміла шкідні наслїдки всяких компромісів з нашими відступниками народними, коли побачила цїлу грозу пропасти, в яку ведуть наш нарід всякого рода недовірки, і починає гро-

мадити і скупляти всї щирі робучі сили до працї народної на християньских основах, то в тім неперечно бачимо успіх наших змагань.

Ми не вагали ся, де було треба і де була нагода, вказувати на надужитя орґанів полїтичної адмінїстрациї, на недомагання судівництва і шкільництва, на нахабність всепольского сторонництва і звертали бачність міродатних державних і автономічних чинників на потребу поправи відносин, на конечність свобідного розвитку рускаго народа і переведене признаної ему законами рівноправности.

А робили ми все поважним способом, без шумної і крикливої фразеольоґії і будемо й на дальше встоювати рішучо за наші права народні, за нашу св. Церков. Позитивна і реальна праця доведе нас до цїли, а здорової і розумної опозициї ми нїколи не осуджували, вказуючи на се, що така опозиция дасть ся погодити з реальною, позитивною працею.

Алеж сама редакция всего не зробить, потреба помочи й суспільности а особливо нашого народолюбного духовеньства. Нехай же оно піддержує нас морально і материяльно, нехай також бере й пером участь у видавництві, котре радо і з вдякою принимає всякі статї з тих кругів надсилані, а тодї часопись стане актуальнїйша і інтереснїйша. Окрім того вже в найблизшім часї подумаємо і про розширене обему, бо самі відчуваємо его тїсноту в надії, що наша суспільність піддержить наші щирі змаганя для добра Украіни-Руси".

„Руслан" (ч. 1) подає, що з нагоди его дописи („з Бразилії ч. 292 з 1908) заявив Галичанинъ таке: З причини антаґонїзму між Василиянами а о. Петрицким в Бразилії „вѣроятно прійдетъ ся просити православнаго американьского архіепископа Платона, щоби имъ (зн. Русинам-католикам в Бразилії) прислалъ православныхъ священниковъ". Дивна річ — додає „Руслан", — що „Галичанина", попирають материяльно і морально унїятскі сьвященики москвофіли в Галичинї.

Захвалюване москвофільскою пресою православє так представляє галицкий еміґрант („з православного раю" „Руслан" ч. 4): Темнота, лїнивство, піяньство, біднота на Волинї загальні. Сьвященики православні запивають ся, мало говорять проповіди, мало катихизують.

За православєм тягне Dziennik polski — набутий з 1909 роком на власність демократичних польских Жидів — і тужить за тим днем, коли у Львові буде чути православні звони, а нарід втягнений клерикальними інтриґами до унії, верне до православя. Такій вилив має в Dziennik'y polsk'ім новосповяньскій напрям! („Руслан" ч. 7).

Учениці Інститута С. С. Василиянок у Львові устроїли в честь свого Покровителя Екс. Митрополита гарний концерт. (Руслан ч. 5.)

Про історию переходу села Недільної на латиньство подає вісти „Допись з Старосамбірщини" (Руслан чч. 5—6.)

Недільна то село прилучене до парохії в Топільници, якої златиньщена і ополячена шляхта ширить аґітацию за переходом на латиньство. Під впливом тої аґітациї перейшла часть Недільної на латиньство, коли Недільна не дістала осібного сьвященика з причини некорисної реляциї декана і опору пароха. Около 60 родин перейшло на латиньство, 25 остало при рускім обрядї і між обома сторонами вічні спори, тим більше, що обі сторони мають тепер своїх сьвящеників. Латиньский ксьондз поводить ся не так, як би випадало.

Про нетолеранцию Поляків в литовских церковних справах подає Гнат Михайлович інтересні вісти в статї „Відродженє литовского народу: II. часть: литовско-польскі церковні відносини“ (Руслан чч. 8, 10, 11, 13).

Довідуємо ся з оповіданя очивидців і литовскої преси, що Поляки не допускають Литовця на виленьский владичий престол анї не допускають Литовців до духовного семинаря, називають литовску мову поганьскою і демонструють некультурно і сьвятотатско против литовскої проповіди в виленьских костелах. Польскі ксьондзи винайшли новий гріх для Литовців: не вчити ся по польски! Польскі полїтики радять Полякам кольонїзувати Литву.

Дїло, орґан национально-демократичної партиї, любить деколи мішати ся в несвої дїла. І так (число з 15. сїчня) пустив котрийсь з „дотепних“ співробітників „Дїла“ ідиотичного „віца“ на тему, що коли наші домашні клерикали пишуть про европейскі клерикальні теориї, то виходить teolog w boskich rzeczach idyota. О ігноранциї галицких социялїстів в социялїстичних справах пише „Дїло“ поблажливійше! Ми радилибисьмо „Дїлови“ пильнувати полїтики, а не мішати ся до теольоґії, на якій воно розуміє ся так, як...

„Дїло“ так розуміє ся навіть на своїм фаху зн. на полїтиці, що вміє відріжнити словіньских клерикалів і словіньских католиків (ч. 20), хотяй Словінцї мають лиш одну християньску партию. Полїтик в полїтичних річах...!

„Дїло“ виступає в полїтичних ґльоссах (ч. 17) против статї Колянковского про кривди Поляків на церковнім полї, і подає (ч. 18) яко додаток цїкаву статю о. пос. Войнаровского про „основи суспільного ладу“. Анї нинїшний капіталїстичний индивідуалїзм в економічній продукциї, анї социялїстичний колективізм не може бути підвалиною суспільного ладу, лиш индивідуальна, самостійна праця в рільництві і промислї, скріплена становими орґанїзациями. Социяльні реформи в тім напрямі — то задача держави і суспільности. Пристосованє того принціпу до аґрарних відносин в Галичинї маємо в брошурі того самого автора, виданій накладом „Дїла“ п. з. „Віддовженє селяньскої посїлости“ — внесенє в парляментї з 19. VI. 1908.

Про князя Сапегу довідуємо ся (ч. 21), що він не хотїв дати ялинок на рускі Йорданьскі сьвята на окрашенє церкви з ненависти до Русинів.

О. Теод. Крохмалюк помістив (ч. 18) отвертий лист до намістника зі скаргою на старосту, який наложив на руского сьвященика кару за те, що він після вказівок Ординарияту давав пораду — безплатно — людям, що їхали на заробок до Прус. В дописи з Турки (ч. 18) читаємо про участь духовеньства в народнім руху.

Про болгарского князя Фердинанда довідуємо ся (ч. 21), що він веде інтратну торговлю віроісповіданем своїх дїтий. Найстаршого сина хрестить на православного, щоби зискати собі нарід і росийского царя, молодші дїти остають в католицизмі, щоби могли дістати по смерти дїда спадок. Коли спадок отримали, Фердинанд думає перейти з ними на православє.

Свобода, полїтично-просьвітно-господарский тижденник під редакциєю д-ра Вол. Бачиньского, містить (ч. 1) тепло написану передовицю „Христос ся раждаєт", відтак повідомляє читачів, що на Нар. З'їздї домагано ся борби з москвофілами, особливо москвофільскими сьвященниками. В статї про землетрус в Італії подає, що цїлий сьвіт спішить на поміч нещасливим, а і наш цїсар за них не забув. Шкода, що „Свобода" не згадала за великі датки Папи.

Богато дописий на тему: орґанїзация дяків і їх станового орґану подає „Свобода" в ч. 2, дальше згадує (ч. 4) про моральний занепад серед академічної москвофільскої молодїжи (їх девіза: бити, пити і . . .) і про темноту росийского мужика, що продав жінку за пару коний з бричкою.

В ч. ч. 2—5 подає реферат о. Стефановича на Нар. З'їздї „про шкільні справи".

Народне Слово, ілюстрована, популярно-просьвітна й полїтична часопись, виходить у Львові тричи в тиждень — власність Видавничої Спілки — під редакциєю Андрея Веретельника.

На початку (ч. 158/9 з 2—5. І. 1909) поміщена ілюстрация вефлеємскої зьвізди, дальше (ст. 3) теплі різдвяні желаня, відтак (ст. 6) ілюстрация поля вифлеємских пастирів, потім розвідка, звідки походить різдвяна ялинка (ст. 18) і дещо про вифлеємский жолобок (ст. 19).

Образок на улиці Вифлеєма інавґурує 160 число.

Неприємно вражає леґенда „як Бог сотворив Москаля" (ч. 158/9 ст. 13). Sancta sancte sunt tractanda! Віримо, що Редакция помістила то оповіданє не зі злої волї, тому і позволимо собі звернути ёї увагу на несмак таких оповідань.

Про звісну статю Świat a słowiańsko-oго, який нарікає, що східна Галичина з 2,448.098 гр. кат. має 2.183 сьвящеників і 1906 парохій, а на 1,977.948 латинників має 931 сьвящеників з 502 парохіями, замічає „Н. Слово" (ч. 162 ст. 3—4), що чисельно слабші Поляки хочуть мати у східній Галичинї рівно число парохій з Русинами в цїли поляченя Русинів.

В справі усуненя василиянського монастиря і звінниці заняло „Нар. Слово" (ч. 163 ст. 9) таке становище, як москвофіль-

скі орґани: взиває Ординарият і взаґалї львівских Русинів до захованя тих будівель яко історичних. Дальше (ст. 11) читаємо новинку, що на підставі завіщаня послїдної королевої Боснї, Катерини, з дня 20. X. 1847 королем Боснї є Папа.

Слїдуюче число (ч. 164 ст. 5) подає новинку, як сфанатизований вшехпольский хлоп привязав здохлого пса в тім місци, де Русини мали сьвятити воду на Йордан, а в іншім числї (ч. 165 ст. 3—4) про те, як то Поляки на Клепарові коло Львова не хотїли пустити рускої процесиї до костела, збудованого і за рускі ґроші, так, що Службу Божу треба було відправити в читальни.

На ст. 5 стрічаємо пережиту фразу, що Єзуїти то ченцї, які готові на все добре і зле для попираня католицизму.

Подільське Слово, безпартийний орґан Русинів-Українців, тиждневник в Тернополї під редакциєю Петра Чубатого, стоїть на становищи (ч. 2), що „кожда партия, стоячи на ґрунтї национальнім, нац. демократична чи радикальна чи социялїстична або клерикальна“ повинна напружити всї свої сили, щоби кождий Українець „був не лиш сьвідомим патриотом, але і завзятим шовінїстом, бо нинї справдї в цїлім сьвітї культурнім поплачує лиш народний шовінїзм“.

Галичанинъ (ч. 7—8) в статї „Родныи опомнитесь!“ пише про розлам в москвофільскім таборі. „Старики“ ідуть за приміром Яхимовича, Петрушевича, Куземского і Малиновского та хочуть заховати народови „крѣпкую вѣру и русскую народность“. Орґаном „стариків“ „Галичанинъ“ і „Русское Слово“. Проґресисти вводять в партию радикалїзм, социялїзм, ненависть до релїґії і Церкви. Орґаном проґресистів є „Новая Жизнь“. До духовеньства „русско-народной“ партиї звертає ся відтак наш автор — о. М. К Л. — і поручає ему тримати ся єдиньства трех „вѣтвей одного русского народа“, заховати „нерозрывну связь русского народа зъ его церквою“ і не занимати ся „постройкою іезуитско-(?) клерикальныхъ воздушныхъ замковъ“.

При обговорюваню статї Świat-a słowiańsko-ого про кривди Поляків на церковнім поли замічає Галичанинъ (ч. 9), що того рода статї то лиш виконуване ухвал краківского з'їзду, який рішив заняти аґресивне становище насупротив Русинів та засипати східну Галичину польскими шовінїстами. На тім з'їздї казав оден ксьонда, що митрополит Сембратович сподївав ся до трех лїт вимести Поляків за Сян, если би лиш мав нежонате духовеньство; а иншій замітив, що монастирі дїлають далеко успішнїйше для лятинїзациї, як сьвітске духовеньство.

Про станиславівский Синод (ч. 11) каже „Галичанинъ“ таке: „Целибатъ ante portas!“ (?), а то тому, що Синод не подумав про запомоги для вдів та сиріт по сьвященикаx. Відтак нарікає, що на Синод покликано мало капанів.

В справі монастиря і звінниці василияньскої у Львові на Жовківскім заняв Галичанинъ (ч. 11—13) вороже становище взглядом Василиян і закидає їм вандалїзм в нищеню історич-

них памяток для гроша. Виводи о. Філяса (львівский Przegląd № 25 з 31/I.), д-ра Вас. Щурата в „Дїлї“ і становище відпоручника Ординарияту не можуть переконати Галичанина, що василияньска будова не має нїякого історичного значіня. Галичанинъ опирає ся о погляд комісиї для захованя історичних памятників іззатого паравану не щадить Василиянам низьких інсинуацій.

В дописи про „паденье коломийского прихода“ нарікає (ч. 13) на попиране „Просьвіти“ і поборюване москвофільства з сповідальниці і проповідальниці.

В статї „Кротовая работа“ (ч. 12) виступає Галичанинъ против сторони 195 і сл. книжки о. Козаневича п. з. „Цьвіт з Назарету“ (Жовква 1904) за виступи против москвофілів, яким закидає ся, що не молять ся, не постять, не ходять до церкви та против Місионаря ч. 1-ого за домаганє ся молитов в народнім язиці і за констатованє схізматицких затїй серед москвофільства. „Галичанинъ“ (ч. 39) помістив новинку п. з. „чѣмъ кормитъ „Просьвіта“ своихъ читателей“, в якій наводить такі цитати з „Письма з Просьвіти“ (ч. 2 ст. 20): „Віра в чортів се є в істнованє злих духів — то забобон“. „Окропити варстат чи дім сьвяченою водою — то чарівництво“ (ст. 21). А духовныи іерархи, особенно сторонники и члени „Просьвіти“ що скажуть на то? питає „Галичанинъ“.

Не брешіть, редактори „Галичанина“ — то відповідь, якої може сподївати ся „Галичанинъ“.

„Письмо з Просьвіти“ містить статю „Про чари і ворожбитів в давних часах“ і пише, що „люди уважнїйше дивлять ся на все і все чимраз менше вірять в чари, відьми, чортів і т. п.“ Той вислів трохи двозначний, як его взяти самого в собі, але з слїдуючих по тих словах примірів виходить наглядно, що автор не виступає против віри в істноване чортів, але виступає против забобонности, яка всюди, навіть в дрібницях, видить сейчас вплив чорта.

Про осьвячене води так пише „Письмо з Просьвіти“: „Раз одному майстрови не стало роботи; радили ему окропити варстат сьвяченою водою; він се робив але не помагало“.

І деж ту бесїда про те, щоби окроплене водою сьвяченою було чарівництвом? А що наші люди уживають до чарів нераз найсьвятїйших річий, се річ загально звісна і то треба поборювати!

А „Галичанинови“ порадимо, щоби як цитує чужі слова, наводив їх правдиво і в контекстї, а не робив дурних заміток на підставі фальсифікатів!

Русское Слово, що его видає Марков, раз в тиждень, виступає (ч. 1) в статї д-ра Маркова і Івана Полїтики против нової часописи для народа „Русь“, яка є орґаном молодших москвофілів, радикальнїйших в ренеґатстві рускої народности і католицкої Церкви. „Руси“ закидає „Русское Слово“ бішеність і безличну брехню та признає ся, що воно захваловало народови чисто православну Русскую Волю. (!) В письмі з Америки (ч. 3)

читаємо, що наслїдком агітації попиків-радикалів і їх хорого на умі епископа „сознательнѣйшіи“ люди переходять на православе і чуємо нарікане, (!) що туманені сьвященіками угорскі Русини не переходять в Америцї ще до схізми. Головною причиною переходів на православе є взірцеве житє православних батюшків (!).

На гадку „Рус. Слова“ (ч. 3) Василияни продають тому монастирскі рудери, бо ненавидять всьо то, що пахне руским духом. (!)

Буковина, орґан буковиньскої поступової або национально-демократичної партиї, виходить в Чернівцях під редакциєю Віктора Строїча, звертає ся в острих словах против радикалів (ч. 17 „Будьте люди“), головно против їх упавшого орґану „Нар. Справа“ і новоосновaного „Громадянина“. Радикальна молодїж тратить „змисл навіть для таких почувань, які має дикун, ба навіть звір“, юдить против своїх батьків, яким желає, щоби „поздихали“. Радикальне зло нанесли на Буковину галицкі зайди. В слїдуючім числї (ч. ч. 18, 20) говорить „Буковина“ про українско-буковиньских радикалів з „Громадянина“ і про радикалів москвофільско-галицких з „Руси“ і „Нової Жізни“, за що удостоїла ся від „Дїла“ (ч. 20) назви некультурного органу буковиньских старорусинів.

В 21-ім числї читаємо зворушуючий образ „на руїнах Сицилії“. В селї Фаро знайдено по перестаню землетруса великий звін, на якого звук посходили ся нещасливі люди. Знайдено між руїнами св. Дари та прикликано сьвященика, який заплакав зі зворушеня. Не маючи риз, викроїв з паперу ризу і так серед риданя народа переніс св. Дари. Про становище „Дїла“ до „Буковини“ читаємо (ч. 23): „Дїло“ а „Буковина“. „Дїлу“ а властиво єго черновецкому дописувателеви не подобала ся наша статя „Будьте люди.“ Ріжниця поглядів виходить із того, що нас виховував нїмецкий „grader Michel“ а їх польский Єзуїт. Після тої-ж рецепти всеукраїньскі культуртреґери взяли ся виховувати й нашу молодїж. Тому й беруть в оборону тих своїх учеників, що переняли ся їхнїми ідеями й готові повести українську справу й на Буковинї з таким-же гарним успіхом як у Галичинї, за що ми їм і їхнім покровителям мусимо заздалегідь подякувати й заявити, що проти того бороти ся будемо, поки сил стане“.

Ukrainische Rundschau у Відні під редакциєю Вол. Кушнїра приносить (ч. 1 ст. 20—7) статю о. Войнаровского „Die österreichische Agrarpolitik u. die ruthenischen Bauern“. В статї „Die Vormauern der Civilisation und des Christentums (ч. 1 ст. 34—6) — ту назву взяли для себе Мадяри, Поляки а проф. Грушевский бере єї для Русинів — читаємо, що Сьвятослав знищив навалу Хазарів 965 р., Ярослав Печенїгів, Мономах Куманів, а рускі князї в битві над Калкою повстримали Татар. В борбах з Монголами не брали Поляки нїякої участи, не помагали навіть в тій борбі литовским князям Ґедимінови і Ольґердови.

Ягайло вислав навіть Татарам поміч против московского князя Дмитра Доньского в 1380 р., а Казимир IV. против Івана III. Нечисленні війни Польщі з Турками і Татарами — крім борби під Віднем — були чисто політичні, а ніколи в обороні християньства. А і під самим Віднем брали визначну участь козаки. На назву оборони християньства і Европи заслужили собі проте Русини.

III. Церковна і фахова преса.

Львôвско-Архіепархіяльнй Вѣдомости (ч. 1) подають текст енцикліки „Pascendi“ (ст. 1—27), заосмотрений коротким коментарем (ст. 27—31), який є доповненєм статий, поміщених в „Ниві“ на тему модерніїзму і улекшує зрозумінє тяжкої а важної енцикліки.

Деякі Ординаріятскі заряджения відносять ся до справ злуки Церков: молитви і науки на тему унії (ст. 31) і поручене о. Конст. Єрмого, що буде збирати складки на церков і студитский монастир руский в Вифлеємі (ст. 33).

Одно заряджене (ст. 32) має на ціли заховати старинности для переданя їх в Церковний Музей, сей величавий памятник нашої культури.

Хроніка (ст. 34—5) подає докази жертволюбивости нашого духовенства і народа для місий, на знесене невільництва, на руску церков в Вифлеємі, на приют для опущених дітий.

Вѣстникъ Перемыскои Епархіи (ч. 1) взиває до збиранй складок для потерпівших наслідком землетрясеня в полудневій Італії і повідомляє, що Папа приняв 1000 дітий на удержанє та урядив в Ватиканї шпиталь для потерпівших. (ст. 1—2).

Вѣстникъ Станиславôвскои Епархіи (ч. 1) подає виказ датків сьвящеників на спроваджене рускої родини з Канади (ст. 4—5), перестерігає перед еміґрациєю до Бразилії (ст. 9—10) і подає справозданє VI-их Загальних Зборів Тов. св. Петра станислав. Епархії з 8/IX. 1908 (ст. 13—22).

Про значінє Товариства — якого цілию є спомагати бідні церкви — для Церкви, обряду і народа говорив о. Бариш. Товариство розвиває ся гарно, має $3^1/_2$ тисяч членів, з яких тисяч приступило в послідним році. Доходу в послідним році було о 1000 К. більше, як в передпослідним. В р. 1907 було приходу 6.643·36 К, розходу 91·14, а в 1908 — 2.603 і 84·50. Корінний фонд 3.094·99 К, уміщений в рускій Щадниці. Маєток Товариства виносить 13.927·21 К., а з уплаченєм залеглостий виносив би 17.311·21 К. Дністер, Нар. Торговля і Ризниця спомагають Тов. св. Петра.

Місіонар, що виходить місячно в Жовкві під редакциєю о. Епіф. Теодоровича Ч. С. В. В., (в ч. 1) поучає читачів, що читанє „Русского Слова“ є заказане і законом природи і законом Церкви тодї, коли воно виступає против катол. Церкви. Подає дальше бесїду д-ра Макарушки з єго постулятом народної мови в щоденних молитвах і демаскує схізмофільскі тенденциї москвофільскої молодїжи, що не хотїла сама сьпівати на

папскім концертї, терором спиняла від того других і викликала ославлену демонстрацию в „Нар. Домі“ і в бурсї (ст 6—9). („Папский ювилей Русинів і об'яв схізми росийскої у Львові“). В „переглядї з житя церковного“ говорить про станиславівский Синод (ст. 10—11), який мае на цїли противдїлати радикальній і схізматицкій пропаґандї та про апостазиї в Спол. Державах (ст. 11—13), де перейшло на схізму до 5.000 людий з Галичини. а деякі з апостатів палять катол. церкви, кпять собі з св. Йосафата і кажуть, що Рим зробив би мученицею кобилу. При кінци заохочуе до молитви на намірене кат. Церкви, загроженої в Португалії масонериею.

Посланникъ, що виходить у Львові два рази на місяць під редакциею о. Пет. Пилипця, — а як додаток до „Посланника“: місийні книжочки виходять раз на місяць — подае (ч. 1) свою програму: за Церков і нарід та статю про обовязки християньских родичів.

Економіст, орґан краевого союза ревізийного у Львові, під редакциею Костя Паньківского, подае (в 1-ім числї) „звіт товариства Краєвий союз Ревізийний“ за 1908 р. В радї товариства з ложеній з 12 членів засїдае о. Ост. Нижанковский, директор Краєвого Союза господарско-молочарского в Стрию. З Руских союзних стоваришень було в 1907 р. — 180, а в 1908 — 227 під доглядом. Кр. Союза. Всїх руских стоваришень заробкових і господарских в Галичинї е 428, на Буковинї до 140. В списї „стоваришень кредитових“ (ст. 10—20) і некредитових (ст. 20—25) приемне робить враженє велике число сьвящеників в головній радї і в управі тих стоваришень. В деяких місцевостях (пр. Золочів, Самбір—Ризниця, Станиславів—Достава) суть в управі самі сьвященики.

На одиноку руску економічну часопись видало Товариство за пять лїт до 10.000 К. Краєв. Союз господарско-молочарский в Стрию числив на 52 спілок 7 спілок церковних (ст. 29). Економіст зискав в 1908 р. 247 нових передплатників, отже мае всїх 657. (ст. 31).

Письмо з Просьвіти, орґан товариства Просьвіта у Львові, виходить раз в місяць під редакциею д-ра Евг. Озаркевича, подае в 1-ім числї свою гарну програму: вчити і забавити читачів і утримувати звязь між читальнями та філіями з центральним Видїлом у Львові. Відтак заохочуе до закладаня читалень і рільничих стоваришень (ст. 2—5), пише про сьвятковане ювилею Просьвіти і просьвітно-економічний конґрес, про землетрясенє з 28/XII. 1908, подае ради лїкарскі і вісти з Головного Видїлу. В бібліоґрафії згадуе ся про книжку о годівли молочних коров та про нову часопись „Господар і Промисловець“.

Долучений до 1-го числа показчик змісту II-го річника (за 1908) виказуе 29 поезий, 43 оповідань, історичних, природописних, правничих, лїкарских статий, а 30 просьвітно-орґанізацийних і господарско-промислових. Всїх ілюстраций — 44.

За 3 К. річно (для членів лиш 2 К) є що читати. Під соціяльним взглядом значінє „Письма з Просьвіти“ неоцінене. Товариство видає 6 сотикові брошурки під колєктивною назвою:

Просьвітні листки, в яких поміщені вірші, оповіданя, наукові розвідки. До тепер вийшло 27 брошурок. Ч. 17—18 містить лїкарскі ради, ч. 20 порадник податковий, ч. 21 військовий, ч. 22 про збори.

Просьвітні листки то властиво відбитки гарнїйших статий з „Письма з Просьвіти“.

Учитель, орґан товариства педаґоґічного, під редакциєю д-ра Вас. Щурата.

Статя Ів. Раковского про „таємницю житя“ (ч. 1 сл.) твердить, що треба було справдї сили ґіґантів і відваги титанів (фрази!), щоби видерти богам право сотворити природу, а на їх місце поставити еволюцию (ст. 3). Алеж — зазначимо — що еволюция пояснить походженє деяких ґатунків орґанїзмів від других, та, если не має бути мрією, не пояснить походженя інших ґатунків, а передовсїм не пояснить походженя первісного орґанїзму. Численні вчені пояснюють походженє першої комірки або актом сотвореня Бога або признають то проблємом не до розвязаня.

Природа не має цїли (ст. 3)! А чому всьо в природї так уладжене, що одно служить другому? Метафізика не є чимсь так пустим, як думає Раковский, бо в найновійших часах бачимо зворот до неї. Метафізику іґнорують хиба іґноранти з позитивістичного табору.

„Християньство мало вплив на занедбуване знаня природи, бо воно дивило ся в небо і під карою екскомуніки заказало шукати нової розвязки найважнїйших питань“! На то відповіме „Учителеви“ що новочасні християни дуже займають ся студиями над природою — найвизначнїйші природознатоки були щирими християнами, отже не християньска релїґія, а якісь інші причини впливали на занедбуване природничих наук в середних віках. Що до екскомуніки то річ мала ся так, що Церков заказала розвязок противних христ. доґмі і то розвязок, що опирали ся не так на фактах, як радше на пустих мріях.

З кінцем середних віків культура майже завмирала! З тим не будемо спорити, бо E. Naville, що лучше знає справу, як Раковский, говоренє того рода що Раковского вважає фразою. Культура середних віків була інша, як нових, але була культурою, а не ей завмиранем.

Сьміливші, що виступали з новими розвязками фільософічних квестий, кінчили безкровною (іронїя!) карою на костирі. До спалених сьміливців належав хиба Дж. Бруно монах-апостат, що назвав Церков тріюмфуючою бестиєю, а Мойсея та Христа обманьщиком. Чи то мала бути розвязка природничих проблємів, пане Раковский?

Ігнороване християньских фільософів яко піґмеїв духа; виношене Канта і героїв духа, що мають інші погляди про початок сьвіта, як біблія; закид, що християни з обмерзінем дивили ся на грецко-римску культуру — се неправда, бо св. Вітцї любили грецку культуру і послугували ся ей плодами, а поборювали темні ей сторони; — то всьо плитке, повне фраз і тенденциї не повинно мати місця в орґанї Педаґоґічного Товариства.

Мотиви индийскої космоґонії близші нам „як чужі семіцкі, пронизані ідеею кровожадної пімсти, безпощадного завзятя і інтересу“ (ст. 19) що се має значити? Байки индийскої мітольоґії близші нам як біблійні оповіданя?

А таких промахів легко устерегти ся, бо вистане счеркнути невідповідні вислови, які не вяжуть ся строго з річию, а мають на цїли оказати начитаність автора і зазначити за всяку ціну его „поступові“ переконаня.

Будучність, львівский літературно-науковий двотижденник під редакциею Мик. Вен'жина, ґуртує коло себе молодших літератів, яким надоїли інквізиційні інстинкти літературного рабінату, злученого в Літ. Наук. Вістнику, що то так брутально і по диктаторски — деколи по „хамски“ *) як каже „Буковина“ — давить прояви самостійної творчости молодих талантів на поли літератури, подає побіч деяких добрих річий такі „глубокі“ гадки Тараса Франка: „Без епопеї Мільтона „Втрачений Рай“ наша література обійдеть ся; вона має інші задачі і іншими ідеї стежками тай не той нині час, щоби занимати ся дїточими (?) оповіданями“.

Про тему Івана Франка „Мойсей“ подає М. Евшан (ч. ч. 1—2 ст. 8—10, 24—7) таке, що Франків Мойсей персонїфікує голос своєї совісти, своєї думки, робить з сего свого голосу біблійного Єгову. Бог Мойсея, Бог пятикнижия то особистий витвір Мойсея, а не якесь метафізичне в християньскім пониманю єство. „На лад байок“ накидає Мойсей того Бога темному народови, який з фікциї робить национальне божество.

Як Франко понимає Мойсеєвого Бога, ми в то не входимо. Если однак понимає він так, як каже Евшан, то такий Єгова і такий Мойсей є фікциею поетично-тенденційної фантазиї, фікциею, яка противить ся не лиш християньским поглядам про Вога і Мойсея, але і раціоналїстичним.

В листї поміщенім в Будучности (ст. 48) протестує Франко против критики Евшана, закидаючи ему незнане річи.

До відомости П. Т. Всч. Духовеньства.

На поручене дієцезального Синода зістала введена в жите кредитова інституция для сьвящеників „Власне Поміч“. Потребуючі кредиту можуть зголошувати ся або устно в вівторок і в четвер від 2—5 год. по полудни, або письменно. Адрес товариства такий: Власна Поміч в Станиславові ул: Липова ч. 16.

Управа.

*) Цим. „знаток“ літератури Мих. Лозиньский в „Дїлї“, якому не подобала ся критика „великого“ Драгоманова в „Будучности“.

В справі розділу зисків наших Тов. Кредитових.

В перших місяцях кождого року відбувають ся Загальні Збори наших товариств кредитових. Між точками дневного порядку знаходить ся між іншими точками: „розділ зисків". В великій мірі признаєсь зиск на цїли народні, як театр, бурси і т. д. Правда і се в'е есть велакої ваги. Але не належить нам забувати на Церков і еї потреби, а то тим більше, що в наших інституциях кредитових зложено богато церковних гроший. Знаю факт, де один сьвященик подавав до двайцять кількох наших товариств кредитових прошенє о даток на будову церкви, а лиш **два** прислали датки. А преціньмайже в кождім такім товаристві засїдають сьвященики чи в дирекції, чи в раді надзираючій! Они своїм вплівом повинні виробити, щоби на будуче не поминано потреб Церкви. Кожда наша інституция кредитова есть в силї дати щось на будову якоїсь церкви, чи на Служебниці, чи на Товариство св. Петра. Сьвященики дієцезиї Станиславівскої повинні пильнувати, щоб кожде тов. кредитове ухвалило даток на будову церкви Непор. Зачатія в Станиславові. Розумієсь, що заздалегіть перед зборами належить внести подане на руки дирекції. Єсли ходить о справу ширшої натури, як церков в Станиславові або Тов. св. Петра, то найлучше єсли таке подане внесе декан, або парох тої місцевости, де есть інституция кредитова. *о. І. В. в К.*

Переписка Редакциї.

Всїм П. Т. Переплатникам, що домагають ся від нас друкованя дальших частин **великопостних проповідий Герцоґа,** маємо честь заявити, що на великий жаль не можемо вволити їх жаданю. Заяви за дальшим друкованєм прийшли так пізно, що ми не в силї видрукувати згаданих проповідий в великім пості.

Деякі з наших П. Т. Передплатників висказали бажанє, щоби в **проповідничім додатку „Ниви"** містити проповіди на припадаючі неділї і празники. На той проект не можемо пристати з тої причини, що таких проповідий вийшло богато і добрих окремими книжками (прим. проповіди о. д-ра Бартошевского, Білиньского, Кинаша, Савойки), а „Нива" не думає робити їм конкуренциї і спиняти тим розвій і так слабої нашої богословскої літератури, а до того „Нива" не може служити лиш потребам дня.

Поміщуючи в своїм проповідничім додатку систематично обдумані науки о. сов. Гузара на дотепер нетикані майже в нас теми (прим. о чеснотах, о Божій ласцї), думає „Нива" заповнити прикру люку в нашій гомілетичній літературі і подати своїм читачам материял, що перерастає звичайні потреби дня і може все стати їм в пригодї, а не конче на самі неділї і празники.

Видає „Редакцийний Комітет". — За редакцию відповідає:
о. Онуфрий Волянъский.
З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рефця.